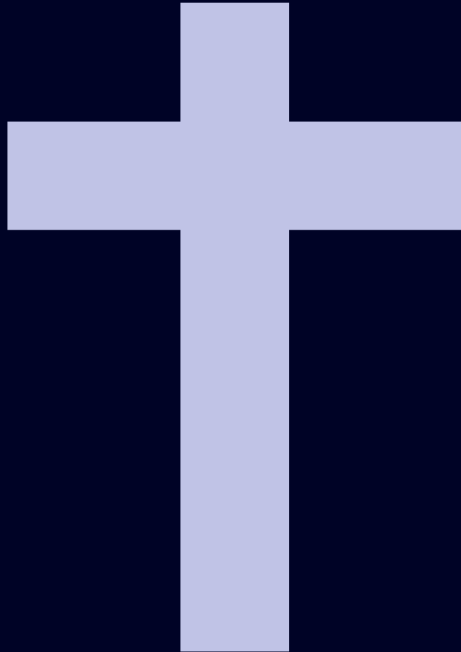

Yamap

Portions of the Holy Bible in the Yamap language of Papua
New Guinea

Yamap
Portions of the Holy Bible in the Yamap language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Yamap long Niugini

copyright © 2025 SIL Papua New Guinea

Language: (Yamap)

Contributor: Papua New Guinea Bible Translation Association and The Seed Company

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 Jul 2025 from source files dated 10 Jul 2025

4b432633-0a7f-536f-bf2f-8db0ebda2b87

Contents

Matyu	1
Mak	57
Luk	90

Ambô Mavî atu be Matyu hekavu

Ambô himung

Matyu hekavu kapua tiêng me ya athêng yang nena Livai. Yêni me anô Israèl te be hevong ku hiwa takis hiving Lom, yôvêm me hetak ku êng me hesopa Yisu. Yisu helam Pita lo Endulu me Jems lo Jon yôvêm me helam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu me Yisu ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

Matyu hekavu vo ningik thô êndêng na Juda nena Yisu me Mesaya. Mesaya me ambô Hiblu me hethak ambô Glik me Kilisi. Me ya ondong nena, “Ôpatu be Wapômbêng hîtôk vo nêngêv ya avîlanô livung vo îmô mavî.” Matyu hik thô nena Yisu me Mesaya atu be bôk ekavu hethak yêni hêk Moses lêk plopet ining kapua be ditu ambô takêng lêk ik anông ethak Kilisi. Yêni hekavu kapua ti vo na Juda, metom la hiving na long bôyang esam imbing.

Matyu hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma.

Yisu Kilisi limi (Luk 3:23-38)

¹ Diti me Yisu Kilisi limi. Yêni me Ablaham lo Devit ining lim lêkmuk.

² Ablaham hîmbî Aisak vê.
Me Aisak hîmbî Jekop vê.

Me Jekop hîmbî Juda lêk viyanj vê.

³ Me Juda hîmbî Peles lo Sela vê. Me thei ning katik me Tama.

Me Peles hîmbî Heslon vê.
Me Heslon hîmbî Lam vê.

⁴ Me Lam hîmbî Aminadap vê.
Me Aminadap hîmbî Nason vê.

Me Nason hîmbî Salmon vê.

⁵ Me Salmon hîmbî Boas vê. Me Boas talêmbô me Lahap.

Me Boas hîmbî Obet vê. Me Obet talêmbô me Lut.

Me Obet hîmbî Jesi vê.

⁶ Me Jesi hîmbî King Devit vê.

Me Devit hîmbî Solomon vê. Me Solomon talêmbô me Ulia yanavî be Devit hiwa.

⁷ Me Solomon hîmbî Lehoboam vê.
Me Lehoboam hîmbî Abiya vê.

Me Abiya hîmbî Asa vê.

⁸ Me Asa hîmbî Jehosapat vê.

Me Jehosapat hîmbî Jeholam vê.

Me Jeholam me Usaia ya bumalô.

⁹ Me Usaia hîmbî Jotam vê.

Me Jotam hîmbî Ahas vê.

Me Ahas hîmbî Heseakaia vê.

¹⁰ Me Heseakaia hîmbî Manasa vê.

Me Manasa hîmbî Amon vê.

Me Amon hîmbî Josaia vê.

¹¹ Me Josaia me Jekonaia lêk viyanj ning bumalô. Jekonaia lêk viyanj ivu-tak hêndêng waklavông Israèl ining njakyo evalong loho be iwa be ê êndô hîmô Babilon.

¹² Avîlanô Israèl îmô Babilon denang, me Jekonaia hîmbî Sialtiel vê.

Me Sialtiel me Selubabel ya bumalô.

¹³ Me Selubabel hîmbî Abiut vê.

Me Abiut hîmbî Elaiakim vê.

Me Elaiakim hîmbî Aso vê.

¹⁴ Me Aso hîmbî Sadok vê.

Me Sadok hîmbî Akim vê.

Me Akim hîmbî Eliut vê.

¹⁵ Me Eliut hîmbî Eleasal vê.

Me Eleasal hîmbî Matan vê.

Me Matan hîmbî Jekop vê.

¹⁶ Me Jekop hîmbî Josep vê. Me Josep ditu Malia yamalô. Me Malia êng ditu hevathu Yisu atu be elam nena Mesaya.

¹⁷ Me avîlanô takatu be ivutak êndêng Ablaham ya wakma heveng hele be hêyô Devit, loho me hîtôm ondong lauming be lahavôva. Me avîlanô takatu be ivutak êndêng Devit ya wakma hele be hêyô avîlanô Israèl ê Babilon, loho me hîtôm ondong lauming be lahavôva bêng yom. Me avîlanô takatu be ivutak hêndêng wakma atu be avîlanô Israèl îmô Babilon hele be hêyô Mesaya ya wakma me hîtôm ondong lauming be lahavôva bêng yom.

Malia hevathu Yisu (Luk 2:1-7)

¹⁸ Diti me Yisu Kilisi ya kôkôthing hivutak pîk iti. Malia ya avîlanô bôk epesang

ambô yôv vo endom yêni ethak Josep. Thêi mî bôk êk iving i amî denang me êyê nena Malia lêk hethambeng. Lovak Matheng da hevong be sêik êng hivutak.

¹⁹ Metom Josep ôpatu be tem nimbua Malia me hîthông nena sêik atu be heva Malia la me hivutak bisête. Josep me anô thêthôp, be ditu hêndô nembong Malia moma îndôk avîlanô malejing. Êng me hethalo auk eveng vo netak yêni menang oyang bini.

²⁰ Hethalo auk eveng denang me hêyê navîng te nena Anômbêng ya anêla te hêyô be henang nena, "Josep, Devit lim lêkmuk, sêik iti me hêlêm nang Lovak Matheng. Be ditu dô nôkô andô me numbua Malia bunu yong melak îtôm vônîm.

²¹ Me tem nembathu wakna te be non-dam ya athêng nena Yisu,* vômbe nena tem nimbua ya avîlanô vê injêk ining kambom."

²² Me nômkama takiti hivutak vo Anômbêng ya ambô ningik anông nang bôk hêv ambô ti hêndêng plopet Aisaia be henang nena,

²³ "Ondañô! Avî te mî hêk hiving anô amî denang me tem nethambeng be nembathu wakna te.

Be tem endam ya athêng nena Imanuel."

Aisaia 7:14
Athêng êng ya ondong nena, "Wapômbêng hîmô hiving aô."

²⁴ Me Josep hêyê navîng êng yôv me hesong hiviyô. Me hê hevong bêng hîtôm datu be Anômbêng ya anêla henang me hiwa Malia be hê ya melak hîtôm yanavî.

²⁵ Metom mî hêk hiving yanavî amî hele be hevathu wakna êng yôv. Me hêv athêng Yisu hêndêng wakna êng.

2

Nja lêkauk ethak môtôp ê êyê Yisu

¹ Malia bôk hevathu Yisu yôv hêk Betlehem nang Judia. Waklavông êng me Helot hîmô hîtôm king. Hêndêng wakma êng me ña lêkauk ethak môtôp nang long wak ethak êlêm Jerusalem

² me enang ik ling nena, "Sêik lêkmuk atu be hivutak hîtôm ña Judia ning king, talêmbô hevathu hêk êsê? Yoô yê ya môtôp hivutak long wak ethak be yoô lêm vo angêv yeng ethak yêni."

³ Me king Helot lêk avîlanô Jerusalem sapêng elañô ambô êng be lejing malêng.

⁴ Tomêng me Helot helam ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung sapêng ethak tom. Me henang ik loho ling nena, "Mesaya atu tem embathu injêk êsê?"

⁵ Me loho nang viyang nena, "Tem embathu injêk Betlehem nang Judia hîtôm Wapômbêng bôk henang be plopet te bôk hekavu nena,

⁶ " 'Ong Betlehem atu be hômô Judia ning pîk,
anômbêng te tem nimbutak nang ong
be neyanging yîning avîlanô Isral
îtôm boksipsip ining alang,

be ditu ong mî melak lông oyang te hîmô
Judia ning pîk lîvông amî. Mî anông!"

Maika 5:2

⁷ Yôv me Helot helam ña lêkauk takatu menang oyang êlêm vo nendañô nena angête ditu môtôp êng hivutak.

⁸ Helañô yôv me hêv loho be ê Betlehem me henang nena, "Môlô nu me othalo sêik kasek êng katôyang. Be môlô tung yêni me ondelêm onang ethak ya vo yanangêv yeng ethak inda imbing."

⁹ Loholañô king ya ambô yôv me loho ê. Me êyê môtôp atu be hivutak long wak ethak me himung be hê hele be hêyô heva long atu be sêik kasek êng hêk ya viling.

¹⁰ Wakma loho yê môtôp atu me loho lejing mavî bêng anông.

¹¹ Be ditu loho vutak êyô melak kapô be ê me êyê sêik kasek atu lo talêmbô Malia. Êng me eya venjîbudum thîvô me ikum be êv yeng ethak yêni. Me ik ining alepa kê be êv nômkama mavî mavî îtôm ining lejing mavî hêndêng yêni. Êv gol lêk paola be sanda.

¹² Me êyê navîng te nena Wapômbêng henang ethak loho vo dô endeni êyô vo

^{1:21 1:21} Luk 1:31; 2:21 * ^{1:21 1:21} Athêng Yisu ya ondong nena Anômbêng hiwa avîlanô vê injêk ining kambom.
^{1:25 1:25} Luk 2:21 ^{2:2 2:2} Nam 24:17 ^{2:6 2:6} Jon 7:42 ^{2:11 2:11} Sng 72:10-15; Ais 60:6

Helot ethak lonjbô andô. Êng me elom lonjanjlê yang be ê ning long hethak lonjbô.

Josep lo Malia me Yisu loho ê Ijip

¹³ Na lêkauk etak melak be loho ê yôv me Josep hêyê navîng nena Anômbêng ya anjêla te hêyô be henang nena, "Helot tem nethalo wakna kasek vo ningik vônô. Be ditu numbiyô me numbua wakna kasek lo talêmbô be nôsôv be nu ketheng oyang Ijip me nômô endebe yanggêv ambô êndêng ong êm."

¹⁴ Êng me Josep hiviyo be hiwa wakna kasek lo talêmbô hêndêng bîlvông be loho ê Ijip

¹⁵ me îmo hele be Helot hema. Nôm takêng hivutak vo Anômbêng ya ambô hik anông. Hîtôm bôk hêv ambô hêndêng plopet be henang nena,

"Ya halam yîning wakna hêk Ijip be hêlêm."

Hosea 11:1

King Helot hik sêiknena vônô

¹⁶ Na lêkauk ethak môtop mî îvôv vo King Helot ethak lonjbô amî, be ditu la hêv loho ning ambô takatu be bôk enang ethak môtop ya waklavông. Êng me heyala nena evatek yêni be la maning kambom anông. Be ditu hêv na vovak vo ingik sêiknena takatu be ining sondakbêng hîtôm lokwanyî be hele hê sapêng vônô embeng Bethlehem lêk ya long yaônena sapêng.

¹⁷ Be ditu ambô êng hik anông hîtôm bôk plopet Jelesmaia henang nena,

¹⁸ "Nalakanjalak bêng hêk Lama, athêng malêng lêk athêng bêng.

Lesel nali lêk ema be mî.

Êng me heleng be hêndô êngêv yêni thîvô, vômbe nena nali lêk mî." *Jelesmaia 31:15*

Îvôv Nasalet

¹⁹ Josep hîmô Ijip denang me Helot hema. Yôv me hêyê navîng nena Anômbêng ya anjêla te hêyô

²⁰ be henang nena, "Na takatu be evong vo ingik wakna vônô bôk ema yôv, be ditu numbiyô me numbua wakna lo

talêmbô be numbunnu Isael ining pîk ethak lonjbô."

²¹ Êng me Josep hiviyo me hiwa wakna lo talêmbô be loho vôi Isael ining pîk.

²² Me helanjô nena Akelaus hiwa lambô Helot ya long be hîmô hîtôm plovins Judia ning king, be ditu hêkô ni long êng. Yôv me hêyê navîng yang ethak lonjbô nena dô loho ni Judia andô, bêng be ditu loho ê plovins Galili.

²³ Loho ê îmo melak lông te be ya athêng nena Nasalet. Nôm êng hivutak vo plopet ining ambô ningik anông hîtôm bôk enang nena, "Avîlanô tem endam yêni nena anô Nasalet te."

3

Jon Anô Hithik Avîlanô ya ku

(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Hêndêng waklavông takêng me Yisu hîmô Nasalet denang me Jon Anô Hithik Avîlanô hê hîmô long thiliv nang Judia be henang mêtê hêndêng avîlanô nena,

² "Onde kapôlômim lîling vômbe nena melak leng* ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong oyang."

³ Jon me ôpatu be plopet Aisaia bôk henang yôv nena,

"Kaêk te hêlêm nang long thiliv nena,

‘Ôpôpêk lonjanjlê vo Anômbêng êlêm,

me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.’"

Aisaia 40:3

⁴ Jon thak hik kwêv atu be epesang hethak bok kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum damondam thôk.

⁵ Me avîlanô êlêm nang Jêusalem lêk Judia sapêng lêk long takatu be hîmô bidong nanam Yelodan ê hêndêng yêni.

⁶ Me loho nang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk nanam Yelodan.

⁷ Me hêyê Palisi lêk Sadyusi bêng anông êlêm vo nithik loho, metom henang ethak loho nena, "Môlô me bôyîv kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo ôsôv injêk Wapômbêng ya la maning e? Mî anông!

2:18 2:18 Stt 35:19 **3:2 3:2** Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:2 3:2** Matyu hekavu ya kapua hêndêng na Juda, be ditu hesopa loho ning kombom be mî hekavu Wapômbêng ya athêng amî, vômbe nena loho ning auk me Wapômbêng ya athêng me matheng anông, be ditu hekavu nena melak leng ya lêklinyak bêng yom. **3:4 3:4** 2King 1:8 **3:7 3:7** Mat 12:34; 23:33

⁸ Be ditu môle ning kombom ingik thô imbing nena lêk ole kapôlômim liling yôv.

⁹ Me dô lemim êngêv auk te be onang ethak amda nena, 'Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô me avîlanô thêthôp.' Mî. Ya hanang ethak môle nena Wapômbêng hitôm nimbua valu takiti be nepesang Ablaham limi ethak.

¹⁰ Iyam lêk hêk alokwang ondong yôv vo alokwang takatu be mî hik anông mavî amî me tem ende li be îmboêk ethak amela.

¹¹ "Ya hathik môle hethak njanam vo ningik thô nena lêk môle ole kapôlômim liling yôv. Metom ôpatu be tem nembeng ya yam ya lêklokwang me bêng anông vo yîning, be ditu tem nithik môle ethak Lovak Matheng lêk amela. Me ya me anô oyang be mî hitôm yambua ya vakapô bokgôp hitôm anô ku oyang te amî. Mî anông.

¹² Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîûtîning vo kôpik lêk limbalôm sapêng engololong endebe nitup êm. Mîng nimbua ya anông be ni tak imô melak kapô, metom ya kôpik me tem nîmbôk ethak amela atu be tem mî nema amî."

Jon hithik Yisu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)

¹³ Yisu hetak Galili be hê hêndêng Jon vo nithik inda îndôk njanam Yelodan.

¹⁴ Metom Jon hevong vo nemba inda thing be henang nena, "Mavî vo nuthik ya, metom hevong bisê be hôle m êndêng ya vo ya thik ong?"

¹⁵ Metom Yisu henang viyang nena, "Dô. Lêk iti me nuthik ya vo ai sopa lonjanlê thêthôp hitôm Wapômbêng la hiving." Êng me Jon hîlôk ethak Yisu ya ambô be hithik inda.

¹⁶ Bôlôtom oyang me Yisu hiviyô hêk njanam kapô be hêlêm yêing. Me leng hikê be hêyê Wapômbêng ya Lovak Matheng hîlôk be hêlêm hitôm menak bôbô be hêyô hîmô yêni.

¹⁷ Me ambô te hêlêm nang melak leng be henang nena, "Ôpiti me yîning Wakna atu

be ya leng hiving bêng anông. Me ya leng mavî anông ethak yêni."

4

Sakdang heyek Yisu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Yôv me Lovak Matheng helom Yisu be hê long thiliv vo Sakdang eyek inda.

² Me hitip ethak nôm hitôm wak bunđaluk yi me bîlîvông bunđaluk yi mîng hema ve la.

³ Êng me anô atu be thak heyek avîlanô hê hêyô be henang ethak inda nena, "Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nonang vo valu takiti imbutak hitôm polom."

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, "Bôk ekavu yôv hêk kapua matheng nena, 'Anô mî hitôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî. Yêni tem nîmô lêkmala ethak ambô takatu be Wapômbêng thak henang sapêng.' "

⁵ Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê melak lông matheng Jerusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vov anông.

⁶ Me henang ethak inda nena, "Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk vômbe nena bôk ekavu yôv nena,

" 'Yêni tem nenang be ya anêla embalong ong be eyanging ong mavî vo valu te dô nîmbî vemkapô andô.' " *Kapua Yeng 91:11-12*

⁷ Metom Yisu henang hêndêng inda nena, "Bôk ekavu ambô yang hiving nena, 'Dô noyek Wapômbêng yong Anômbêng andô.' "

⁸ Yôv me Sakdang helom yêni hethak lonbô be hê dum dêim te. Me hik pîk bêtiti sapêng ya melak lông lêklokwang bêtibêng lêk ining nôm kama kékêlô sapêng thô hêndêng yêni.

⁹ Me henang ethak inda nena, "Tem yangêv nôm takiti sapêng êndêng ong. Metom noya vem budum thîvô be nongêv yeng ethak ya êm."

¹⁰ Me Yisu henang nena, “Sakdang, ong vê injêk ya! Hîtôm bôk ekavu yôv nena, ‘Nôngêv yeng êndêng Wapômbêng yong Anômbêng me nombong yêni yom ya ku.’”

¹¹ Êng me Sakdang hetak yêni be hê me anjêla êyô be êv inda livung.

*Yisu hevong ya ku munjaluk
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Me Yisu helanjô nena bôk evalong Jon be êndô hîmô kalaondong. Êng me hîvô hê Galili

¹³ me hê be hîmô Nasalet yôvêm me hetak be hê hîmô Kapenaom. Kapenaom hîmô kasîk bomang Galili ya dang hîmô Sebulun lo Naptali ining pîk.

¹⁴ Nôm êng hivutak vo plopet Aisaia ya ambô hik anông hîtôm bôk henang nena,

¹⁵ “Sebulun lo Naptali ining pîk atu be hîmô lonjanlê bêng atu be hê kasîk bomang

be hêk nanam Yelodan ya dang vi
be hîmô Galili long atu be na long
bôyang îmô.

¹⁶ Avîlanô takatu be îmô long êng me îmô momanang bêng kapô,
metom lêk loho yê danda bêng te thô.

Loho îmô nama ya dôhô kapô,
metom lêk danda hivutak be hîmbî
hêyô hêk loho.” *Aisaia 9:1-2*

¹⁷ Hêndêng wakma atu be Yisu hêyô Kapenaom me henang mêtê be henang nena, “Onde kapôlômim lîlîng vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong oyang.”

*Yisu helam anô lokwanja vo esopa yêni
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)*

¹⁸ Yisu hivup ethak kasîk bomang nang Galili ya lîndang me hêyê anô loyang yî, Saimon atu be ya athêng yang nena Pita loyang molok Endulu. Thêi me na ik alim nanam be ditu ekaliv lek heveng kasîk bomang.

¹⁹ Me henang ethak thêi nena, “Mamu lêm osopa ya! Tem yandông mamu vo ômbôv avîlanô îtôm ôvôv alim hîlôk lek.”

²⁰ Bôlôtom oyang me thêi êndô ning lek îmô me esopa inda.

²¹ Yisu hivup ethak vauyan na me hêyê anô loyang yî ethak lonbô, Jems lo Jon. Thêi me Sebedi namalô luvi. Loho enggabuling ining lek îmô yeng. Êng me helam thêi.

²² Me bôlôtom oyang me etak ining kamik lêk yeng hîmô me esopa Yisu.

*Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî
(Luk 6:17-19)*

²³ Yisu hê be heveng Galili ning long sapêng be thak hivutak êyô loho ning melak yeng kapô be hîndông loho. Me henang Ambô Mavî hethak melak leng ya lêklinyak bêng hêndêng loho. Me hevong loho ning malêing leŋving kôpik lêk kômbôk lomaloma be ivutak mavî.

²⁴ Me avîlanô nang plovin Silia sapêng elanjô kôkôthing hethak Yisu ya ku. Be ditu iwa ning na lêk kômbôk lo vovang lomaloma sapêng be ê hêndêng yêni. Iwa na gôk kambom hîmô hiving loho me na iwa kômbôk elowaling be emayak lêk na imuving sapêng ê be yêni hevong loho ivutak mavî.

²⁵ Avîlanô bêng anông nang Galili me Jelusalem lêk Judia me Dekapolis lêk long takatu be hîmô nanam Yelodan vi, loho sapêng êlêm esopa yêni.

5

*Mavî tem nêpôm opalêla
(Luk 6:20-23)*

¹ Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu êlêm me hethak dum te. Me hîlôk hîmô me ya na hîndông êlêm êyô vo yêni*.

² Me heya ambôlêk kê be hîndông loho be henang nena,

³ “Na takatu be êv yak hethak nômkama dôhônjîng. Êng me loho leŋing mavî, vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.

4:12 4:12 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 4:17 4:17 Mat 3:2 4:23 4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 4:24 4:24 Mak 6:55 4:25 4:25 Mak 3:7-8 * 5:1 5:1 Matyu hekavu ambô ti êng bêngiti vômbe nena kîdônga thak îlôk îmô be îndông ining na îndông, be ditu wakma Yisu ya na hîndông êyê hîlôk hîmô me eyala nena hevong vo nîndông loho. 5:3 5:3 Ais 57:15 5:4 5:4 Ais 61:2-3; ALK 7:17 5:5 5:5 Sng 37:11

- 4 Me na takatu be lejing malêing be eleng.
Êng me loho lejing mavî vombê
nena Wapombêng tem nêngêv loho
thîvô.
- 5 Me na takatu be îmo mayaô me loho
lejing mavî, vombê nena tem imbua
pîk sapêng.
- 6 Me na takatu be ema ve lejing lêk
muning vo imbutak îtôm na thêthôp.
Loho lejing mavî, vombê nena loho
tem lejvinyak.
- 7 Me na takatu be êv kapôlôning vo anô
yang. Loho lejing mavî, vombê
nena Wapombêng tem nêngêv kapô
vo loho bêng yom.
- 8 Me na takatu be kapôlôning mambung.
Loho lejing mavî vombê nena tem
injê Wapombêng.
- 9 Me na takatu be epesang avîlanô
ning malêing. Loho lejing mavî,
vombê nena tem endam loho nena
Wapombêng nali.
- 10 Me na takatu be iwa vovang ethak
kombom thêthôp. Loho lejing mavî,
vombê nena melak leng ya lêklinyak
bêng me loho ning.

11 “Me môlô na takatu be avîlanô enang
ambôma lomalama hethak môlô lêk êv
vovang hêndêng môlô be enang ambô
kambom lomalama hethak môlô lêk enang
ambô yôhîng hethak môlô, me lemim mavî
vombê nena osopa ya.

12 “Avîlanô bôk evong bêng yom hêndêng
plopet taksêmbôk be imung vo môlô. Be
ditu lemim mavî anông be ômbô am,
vombê nena Wapombêng tem nêngêv vuli
mavî bêng te êndêng môlô îmo melak leng!”

*Môlô hîtôm mamik lêk danda
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

13 Me Yisu henang nena, “Môlô me hîtôm
mamik pîk iti. Metom wakma mamik
thilimbung be ya vathing hêv yak, êng me
mî hîtôm vathing ethak lonbô amî. Ya ku
lêk mî be ditu ekaliv ini vo avîlanô êyômba
pesa.

14 “Môlô me danda pîk iti. Me melak
lông atu be hethak hîmô dum me mî hîtôm
nekopak amî

15 Me avîlanô mî thak êtôm lam be îsîk
thing ethak wîng amî. Loho thak epesang
lam be etak îmo yêing vo hîmbî danda hêyô
hêk avîlanô takatu be îmo melak kapô êng
sapêng.

16 “Me bêng yom be môlô ning danda
nîmbî êyônjêk avîlanô sapêng vo injê môlô
ning ku mavî takatu be ovong vo êngêv
môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng
ya athêng ling.

Yisu hevatho balambung long

17 “Dô môlô song nena ya halêm vo yam-
buling ambô balambung lêk plopet ining
ambô andô. Mî. Ya halêm vo yambatho
ambô takêng long vo ningik anông me mî
ya halêm vo yangêv vê amî.

18 Ya hanang avanông hethak môlô nena
pîk lo leng tem yandang, metom ambô
balambung ya alêlê te mena alêlê bônate
tem mî nêngêv yak amî endebe nômkama
sapêng imbutak yôv.

19 Bêng be anô te hêyê ambô balambung
yaôna te hîtôm nôm oyang be hîndông
avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem
ôpêng ya athêng yaôna injêk melak leng
ya lêklinyak bêng kapô. Metom ôpatu
be hesopa ambô balambung be hîndông
avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak
anô lêk athêng bêng injêk melak leng ya
lêklinyak bêng kapô.

20 Ya hanang avanông ethak môlô nena
môlô ning kombom thêthôp mî hîvô het-
hak vo Palisi lêk kîdônga ambô balambung
ining amî, êng me tem mî hîtôm ôyô melak
leng ya lêklinyak bêng kapô amî.

*Dô lemim maning ethak anô yang andô
(Luk 12:57-59)*

21 “Bôk môlô lanô ambô takatu be enang
ethak bumalô loho nena, ‘Dô ungik anô
vônô andô. Me ôpatu be hik anô vônô
paling me jas tem nendanô ya ambô be
nêngêv malêing êndêng inda.’

22 Metom ya hanang ethak môle nena anô te la maning ethak anô yang me jas tem nendañô ya ambô be nêngêv malêing êndêng yêni. Me anô te hanang ambôma hethak anô yang, êng me tem nemba ña Juda ning avaka malênjng. Me anô te hanang ethak anô yang nena, 'Ong anô molo,' ôpêng ya kambom êng me hîtôm nêngêv yêni da ni long amela lêkmala hethang hîmô.

23 "Bêng be wakma hâyô bidong alakdala vo nêngêv yong da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving aviyaam,

24 êng me notak yong da îmo alakdala me nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv kîmîng nondelêm ôngêv yong da.

25 "Me waklavông anô te hevong embong ambô vo ong be mamu veng lonjanlê hê denang vo mamu yô melak embong ambô, êng me nopesang ambô imbing yêni ketheng. Endekeme tem netak ong îndôk jas bang me jas êng tem netak ong îndôk kwak bidong bahênjng vo êndô ong îmo kalaondong.

26 Ya hanang avanông ethak ong nena tem nômo kalaondong endebe nêngêv yong vuli atu be etak sapêng êm.

Dô malemim dantang ethak avî andô

27 "Bôk môle lanjô ambô takatu be enang yôv nena, 'Dô ombong sek imbing anô yang yanavî andô.'

28 Metom ya hanang êndêng môle nena anô te ma dantang hethak avî te be hevong vo ninjêk imbing avî êng, êng me lêk hêk hiving yêni yôv.

29 Bêng be malem viyôhok hevong be hovong kambom, êng me nosapu vê be nômbî ni vo dô nombong kambom ethak lonbô andô. Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

30 Me bahem viyôhok hevong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nômbî ni! Lemvim kôpik bôte hêv yak me

mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

Dô ôngêv vônîmi vê oyang andô

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 "Bôk môle lanjô yôv nena, 'Anô te hevong vo nêndô yanavî me nekavu ambô îndôk kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê.'

32 Metom ya hanang ethak môle nena avî te mî hevong sek amî metom yamalô hêv yêni vê oyang be hiwa anô lêkmuk, êng me ôpêng da hevong be avî êng hevong sek. Me anô lêkmuk atu be hiwa avî atu be yamalô bôk hêv inda vê me hevong sek bêng yom.

Dô ombak ambô manjeng ethak nômate andô

33 "Bôk môle lanjô ambô takatu be enang ethak bumalô loho nena, 'Hovak ambô manjeng hethak Wapômbêng ya athêng hethak nômate, êng me nombong nôm êng anông me dô nombatek andô.'

34 Metom ya hanang ethak môle nena dô môlembak ambô manjeng te ethak nômate andô. Lêk dô môlembak ambô manjeng ethak melak leng andô, vômbe nena melak leng me Wapômbêng ya balê king hêyô hîmô.

35 Me dô môlembak ambô manjeng ethak pîk andô, vômbe nena pîk iti me Wapômbêng ya long thak hetak vakapô hêyô heva. Me dô môlembak ambô manjeng ethak Jelusalem andô, vômbe nena Jelusalem me King Bêng atu ya melak lônj.

36 Lêk dô môlembak ambô manjeng ethak lumim kwandôk andô, vômbe nena môle mî hîtôm onang be lumim kwandôk ñaung te nimbutak thapuk mena lonjavu ma amî.

37 Bêng be ditu môle nang ambô avanông lêk mî yom. Me dô môle nang ambô oyang doho imbing vo nembatho ambô mî lêk avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me hêlêm nang Sakdang.

Dô ungik kambom liling andô
(Luk 6:29-30)

³⁸ “Bôk môlô lanô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Anô te himbî anô yang mandaluk thing, êng me môlômbî ôpêng mandaluk thing bêng yom. Me anô te hik anô yang ambôlêk kalalang te li, êng me ungik ôpêng ambôlêk kalalang te li bêng yom imbing.’

³⁹ Metom ya hanang ethak môlô nena dô ungik anô yang ya kambom liling andô. Wakma anô te hepetav malem dang vi, êng me nunjik vi liling vo nepetav imbing.

⁴⁰ Me anô te hevong ambô vo nimbua yong kwêv dêim atu be huik, êng me nongêv yong kwêv thilimbung imbing.

⁴¹ Me anô vovak te hanang nena numbua ya nômkama be nu îtôm kilomita te, êng me nu îtôm kilomita yi.

⁴² Me anô te hanang ik ong ling vo nongêv nômate êndêng yêni, êng me nongêv êndêng inda. Me anô te la hiv-ing nimbua nômate injêk ong yôv ketem nengêv viyang, êng me dô nombasing andô.

Lemim imbing môlô ning jakyo
(Luk 6:27-36)

⁴³ “Bôk môlô lanô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Lem imbing yong avîlanô me nôpôlik ethak yong jakyo.’

⁴⁴ Metom ya hanang ethak môlô nena lemim imbing môlô ning jakyo me oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng na takatu be evong kambom êndêng môlô.

⁴⁵ Môlôvong bêng me tem ningik thô nena lêk uvutak îtôm môlô ning Kamik atu be himô melak leng nali. Vombê nena yêni da thak hêv wak hêndêng na kombom mavî lêk na kombom kambom me hêv ôthîng hêndêng na thêthôp lêk na mî thêthôp amî hiving.

⁴⁶ Me môlô thak lemim iving na takatu be lejing iving môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Na iwa takis thak evong bêng hiving!

⁴⁷ Me môlô thak onang waktîvông hêndêng môlô ning avîlanô yom, êng me

osong nena môlôvong kombom mavî hîvô hethak vo avîlanô vi ining kombom thak evong e? Mî anông. Na daluk thak evong bêng yom!

⁴⁸ Bêng be ditu ômô mambung anông îtôm môlô ning Kamik atu be himô melak leng thak himô mambung anông.”

6

Kombom ôngêv avîlanô siv livung

¹ Me Yisu henang hethak lonbô nena, “Môlô yanging am vo dô ombong môlô ning kombom thêthôp mavî mavî vo avîlanô injê be embam môlô andô! Môlôvong bêng me môlô ning Kamik atu be himô melak leng tem mî nengêv vuli mavî te êndêng môlô amî.

² “Be ditu wakma môlôvong vo ôngêv avîlanô siv livung me dô ôngêv anô te vo niyuv lavuak imung îtôm na evatek avîlanô thak evong hîlôk lonjanlê lêk melak yeng andô. Loho evong bêng yôv me loho êv nômate hêndêng avîlanô siv vo avîlanô êyê be embam loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena na takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hitôm nengêv vuli mavî te êndêng loho amî.

³ Metom wakma môlôvong vo ôngêv nômkama êndêng avîlanô siv me dô bahem vikeng eyala nôm atu be bahem viyôhok hevong andô

⁴ vo ku êng injêk long kapô yom. Me môlô ning Kamik atu be hêyê ku takatu be ovong hêk long kapô me tem nengêv vuli mavî te êndêng môlô.

Kombom oteng mek
(Luk 11:2-4)

⁵ “Wakma môlôvong oteng mek me dô môlômbong îtôm na takatu be thak evatek avîlanô andô. Loho lejing iving eteng mek emba melak livông lêk melak yeng vo avîlanô injê loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena na takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hitôm nengêv vuli mavî te êndêng loho amî.

⁶ Metom wakma môlôvong oteng mek, êng me môlô nu ning melak kapô be ungik melak ambôlêk thing. Me oteng mek êndêng môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô. Me tem ninjê ku takatu be môlôvong hêk long kapô me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô.

⁷ “Wakma môlôvong oteng mek me dô onang ambô oyang îtôm ña daluk thak evong andô. Loho thak eteng mek dêim vo esong nena ining wapômbêng tem endanô lohoma.

⁸ Metom dô osopa loho ning bôk le long andô vombê nena wakma ovong vo oteng mek me môlô ning Kamik lêk heyala môlô ning lemim iving yôv.

⁹ Be ditu oteng mek bênjiti,
“Yoô ning Kamik hîmô melak leng,
nombong yong athêng injêk matheng.

¹⁰ Me yong lêklinyak bêng êlêm.
Me yoô sopa yong lem hiving injêk pîk hîtôm esopa hêk melak leng.

¹¹ Me nongêv nôm wak iti êndêng yoô.

¹² Me notak yoô ning kambom hîtôm thak yoôtak avîlanô vi ning kambom takatu be evong ethak yoô.

¹³ Me dô notak yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô. Me nongêv yoô vê injêk anô kambom bang.*

¹⁴ “Ondanô. Môlô tak avîlanô takatu be evong kambom ethak môlô ning kambom, êng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak môlô ning kambom bêng yom.

¹⁵ Metom mî môlô tak avîlanô vi ning kambom amî, êng me môlô ning Kamik atu tem mî netak môlô ning kambom amî bêng yom.

Kombom utip ethak nôm

¹⁶ “Wakma utip ethak nôm vo lemim êv Wapômbêng me dô malemim volong hîtôm ña evatek avîlanô thak evong andô. Loho mî ithik i be epesang i katô amî vo avîlanô injê be eyala nena loho lêk itip ethak nôm. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña

takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

¹⁷ Metom wakma utip ethak nôm vo lemim êngêv Wapômbêng me uthik malemim be otak thing ethak lumim kwandôk

¹⁸ vo avîlanô dô eyala nena lêk utip ethak nôm andô. Me môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô yom tem ninjê môlô ning ku long kapô sapêng me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô.

Uthining nômkama mavî mavî melak leng

(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Ondanô. Dô uthining nômkama mavî mavî îmô pîk iti andô, vombê nena pîk iti me sêpbindi lêk hethan̄da thak ivuling nômkama me ña vanî thak ele melak kê be iwa nômkama.

²⁰ Metom môlô thining nômkama mavî mavî melak leng, vombê nena melak leng me sêpbindi lêk hethan̄da mî thak ivuling nômkama amî lêk ña vanî mî thak ele melak kê be iwa nômkama amî.

²¹ Ondanô. Long alê atu be môlô ning nômkama mavî mavî hîmô, ditu tem môlô ning lemim iving îmô long êng yom imb-ing.

Malemdaluk me lemvim kôpik ya danda

(Luk 11:34-36)

²² “Malemdaluk me hîtôm lam be hêv danda hêndêng lemvim kôpik sapêng. Be ditu malemdaluk mavî, êng me tem danda îmô lemvim kôpik sapêng.

²³ Metom malemdaluk kambom me mo-mañaning bêng tem nîmô lemvim kôpik sapêng. Endekeme osong nena danda hîmô môlô kapô ma, metom momañaning bêng hîmô môlô kapô, be ditu mo-mañaning êng me bêng anông!

Mî hîtôm osopa anômbêng yi amî

(Luk 16:13)

²⁴ “Anô te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem lan̄gêv imbing anô

6:7 6:7 1King 18:26-29 **6:8 6:8** Mat 6:32 **6:10 6:10** Luk 22:42 **6:12 6:12** Mat 6:14-15; 18:21-35 **6:13 6:13** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 * **6:13 6:13** Kapua Glik vi atu be heveng yam me ekavu ambô takatu vi bênjiti: Yoô teng mek bênjiti vombê nena lêklinyak bêng lêk lêklokvang me athêng lêkman̄ging me ong da yong îtôm wak nômbêng iti sapêng. Avanông. **6:14 6:14** Mak 11:25-26 **6:16 6:16** Ais 58:5-9 **6:19 6:19** Jem 5:1-3 **6:20 6:20** Mat 19:21; Luk 18:22

yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem nesopa anô yang sê me nende dô m lîng êndêng anô yang sê. Bêng be ditu mî hîtôm môle sopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî.

*Dô môle lemim ingik am andô
(Luk 12:22-32)*

²⁵ “Bêng be ya hanang ethak môle nena dô lemim ingik am ethak nômkama pîk lomaloma hîtôm kwêv mena nô môle lêm andô. Lêkmala me bêng vo nô môle oang. Lenjing kôpik me bêng vo kwêv lêk thôp.

²⁶ Ôngô menak. Loho thak mî evatho nô môle be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak etak nô môle imî mî. Metom môle ning Kamik atu be hîmôle melak leng thak hevakông loho. Bêng be môle me Wapômbêng la hiving bêng anông hîvô hethak vo menak takêng.

²⁷ Be ditu lemim ik am ethak nômate me lemim ik am êng mî hîtôm netak wakma te oyang êyômôle môle ning lêkmala long imbing amî. Mî anông!

²⁸ “Bisête be thak môle lemim ik am hethak thôp? Môlengô thiling vuak takatu be hîmôle mayaliv. Loho ivutak bisê? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî.

²⁹ Metom ya hanang ethak môle nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang me hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma sapêng.

³⁰ Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem imbôk ethak amela. Me môle me bêng ivô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem neyanging môle bêng yom. Alitak-nena, môle ning ôêv iving mî bêng amî.

³¹ Be ditu dô môle lemim ingik am be môle nang nena, ‘Tem yoôngang ômbête be yoô num ômbête lêk yoôngik ômbête andô.’

³² Nja daluk thak lenjing ik i hethak nô môle takêng. Metom môle ning Kamik atu be hîmôle melak leng me heyala môle ning malêng.

³³ Be ditu ku himung me othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk osopa ya kombom thêthôp me tem nêngêv nô môle takêng sapêng êndêng môle imbing.

³⁴ Bêng be dô môle lemim ingik am vo yamông ya nômkama andô. Yamông ya malêng me yamông da ya. Bêng be wak te ya malêng me wak êng da ya.

7

*Dô ôfîfîning avîlanô vi andô
(Luk 6:37-42)*

¹ “Dô môle fîfîning avîlanô be onang loho ning kambom bêng be onang nena loho na evong kombom kambom andô. Endekeme Wapômbêng tem nembong bêng yom ethak môle!

² Me ambô alêla takatu be onang ethak avîlanô me Wapômbêng tem nenang bêng yom ethak môle. Me kombom alê atu be môle thô avîlanô vi lelâlîng me tem nembong bêng yom ethak môle.

³ Bisête be hôyê sinusik hîmôle aviyam mandaluk me mî hôyê aseleng bêng atu be hepalanganing hêk malemdaluk thing amî?

⁴ Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, ‘Aiyang, ya leng hiving yangêv sinusik itu be hîmôle malemdaluk vê?’ Metom ong da mî hôyê aseleng atu be hepalanganing hêk malemdaluk thing be nongêv vê amî.

⁵ Ong anô ambô yôhîng! Nongêv aseleng atu be hêk malemdaluk thing vê be nongô tak katô êm, yôv kîmîng nongêv sinusik atu be hêk mamuyam mandaluk vê.

⁶ “Me dô umbua nô môle matheng be ôngêv êndêng avung andô. Vômbe nena tem ingik lîng be ethang môle mayaliv. Me dô môlembî môle ning kômkom mavî ni vo bok andô. Endekeme embak pesa ethak venjinkapô.

*Lonjanjê oteng mek
(Luk 11:9-13)*

7 “Môlô nang ingik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo môlô.

8 Vômbê nena na takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm. Me ipindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo loho.

9 “Me nalum malô henang ik ong ling vo nêngêv polom êndêng yêni me tem nêngêv valu te êndêng inda mesa?

10 Me henang ik ong ling vo nêngêv alim nanam te êndêng yêni me tem nêngêv bôyiv kambom te êndêng inda mesa?

11 Môlô avîlanô kombom kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama mavî mavî êndêng nalumi. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv nômkama mavî êndêng na takatu be enang ik yêni ling.

12 “Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi, vômbê nena Moses ya balambung lêk plopet ining kapua ning ondong anông.

Bandêng ambôlêk yaôna (Luk 13:24)

13 “Môlômbutak ôyô bandêng ambôlêk yaôna, vômbê nena lonđanjê bêng me hê long nama. Me lonđanjê êng ya bandêng ambôlêk me lêkwaê anông be avîlanô bêng anông thak ivutak êyô.

14 Metom lonđanjê hê long lêkmala me yaônalêk. Be ya bandêng ambôlêk me yaônalêk be avîlanô tomtom yom thak êpôm be ivutak êyô.

Plopet ambô yôhîng (Luk 6:43-44; 13:25-27)

15 “Môlô yanging am ethak plopet ambô yôhîng. Loho ivuliv i thing ethak boksipsip ining kôpik be êthôk êndêng môlô, metom kapôlôning me hîtôm avung yatap.

16 Be ditu loho da ning bôk le long tem ningik loho da thô. Me betha avîlanô hîtôm

imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu mesa? Mî anông.

17 Be ditu alokwang mavî nômbêng iti thak ik anông mavî me alokwang kambom nômbêng iti thak ik anông kambom.

18 Bêng yom me alokwang mavî mî hîtôm ningik anông kambom amî me alokwang kambom mî hîtôm ningik anông mavî amî.

19 Bêng be alokwang takatu be mî thak hik anông mavî amî, me tem ende li be îmbôk ethak amela.

20 Bêng be ditu plopet ambô yôhîng ining kombom da tem ningik loho da thô ethak môlô.

21 “Avîlanô bêng anông thak elam ya nena, ‘Anômbêng, Anômbêng,’ metom doho mî hîtôm êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini amî. Me ôpatu be hesopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu tem nimbutak êyô kapô bini.

22 Hêndêng wakma evong ambô me avîlanô bêng anông tem enang ethak ya nena, ‘Anômbêng, Anômbêng, hethak yong athêng me bôk yoô nang Wapômbêng ya ambô bêng lêk yoô êv gôk kambom vê hêk avîlanô me avong nôm thamtham bêng anông mesa mî?’

23 Êng me tem ya nang ethak loho nena, ‘Ombeng dang! Môlô na ovong kombom kambom be ya hathông môlô paling.’ ”

Kombom elanjô ambô be esopa lêk mî esopa amî (Luk 6:46-49)

24 Me Yisu henang nena, “Ôpatu be helanjô yîning ambô nômbêng iti be hesopa, yêni me hîtôm anô lêkauk mavî te atu be helav ya melak landîng hivup hêyô heva valu.

25 Yôv me ôthîng lêk lovak be nanambô bêng hêyô be hekalông melak êng. Metom pik lêk valu hevalong melak landîng êng long manjeng be mî hipu amî.

26 Me opalê atu be helanjô yîning ambô metom mî hesopa amî, me hîtôm anô auk

mî te atu be helav ya melak hêyô hîmô thathe oyang yom.

²⁷ Yôv me ôthîng lêk lovak lêk ñanambô bêng hêyô be hekalông melak êng be hîngôlî be hivuling melak êng sapêng.”

²⁸ Yisu henang ambô takêng yôv me avîlanô nômbêng atu be elanô esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho

²⁹ vômbe nena yêni hîndông loho hîtôm anô lêk athêng bêng me mî hîtôm loho ning kîdônga ambô balambung amî.

8

*Yisu hevong anô kômbôk lepla te mavî
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)*

¹ Yisu hetak dum me hîlôk be hê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

² Me anô kômbôk lepla te hêlêm êndêng Yisu me heya vabudum thîvô be henang nena, “Anômbêng, ong da yong lem hiving me hîtôm nombong be yambutak mavî.”*

³ Me Yisu henang nena, “Ya leng hiving.” Be hêthôm ôpêng me henang nena, “Numbutak mambung!” Me ketheng oyang me ya kômbôk hêv yak me ôpêng hivutak mavî.

⁴ Yôv me Yisu henang ethak yêni nena, “Dô nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me nuᅅgik ong thô ethak anô hîmbôk da me nôᅅgêv da êndêng Wapômbêng vo nuᅅgik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung.”

*Anô vovak lêik te ya hêv iving
(Luk 7:1-10)*

⁵ Yisu hêyô Kapenaom me anô vovak lêik te nang Lom hêlêm hêndêng yêni me hepetenak inda nena,

⁶ “Anômbêng, yîning anô ku te hêpôm kômbôk va lo bang himuvîng be hiwa vovang bêng be hêk melak yom.”

⁷ Me Yisu henang ethak inda nena, “Tem ya thôk vo yambong ôpêng mavî.”

⁸ Metom anô vovak lêik êng henang nena, “Anômbêng, ya mî anô mavî hiving

vo nôlêm yîning melak amî. Be ditu ya hayala nena nonang yom me yîning anô ku tem nimbutak mavî ethak lonbô.

⁹ Vômbe nena ya da me ya hamô anômbêng te vimbing hiving me yîning ña vovak îmo ya vimbing. Me thak ya hanang ethak yîning anô vovak te nena, ‘Nu,’ êng me thak hê. Mena ya hanang ethak yang nena, ‘Nôlêm,’ êng me thak hêlêm. Me ya hanang ethak yîning anô ku nena, ‘Nombong ku tiêng’ êng me thak hevong yom.”

¹⁰ Yisu helaᅅ ambô êng be hesong kambom me henang ethak avîlanô takatu be esopa yêni nena, “Ya hanang avanông ethak môlô. Bôk mî ya hatung anô hêv iving lêklokwang te bêᅅiti hîmô Israeᅅ ining long sapêng amî.

¹¹ Ya hanang ethak môlô nena avîlanô long bôyang bêng anông tem etak ining pîk nômbêng iti sapêng be ini vo injang nômbêng imbing Ablaham lo Aisak be Jekop îmo melak leng ya lêkᅅnyak bêng kapô.

¹² Metom avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv vo êyô ya lêkᅅnyak bêng kapô bini* me tem nêᅅgêv loho vê bini long momaᅅaning. Long êng me tem loho endeng athêng malêng be ethang vieᅅjing ondong long.”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak anô vovak lêik êng nena, “Nu! Me nôm atu be lêk hôêv iving nena tem nimbutak me tem nimbutak bêng hîtôm hôêv iving.” Me hêndêng wakma êng yom me ya anô ku atu hivutak mavî.

*Yisu hevong Pita yaᅅavî mavî
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)*

¹⁴ Yôv me Yisu hêyô Pita ya melak kapô me hêyê Pita yaᅅavî hêpôm kômbôk vovang be hêk yom.

¹⁵ Me Yisu hevalong avî êng bang me kômbôk êng hetak yêni me hiviyô be hepe-sang be hêv hêndêng loho.

*Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî
(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)*

^{7:29 7:29} Mak 1:22; Luk 4:32 * ^{8:2 8:2} Kômbôk lepla me palê hêtêto anô liᅅkôpik hele be ivutak puling be avîlanô eka. ^{8:4 8:4} Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 ^{8:11 8:11} Luk 13:29 ^{8:12 8:12} Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

* ^{8:12 8:12} Avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv vo êyô ya lêkᅅnyak bêng kapô bini me henang vo ña Juda.

16 Hêndêng yathindang me avîlanô iwa na gôk kambom ivuling loho bêng anông êlêm êyô vo Yisu. Me henang yom be gôk takêng etak na takêng be ê. Me hevong avîlanô lêk kômbôk sapêng ivutak mavî.

17 Be ditu plopêt Aisaia ya ambô hik anông hîtôm bôk henang nena, “Yêni da hepesang aô ning kômbôk mavî lêk hêv aô ning vovang vê.” *Aisaia 53:4*

*Malêing vo esopa Yisu
(Luk 9:57-62)*

18 Wakma Yisu hêyê avîlanô bêng anông elawê inda me henang ethak ya na hîndông nena, “Aô na kasîk bomang viyang vulu.”

19 Êng me kîdôngga ambô balambung te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, “Kîdôngga, long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

20 Me Yisu henang nena, “Avung yatap ining pîk ambuang hîmô me menak ining unak hîmô, metom Anô Ya Nakandung ya long ninjêk mî.”

21 Yôv me Yisu ya na hîndông te henang ethak inda nena, “Anômbêng, notak ya vo ya nandav wakamik yôvêm.”

22 Metom Yisu henang ethak inda nena, “Notak na dôhônônging bôk ema yôv vo loho da endav ining nama me nôlêm nosopa ya.”

*Lovak helaŋô Yisu ya ambô
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

23 Yôv me Yisu hethak yeng me ya na hîndông ethak yeng hiving be loho ê.

24 Loho mô kasîk bomang lîvông me bôlôtom oyang me ôthîng lêk lovak bêng hêyô. Me nanam budum hik be hevong êyô yeng vov metom Yisu me hêkthôm.

25 Me ya na hîndông ê ik yêni ling be enang nena, “Anômbêng, tem aôma! Be ditu nôngêv aô livung!”

26 Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô ning ôêv ivîng me yaônâlêk! Bisête be môlô kô?” Êng me hiviyo be hethang lovak lêk nanam budum êng be hêk teŋeng anông.

27 Êng me loho song kambom be enang nena, “Opalête ti be lovak lêk nanam budum elanô ya ambô be esopa?”

Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô lokwanyî

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Yôv me Yisu hê kasîk bomang viyang vulu me hêyô avîlanô Gadala ining pîk. Me anô lokwanyî be thak gôk kambom îmô hiving thêi êlêm nang kalang be êpôm yêni hîlôk lonđanlê. Be anô yi êng thak ivuling avîlanô, be ditu thak loho kô endom lonđanlê êng.

29 Ôpyiêng êyê Yisu be elam kaêk lêkwaê nena, “Wapômbêng Nakandung, hîlêm vo nombong ômbête ethak yoô? Wakma atu be Wapômbêng etak me mî denang me hîlêm long iti vo nôngêv vovang êndêng yoô mesa?”

30 Me bok bêng anông îmô dêim doke be eyang tak îmô.

31 Me gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, “Hovong vo nôngêv yoô vê, êng me nôngêv yoô nîndôk bok takdaku.”

32 Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu!” Êng me gôk kambom takêng etak anô yi êng me ê îlôk bok takêng kapô me evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda be ê êv yak hîlôk kasîk bomang kapô be ema.

33 Na takatu be eyanging bok êyê nôm êng me îsôv be ê melak lîng. Me enang ethak avîlanô hethak nôm atu be Yisu hevong ethak bok lêk anô yi atu be gôk kambom hivuling thêi.

34 Tomêng me avîlanô melak lîng êng ik i thô be ê hêndêng Yisu. Loho yê yêni be êkô kambom be epetenak nena, “Notak yoô be nu!”

9

*Yisu hevong anô himuvîng te mavî
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

1 Yôv me Yisu hethak yeng te be hîvô hê ya long atu be thak hîmô nang Kapenaom.

2 Me anô doho iwa anô himuvîng te hêk ya yêm be êlêm vo yêni. Êng me Yisu hêyê loho ning êv ivîng be henang ethak

anô himuving atu nena, “Yînîng wakna, kapôlôm injêk mayaô. Yong kambom sapêng lêk ya hêv vê.”

³ Kîdônga ambô balambung doho elanô ambô êng me enang ethak i nena, “Ôpiti hevong vo nimbua Wapômbêng ya long mesa?”

⁴ Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Bisête be uwa auk kambom iti hêk môlô kapôlônjing?”

⁵ Ambô alête vumeng vo ya nang: ‘Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê’ mesa ‘Numbiyômba be nombeng’?

⁶ Metom tem yangik thô êndêng môlô vo oyala nena Anô Ya Nakandung ya lêklokvang me bêng hêk pîk iti be hîtôm nêngêv kambom vê.” Yôv me henang ethak anô himuving atu nena, “Numbiyômba me numbua yong yêm be nu yong melak.”

⁷ Êng me ôpêng hiviyô heva be hê ya melak.

⁸ Me avîlanô êyê nôm êng be esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling, vômbe nena lêk hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng avîlanô pîk.

Yisu helam Matyu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yisu hê me hêyê anô te be ya athêng nena Matyu be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng nena, “Nôlêm osopa ya,” êng me hiviyô be hê me hesopa Yisu.

¹⁰ Yisu heyang nôm hiving Matyu hîmô ya melak. Me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom bêng anông êlêm eyang nôm hiving yêni lêk ya ña hîndông.

¹¹ Palisi êyê me enang ik ya ña hîndông ling nena, “Bisête be môlô ning kîdônga heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom vo?”

¹² Yisu helanô ambô êng me henang nena, “Ña lêk kômbôk yom thak ê êyê dokta. Me ña kômbôk mî me thak mî ê amî.

¹³ Bêng be môlô nu me umbua auk ethak ambô tiêng ya ondong:

“ ‘Ya leng hiving môlôngêv kapôlômim êndêng avîlanô me ya handô

môlôngêv da yom êndêng ya.’ *Hosea 6:6*

Vômbe nena ya halêm vo yandam ña takatu be evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña thêthôp amî.”

Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Jon ya ña hîndông êlêm êyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena, “Yoô lêk Palisi thak atip ethak nôm vo lejing êv Wapômbêng, metom yong ña hîndông mî thak evong bêng amî vo?”

¹⁵ Me Yisu henang nena, “Wakma anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya ña môlô tem injang nôm lêk lejing mavî me tem mî hîtôm lejing malêing amî. Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm.”

¹⁶ “Anô te mî hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôo ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôo bô êng kê. Êng me tem nitip bêng.

¹⁷ Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôo amî. Hevong bêng me waing lêkmuk tem nimbuling bok kôpik bôo atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî hîtôm nengathô ni amî.”

Avena hema lêk avî kômbôk

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Yisu henang ambô denang me anômbêng te hêlêm be heyala vabudum thîvô hîmô yêni va me henang nena, “Yînîng avena lêk hema, metom nôlêm otak bahem êyônjêk yêni me tem nimbîyô ethak lonbô.”

¹⁹ Me Yisu hiviyô be hê hiving yêni me ya ña hîndông ê hiving.

²⁰ Loho veng be ê denang me avî lêk kômbôk te heveng yam êlêm bidong Yisu dôm me hêthôm ya kwêv dang. Avî êng bôk hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi.

21 Me avî êng ya auk nena, “Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî.”

22 Me Yisu hik i lîlîng be hêyê avî êng me henang nena, “Yîning avena, kapôlôm injêk mayaô. Yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî.” Me ketheng oyang me avî êng hivutak mavî.

23 Yôvêm me Yisu hê hêyô anômbêng atu ya melak. Me hêyê avîlanô iyuv kotong be eleng be evong pôk bêng anông

24 me henang nena, “Môlô vê! Avena ti hêkthôm yom me mî hema amî.” Êng me loho malîk ethak yêni.

25 Metom hêv avîlanô vê me hivutak êyô melak kapô me hevalong avena êng bang me hiviyô heva.

26 Be ditu kôkôthing hethak nôm êng hevothong heveng long êng sapêng.

Anô mandaluk pusip lokwanyî lêk anô ambôlêk putup te

27 Me Yisu hetak long êng me heveng be hê me anô mandaluk pusip yî esopa yêni be elam nena, “Devit Lîm Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!”

28 Yisu hêyô melak kapô te be hê me anô yî atu ê hêndêng yêni. Me henang ik thêi ling nena, “Mamu ôêv iving nena hîtôm yambong be mamu umbutak mavî mesa mî?”

Me thêi nang nena, “Bôvê, Anômbêng. Yêi êv iving.”

29 Êng me yêni hetak bang hêyô hêk thêi malenîndaluk me henang nena, “Tem nimbutak bêng vômbe nena mamu ôêv iving ya.”

30 Êng me malenîndaluk hipuak. Me Yisu hêv ambô lêklokvang hêndêng thêi nena, “Dô mamu nang ethak anô te thak nôm itiêng andô.”

31 Metom thêi ê me enang nôm atu be Yisu hevong ethak thêi bêng heveng long êng sapêng.

32 Anô yî êng etak Yisu be ê denang me avîlanô iwa anô ambôlêk putup te be gôk kambom bôk hivuling yêni be êlêm êyô vo Yisu.

33 Me hêv gôk kambom êng vê be ôpêng henang ambô. Be ditu avîlanô esong kambom me lejing mavî be enang nena, “Sêmbôk me mî thak nômate bêng hivutak Israêl amî.”

34 Metom Palisi enang nena, “Gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokvang hêndêng ôpêng, be ditu hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injêk avîlanô.”

Nôm bêng anông metom na ku nayi yom

35 Me Yisu heveng melak long yaônena sapêng be hivutak êyô ining melak yeng be hîndông avîlanô lêk henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Me hepesang avîlanô ning malêng sapêng lêk hêv ining kômbôk lomalom sapêng vê.

36 Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu be lahiki hethak loho, vômbe nena loho ning auk hîmô mayaliv be anô te mî hîmô vo nêngêv loho livung hîtôm boksipsip ining alang amî.

37 Yôv me henang ethak ya na hîndông nena, “Nôm bêng anông lêk hîyôk be hîmô kukapô, metom na ku me nayi yom.

38 Be ditu oteng mek êndêng kukapô alang vo nêngêv na ku doho bini vo ithup nôm.”

10

Aposol ining athêng

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Yisu helam ya na hîndông lauming be lahavôyi hêlêm êndêng yêni. Me hêv lêklokvang hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê injêk avîlanô me embong avîlanô kômbôk lêk malêng lomalom imbutak mavî.

2 Diti me aposol lauming be lahavôyi takatu ining athêng. Anô mung me Saimon, ya athêng yang nena Pita, yêni yang molok me Endulu me Jems loyang Jon, thêi me Sebedi namalô luvi;

3 me Pilip lo Batolomiu me Tomas lo Matyu anô sêmbôk be hiwa takis me Jems Alpius nakandung lo Tadius

⁴ Saimon atu be elam nena anô Selot te*, me Judas Iskariot, ôpatu yôv ketem netak Yisu îndôk ñakyo bahenjing.

*Yisu hêv aposol be ê
(Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)*

⁵ Yisu hêv anô lauming be lahavôyi be ê me henang nena, “Dô môlô nu ña Samalia lêk ña long bôyang ining long andô.

⁶ Me môlô nu êndêng Israêl ining boksip-sip takatu be eveng mayaliv.

⁷ Môlô nu luvuluvu be onang bêng êndêng avîlanô nena, ‘Wapômbêng ya lêklijyak bêng lêk bidong.’

⁸ Me ombong avîlanô lêk kômbôk mavî me ungik ña ema ling me ombong ña kômbôk lepla imbutak mavî me ôngêv gôk kambom vê injêk avîlanô. Athêng bêng êng me mî môlô êv vuli amî me ya hêv oyang hêndêng môlô. Be ditu môlômbong ku takêng oyang bêng yom me dô umbua vuli ethak andô.

⁹⁻¹⁰ “Môlô ô hîtôm ña ku be mavî vo avîlanô eyanging môlô me dô umbua nômate andô. Be ditu dô ombek vak mena umbua valuseleng mena umbua kwêv yi mena venjîkapô bokgôp mena kwanding andô.

¹¹ Me môlô yô melak lông lêk long alêla takatu, êng me othalo anô kombom mavî te me môlô mô imbing inda endebe otak long êng be môlô nu bôyang.

¹² Wakma môlôvong vo ômbô thak melak êng me ôngêv mek mavî êndêng ôpêng lêk ya avîlanô.

¹³ Avîlanô melak êng lejing mavî be iwa môlô thô, êng me môlô ning mek mavî êng tem nîmô imbing loho. Metom mî lejing mavî be iwa môlô thô amî, êng me umbua mek mavî êng vê injêk loho bunu.

¹⁴ Me long takatu be avîlanô mî iwa môlô thô amî lêk êndô endanô môlô ning ambô, êng me wakma otak long êng me ungik pîk limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malejing me môlô nu.

¹⁵ Ya hanang avanông ethak môlô nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng, êng me avîlanô long atu be mî

iwa môlô thô amî, loho ning malêing tem nîmbô ethak vo avîlanô kambom nang Sodom lo Gomola ning malêing.

*Malêing lomaloma tem nêlêm
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ “Ondanô! Ya hêv môlô be ô hîtôm boksipsip îmô avung yatap livông. Be ditu môlô yanging am katô hîtôm bôyiv thak evong lêk ômô mavî me osopa menak bôbô ining kombom be dô ombong kambom andô.

¹⁷ Me môlô yanging am vo avîlanô! Loho tem embalong môlô be etak îndôk ining ña bêngbêng bahenjing lêk tem embali môlô îndôk ining melak yeng.

¹⁸ Tem endom môlô bini êndêng king lêk gakmang bêngbêng, vômbe nena môlô sopa ya. Hethak lonjanlê êng me tem onang yîning Ambô Mavî bêng êndêng loho lêk ña long bôyang imbing.

¹⁹ Metom wakma evalong môlô be etak îlôk ñakyo bahenjing me dô lemim ingik am nena tem onang ambô alê mena tem onang bisê andô. Vômbe nena hêndêng wakma êng me Wapômbêng tem nêngêv ambô êndêng môlô be onang.

²⁰ Me ambô te tem mî nêlêm nang môlô da ning auk amî, metom môlô ning Kamik ya Lovak Matheng tem nêngêv ambô atu be tem onang êndêng môlô.

²¹ “Me anô loyang yi tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lami tem embong bêng êndêng ining nali. Me nali tem ende dôming lîlîng êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik loho vônô.

²² Avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô môlô vômbe nena môlô me yîning avîlanô. Metom ña takatu be eva lêklokvang hele be hêyô yandang, êng me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

²³ Me wakma avîlanô melak lông te êv vovang hêndêng môlô, êng me môlô sôv bunu melak lông yang. Ya hanang avanông ethak môlô nena tem môlômbong ku êng embeng Israêl denang me Anô Ya Nakandung tem nendelêm.

24 “Sêik kapua mî îmo viling vo ining kîdônga amî. Me ña ku mî îmo viling vo ining avaka amî.

25 Avîlanô thak elam melak alang nena, ‘Belsebul,’ bêng be tem embong bêng ethak yêni ya avîlanô bêng yom. Sêik kapua iwa ining kîdônga ning malêing, êng me mavî. Me ña ku iwa ining avaka ya malêing, êng me mavî yom.

*Môlô kô Wapômbêng yom
(Luk 12:2-7)*

26 “Be ditu dô môlô kô ña takatu be evong kombom kambom takêng andô. Nôm takatu be hivunji hêk long kapô tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivunji hêk kapô tem avîlanô sapêng eyala.

27 Bêng be ambô takatu be ya hanang ethak môlô hêndêng bîlîvông, êng me onang êndêng lêkwak. Me ambô takatu be ya hanang thîkôthîk hîlôk môlô lîndong, êng me othak omba melak vov be ondam bêng vo avîlanô endanô.

28 Dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô, metom dôhônômim me loho mî hîtôm ingik vônô amî. Be ditu môlô kô Wapômbêng yom! Yêni yom hîtôm nimbuling avîlanô leñving kôpik lêk dôhônônging îndôk long atu be amela hethang îmo.

29 “Menak yaônena me thak avîlanô êv vuli hethak valuseleng kalalang tom. Metom môlô ning Kamik thak heyala menak yaônena takatu be te hema.

30 Wapômbêng heyala môlô bêng yom be bôk hiwa môlô lumim kwandôk ñaung sapêng thô yov.

31 Be ditu môlô me bêng hîvô hethak vo menak be dô môlô kô andô.

*Dô môlô moma ethak Yisu andô
(Luk 12:8-9)*

32 “Bêng be opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yîning, tem ya nang emba Wakamik atu be hîmô melak leng mandaluk nena, ‘Ôpêng me yîning.’

33 Metom ôpatu be henang ethak avîlanô nena hîthông ya paling, tem ya nang ethak

Wakamik atu be hîmô melak leng nena, ‘Ya hathông ôpêng paling’ bêng yom.

*Yisu hevong be avîlanô evak i kê
(Luk 12:49-53; 14:26-27)*

34 “Dô môlô song nena ya halêm pîk vo yambong môlô lemim mavî lêk lemim tom andô! Mî ya halêm vo yambong ku êng amî metom ya hauwa ambîng vovak be ya halêm.

35 Ya halêm vo
“ ‘namalô ende dôm lîlîng êndêng lambô me nalavî ende dôm lîlîng êndêng talêmbô me namalô yanavî ende dôm lîlîng êndêng yanavî.

36 Anô te da ya lêkma anông tem nimbutak ya ñakyo.’ *Maika 7:6*

37 “Me opalê atu be la hiving lambô lo talêmbô bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî. Me opalê atu be la hiving namalô lo nalavî bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

38 Me opalê atu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

39 Opalê atu be hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nêngêv yak. Me opalê atu be hetak ya lêkmala vo hesopa ya, ôpêng tem nembalong ya lêkmala long.

40 “Me ôpatu be hiwa môlô thô, êng me hiwa ya thô hiving. Me ôpatu be hiwa ya thô, êng me hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving.

41 Me ôpatu be hêyê plopet te be hiwa thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak plopet êng hiwa. Me ôpatu be hêyê anô thêthôp te be hiwa thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak anô thêthôp êng hiwa.

42 Me ôpatu be hêyê anô athêng mî te atu be hesopa ya hîtôm yîning anô ya handông te be hêv nôma yaôna te hîtôm ñanam thilimbung keyek te hêndêng ôpêng, êng me ya hanang avanông bîng ethak môlô nena ôpêng tem nimbua ya vuli mavî.”

11

¹ Yisu hêv ambô hêndêng ya ña hîndông lauming be lahavôyi yôv me hetak long êng me hê henang mêtê lêk hîndông avîlanô heveng melak lông takatu be hîmô Galili.

Yisu henang ambô hethak Jon Anô Hithik Avîlanô (Luk 7:18-35)

² Jon hîmô kalaondong me helanjô ambô hethak ku takatu be Mesaya hevong. Êng me hêv ya ña hîndông doho be ê hêndêng yêni

³ vo enang ingik yêni ling nena, “Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm mesa yoô yambing anô yanja?”

⁴ Êng me Yisu henang viyang nena, “Môlômbunu me onang êndêng Jon ethak nôm takatu be lêk olanô lo ôyê.

⁵ Ña malenjing pusip êyê tak, me ña venjing kambom eveng, me ña kômbôk lepla ivutak mavî, me ña lîndong putup elanjô ambô, me ña ema iviyô hethak lonjbô, me avîlanô siv elanjô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

⁶ Me mavî vo ña takatu be êv iving ya me mî kapôlônging yi amî.”

⁷ Jon ya ña hîndông îvôê denang me Yisu henang ambô hethak Jon hêndêng avîlanô nena, “Bôk be môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa? Mî anông.

⁸ Me môlô ô vo ôyê ômbête? Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomalama mesa? Mî. Ña takatu be ik kwêv kêkêlô me thak îmô king ining melak yom.

⁹ Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

¹⁰ Bôk ekavu hethak ôpêng hêk kapua matheng nena,

“ ‘Nondanjô. Tem yanğêv yîning anô ku te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong

me tem nepesang lonjanlê vo ong.’

Malakai 3:1

¹¹ “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônâlêk hêk melak leng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng vo Jon.

¹² Me hêndêng wakma Jon hivutak hele be hêyô lêk me ña kambom thak evong vovak be êv malêng hêndêng melak leng ya lêklinyak bêng be evong vo imbua.

¹³ “Me plopet sapêng lêk kapua bal-ambung bôk enang Wapômbêng ya ambô bêng hêlêm hele be hêyô wakma Jon hivutak.

¹⁴ Me môlô lemim iving vo ondanô plopet ining ambô, yôv be ondanô! Kapua matheng henang nena Elaija tem nêlêm. Elaija êng me Jon yom.

¹⁵ Bêng be môlô ña lêk lîndong me ondanô ambô ti katôyang!

¹⁶ “Tem ya nang ambô dôhông alê ethak avîlanô bôlô tiêng? Loho me hîtôm sêiknena takatu be îmô long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêiknena vi nena,

¹⁷ “ ‘Yoômbî yeng beleng vo môlôndô yeng metom môlô mî olo yeng amî.

Me yoô leng athêng malêng vo môlôndeng

metom mî môlô leng amî.’

¹⁸ “Bêng yom me Jon hêlêm me mî thak ninjang nôm bêng anông lêk ninum waing amî. Me avîlanô îpôlîk ethak yêni be enang nena gôk kambom hîmô hiving yêni.

¹⁹ Metom Anô Ya Nakandung hêlêm me heyang nôm lêk hinum waing. Me avîlanô îpôlîk be enang nena, ‘Ôngô! Ôpiti êng me thak heyang nôm lêk hinum waing bêng anông. Yêni me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom ining anô môlô.’ Metom ôpatu be hiwa Wapômbêng ya auk thêthôp me ya ku tem ningik thô nena auk êng me thêthôp anông.”

Avîlanô lîndong kôtông (Luk 10:13-15)

²⁰ Yisu bôk hevong nôm thamtham bêng anông yôv hîmô melak lông doho, metom avîlanô takêng mî ele kapôlônging lîling amî. Be ditu Yisu hethang loho be henang nena,

21 “Alitaknena, môlô avîlanô Kolasin lo Betsaida! Bôk môlô yê nôlô thamtham lomaloma. Metom betha bôk yambong nôlô thamtham takêng îlô Taia lo Saidon livông, êng me tem bôk ende kapôlônging lîlîng yôv be iyum thôp lejing malêng lêk ethav amela kambôk ethak lunjîkwandôk vo nîngik thô nena lejing malêng ethak ining kambom taksêmbôk be evong.

22 Ondañô! Ya hanang avanông bing ethak môlô nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me môlô ning malêng me tem bêng anông be nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!

23 “Me môlô avîlanô Kapenaom, tem êngêv môlô ning athêng ling ethak leng mesa? Mî anông. Tem môlô nu ña ema ining long! Bôk môlô yê nôlô thamtham lomaloma takatu be ya havong îlô môlô livông. Me betha bôk yambong bêng îlô Sodom livông, êng me tem etak ining kambom takêng me Sodom tem nîmbô denang endebe nêyô lêk.

24 Ondañô! Ya hanang avanông bing nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me môlô ning malêng me tem bêng anông be nîmbô ethak vo avîlanô Sodom ining!”

*Yisu tem nêngêv lovak êndêng aô
(Luk 10:21-22)*

25 Yôv me Yisu henang nena, “Wakamik, Ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk hethak ña auk bêng me huik thô hethak ña takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling!

26 Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

27 “Wakamik bôk hêv nômkama sapêng êndêng ya yôv be anô te mî heyala Namalô amî. Mî, Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Mî, Nalum lêk ña takatu be Namalô la hiving nîngik thô êndêng loho yom.

28 “Me môlô ña takatu be ovong ku lêk vovang be uwa malêng bêng, ôlêm êndêng ya me tem yangêv lovak êndêng môlô.

29 Môlô umbua auk injêk ya vo ondovak yîning ambô, hîtôm môlô uwa aseleng atu be thak etak îlôk bokmanjao lôk vo êvôv nômkama. Môlô umbua auk injêk ya, vômbe nena thak ya havong kombom mayaô hêndêng avîlanô be ya hataving ya da. Vo nômkama dô hêv malêng êndêng môlô andô vo tem umbua lêkmala

30 vômbe nena yîning aseleng atu be ya hêv me vumeng vo umbua. Me vak atu be ya hêv vo ômbô me mî malêng amî.”

12

*Yisu me Sabat ya Alang
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

1 Hêndêng Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te. Me ya ña hîndông ema vo lejing be iwa wit doho heveng kukapô êng be eyang.

2 Metom Palisi doho êyê me enang nena, “Nôngô! Yong ña hîndông evong kombom iti me mî thêthôp vo embong êndêng Sabat amî!”

3 Me Yisu henang loho ning ambô viyang nena, “Betha bôk mî môlô sam ambô hethak Devit lêk ya ña môlô ema vo lejing be evong bêng yom mesa mî?

4 Yêni hivutak êyô Wapômbêng ya melak sel kapô be hiwa polom atu be mî hîtôm ña paling injang amî be yêni lêk ya ña môlô eyang. Polom êng me ña îmbôk da yom ining vo injang.

5 Yôv be lemim êngêv balambung yang imbing. Hêndêng Sabat sapêng me ña îmbôk da thak evong ku hîmô melak Matheng kapô. Be ditu loho thak ivuling balambung bô êng be evong ku hêndêng Sabat, metom loho mî evong kambom amî. Be bôk môlô osam ambô êng hêk balambung mesa mî?

6 Metom ya hanang ethak môlô nena nômate hîmô long iti me bêng vo melak matheng.

7 Hêk kapua matheng me Wapômbêng henang nena,

“ ‘Ya leng hiving môlengêv kapôlômim êndêng avîlanô me ya handô môlengêv da yom êndêng ya.’

“Me betha bôk oyala ambô êng ya ondong ma, êng me mî hîtôm onang nena na takatu be kambom mî tem imbua kambom ya vuli amî.

⁸ Ya hanang bêtiti êng vombê nena Anô Ya Nakandung me Sabat ya Alang.”

*Yisu hevong anô bang hema te mavî
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Yôv me Yisu hetak kukapô êng me hivutak êyô avîlanô long êng ining melak yeng kapô.

¹⁰ Me anô te hîmô long êng be bang bôk hema yôv. Me na Palisi doho ethalo lonjanlê vo enang Yisu bêng, be ditu enang ik yêni ling nena, “Thêthôp vo aômbong na lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa mî?”

¹¹ Me Yisu henang nena, “Anô te ya boksipsip hêv yak hîlôk lovang hêndêng Sabat me ôpêng teni vo nendandi boksipsip êng imbutak yêng mesa mî?”

¹² Anô me bêng vo boksipsip, be ditu kapua balambung henang nena aômbong anô mavî êndêng Sabat.”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Noto bahem.” Me heto bang vi kambom atu, êng me lêk hivutak mavî hethak lonbô hîtôm bang vi mavî.

¹⁴ Êng me Palisi iviyô be ê ethak tom me ekak ambô vo ethalo lonjanlê te vo ingik Yisu vônô.

Wapômbêng ya anô ku

¹⁵ Metom Yisu heyala nôm êng, be ditu hetak long êng be hê. Êng me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning kômbôk lomalama sapêng mavî.

¹⁶ Me Yisu henang lêklokvang ethak loho nena, “Dô onang ya bêng ethak anô te andô.”

¹⁷ Yisu henang bêng vo ningik anông hîtôm plopet Aisaia bôk henang nena,

¹⁸ “Ondanô. Ôpiti me yîning anô ku atu be bôk ya hatôk yêni yôv.

Ôpatu be ya leng hiving yêni bêng anông me ya kapôlông mavî hethak inda.

Be tem yangêv yîning Lovak Matheng vo nîmô imbing inda

vo nenang kombom thêthôp bêng êndêng avîlanô pîk sapêng.

¹⁹ Me mî hîtôm la maning mayaliv mena nendam kaêk lêkwaê amî.

Me yêni mî hîtôm nenang ambô lêkwaê be avîlanô eveng lonjanlê endanô amî.

²⁰ Me tem mî hîtôm nekav beselak atu be hipu hêk li amî

lêk mî hîtôm nîmbî amelandang atu be hevong ema ni amî.

Me tem nembong mavî yom endebe netak kambom sapêng îmô ku mavî vimb-ing êm.

²¹ Me avîlanô pîk sapêng tem êngêv imbing yêni be etak malejing vo nêngêv loho livung.” *Aisaia 42:1-4*

*Yisu lo Belsebul
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)*

²² Hêndêng wakma êng me anô doho iwa anô te be gôk kambom hîmô hiving inda be êlêm êyô vo Yisu. Gôk kambom êng hevong be ôpêng mandaluk pusip me ambôlêk putup. Me Yisu hevong be ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak me ambôlêk heyakê be henang ambô.

²³ Me avîlanô sapêng esong kambom be enang nena, “Betha diti me Mesaya, Devit Lim Lêkmuk mesa?”

²⁴ Metom Palisi elanô ambô êng be enang nena, “Belsebul, gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokvang hêndêng yêni. Be ditu hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injêk avîlanô.”

²⁵ Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Melak lônng bêng te da ya avîlanô evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak lônng bêng êng tem nêngêv yak. Me melak kapô te da hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem mî nemba lêklokvang amî. Bêng yom me ondong te hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem mî nemba lêklokvang amî.

²⁶ Me Sakdang da hêv Sakdang vê hêk ya melak, êng me hîtôm hevak i kê hê ondong

yi. Bêng be ya lêklinyak bêng tem nembra lêklokvang bisête? Mî anông.

²⁷ Mólô nang nena Belsebul hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê. Metom mólô ning avîlanô thak evong ku êng hiving! Be ditu opalête hêv lêklokvang hêndêng loho be evong ku mavî takêng? Belsebul mesa opalê? Ôngô! Mólô da ning avîlanô ik thô nena mólô nang ambô yôhîng.

²⁸ Metom Wapômbêng ya Lovak Matheng hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô mólô lîvông yôv.

²⁹ “Ondañô ambô yang imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lêklokvang te ya melak kapô be nimbua ya nômkama vanî mesa? Mî anông! Ôpêng embalong anô lêklokvang êng be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbua ya nômkama vanî.

³⁰ “Ôpatu be mî la hiving ya amî, ôpêng me yîning ñakyo. Me ôpatu be mî hêv ya livung vo nithup avîlanô ethak tom amî, êng me hindining loho be ê mayaliv.

³¹ “Bêng be ya hanang ethak mólô nena Wapômbêng tem nêngêv avîlanô ning kambom sapêng lêk ambôma takatu be enang hethak Wapômbêng vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, ‘Diti me Sakdang ya ku,’ êng me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv kambom êng vê injêk ôpêng amî me mî anông.

³² Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung, êng me Wapômbêng tem nêngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te henang ambô kambom hethak Lovak Matheng, êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî me tem ninjêk bêng thêthô.

Wapômbêng tem nîttîning mólô ning ambô
(Luk 6:43-45)

³³ “Alokwang mavî me tem ningik anông mavî. Me alokwang kambom me tem

ningik anông kambom bêng yom. Be ditu thak anô yê ya anông me eyala nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma.

³⁴ Mólô me bôyîv kambom nali be kapôlômim hêyô thing hethak nômkambom lomalama atu be hivutak viemim. Be ditu mî onang ambô mavî amî!

³⁵ Na mavî me ining auk mavî lomalama bêng anông hîmô kapôlônjing be thak enang ambô mavî yom hele vienjing. Me na kambom me loho ning auk kambom lomalama bêng anông hîmô kapôlônjing, be ditu thak enang ambô kambom yom hele vienjing.

³⁶ “Ondañô! Ya hanang ethak mólô nena hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me anô tomtom tem enang ining kambom takatu be bôk enang ethak avîlanô vi lêk ivuling loho bêng.

³⁷ Hethak mólô da ning ambô yom me tem Wapômbêng enang ethak mólô nena mólô na mavî mena mólô na kambom ma.”

Palisi lejing iving injê lavuning te
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Êng me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho enang ethak Yisu nena, “Kîdônga, yoô lejing iving nombong nômkambom thamtham te îtôm lavuning vo ningik thô nena hôlêm nang Wapômbêng.”

³⁹⁻⁴⁰ Êng me Yisu henang nena, “Mólô avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom anông be thak mî osopa Wapômbêng amî. Be ditu lemim iving yambong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Wak lô me Plopet Jona heva alim ñanam te la kapô. Me wak lô bêng yom me tem Anô Ya Nakandung ninjêk pîk kapô.

⁴¹ Hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me avîlanô Ninive tem enang mólô ning kambom bêng, vômbe nena avîlanô Ninive elañô Jona ya ambô be ele kapôlônjing lîlîng. Ondañô! Anô te hîmô long iti mólô lîvông me yêni bêng hîvô hethak vo Jona.

⁴² Me sêmbôk be Siba ning avî king hêlêm nang pik ya dang vo helañô Solomon ya auk mavî. Metom anô te lêk hîmô long iti môlô livông me yêni bêng hîvô hethak vo Solomon be môlôndô ondanô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng hêyô me Siba ning avî king êng tem nenang môlô ning kambom thak mî olañô ambô amî bêng.”

*Gôk kambom hîvô hêlêm loñbô
(Luk 11:24-26)*

⁴³ “Wakma gôk lêlêik hetak anô te me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak îmô. Metom mî hêpôm long te amî,

⁴⁴ êng me tem nenang nena, ‘Yandena melak sêmbôk atu ethak loñbô.’ Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk hîmô oyang me epesang be lêk hivutak mambung anông.

⁴⁵ Êng me teni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining lêklokwang bêng anông hîvô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak loñbô. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk. Bêng be môlô avîlanô kambom bôlô tiêng tem ôpôm malêing êng imbing.”

*Yisu talêmbô lo viyanji
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Yisu henang ambô hiving avîlanô denang me talêmbô lo viyanji leñing iving enang ambô imbing yêni, be ditu loho lêm eleva melak vi yêing.

⁴⁷ Me anô te hê henang ethak Yisu nena, “Lemtambô lêk aviyami eva yêing be loho leñing iving enang ambô imbing ong.”

⁴⁸ Me Yisu henang hêndêng ôpêng nena, “Opalê me yîning wakatik lêk aiyang loho?”

⁴⁹⁻⁵⁰ Me hîmbî bang hêndêng ya ña hîndông me henang nena, “Avîlanô takatu be esopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu yîning katik lêk aiyang me livô loho. Be ditu môlô takiti me yîning katik lêk aiyang loho.”

12:45 12:45 2Pi 2:20 12:49-50 12:49-50 Lom 8:29
Luk 8:18; 19:26 13:13 13:13 Lo 29:4; Jer 5:21

13

*Ambô dôhô hethak anô te hekaliv
yanvêk
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Wak êng yom me Yisu hetak melak atu be hê hêyô kasîk bomang ya dang me hîlôk hîmô.

² Me avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, be ditu hethak yeng te be hîmô me avîlanô eva lindang hivup ethak.

³ Me hîndông avîlanô hethak ambô dôhô bêng anông. Be henang nena, “Ondanô. Anô te hê me hekaliv ya yanvêk hîlôk ya kukapô.

⁴ Hekaliv yanvêk takêng me doho hîlôk lonđanjê be menak êpôm be eyang.

⁵ Me doho hîlôk pîk lêk valu be ditu hivutak ketheng, vômbe nena pîk doke yom.

⁶ Me wakma wak hîmbî hêyô hêk me hekapôk, vômbe nena ya galôk bidong be hêyô hîmô viling oyang.

⁷ Me vi hîlôk yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hêyô yanvêk takêng vov.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî be hik anông hîtôm 100 me doho 60 me doho 30.

⁹ Be ditu môlô ña lêk lindong me ondanô ambô ti katôyang!”

*Yisu henang ambô dôhô yom.
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Yisu ya ña hîndông êyô vo yêni me enang ik yêni ling nena, “Hevong bisê be thak honang ambô dôhô yom hêndêng avîlanô?”

¹¹ Me Yisu henang viyang nena, “Wapômbêng lêk hik ya auk long kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môlô. Me mî hik thô hêndêng loho amî.

¹² Bêng be anô te heyala auk long kapô êng me tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êyômô imbing. Metom anô te mî heyala auk long kapô êng amî me tem nêngêv ya auk takatu be hîmô hiving inda vê.

¹³ Hethak ondong êng yom me ya hanang ambô dôhô hêndêng loho, vômbe nena
“Loho yê, metom mî êyê katô amî.

13:2 13:2 Luk 5:1-3 13:12 13:12 Mat 25:29; Mak 4:25;

Loholanô, metom mî elanô katô be eyala ya ondong amî.

14-15 Avanông bing, plopet Aisaia bôk henang me lêk hik anông hivutak loho nena,

“ ‘Avîlanô ning auk bôk thekthek be îmbî i lîndong thing me ivuliv i malenjing thing.

Wak nômbêng iti me tem endanô ambô, metom mî hîtôm eyala ya ondong amî.

Me wak nômbêng iti me tem injê lômbôlông, metom mî hîtôm êpôm ya ondong amî. Tem injê ethak malenjing lêk endanô îndôk i lîndong me imbua injêk ining auk

be ende i lîlîng vo yambong loho imbutak mavî.’

Aisaia 6:9-10

16 Metom mavî vo môlô malenjing, vômbe nena êyê tak. Me mavî vo môlô lîndonjing, vômbe nena elanô ambô.

17 Ondanô! Ya hanang avanông ethak môlô. Sêmbôk me plopet lêk ña thêthôp bêng anông lenjing hiki vo injê nôm iti be lêk môlô yê, metom mî êyê amî. Me lenjinghiki vo endanô ambô takiti be lêk môlô lanô, metom mî elanô amî.”

Ambô dôhông hethak kamung kambom
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Ondanô tem ya nang ambô dôhông atu be hethak ekaliv yanvêk hîlôk kukapô ya ondong bêng êndêng môlô.

19 Anô te helanô ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng metom mî heyala ya ondong amî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak hîlôk lonjanlê. Yôv me Sakdang thak hêyô be hiwa yanvêk atu be Wapômbêng hevatho hîlôk yêni kapô vê.

20 “Me ôpatu be helanô ambô êng be hêv iving bôlôtom lêk la mavî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak hîlôk pîk lêk valu,

21 metom Wapômbêng ya ambô mî hik galôk hîlôk yêni kapô amî be ditu wakma malêing lêk vovang bêng hêyô be hêpôm yêni hethak Wapômbêng ya ambô, êng me hetak ya hêv iving ketheng oyang.

22 “Anô te helanô Wapômbêng ya ambô metom lahiki bêng anông hethak

ya lêkmala pîk iti lêk nômkama lomalama lêk valuseleng evatek yêni, be auk takêng hithivung Wapômbêng ya ambô be ôpêng mî hik anông amî. Yêni me hîtôm yanvêk atu be hîlôk yak lêklilu kapô.

23 “Me anô te helanô Wapômbêng ya ambô be heyala ya ondong, êng me tem nembong ku be ningik anông mavî îtôm 100 mena 60 mena 30 ma. Yêni me hîtôm yanvêk atu be hîlôk pîk mavî.”

Ambô dôhông hethak kamung kambom

24 Yisu henang ambô dôhông yang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Anô te hevatho yanvêk mavî hîlôk ya kukapô.

25 Metom hêndêng bîlîvông be avîlanô êkthôm me ôpêng ya ñakyo te hêlêm me hevatho kamung kambom hîlôk kukapô êng hiving yôv me hê.

26 Yôvêm me yanvêk êng hipup hivutak be hik anông me kamung kambom atu hivutak hiving.

27 Me ña eyanging kukapô êng ê hêndêng kukapô alang me enang ethak yêni nena, ‘Anômbêng, sêmbôk nang hovatho yanvêk mavî yom hîlôk yong kukapô. Metom hevong bisê be lêk kamung kambom hivutak hiving?’

28 “Êng me henang ethak loho nena, ‘Ñakyo te hevong nôm êng.’

“Êng me ya ña ku enang ik yêni ling nena, ‘Lem iving yoô na vo asapu kamung kambom takêng êng vê mesa dô?’

29 “Metom kukapô alang henang nena, ‘Dô. Endekeme osapu nôm vê imbing kamung kambom.

30 Môlôndô luvi indumbak îmô endebe wakma imbua nôm ya anông êm. Êng me tem ya nang ethak ña ku takatu be tem imbua nôm ya anông nena, “Môlô thup kamung kambom sapêng be okak lêku be otak îmô long îmbôk ethak amela. Me uthup nôm ya anông be otak îmô melak nôm hîmô.” ’ ’

Ambô dôhông hethak vôngva yaôna te
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Yisu henang ambô dôhông te hethak lonjô hêndêng loho nena, “Melak leng ya

lêklinyak bêng me bêngiti. Anô te hiwa alokwang va yaôna te be hevatho hîlôk ya kukapô.

³² Me alokwang va êng me yaônalêk vo yanvêk sapêng, metom hilumbak hê lêkwaê anông vo nômkama kukapô vi be hivutak hîtôm alokwang bêng te. Be menak thak êlêm be elav ining unak hîlôk ya thanang sapêng.”

*Ambô dôhô hethak yis
(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)*

³³ Yisu henang ambô dôhô yang hethak lonbô hêndêng loho nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông kapô me hekakô hele be thiling sapêng hithing bêng.”

³⁴ Ambô takiti be Yisu henang ethak avîlanô me henang ethak ambô dôhô yom. Me wak nômbêng iti be thak henang ambô hêndêng avîlanô me thak henang ethak ambô dôhô yom

³⁵ vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena,
“Tem ya nang ambô dôhô bêng anông êndêng môle.

Me tem ya nang auk takatu be hîmô long kapô êndêng sêmbôk be yaha pesang pîk iti hele be hêyô lêk iti bêng.” *Kapua Yeng 78:2*

Ambô dôhô hethak kamung kambom ya ondong

³⁶ Yôv me Yisu hetak avîlanô be ê me hê melak kapô. Me ya na hîndông ê hêndêng yêni me enang nena, “Nonang ambô dôhô atu be hethak kamung kambom hivutak kukapô ya ondong bêng vo yoô andanô.”

³⁷ Êng me henang nena, “Ôpatu be hevatho yanvêk mavî me Anô Ya Nakandung.

³⁸ Me kukapô me pîk itiêng. Me yanvêk mavî me Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya avîlanô. Me kamung kambom me anô kambom ya avîlanô.

³⁹ Nakyô atu be hevatho yanvêk kambom me Sakdang. Me na ku me anjêla melak leng. Me wakma imbua nôm ya anông me pîk lo leng yandang.

⁴⁰ “Wakma esapu kamung kambom be îmbôk ethak amela me pîk lo leng yandang.

⁴¹ Me Anô Ya Nakandung da tem nêngêv ya anjêla bini ya lêklinyak bêng kapô vo esapu nôm takatu be ivuling avîlanô ining êv iving lêk avîlanô takatu be evong kambom kambom sapêng vê.

⁴² Me anjêla tem ekaliv loho îndôk amela dijang bêng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vienjing ondong long.

⁴³ “Metom avîlanô thêthôp tem imbutak îtôm wak ya danda be îmô loho ning Kamik ya lêklinyak bêng kapô. Bêng be môle na lêk lindong me ondanô ambô ti katôyang!”

Ambô dôhô hethak ivung nôm mavî te

⁴⁴ Yisu henang ambô dôhô te nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm kukapô te be ivung nôm mavî te hîmô. Be anô te hêpôm nôm mavî êng me hivung ethak lonbô. Me yêni la mavî be hêv ya nômkama sapêng vo anô êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê hêv êndêng kukapô atu ya alang vo nimbua kukapô êng.”

Ambô dôhô hethak kômkom kêkêlô

⁴⁵ Yisu henang ambô dôhô yang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te hethalo kômkom kêkêlô vo nêngêv vuli.

⁴⁶ Hethalo hele be hêpôm kômkom kêkêlô anông te be ya vuli me bêng anông. Êng me hê me hêv ya nômkama sapêng vo êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê me hêv vuli kômkom kêkêlô êng ethak.”

Ambô dôhô hethak lek

⁴⁷ Yisu henang ambô dôhô te hethak lonbô nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm ekaliv lek hîlôk kasîk bomang be êvôv alim nanam lomalama.

⁴⁸ Wakma lek hêyô thing me êvôv ê hethak lindang me îlôk îmô be ithup alim ya mavî hîlôk vak tham doho me îmbi alim ya kambom hê.

⁴⁹ Be ditu wakma pîk lo leng yandang me Wapômbêng tem nembong bêng yom. Be

ya anjêla tem êlêm vo imbua na kambom vê injêk na thêthôp lîvông

⁵⁰ be îmbî îndôk amela. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vienjing ondong long."

⁵¹ Me Yisu henang ik ya na hîndông ling nena, "Lêk môlôyala ambô sapêng ya ondong yôv mesa mî?"

Me loho nang nena, "Bôvê."

⁵² Êng me henang ethak loho nena, "Anô lêk auk hethak Wapômbêng ya ambô te heyala melak leng ya lêklinyak bêng ya ondong katôyang, ôpêng me hîtôm melak te ya alang. Yêni hê ya melak kapô me hiwa nôm lêkmuk mavî lêk ya bôh hiving be hêv êndêng avîlanô."

Plopet athêng mî hêk ya melak ondong (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu henang ambô dôhông takêng yôv me hetak long êng be hê

⁵⁴ ya melak ondong. Me hîndông avîlanô hîmô ining melak yeng hele be loho song kambom be enang nena, "Ôpiti hiwa auk iti nang êsê? Bisête be yêni hîtôm nembong nôm thamtham?"

⁵⁵ Ôpiti me anô helav melak nakandung be talêmbô me Malia. Be viyanji me Jems lo Josep me Saimon lo Judas.

⁵⁶ Me livi îmô long iti hiving aô. Me bisête be ôpiti hîtôm nembong nôm takiti êng?"

⁵⁷ Loho nang bêng me îpôlik ethak yêni. Metom Yisu henang ethak loho nena, "Plopet thak hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma me hîtôm anô athêng mî te."

⁵⁸ Hele be mî hevong nôm thamtham bêng anông hêk long êng amî vômbe nena loho mî êv iving yêni amî.

14

Ik Jon Anô Hithik Avîlanô vônô (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Hêndêng wakma êng me king Helot Antipas helañô ambô hethak nôm takatu be Yisu hevong.

² Êng me henang ethak ya na ku nena, "Ôpêng me Jon Anô Hithik Avîlanô yom ditu hiviyô hethak lonbô. Be ditu hiwa lêklokwang be hevong nôm thamtham takêng."

³⁻⁴ Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavî Helodias. Be Jon henang ethak Helot nena, "Lêk huwa avî ti be ditu mî hosopa kombom thêthôp amî." Êng me Helot hêv ya na vovak ê me evalong Jon be ekak yêni be etak îlôk kalaondong.

⁵ Avîlanô lejing êv nena Jon me plopet te. Be ditu Helot hevong vo ningik Jon vônô metom hêkô avîlanô.

⁶ Anô doho êlêm eyang nôm hiving Helot vo lejing êv ya waklavông talêmbô hevathu yêni. Me Helodias nalavî hêlêm hêyô be heloyeng heva loho lîvông. Me Helot hêyê be la mavî anông.

⁷ Êng me Helot hevak ambô manjing hiving inda nena, "Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom."

⁸ Me talêmbô hêv auk êndêng nalavî vo nenang nena, "Ya leng hiving Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk îndôk belev te be nongêv êndêng ya!"

⁹⁻¹⁰ Me king helañô ambô êng be la malêing. Metom la hêv ambô atu be lêk hevak hîlôk na bêngbêng malejing yôv, be ditu henang ethak ya na vovak be ê kalaondong me endambêng Jon lôkbudum kisi.

¹¹ Me loho tak Jon kwandôk hîlôk belev te be iwa hêlêm êv êndêng avî voyavô atu. Me yêni hiwa be hê hêv êndêng talêmbô.

¹² Yôv me Jon ya na hîndông elañô me êlêm iwa lînkôpik be ê elav. Loho lav yôv me ê enang ethak Yisu.

Yisu hevakông avîlanô 5,000

(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

¹³ Yisu helañô ambô êng yôv me hetak long êng me hethak yeng te be hê long thiliv bôte. Me avîlanô bêng anông elañô nena yêni lêk ya na hîndông yom lêk hê, be ditu etak ining melak lông me eveng yêni yam be ê.

14 Yisu hethak linḡandang me hêyê avîlanô bêng anông lêk îmo yôv. Be ditu lahiki hethak loho be hevong loho ning na lêk kômbôk mavî.

15 Lêk yathinḡandang yôv be ditu ya na hîndông êlêm enang ethak yêni nena, “Âômô long thiliv be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lông takatu be hîmô bidong vo êngêv ining nôm vuli.”

16 Metom Yisu henang nena, “Mî! Loho mô. Me môlô da tem ombakông loho.”

17 Me loho nang êndêng yêni nena, “Yoô nôm mî, metom polom bahevi lêk alim njanam yi yom ti be hîmô.”

18 Êng me Yisu henang nena, “Umbua lêm ve ya.”

19 Me henang ethak avîlanô nena, “Ôndôk ômo kwang takiti.” Me hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya na hîndông me iwa be ik tham hêndêng avîlanô nômbêng atu.

20 Me avîlanô sapêng eyang be lenḡvinḡyak. Me ya na hîndông ithup nôm wata vi atu be hîmô denang hîlôk vak tham lauming be lahavôyi.

21 Anô yom ditu hîtôm 5,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

*Yisu heveng kasîk bomang viling
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

22 Yôv me Yisu henang ethak ya na hîndông vo ethak yeng ketheng be imung bini kasîk bomang viyang vulu me yêni da hîmô vo nêngêv avîlanô bini êm.

23 Hêv avîlanô be ê yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek. Bîlîvông hêyô me yêni hîmô dum êng denang.

24 Me yeng atu lêk hîmô kasîk lîvông me lovak hiyuv be hîmô yeng long hele hê, be ditu njanam budum hik be yeng êng hele lelâlîng kambom anông.

25 Bidong oyang tem neyang wakbêng me Yisu heveng kasîk viling be hê êndêng ya na hîndông.

26 Me ya na hîndông êyê yêni heveng kasîk viling me êkô kambom be enang nena, “Anô te dôhô!” me îpîndîk kambom be eleng.

27 Metom henang ambô ketheng oyang hethak loho be henang nena, “Dô môlô kô andô me ômo mayaô! Ya da diti!”

28 Êng me Pita henang nena, “Anômbêng, avanông ong da ditu, yôv be nonang vo yambeng kasîk viling be ya thôk êndêng ong.”

29 Me Yisu henang nena, “Nôlêm.”

Êng me Pita hetak yeng me heveng kasîk bomang viling be hê hêndêng Yisu.

30 Metom hêyê lovak hiyuv lêklokvang be hêkô kambom. Êng me hêv yak hîlôk kasîk kapô be helam nena, “Anômbêng! Nôngêv ya livung!”

31 Ketheng oyang me Yisu hetak bang hê me hevalong inda. Me henang ethak yêni nena, “Yong hôêv iving me yaônâlêk. Hevong bisê be kapôlôm yi?”

32 Yôv me thêi thak ivutak îlôk îmo yeng me lovak bêng êng hema.

33 Êng me na takatu be îmo yeng eya venḡnbudum thîvô me ikum be êv yeng ethak yêni be enang nena, “Avanông bing! Ong me Wapômbêng Nakandung.”

*Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî
hîlôk Genesaleḡ
(Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)*

34 Yôv me loho ê ele be ethak viyang vulu linḡandang nang Genesaleḡ.

35 Me avîlanô long êng êyê Yisu be eyala yêni. Be ditu êv ambô heveng melak lông bêng êng sapêng. Me iwa ning na lêk kômbôk sapêng be ê vo Yisu.

36 Me etêng Yisu lêk kapôlônḡing malêing vo na lêk kômbôk êthôm ya kwêv dang yom. Me na takatu be êthôm sapêng me ivutak mavî.

15

*Nôm takatu be tem nembong anô lêlêik
(Mak 7:1-23)*

1 Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho êlêm nang Jêlusalem be ê êyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena,

2 “Bumalô loho ning ambô manjeng henang vo aômbôkîng bahenjing mambung yôv kîmîng aôngang nô. Me bisête be yong ña hôngông ivuling ambô êng be mî ivôkîng bahenjing amî?”

3 Êng me Yisu henang nena, “Bisête be môlô vuling Wapômbêng ya ambô balambung be osopa môlô da ning ambô manjeng?”

4 Hîtôm Wapômbêng bôk henang nena, ‘Nondovak lemambô lo lemtambô’ me ‘Ôpatu be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô athek, êng me ingik ôpêng vônô.’

5 Metom thak môlôngông avîlanô nena anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma nena, ‘Yîning nômkama takatu be hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang yôv nena tem yangêv êndêng Wapômbêng îtôm da,’

6 Êng me môlô va long thing vo dô ôpêng êngêv lambô mena talêmbô ma livung andô. Be ditu hik thô nena môlôvong Wapômbêng ya ambô hivutak hîtôm nô oyang me osopa limbumi da ning bôk le long yom.

7 Môlô ña ovatek avîlanô! Thak môlôvong bêng be avîlanô esong nena môlô ña mavî. Metom plopet Aisaia ya ambô sêmbôk be henang ethak môlô me avanông nena,

8 “ ‘Avîlanô takiti thak êv yîning athêng ling ethak viejing yom, metom kapôlônging me hêk dêimbô vo ya.

9 Loho êv yeng oyang ethak ya me thak enang loho da ning ambô manjeng yom be evatek nena, “Diti me Wapômbêng ya ambô.” ’ ’ ” *Aisaia 29:13*

10 Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu êlêm ethak tom me henang nena, “Môlôngandô yîning ambô ti be oyala katôyang.

11 Nôm takatu be thak avîlanô eyang hîlôk viejing me mî thak nembong be lohombutak lêlêik amî. Metom nô takatu

be avîlanô enang ele viejing yom, ditu hevong be loho ivutak lêlêik.”

12 Yôvêm me Yisu ya ña hîndông êlêm enang ethak yêni nena, “Nondandô. Palisi elandô yong ambô ti be loho lenjing maning kambom hethak ong.”

13 Me Yisu henang viyang nena, “Wakamik atu be hîmô melak leng tem nesapu nô takatu be mî yêni hevatho hîlôk ya kukapô amî lêk galôk vê.

14 Be dô môlôngandô ña takêng ining ambô be osopa andô. Loho me hîtôm ña malejing pusip be evong vo endom avîlanô embeng lonđanjê. Me anô mandaluk pusip yang helom anô mandaluk pusip yang heveng lonđanjê, êng me tem luvi êngêv yak îndôk lovang.”

15 Êng me Pita henang ethak Yisu nena, “Nungik ambô dôhông êng ya ondong thô êndêng yoô.”

16 Me Yisu henang ethak loho nena, “Hevong bisê be môlô thông hiving denang?”

17 Betha mî oyala amî nena nô takatu be hîlôk anô viejing be hê heva lenjinthoam yôv me thak hele yêing be hê.

18 Metom nô takatu be hele viejing me hêlêm nang anô kapôlônging be hevong loho vutak lêlêik.

19 Nôm takatu be thak hîmô anô kapôlônging be hele yêing me auk kambom lêk ik anô vônô lêk evong sek iving anô lêk avî mena avî lêk anô lêk avîlanô muk evong sek mayaliv hiving i lêk vanî lêk enang ambô yôhîng hethak anô yang lêk enang ambô kambom hethak anô vi.

20 Kambom takiti ditu tem nembong be avîlanô imbutak lêlêik. Be ditu oyala nena anô te mî hîvôkîng bang be heyang nô amî me ôpêng mî hivutak lêlêik amî.”

*Avî Kenan te hêv iving Yisu
(Mak 7:24-30)*

21 Yisu hetak long êng be hê hîmô melak lông Taia lo Saidon ining pik.

22 Me avî Kenan te hîmô long êng be hêlêm be helam lêklokvang lômbôlông nena, “Anômbêng! Devit Lim Lêkmuk! Nôngêv kapôlôm vo ya! Gôk kambom te

hîmô hiving yîning avena be hivuling inda kambom anông.”

²³ Metom Yisu mî henang avî êng ya ambô viyang amî. Êng me ya ña hîndông êlêm me enang ethak inda nena, “Avî ti helam kaêk heveng aô yam bôsa! Be nonang vo ni!”

²⁴ Êng me henang nena, “Wapômbêng hêv ya be ya halêm vo avîlanô Israêl takatu be eveng mayaliv hîtôm boksipsip yom.”

²⁵ Me avî atu hêlêm me heya vabudum thîvô be henang nena, “Anômbêng, nongêv ya livung!”

²⁶ Me henang ethak avî êng nena, “Kambom vo êngêv sêknena ning nôm êndêng avung.”

²⁷ Me avî êng henang nena, “Anômbêng, aliêng me avanông bing. Metom avung thak eyang limi ning nôm pômôp takatu be hêv yak hîlôk ining balê vimbing.”

²⁸ Me Yisu henang nena, “Avî, yong hôêv iving me bêng anông, be ditu nôm atu be lem hiving me lêk huwa yôv.” Me avî êng nalavî hivutak mavî hethak lonbô hêndêng wakma êng yom.

Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông mavî

²⁹ Me Yisu hetak long êng me hivup ethak kasik bomang nang Galili ya dang. Hîvô me hethak dum te be hê hîmô.

³⁰ Me avîlanô bêng anông êlêm vo yêni me iwa ña vejing kambom, lêk ña malejing pusip, lêk ña vejing lo bahening lêkgwak, lêk ña viejing putup, lêk ña kômbôk lomalama be êlêm êndô hêk Yisu va. Me hevong loho ivutak mavî.

³¹ Me avîlanô êyê ña viejing putup enang ambô, lêk ña vejing lo bahening lêkgwak ivutak mavî, me ña vejing kambom eveng, lêk ña malejing pusip êyê tak. Loho yê nôm takêng be esong kambom be êv avîlanô Israêl ining Wapômbêng ya athêng ling.

*Yisu hevakông avîlanô 4,000
(Mak 8:1-10)*

³² Yisu helam ya ña hîndông êlêm me henang ethak loho nena, “Ya leng ik ya

hethak avîlanô nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak lô be ining nôm lêk mî. Be ditu ya handô yangêv loho bini lêk lejing oyang, vômbe nena tem malejing endeyang be êngêv yak îndôk lonjanlê.”

³³ Me ya ña hîndông enang nena, “Avîlanô bêng anông me aômô long thiliv, be yôv keme aômbua nôm nang êsê be aômbakông loho?”

³⁴ Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?”

Êng me enang nena, “Polom bahevi be lahavôyi lêk alim ñanam yaônena doho.”

³⁵ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena îndôk îmô.

³⁶ Êng me hiwa polom bahevi be lahavôyi atu lêk alim takatu be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya ña hîndông me loho iwa be ik tham hêndêng avîlanô.

³⁷ Sapêng eyang be lenjivinyak me ya ña hîndông ithup nôm wata hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi.

³⁸ Anô yom hîtôm 4,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

³⁹ Yôv me Yisu hêv avîlanô be ê me hethak yeng be hê Magadan.

16

Palisi lêk Sadyusi lejing iving injê lavuning te

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Palisi lêk Sadyusi doho êlêm êndêng Yisu vo embatek yêni. Be ditu loho nang ethak inda nena, “Nombong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ong be hôlêm.”

² Metom henang loho ning ambô viyang nena, “Hêndêng yathindang me thak môlô nang nena, ‘Lenlokwang hethethaleng be wak mavî tem nêyô.’

³ Me hêndêng lêkbôk dang me thak môlô nang nena, ‘Wak hîmbî vônô be tem ôthîng êyô.’ Môlôyala lenlokwang ya lavuning katôyang. Metom lavuning lomalama

takatu be lèk hivutak môlô lîvông ya ondong me môlô thông paling denang.

⁴ Môlô avîlanô bôlôti me avîlanô kambom be ôêv dômmim lîlîng êndêng ya. Me môlô lemim ivîng yambong lavuning vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Tem môlôngô Jona ya lavuning yom.” Yôv me Yisu hetak loho be hê.

Ambô dôhông hethak Palisi lèk Sadyusi ning yis

(Mak 8:14-21)

⁵ Yisu lèk ya ña hîndông êyô kasîk bomang viyang vulu. Metom ya ña hîndông lejing êv polom thing be mî iwa amî.

⁶ Êng me henang ethak loho nena, “Oyanging am ethak Palisi lo Sadyusi ning yis.”

⁷ Me loho nang ethak i nena, “Betha mî aô auwa polom amî ma be ditu henang ambô ti.”

⁸ Metom heyala loho ning ambô atu be enang, êng me henang nena, “Môlô ning ôêv ivîng me yaônalêk. Be môlô nang ethak mî uwa polom amî vo?”

⁹ Môlô thông paling denang mesa? Mî lemim êv polom bahevi atu be avîlanô 5,000 bôk eyang amî e? Me vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹⁰ Me polom bahevi be lahavôyi atu be avîlanô hîtôm 4,000 eyang, lèk vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹¹ “Môlô thông yîning auk denang be osong nena ya hanang ambô hethak polom e? Oyanging am ethak Palisi lèk Sadyusi ining yis!”

¹² Êng me ming ya ña hîndông eyala ya auk nena henang vo loho eyanging i ethak Palisi lèk Sadyusi takatu be îndông avîlanô hethak auk lêkgwak. Me mî henang ethak yis etak hîlôk polom amî.

Pita henang nena Yisu me Mesaya
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Yisu hivutak êyô Sisalia Pilipai me henang ik ya ña hîndông ling nena,

“Avîlanô ning auk bisête? Anô Ya Nakan-dung me opalête?”

¹⁴ Me loho nang nena, “Doho nang bêngiti nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me Jelesaia mena plopet bôo te ma.”

¹⁵ Yôv me henang ik loho ling nena, “Metom môlô da olam ya nena opalête?”

¹⁶ Êng me Saimon Pita henang nena, “Ong Mesaya, Wapômbêng lêkmala Nakan-dung.”

¹⁷ Me Yisu henang viyang nena, “Saimon, Jona nakandung, lem mavî vômbe nena anô pîk iti te mî hik auk êng thô hêndêng ong amî. Me Wakamik atu be hîmô melak leng, yêni da diti hik auk iti thô hethak ong.

¹⁸ Me ya hanang êndêng ong Pita* nena tem ya tak ong îtôm valu ondong anông vo yandav yîning avîlanô ondong atu be êv ivîng ya êyômô valu êng. Be ñama ya lêklokvang mî hîtôm nimbuling loho amî.

¹⁹ Tem yangêv melak leng ya lêklinyak bêng ya iyam melak ambôlêk êndêng ong. Be nôm takatu be hopatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be hopole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom.”

²⁰ Me henang lêklokvang ethak ya ña hîndông nena dô enang ethak anô te nena yêni me Mesaya andô.

Yisu henang nena tem nema be nimbiyô ethak lonbô

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Hêndêng wakma atu be Pita henang nena Yisu me Mesaya me Yisu hîndông ya ña hîndông hethak ambô lêkmuk te nena yêni tem nesopa Wapômbêng ya la hiving be ni Jelusalem. Me avaka lèk ña bêngbêng îmbôk da lèk kîdônga ambô balambung tem êngêv vovang êndêng yêni. Yôvêm me tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô.

16:6 16:6 Luk 12:1 16:9 16:9 Mat 14:17-21 16:10 16:10 Mat 15:34-38 16:14 16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15;
Luk 9:7-8 16:16 16:16 Jon 6:69 16:17 16:17 Gal 1:15-16 16:18 16:18 Jon 1:42; Ep 2:20 * 16:18 16:18 Athêng
êng ya ondong nena valu. 16:19 16:19 Mat 18:18; Jon 20:23

²² Êng me Pita hiwa yêni hê dêim doke me hethang inda be henang nena, “Anômbêng, mî anông! Nôm êng mî hîtôm nêpôm ong amî! Me mî anông.”

²³ Yisu hik i lîlîng me henang ethak Pita nena, “Sakdang, numba ya dô! Hosopa anô ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî. Be hovong vo nomba ya thing.”

²⁴ Yôv me Yisu henang ethak ya na hîndông nena, “Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôl lîlîng êndêng ya lêkmala pîk me nimbua ya alovalasing be nesopa ya.

²⁵ Vômbê nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pîk bêng anông, êng me ya lêkmala êng tem nêngêv yak. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

²⁶ “Anô te hiwa nômkama pîk sapêng, metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala hêv yak me ya nôm takêng tem nêngêv yêni livung bisê? Me anô te hîtôm nêngêv nômate êndêng Wapômbêng vo nimbua ya lêkmala ethak lonbô mesa? Mî anông!

²⁷ Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing Lambô ya danda lêkmanjing lêk ya anjêla. Me tem nêngêv vuli mavî lêk vuli kambom êndêng avîlanô tomtom îtôm loho ning ku takatu be bôk evong.

²⁸ Ya hanang avanông ethak môlô nena Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing ya lêklinyak bêng. Me môlô vi atu be lêk ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôngô nôm êng imbing.”

17

Yisu linjkôpik hivutak yanda (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Wak bahevi be lahavôtom hele be hê yôv me Yisu helom Pita hiving na loyang yi Jems lo Jon be loho thak dum dêim bêng te atu be anô mî be loho ê îmô.

² Êng me Yisu linjkôpik hivutak yanda heva loho malejing. Be thohav lo ma

hivutak lênglêng hîtôm wak me ya kwêv sapêng hivutak thapuk hîtôm danda.

³ Hêndêng wakma naêng yom me Moses lo Elaija êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê.

⁴ Êng me Pita henang ethak Yisu nena, “Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Lem hiving me tem yandav melak lêkkôpik lokwanlô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.”

⁵ Pita henang ambô denang me mavông thapuk anông te hêyô be heva loho thing. Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, “Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving anông. Me ya leng mavî anông hethak yêni. Be ditu môlôndanô ya ambô!”

⁶ Yisu ya na hîndông elanjô ambô êng me êkô be elowaling kambom be îlôk êk be malejing hele hê pîk.

⁷ Metom Yisu hêlêm bidong me hêthôm loho be henang nena, “Môlômbiyô. Dô môlô kô andô.”

⁸ Êng me loho êv malejing ling me êyê nena Yisu yom lêk heva. Me anô yi atu lêk mî.

⁹ Yôv me loho tak dum êng be îlôk ele ê denang me Yisu henang lêklokvang ethak loho nena, “Dô môlô nang nôm atu be lêk ôyê bêng ethak anô te andô endebe Wapômbêng ingik Anô Ya Nakandung ling imbiyô injêk nama ethak lonbô êm.”

¹⁰ Yisu ya na hîndông enang ik yêni ling nena, “Bisête be kîdôngga ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be nêlêm yôv kimîng Mesaya?”

¹¹ Êng me Yisu henang nena, “Avanông! Elaija tem nêlêm be nembong ku vo nômkama sapêng imbutak mavî ethak lonbô.

¹² Metom ya hanang ethak môlô nena Elaija bôk hêlêm yôv. Me avîlanô îthông yêni paling be esopa ining lenjing iving yom be evong kambom lomalama hêndêng yêni. Be tem êngêv vovang êndêng Anô Ya Nakandung bêng yom.”

¹³ Yôv me ya ña hîndông elanô ambô êng be eyala nena Yisu henang vo Jon Anô Hithik Avîlanô.

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Yisu loho ê êyô me êyê avîlanô bêng anông lêk îmô. Me anô te hêlêm hêyô vo Yisu me heya vabudum thîvô hîmô yêni mandaluk

¹⁵ me henang nena, “Anômbêng, lem ingik ong ethak yîning wakna, vômbe nena thak hiwa kômbôk hemayak be thak hêv yak hîlôk ñanam lêk amela. Be thak hiwa vovang bêng anông.

¹⁶ Be ya hauwa ha vo yong ña hîndông, metom loho mî hîtôm embong yêni mavî amî.”

¹⁷ Me Yisu henang nena, “Môlô me avîlanô kambom be mî ôêv iving amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing? Umbua wakna êng êlêm.”

¹⁸ Me hesok gôk kambom êng vôiê be hetak wakna êng me ketheng oyang me hivutak mavî.

¹⁹ Yôv me Yisu ya ña hîndông yom ê vo inda me enang nena, “Bisête be yoô mî hîtôm angêv gôk kambom êng vê amî?”

²⁰⁻²¹ Tomêng me Yisu henang viyang nena, “Vômbe nena môlô ning ôêv hiving me yaônâlêk, be ditu môlô mî hîtôm amî. Ya hanang avanông ethak môlô nena betha môlô ning ôêv hiving yaônâlêk hîtôm vôiê yaôna te, êng me hîtôm onang ethak dum te nena, ‘Numbiyô be numba bôyang’, êng me tem nesopa môlô ning ambô yom. Me nômate mî hîtôm malêing vo môlômbong amî.”*

*Yisu henang bôlôyang nena tem nema
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)*

²² Yisu lêk ya ña hîndông sapêng ethak tom hîlôk Galili me henang ethak loho nena, “Tem enang Anô Ya Nakandung bêng be etak îndôk avîlanô bahenjing.

²³ Be tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô.” Ya ña hîndông elanô ambô êng be lejing malêing bêng anông.

Yisu henang vo takis melak matheng

²⁴ Yisu lêk ya ña hîndông ê êyô Kape-naom me ña iwa takis melak matheng* êlêm me enang ik Pita ling nena, “Môlô ning kîdônga thak hêv takis melak matheng hiving mesa mî?”

²⁵ Me Pita henang nena, “Bôvê. Yêni thak hêv.”

Yôv me Pita hivutak êyô melak kapô me Yisu henang ik yêni ling himung nena, “Saimon, lem hêv bisê? King pîk sapêng thak iwa ning takis nang opalê? Loho da ning nali mesa avîlanô vî?”

²⁶ Me henang nena, “Iwa nang avîlanô vî.”

Êng me Yisu henang nena, “Avanông. Nali me mî thak êv takis êng hiving amî.

²⁷ Metom ya handô aômbong be loho lejing ñaja andô. Be ditu nu kasîk bo-mang me nokaliv yaklôm be alim mung atu be hôvôv, êng me numbua be nombal-ala ambôlêk me tem nongô valuseleng te heva kapô. Me numbua valuseleng êng be nongêv êndêng loho îtôm ai ning takis melak matheng.”

18

Opalête me bêng hêk melak leng ya lêklijak bêng kapô

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

¹ Wakma êng me Yisu ya ña hîndông ê vo inda me enang ik yêni ling nena, “Opalête tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmô melak leng ya lêklijak bêng kapô?”

² Me Yisu helam sêik nate hêlêm me hetak eva loho livông

³ me henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena mî môlô le ning auk lîing be uvutak îtôm sêik nati amî, êng me môlô mî hîtôm umbutak ôyô

17:19 17:19 Mat 10:1 **17:20-21 17:20-21** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:20-21 17:20-21** Kapua Glik vi atu be ekavu heveng yam henang bêngiti: Utip ethak nômbê oteng mek yom me hîtôm môlôngêv gôk lêklokwang êng vê. **17:22 17:22** Mat 16:21 **17:24 17:24** Etak Ijip 30:13; 38:26 * **17:24 17:24** Takis melak matheng me valuseleng atu be ña Juda ning anô yom thak êv bôlôtom yom hêndêng sondakbêng nômbêng iti be hîmô vo wakma melak matheng kambom me tem êngêv vuli nômkama vo epesang ethak. **18:1 18:1** Luk 22:24 **18:3 18:3** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

melak leng ya lêklinyak bêng kapô bunu amî. Mî anông.

⁴ Be ditu anô te hetaving i hele be yaônalêk hîtôm sêik nati, êng me tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmô melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

⁵ Me ôpatu be hiwa sêik nate bênjiti thô hethak yîning athêng me hîtôm hiwa ya da thô.

⁶ “Metom anô te hevong be yîning sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me mavî vo êthokêng valu malêing bêng te ethak ôpêng lôkbudum be ekaliv îndôk mamik kolong kapô vo nema.

⁷ “Alitaknena môlô avîlanô pîk iti! Nôm kama pîk bêng anông thak hevong be môlô ning ôêv iving hêv yak. Nôm takêng tem nimbutak, metom alitakna vo ôpatu be hevong be avîlanô ning êv iving êv yak. Ôpêng tem nitung malêing bêng anông.

⁸ Bahem vi mena vem vima hevong be hovong kambom, êng me nondambêng vi êng kisi be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Bahem lo vem vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena bahem lo vem luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long atu be amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

⁹ Me malemdaluk vi hevong be hovong kambom, êng me nômbî vi êng thô be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Malemdaluk vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena malemdaluk luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

¹⁰⁻¹¹ “Bêng be môlô yanging am! Dô môlô song nena sêiknena takiti me nôm oyang andô, vômbê nena loho ning anêla thak êyê nôm takatu be thak môlôvong hêndêng

loho me iwa ê me enang ethak Wakamik hîmô melak leng.*

*Ambô dôhō hethak boksipsip te mî
(Luk 15:4-7)*

¹² “Anô te ya boksipsip hîtôm 100 îmô dum te be te heveng bidoho. Êng me lem hêv nena boksipsip alang tem nembong ômbête? Tem netak 99 takatu be îmô dum êng me ni vo nethalo ali atu be lêk heveng bidoho.

¹³ Ya hanang avanông ethak môlô nena hêpôm aliêng me tem la mavî bêng anông îmbô thak vo 99 takatu be îmô.

¹⁴ Bêng yom me môlô ning Kamik hîmô melak leng hêndô anô athêng mî te ni long amela lêkmala hethang îmô.

*Lonjanlê nopesang ambô imbing
aviyam*

¹⁵ “Me aviyam hevong kambom hethak ong,* êng me nu vo mamu da yom ômô bôte me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Yêni helanô ong, êng me tem mamu mô îtôm na loyang ethak lonbô.

¹⁶ Metom mî helanô ong amî, êng me numbua anô te mena yi ma imbing ong be môlô nu êndêng yêni me nonang ya kambom êng bêng ethak lonbô. Na takêng tem emba be endanô yong ambô honang ethak inda me tem embatho long.

¹⁷ Metom mî helanô loho ning ambô amî, êng me nu nang ya kambom bêng êndêng na êv iving ya. Honang metom mî helanô na êv iving ya amî, êng me môlôngô yêni îtôm anô daluk lêk anô hiwa takis te.

¹⁸ “Ya hanang avanông ethak môlô. Nôm takatu be opatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be opole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom.

¹⁹ “Ya hanang avanông bing hethak lonbô nena anô yi kapôlônging tom ethak nômate hîmô pîk iti be enang ik Wakamik ling vo imbua nômate, êng me Wakamik

18:5 18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:8 18:8** Mat 5:29-30 **18:10-11 18:10-11** Hib 1:14 * **18:10-11 18:10-11** Kapua Glik vi atu be ekavu heveng yam henang bênjiti nena: Anô Ya Nakandung hêlêm vo nêngêv avîlanô takatu be eveng mayaliv livung. **18:15 18:15** Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:15 18:15** Kapua Glik mung doho me mî henang nena “hethak ong” amî. **18:16 18:16** Lo 19:15; Jon 8:17 **18:18 18:18** Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19 18:19** Mak 11:24; Jon 15:7

atu be hîmô melak leng tem nembong nô m êng imbutak anông.

²⁰ Vômbe nena long alê atu be anô yi mena lô ma ethak tom ethak yîning athêng me tem ya mô loho lîvông."

Ambô dôhông hethak anô mî hetak kambom amî

²¹ Yôv me Pita hêlêm me henang ik Yisu ling nena, "Anômbêng, yîning aiyang hevong kambom hethak ya, êng me tem ya tak yêni ya kambom bôlô vithêla? Bôlô bahevi be lahavôyi mesa?"

²² Êng me Yisu henang nena, "Ya hanang ethak ong nena notak aviyam ya kambom îtôm wak nômbêng iti sapêng me mî bôlô bahevi be lahavôyi yom amî!

²³ "Vômbe nena melak leng ya lêliriyak bêng me hîtôm king te hevong vo ya na ku êlêm êwê ya valuseleng viyang.

²⁴ Wak êng hêyô me iwa anô ku te hêlêm. Ôpêng bôk heyang king ya valuseleng bêng anông hîtôm milion doho.

²⁵ Yêni mî hîtôm nêngêv viyang amî, be ditu king henang vo êngêv ôpêng lo yanavî lêk nali lêk ya nômkama sapêng vo êngêv vuli*. Me imbua valuseleng takêng be êwê king ya valuseleng viyang ethak.

²⁶ "Ôpêng helanô ambô êng me heya vabudum thîvô hîmô king va me henang nena, 'Anômbêng, noyanging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong sapêng me tem yangêv viyang.'

²⁷ Êng me king lahiki hethak ôpêng be henang nena, 'Viyang dô lêk!' Me hetak inda be hê.

²⁸ "Anô ku êng hetak king ya melak be hele yêng me hethalo anô ku yang be bôk hiwa ya valuseleng îtôm 100 be bôk mî nêngêv viyang amî denang. Êng me hevalong ôpêng hêk be hekakô lôkbudum thing lêklokvang me hethang inda be henang nena, 'Yîning valuseleng êlêm!'

²⁹ "Me yang êng hêv yak hîlôk hêk yêni va me heteng inda lêk kapô malêing be henang nena, 'Aiyang, noyanging doke

yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong me tem yangêv viyang.'

³⁰ "Metom ôpêng hêndô nendanô yang êng ya ambô, be ditu hiwa be hê hetak hîlôk kalaondong endebe nêngêv ya valuseleng êng viyang êm.

³¹ Na ku vi êyê nô mî atu be ôpêng hevong be esong kambom be lejing malêing bêng be loho ê me enang hêndêng king.

³² "Êng me king helam ôpêng hêlêm me henang nena, 'Ong anô ku kambom anông! Hoteng ya lêk kapôlôm malêing hele be ya hatak ong be mî nôwê yong tôp viyang amî.

³³ Ya leng ik ya hethak ong, metom bisête be mî lem ik ong hethak anô ku yang êng bêng yom amî?"

³⁴ Me king la maning kambom be hetak ôpêng hîlôk na takatu be eyanging kalaondong bahening vo loho êngêv vovang êndêng yêni endebe nêngêv valuseleng êng viyang êm."

³⁵ Me Yisu henang nena, "Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong bêng yom ethak avîlanô takatu be mî etak kapôlônging kambom ethak viyanji amî."

19

Yisu henang hethak kombom na lêk vini êndô i

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Yisu henang ambô takêng yôv me hetak Galili be hê nanam Yelodan viyang vulu hêk Judia.

² Me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning na lêk kômbôk sapêng ivutak mavî.

³ Me Palisi doho êlêm êyô vo Yisu me evong vo eyek yêni be enang ik yêni ling nena, "Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê oyang mesa, aliêng me thêthôp e?"

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, "Betha bôk mî môlô sam ambô atu be henang nena, murjadaluk anông sêmbôk be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô da me avî da

18:22 18:22 Luk 17:4 * **18:25 18:25** Anômbêng te hêv anô te be anô yang hêv vuli me ôpêng ivutak îtôm anô hêv vuli ya anô ku oyang. **18:34 18:34** Mat 5:25-26 **18:35 18:35** Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 **19:4 19:4** Stt 1:27; 5:2 **19:5 19:5** Stt 2:24; Ep 5:31

⁵ yôv me henang nena, 'Hethak ondong êng yom me anô tem netak lambô lo talêmbô me nethak tom imbing yanavî vo thêi imbutak îtôm leŋving kôpik tom yom.'

⁶ Thêi mî yi hethak lonbô amî me lêk ivutak tom yom. Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hevak long hethak tom me anô te mî hîtôm nepole vê amî."

⁷ Me Palisi enang nena, "Metom hevong bisê be Moses bôk henang nena anô te hevong vo netak yanavî, êng me nekavu kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê?"

⁸ Metom Yisu henang nena, "Môlô ŋa mî thak ondanô ambô amî, be ditu Moses hêv lonjanlê êng hêndêng môlô vo osopa. Metom Wapômbêng mî hîlôk hethak kombom êng amî.

⁹ Ya hanang avanông ethak môlô nena, anô te yanavî mî hevong sek amî metom yamalô hêv inda vê oyang be hiwa avî yang, ôpêng da me lêk hevong sek hiving avî yang êng."

¹⁰ Yisu ya ŋa hîndông enang ethak inda nena, "Betha bêng me mavî vo ôpêng bôk mî nimbua avî andô."

¹¹ Metom henang ethak loho nena, "Anô sapêng mî hîtôm esopa ambô êng amî. Me ŋa takatu be Wapômbêng hêv lêklokvang hêndêng loho yom ditu tem esopa ambô êng.

¹² Anô doho me talôvi evathu loho be leŋving kôpik da kambom bêng, be ditu mî hîtôm imbua avî amî. Doho me avîlanô bôk engothe loho ning moma vê vo dô îmbî sêik andô. Me doho leŋving iving êngêv ining lêklokvang sapêng vo embong melak leng ya lêkliŋyak bêng ya ku, be ditu mî iwa avî amî. Metom opalê atu be hîtôm nesopa ambô tiêng me nesopa yom."

*Yisu hêv mek hethak sêiknena
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Avîlanô doho iwa sêiknena be êlêm êyô vo Yisu vo netak bang êyônjêk loho be nêngêv mek ethak loho. Metom ya ŋa hîndông ethang avîlanô takêng.

¹⁴ Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me

dô môlômbasîng loho andô, vômbe nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêiknena takiti be melak leng ya lêkliŋyak bêng me loho ning."

¹⁵ Êng me hetak bang hêyô hêk sêik takêng yôv me hetak long êng be hê.

*Malêing vo ŋa lêk nômkama bêng imbutak êyô melak leng ya lêkliŋyak bêng kapô
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Anô te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, "Kîdônga, tem yambong kombom mavî alê vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?"

¹⁷ Êng me Yisu henang ethak inda nena, "Hevong bisê be honang ik ya ling hethak kombom alê me 'mavî'? Anô tom yom me anô mavî! Be lem hiving numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng, êng me nosopa Wapômbêng ya balambung sapêng."

¹⁸ Me ôpêng henang ik yêni ling nena, "Tem ya sopa balambung ali alête?"

Êng me Yisu henang nena, "Dô nungik anô vônô andô. Me dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô. Me wakma hova be hovong ambô me dô honang ambô yôhîng andô.

¹⁹ Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô. Me lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.' "

²⁰ Me anô muk êng henang nena, "Balambung takêng me thak ya hasopa sapêng. Metom tem yambong ômbête imbing?"

²¹ Êng me Yisu henang hethak inda nena, "Lem iving numbutak thêthôp anông îmô Wapômbêng mandaluk, êng me nu me nongêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli. Me numbua valuseleng sapêng be nongêv êndêng avîlanô siv vo yong nômkama mavî bêng anông tem nîmô melak leng. Hovong bêng yôv me nôlêm osopa ya."

²² Anô muk êng me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu helanjô ambô êng be

hêv malêing bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêing bêng anông.

23 Êng me Yisu henang ethak ya na hîndông nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena, na lêk nômkama bêng tem êpôm malêing bêng vo imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini.

24 Ondañô! Me mî malêing vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini amî, metom malêing bêng anông vo anô lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini.”

25 Ya na hîndông elañô ambô êng be esong kambom anông be enang nena, “Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?”

26 Êng me Yisu hêyê loho kôlîlîng be henang nena, “Nôm êng me anô te mî hîtôm nembong amî me Wapômbêng yom hîtôm nembong.”

27 Êng me Pita henang nena, “Nondañô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong, be ditu tem yoômbua ômbête?”

28 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô. Wakma nômkama pîk sapêng hivutak lêkmuk ethak lonbô me Anô Ya Nakandung da tem nimbua athêng bêng be nêyômô ya balê king vo neyanging ya avîlanô sapêng îmo long êng. Me môlô na osopa ya lauming be lahavôyi takatu tem ôyô mô balê king lauming be lahavôyi be oyanging avîlanô Israêl ondong lauming be lahavôyi takatu.

29 Me avîlanô takatu be thak lejing êv ya be etak ining melak lêk viyanî me livi lêk lami me talôvi lêk ining nali lêk ining kukapô, êng me tem Wapômbêng êngêv bêng anông êndêng loho îtôm 100 êyômô loho ning long imbing. Me loho tem imbua lêkmala atu be hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng imbing.

30 Ondañô! Na lêk athêng bêng anông tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông tem imbutak na lêk athêng bêng.”

20

Ambô dôhê hethak ku ya vuli

1 Yisu henang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Hêndêng lêkbôk momañaning me kukapô te ya alang hê vo nethalo na ku vo embong ku îmo ya kukapô yak waing.

2 Yêni hêpôm anô doho be henang ik loho ling vo embong ya ku îtôm wak daluk te me tem nêngêv loho vuli ethak valuseleng kalalang tom. Me na takêng îlôk ethak ya ambô êng. Êng me hêv loho be ê ya kukapô.

3 “Hîtôm wakma bahevi be lahavôva hêndêng lêkbôk me hê long thak ethak tom hîlôk me hêyê anô doho ku mî be loho mô oyang.

4 Me henang ethak loho nena, ‘Môlô numbong yîning ku imbing. Tem ya sopa kombom thêthôp be yangêv môlô vuli.’

5 Êng me loho ê.

“Waklîvông bing me hê hevong bêng. Me hêndêng wakma lô yathîndang me hê hevong bêng hethak lonbô.

6 “Me hêndêng wakma bahevi yathîndang hê me hêyê anô doho ku mî be îmo oyang me henang ethak loho nena, ‘Bisête be môlô mô oyang wak daluk itiêng?’

7 “Me enang nena, ‘Anô te mî hêv ku hêndêng yoô amî.’

“Me ku alang henang nena, ‘Môlô numbong yîning ku imbing.’

8 “Yathîndang bîlîvông hêyô me kukapô alang henang ethak anô heyanging ku nena, ‘Nondam na ku lêm me nôngêv loho vuli. Nôngêv vuli na yathîndang anông imung, yôv me nôngêv vuli bêng ethak bini endebe nêyô na lêkbôk momañaning me embeng yam anông.’

9 “Na yathîndang anông êyô me hêv loho valuseleng kalalang tom.

10 Me na lêkbôk momañaning esong nena tem lohombua valuseleng doke bêng ma, metom mî. Loho iwa valuseleng kalalang tom bêng yom.

11 Iwa ning vuli yôv me loho nang ambô nômônômông bêng hethak kukapô alang nena,

12 ‘Bisête be yoô lêm hêndêng lêkbôk be avong ku bêng lêk vovanîk heva wak mathethaleng me ña yathindang evong ku doke yom, metom yoô sapêng auwa valuseleng hîtôm tom vo?’

13 “Êng me kukapô alang henang ethak ña takêng te nena, ‘Aiyang, mî ya havong kambom hêndêng ong amî. Lêk ya hanang be hôlôk yôv nena tem nombong ku me numbua valuseleng kalalang tom.

14 Be ditu numbua yong vuli be nu, vômbe nena ya da ya leng iving be ya hêv vuli ôpatu be heveng yam anông hethak valuseleng kalalang tom bêng yom!

15 Valuseleng iti me yîning be tem ya sopa yîning ya leng hiving yom be yangêv. Ya anô ya havong kombom me hevong bisê be môlô malemim dông vo?’

16 “Ondañô! Ña lêk athêng bêng anông tem imbutak ña athêng mî. Me ña athêng mî bêng anông tem imbutak ña lêk athêng bêng.”

*Yisu henang bôlô ali lô nena tem nema
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)*

17 Wakma Yisu hethak be hê Jerusalem me hiwa ya ña hîndông lauming be la-havôyi takatu hê dang vo avîlanô me henang ethak loho nena,

18 “Ondañô. Aô yô daku Jerusalem me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung bahening me tem îtîning inda be enang vo ingik yêni vônô.

19 Tem êngêv yêni êndêng ña long bôyang vo enang ambôma ethak inda be embali yêni be ingik vônô ethak alovalasing. Me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô.”

*Aômbutak îtôm ña ku oyang
(Mak 10:35-45)*

20 Yôv me Sebedi yanavî hê hêyô vo Yisu hiving namalô luvi. Me heya vabudum thîvô me henang nena, “Anômbêng, ya leng iving nômate.”

21 Êng me Yisu henang nena, “Lem iving ômbête?”

Me avî êng henang nena, “Tem notak yîning wakna yi tiêng yang sê îmo bahem viyôhok me yang sê îmo bahem vikeng îmo yong lêklinyak bêng kapô.”

22 Me henang ethak ña loyang yi atu nena, “Mamu thông nôm atu be onang ik ya ling paling. Hîtôm mamu num îndok keyek atu be tem ya num îndok mesa?”

Me thêi nang nena, “Yêi hîtôm.”

23 Me henang nena, “Avanông, keyek êng tem mamu num îndok. Metom îmo ya baheng viyôhok lêk vikeng me mî yîning ku amî. Mî. Wakamik da heyangku ku êng be bôk hetak anô doho yôv vo îmo long êng.”

24 Ya ña hîndông lauming elanô ambô êng be lejing ña hethak Jems lo Jon.

25 Êng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, “Bôk môlôyala nena ña long bôyang ining king thak embam i me ivuling ña takatu be îmo loho vimbing. Me ining ña bêngbêng thak enang lêklokvang hethak ining avîlanô vo esopa loho ning ambô.

26 Metom dô môlô numbong kombom êng andô! Môlô te la hiving nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng îmo môlô livông, êng me nimbutak îtôm môlô ning anô ku vo nêngêv môlô livung.

27 Me ôpatu be la hiving nimbutak îtôm môlô ning anômbêng, êng me nîmô îtôm môlô ning anô ku oyang

28 hîtôm Anô Ya Nakandung hevong bêng yom. Me mî hêlêm vo avîlanô pîk embong yêni ya ku amî. Metom hêlêm vo nembong avîlanô pîk ining ku. Yêni hêlêm vo nimbua loho vê injêk malêing lêk netak ya lêkmala vo nêngêv avîlanô bêng anông livung.”

*Yisu hevong ña malejing pusip yi mavi
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

29 Yisu lêk ya ña hîndông etak Jeliko be ê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

30 Me anô malejing pusip yi îmo lonđanjê dang vi me thêi elanô nena Yisu hêlêm. Êng me thêi elam lêklokvang nena,

"Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!"

³¹ Me avîlanô ethang thêi be enang nena, "Mamu bonong!" Metom thêi lam lêkwaê anông nena, "Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!"

³² Êng me Yisu heva me helam thêi lêm me henang nena, "Mamu lemim iving yambong ômbête êndêng mamu?"

³³ Me thêi nang nena, "Anômbêng, yêi lejing iving anga tak!"

³⁴ Êng me Yisu lahiki hethak thêi me hetak bang hêyô hêk malenjingdaluk. Me ketheng oyang me thêi yê tak be esopa yêni.

21

*Yisu hivutak êyô Jerusalem hîtôm king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Yisu loho êyô bidong Jerusalem me ê êyô Betpagi, long êng hêk bidong vo Dum Oliv. Me hêv ya na hîndông yi be ê

² me henang nena, "Mamu nu melak vulu me bôlôtom me tem ôngô ekak bok-donki te lo nakandung long be eva. Êng me mamu pole yak vê me ondom luvi be ôlêm vo ya.

³ Me anô te henang ambô te hethak mamu, êng me mamu nang nena, 'Anômbêng la hiving nembong ku te thak luvi', êng me tem nîndôk vo mamundom be ôlêm."

⁴ Nôm êng hivutak vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena,

⁵ "Môlô nang ambô ti êndêng avîlanô Saion* nena,
'Ôngô. Môlô ning king lêk hêlêm vo môlô.
Hêyô hîmô donki te be hêlêm îtôm anô athêng mî.
Avanông, hêyô hîmô donki nakandung te be hêlêm.' " *Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11*

⁶ Me ya na hîndông yi atu ê me evong hîtôm Yisu henang.

⁷ Me iwa donki talêmbô lêk nakan-dung be ê me loho ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donki dômlokwang be Yisu hêyô hîmô.

⁸ Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonḡanlê. Me vi ele athanang lêk naung be engova hêk lonḡanlê.

⁹ Me vi imung me vi eveng yam me Yisu hîlôk lîvông me lejing mavî anông be îlôv lêlô be elam nena,
"Osana ni êndêng Devit Lim lêkmuk!"

"Wapômbêng êngêv la mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng!" *Kapua Yeng 118:26*

"Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!"

¹⁰ Yisu hivutak êyô Jerusalem kapô me avîlanô nômbêng atu be îmô Jerusalem esong kambom be enang ik ling mayaliv nena, "Ôpiti me opalête?"

¹¹ Me avîlanô nômbêng atu be esopa Yisu enang nena, "Yêni me Yisu, plopet atu be hêlêm nang Nasalet hêk Galili."

*Yisu hêv na evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)*

¹² Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng me hêyê avîlanô iwa nômkama be etak hîmô vo avîlanô êngêv vuli. Êng me hipuning loho be hêv loho vê hêk long êng be ele yêing be ê. Me hele na takatu be ele na long bôyang ining valuseleng thô hethak Israêl ining valuseleng ining balê lîing. Me hevong bêng yom hêndêng na takatu be etak menak bôbô hîmô vo avîlanô êngêv vuli.

¹³ Me henang ethak loho nena, "Kapua matheng henang bêtiti, 'Yînîng melak me melak eteng mek îndôk.' Metom lêk môlôvong be hivutak hîtôm na vanî ning long ekopak îmô."

¹⁴ Me yêni hîmô melak matheng ya popatîng me na malenjing pusip lêk na vejing kambom ê êyô vo inda me hevong be loho ivutak mavî.

¹⁵ Na bêtibêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung êyê nôm thamtham

* **21:5 21:5** Saion me dum atu be elav melak matheng heva be elam nena Jerusalem. **21:8 21:8** 2King 9:13
21:11 21:11 Lo 18:15 **21:13 21:13** Ais 56:7; Jer 7:11

takatu be Yisu hevong. Me loholañô sêiknena elam heveng melak matheng ya popatîng nena, "Osana ni êndêng Devit Lim Lêkmuk!" Êng me loho leñing maning

¹⁶ be enang ethak Yisu nena, "Tu be holañô sêiknena takiti ning ambô elam mesa?"

Me Yisu henang nena, "Lêk ya halañô. Metom môlôvong nang bôk mî osam ambô ti nena,

" 'Bôk hôpôpêk sêiknena lêk sêik inum sum vo êngêv yong athêng ling ethak vienjing.' "

Kapua Yeng 8:2

¹⁷ Yôvêm me hetak loho me hele melak lônêng vi yêing be hê. Me hê hêk Betani bîlîvông êng.

Alokwang ñaung eyeng

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Hêndêng lêkbôk momañaning me Yisu hîvô hê Jelusalem hethak lonjbô me hema ve la.

¹⁹ Me hêyê alokwang pik* te heva lonđanjê dang vi. Be ditu hê hêndêng alokwang êng, metom hêyê nena ñaung oyang yom heva me ya anông mî. Êng me henang ethak alokwang êng nena, "Mî hîtôm nunjik anông ethak lonjbô amî!" Be ditu alokwang êng ya ñaung heyeng be hema bôlôtom oyang.

²⁰ Ya ña hîndông êyê nôm êng be esong kambom me enang nena, "Hevong bisête be alokwang iti hema ketheng oyang bêng?"

²¹ Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô êv iving me mî kapôlômim yi amî, êng me hîtôm môlômbong nang ya havong hêndêng alokwang iti lêk hîtôm môlômbong nôma yang imbing nena onang êndêng dum iti nena, 'Nokaliw ong da nundôk mamik.' Êng me tem nendañô môlô ning ambô.

²² Ômbêla takatu be môlô êv iving be oteng mek hêndêng Wapômbêng be onang ik yêni ling vo nêngêv, êng me tem nêngêv êndêng môlô."

Opalê hêv lêklokvang êndêng Yisu?

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng be hîndông avîlanô hîmô. Êng me ña bêngbêng imbôk da lêk avaka êlêm êndêng yêni me enang nena, "Opalê hêv lêklokvang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be diti hovong nôm takiti êng?"

²⁴ Me Yisu henang viyang nena, "Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng imbing. Be môlô nang ambô êng viyang bêng êndêng ya, êng me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokvang hêndêng ya, ya athêng bêng êndêng môlô.

²⁵ Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa avîlanô pik?"

Me loho da enang ethak i nena, "Aô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, 'Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?'

²⁶ Metom aô nang nena, 'Anô pik te hêv ku êng,' êng me avîlanô tem leñing maning ethak aô, vômbe nena loho sapêng êv iving nena Jon me plopet te."

²⁷ Yôv me loho nang ethak Yisu nena, "Yoô thông paling."

Me Yisu henang ethak loho nena, "Bêng yom me mî hîtôm ya nang ôpatu be hêv lêklokvang êndêng ya bêng ethak môlô amî.

Ambô dôhê hethak anô loyang

²⁸ "Môlô ning auk bisê hethak kôkôthing iti? Anô te nakandung lokwanyî hîmô. Me hê hêndêng namalô yang me henang nena, 'Yîning wakna, numbong yîning ku embeng kukapô yak waing.'

²⁹ "Me namalô henang viyang nena, 'Ya handô.' Metom yôv keme hik ya auk lîlîng be hê.

³⁰ "Me lambô hê hêndêng namalô yang me henang ambô tomêng hethak lonjbô hêndêng inda. Me nakandung henang nena, 'Wakamik, tem yana.' Metom mî hê amî.

³¹ "Be ditu ôpyiêng yang sê hesopa lambô ya ambô?"

Me loho nang nena, "Namalô yang mung."

* **21:19 21:19** Alokwang pik me hîtôm alokwang thambo be thak evatho be iwa ya anông be eyang.

Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2

21:22 21:22 Mat 7:7-11; 18:19

21:26 21:26 Mat 14:5

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena, na iwa takis lêk avî sek mayaliv tem imbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô imung vo môlô.

³² Jon bôk hêlêm be hik lonjang thêthôp thô hêndêng môlô me môlô mî ôêv iving ya ambô amî. Metom na iwa takis lêk avî sek mayaliv êv iving Jon ya ambô be bôk môlô yê yôv. Metom mî ole kapôlômim lîlîng be ôêv iving yêni amî.

Ambô dôhông hethak na kambom eyanging kukapô yak waing (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ “Môlôngdanô ambô dôhông yang. Anô te hevatho ya ku yak waing te be hevak wandu hêwê heveng. Me helav lovang vo nembak waing anông pesa îndôk vo nimbua ya thôk. Me helav melak dêim te vo na eyanging ya kukapô êng îmô. Yôv me hetak kukapô êng hîlôk anô doho bahenjing vo eyanging be wakma hik anông me loho imbua vi me êngêv vi êndêng yêni da. Me hetak long êng be hê hîmô long bôyang vambô.

³⁴ “Yak waing êng anông hevong îyôk me kukapô alang hêv ya na ku be ê vo imbua yêni ya tham.

³⁵ Metom na takatu be eyanging kukapô evalong loho be evali yang me ik yang vônô me îmbî yang hethak valu.

³⁶ Yôv me kukapô alang hêv na ku bêng anông hethak lonbô be ê, metom na eyanging kukapô yak waing ivuling loho bêng yom hiving

³⁷ ele be namalô yom hîmô. Be ditu hesong nena loho tem endanô namalô ya ambôma, êng me hêv yêni be hê.

³⁸ Metom na eyanging kukapô atu êng êyê kukapô alang nakandung hêyô me enang ethak i nena, ‘Ôpiti me kukapô alang nakandung be tem nimbua lambô ya long be neyanging ya ku. Bêng be aôngik yêni vônô me kukapô ti tem nimbutak îtôm aô ning.’

³⁹ Be ditu evalong yêni be iwa hele kukapô vi yêing me ik vônô.”

⁴⁰ Yôv me Yisu henang nena, “Wakma kukapô alang hele hêlêm hethak lonbô, êng me tem nembong ômbête êndêng na takatu be eyanging kukapô êng?”

⁴¹ Na bêngbêng îmbôk da lêk avîlanô ning avaka enang ethak yêni nena, “Tem nimbuling na kambom takêng kambom anông. Me tem nêngêv kukapô yak waing êng êndêng anô vi vo eyanging. Me hêndêng wakma yak waing hik anông me na takêng tem îmbî ya tham be êngêv êndêng yêni.”

⁴² Yisu henang ethak loho nena, “Môlôvong nang bôk mî osam ambô ti be hêk kapua matheng nena,

“ ‘Valu atu be na elav melak îpôlik ethak, lêk hivutak landîng anông. Anômbêng da hevong nôm êng, be yoô yê nena mavî anông.’ *Kapua Yeng 118:22-23*

⁴³ “Bêng be ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv ya lêklinyak bêng vê injêk môlô be nêngêv êndêng na ondong yang. Me loho tem ingik anông îtôm alokwang mavî te thak hik anông.

⁴⁴ Me ôpatu be hêv yak hêyô hêk valu êng me tem nipup nenanena. Mena valu êng hêv yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik.”*

⁴⁵ Na bêngbêng îmbôk da lêk Palisi elanô Yisu ya ambô dôhông takêng me eyala nena yêni henang ethak loho.

⁴⁶ Êng me loho ethalo lonjanlê vo emba-long yêni. Metom êkô avîlanô vômbe nena avîlanô êv iving nena Yisu me plopet te.

22

Ambô dôhông hethak nôm iwa i (Luk 14:16-24)

¹ Yisu henang ambô dôhông yang hethak lonbô nena,

²⁻³ “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm King te hengambôm nômbêng vo namalô imbua avî. Êng me king hêv ya na ku oyang be ê vo enang ethak avîlanô doho

vo êlêm injang nô m imbing loho, metom lohondô ini.

⁴ “Yôv me hêv na ku oyang vi hethak lonbô be ê vo enang ethak avîlanô takatu be bôk helam loho yôv nena, ‘Ondañô! Lêk ya hapesang nô m yôv. Be ya hik yîning bokmankao malô map lêk alim dopdop doho be ya hangambôm, be ditu môlôlêm!’

⁵ “Metom mî elañô amî me ê mayaliv. Vi ê ining kukapô me vi ê evong ining ku valuseleng.

⁶ Me vi evalong na ku takêng be evong kambom lomalama hêndêng loho yôv me ik loho vônô.

⁷ Êng me king la maning kambom anông be hêv na vovak ê ivuling na takatu be ik ya na ku vônô be etak amela hêyô hêk loho ning melak lôn.

⁸ “Êng me henang ethak na ku nena, ‘Nôm lêk ya hapesang yôv be hîmô. Metom avîlanô takatu be ya halam loho me avîlanô kambom be êndô êlêm.

⁹ Be ditu môlô nu lonđanjê bêng sapêng be ôpôm opalêla takatu me onang ethak loho nena êlêm vo injang nô m iwa i.’

¹⁰ Me na ku ê mayaliv be eveng lonđanjê sapêng be ithining avîlanô mavî lêk avîlanô kambom takatu be êpôm loho. Êng me elom loho hêyô hele be melak kapô êng putup.

¹¹ “Metom wakma king hivutak êyô melak kapô be hê vo ninjê avîlanô, êng me hêyê nena anô te mî hik kwêv ekam avî amî.

¹² Me henang ethak ôpêng nena, ‘Aiyang, hoveng bisê hele be hîmô long iti kapô me mî huik kwêv ekam avî amî?’ Metom ôpêng bonong yom.

¹³ “Êng me henang ethak ya na ku nena, ‘Ombalong ôpiti be okak va lo bang lêku be okaliv ende yêng binindôk long momanang. Long êng me tem endeng kambom be ethang vienjing kalalang long.’ ”

¹⁴ Yisu henang ambô dôhông êng yôv me henang nena, “Wapômbêng helam avîlanô bêng anông, metom bôk hîtôk nayi yom vo nimbua.”

Aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Yôv me Palisi ê ethak tom me epatôk ambô te be hîtôm evak andêk vo Yisu henang ambô te bidoho me tem embalong yêni.

¹⁶ Yôv me loho êv ining na îndông doho lêk Helot ya na môlô doho be ê hêndêng Yisu me enang nena, “Kîdôngga, yoô ayala nena ong me anô ambô avanông yom. Be ditu thak huik Wapômbêng ya ambô thô thêthôp hêndêng avîlanô. Me mî thak hosopa anô ning auk be hôêv anô yang ling me hotaving anô yang amî, vômbe nena mî thak hôkô anô te amî.

¹⁷ Bêng be ditu nonang ethak yoô. Yong auk bisê? Mavî vo yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?”

¹⁸ Yisu heyala loho ning auk kambom êng be henang nena, “Môlô na ambô yôhîng! Bisête be môlô ovong vo ombatek ya?

¹⁹ Ungik valuseleng atu be thak ôêv takis te thô ethak ya.” Me iwa valuseleng êng te be ê êv hêndêng yêni.

²⁰ Me henang ik loho ling nena, “Opalête ya dôhông lêk athêng iti be hêyô hêk valuseleng?”

²¹ Me enang nena, “Sisa.”

Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng be Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da.”

²² Elañô ambô êng be esong kambom me loho etak Yisu be ê.

Heveng yam me na ema tem imbiyô ethak lonbô be imbua i mesa mî?
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Hêndêng wak êng yom me Sadyusi takatu be thak enang nena na ema tem mî imbiyô ethak lonbô amî ê hêndêng Yisu me enang ik yêni ling nena,

²⁴ “Kîdôngga, Moses bôk henang ethak aô nena, ‘Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êng me nimbua avî tôp êng vo nîmbi yang atu be hema nakandung vê.’

25 Bêng be ɲa lêk viyaɲi bahevi be la-havôyi îmo. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî. Me nok hiwa avî tôp êng hethak loɲbô,

26 metom hema be nakandung mî hiving. Me gwa bêng yom hê hele be hêyô ali dêi hema hiving.

27 Yandang me avî tôp êng hema hiving.

28 Be ditu hêndêng wakma ɲa ema iviyô hethak loɲbô me ɲa lêk viyaɲi bahevi be lahavôyi takatu be iwa avî tôp atu, me avî êng tem nîmô îtôm loho ali alête yanavî? Vômbe nena loho sapêng bôk iwa inda."

29 Metom Yisu henang viyang nena, "Môlo nang ambô lêkgwak itiêng, vômbe nena môlo mî oyala kapua matheng lêk Wapômbêng ya lêklokvang katô amî.

30 Wakma ɲa ema iviyô hethak loɲbô me avîlanô tem mî imbua i ethak loɲbô amî. Me loho tem îmo îtôm aɲêla melak leng yom.

31 "Me ambô atu be hethak ɲa ema imbiyô ethak loɲbô me môlo ovong nang bôk mî osam ambô atu be Wapômbêng henang hêndêng môlo nena,

32 'Me henang nena, "Ya da hamô hîtôm Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng." Bêng be yêni me mî ɲa ema ning Wapômbêng amî me ɲa lêkmala yom ining Wapômbêng.' "

33 Avîlanô nômbêng atu be îmo long êng elanô Yisu ya ambô tiêng be esong kam-bom.

Balambung ali bêng anông

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Hêndêng wakma Palisi elanô nena Yisu hik Sadyusi ining auk lêkgwak thô, êng me loho thak tom be ê hêndêng Yisu.

35 Me loho ning kîdônga ambô balambung te hê vo neyek Yisu be henang hik yêni ling nena,

36 "Kîdônga, balambung ali alête me bêng vo balambung vi?"

37 Êng me Yisu henang nena, " 'Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk kapôlôm sapêng lêk dôhôm me yong auk sapêng imbing.' "

38 Balambung itiêng me bêng vo balambung viyang be himung.

39 Me balambung yang me hîtôm balambung mung atu be henang nena, 'Lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.'

40 Ambô balambung sapêng lêk plopet ining ambô sapêng me hîmô balambung yi ti êng yom kapô."

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Palisi ethak tom be îmo denang me Yisu henang ik loho ling nena,

42 "Môlo ning auk bisête hethak Mesaya? Ôpêng me opalê lim lêkmuk?" Me loho nang nena, "Devit lim."

43 Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Yôv me hevong bisê be Lovak Matheng hêv auk hêndêng Devit da be helam Mesaya êng nena Anômbêng be henang nena,

44 " 'Anômbêng Wapômbêng enang ethak yîning Anômbêng nena, "Nôndôk ômo ya baheng viyôhok endebe ya tak yong ɲakyo îmo vemkapô vimbing êm." ' *Kapua Yeng 110:1*

45 Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?"

46 Me loho mî hîtôm enang ambô êng 231 2 viyang amî. Be ditu hêndêng wak êng be hê me ɲa takêng êkô be loho te mî henang ik yêni ling ethak loɲbô amî.

23

Yisu henang Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining kombom bêng

(Mak 12:38-39; Luk 20:45-46)

1 Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu lêk ya ɲa hîndông nena,

2 "Kîdônga ambô balambung lêk Palisi thak îndông môlo hethak Moses ya balambung hîtôm Moses bôk hevong.

3 Be ditu ambô nômbêng atu be loho nang ethak môlo me ondanô be ondovak be sopa. Metom kombom thak evong me dô osopa andô. Thak loho nang ambô

bêng anông, metom loho da thak mî esopa amî.

⁴ Loho êv balambung ya malêing loma-loma hêndêng avîlanô vo esopa. Be nôm êng me hîtôm vak malêing. Metom loho da thak mî êv livung doke amî.

⁵ “Na takêng thak epesang vak yaônena doho be eva Wapômbêng ya ambô hîlôk be epatôk hêk malenindum lêk bahenjing. Me thak epatôk yak dêim hele hêkôlê heva ining kwêv dêim ya dang vo avîlanô injê be embam loho.

⁶ Me thak loho lejing iving injang nôm îmo na bêngbêng ining long thak îmo hêndêng wakma engambôm nôm bêng. Lêk lejing iving îmo na bêngbêng ining balê mung îmo melak yeng kapô.

⁷ Me thak lejing iving avîlanô etaving i be enang nena, ‘Waklîvông mavî’ lêk endam loho nena ‘Kîdônga’.

⁸ “Metom dô môlô mathethaleng vo avîlanô endam môlô nena ‘Kîdônga’ andô, vômbe nena môlô ning Kîdônga me tom yom be môlô sapêng me na lêk viyanji.

⁹ Lêk dô môlôndam anô pîk te nena môlô ning ‘kamik’ andô, vômbe nena môlô ning Kamik me tom yom be hîmô melak leng.

¹⁰ Me môlô ning kîdônga me tom yom. Yêni me Mesaya. Be ditu dô anô te helam môlô nena ‘kîdônga’ andô.

¹¹ Me ôpatu be hîmô anômbêng anông hîmô môlô livông me nimbutak îtôm môlô ning anô ku.

¹² Me ôpatu be hembam yêni da, ôpêng tem nimbutak anô athêng mî te. Me ôpatu be hetaving i me ôpêng tem nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng te.

Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining kombom kambom

(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

¹³⁻¹⁴ “Metom alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng, be ditu môlô ik melak leng ya lêklinyak bêng ya melak ambôlêk thing vo loho. Me môlô da ôndô vo umbutak

ôyô long êng kapô, metom wakma anô te hevong vo nimbutak êyô kapô me thak môlô ova long thing vo inda.*

¹⁵ “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Me thak môlô veng pîk lêk mamik sapêng vo othalo anô te vo ombong yêni sopa môlô ning balambung. Be wakma ôpêng helanô môlô ning ambô be hesopa, yôvêm me môlô da ovong be ôpêng hevong kambom lomalom hîvô hethak vo môlô. Be ditu ôpêng tem ni long atu be amela mî nema amî hîtôm môlô da.

¹⁶ “Alitaknena! Môlô me hîtôm na malenjing pusip ik lonjanlê thô hêndêng avîlanô be thak onang nena, ‘Anô te hevak ambô hethak Wapômbêng ya melak matheng, êng me nôm yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te hevak ambô hethak gol atu be hîmô Wapômbêng ya melak matheng, êng me nômbêng be ditu nesopa ya ambô atu be hevak.’

¹⁷ Môlô na molo be malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Gol mesa melak matheng hevong be gol hivutak matheng?

¹⁸ “Me thak môlô nang ambô bôte hiving nena, ‘Anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da, êng me nôm yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te henang avanông bing dake hethak da hîmô alakdala, êng me nômbêng be nesopa ya ambô atu be hevak.’

¹⁹ Môlô na malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Da mesa alakdala hevong da hivutak matheng?

²⁰ “Bêng be ditu anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da me lêk hevak ambô hethak alakdala lêk da takatu be hîmô hiving.

²¹ Me anô te hevak ambô hethak melak matheng me lêk hevak ambô hethak melak matheng lêk Wapômbêng atu be hîmô kapô hiving.

²² Me anô te hevak ambô hethak melak leng me lêk hevak ambô hethak

23:4 **23:4** Luk 11:46 **23:5** **23:5** Etak Ijip 13:9; Nam 15:38-39; Lo 6:8; Mat 6:1 **23:6** **23:6** Luk 11:43 **23:11**

23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12** **23:12** Jop 22:29; Snd 29:23; Luk 14:11; 18:14 * **23:13-14** **23:13-14**

Kapua Glik takatu be heveng yam me ekavu ambô ti hêyô hîmô hiving nena, “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Môlô thak uwa avî tîp ining melak lêk nômkama sapêng! Me thak môlô teng mek dêim bêng vo avîlanô embam môlô. Be ditu môlô ning vovang tem nimbutak bêng anông vo avîlanô vi ning.” **23:16** **23:16** Mat 15:14 **23:22** **23:22** Ais 66:1; Mat 5:34

Wapômbêng ya balê king lêk Wapômbêng atu be hêyô hîmô balê êng.

23 “Alitaknena vo môlô kîdônga ambô balambung lêk Palisi! Môlô na ambô yôhîng. Be ditu thak uthup nôl takatu be thak hevong nôl vathîng be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hîtôm da, metom môlô êv yak ethak osopa balambung bêngbêng hîtôm kombom thêthôp lêk ôngêv kapôlômim êndêng avîlanô be ombong kombom mavî. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

24 “Môlô me hîtôm na malenjing pusip ik lonjanlê thô êndêng avîlanô! Me môlô thak ôêv thimathôm atu be hîlôk môlô ning thok vê, metom môlô num bokmarjao atu be hîlôk thok be ôtôking.

25 “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Me thak uthik keyek lêk belev vindôm yom. Metom keyek lêk belev kapô me hêyô thing ethak vanî lêk wambuk.

26 Môlô Palisi me na malemim pusip! Ômbôking keyek lêk belev vi kapô vo vi yêing imbutak mambung imbing!

27 “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Me môlô hîtôm valu atu be hîmô kalang be ethamba hethak peng thapuk be epesang mavî anông. Metom kalang kapô me putup hethak na ema ning lokwang lêk nômkama lêlêik bôk epalê hîmô.

28 Be ditu avîlanô êyê môlô ning bôk le long be loho song nena môlô me na thêthôp ma. Metom môlô kapôlômim me hêyô thing hethak ku ovatek avîlanô lêk auk môlôndô Wapômbêng ya ambô.

29 “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Me thak môlô lav melak mavî hêyô plopet bôl ining kalang lêk ovatho thiling mavî hîmô na thêthôp ining kalang.

30 Me thak onang nena, ‘Bumalô loho ning kambom me bêng vo yoô ning, be ditu loho ik plopet vônô. Betha yoô amô

imbing bumalô lohoma, êng me tem mî yoôndôk vo ingik plopet takêng vônô amî.’

31 Bêng be môlô da ning ambô lêk ik thô nena môlô me na takatu be bôk ik plopet vônô ining limi.

32 Yôv be môlô numbong bumalô loho ning kambom takêng endebe nîndôk dang me umbua ya vuli imbing!

33 “Môlô bôyîv kambom nali! Wapômbêng tem nembong ambô vo môlô be tem môlô nu long amela lêkmala. Me mî hîtôm môlô sôv bunu amî.

34 “Be ditu tem yangêv plopet lêk na auk bêng lêk kîdônga ambô balambung êthôk êndêng môlô, metom tem môlôngik doho vônô me môlôngik doho ethak alovalasing. Me tem ombali doho îndôk môlô ning melak yeng lêk upuning doho embeng melak lônng nômbêng iti.

35 Môlô thak osopa limbumi takatu be bôk ik na thêthôp bêng anông vônô. Anô mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng hethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia, Belekia nakandung. Ik yêni vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da lîvông. Bêng be ditu Wapômbêng tem nêngêv vovang bêng êndêng môlô.

36 Ya hanang avanông ethak môlô nena avîlanô bôlôti tem êpôm vovang bêng ethak limi ning kambom takêng.”

*Yisu lahiki hethak Jerusalem
(Luk 13:34-35; 19:41-44)*

37 “Aê, Jerusalem, Jerusalem! Môlô thak uik plopet vônô! Me na takatu be Wapômbêng hêv loho lêm me môlô ik vônô hethak valu! Alitaknena! Ya havong lômbôlông vo ya thup nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô, metom môlôndô.

38 Ondanô! Môlô ning melak me tem kambom be nîmô oyang!

39 Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî môlôngô ya ethak lonbô amî endebe onang nena, ‘Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng.’”

24

*Na vovak tem imbulung melak matheng
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Yisu hetak melak matheng me hele yêing be hê denang me ya na hîndông ê hêndêng yêni be enang nena, “Nônggô melak matheng lêk ya leleyang mavî takiti!”

² Me Yisu henang nena, “Môlônggô nômtakiti. Ya hanang avanông ethak môlô nena malêing bêng tem nimbutak be na vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî.”

*Malêing lomaloma tem nimbutak
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Wakma Yisu hîmô Dum Oliv me ya na hîndông yom ê hêndêng yêni be enang nena, “Nonang ethak yoô nena angête nômtakiti be honang tem imbutak? Me ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena tem nondelêm vo pîk lo leng yandang?”

⁴ Me Yisu henang viyang nena, “Oyanging am vo dô anô te embatek môlô andô.”

⁵ Vombê nena anô bêng anông tem êlêm ethak yîning athêng be embatek avîlanô be enang nena, ‘Ya me Mesaya.’

⁶ Me tem môlôndanô kôkôthing ethak vovak bêng lêk kôkôthing oyang lomaloma hîvô be hele ethak vovak ivutak pîk luvu-luvu. Nôm takêng tem nimbutak metom pîk lo leng ya dang me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô.

⁷ Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me long doho tem bôm lêk duviyang bêng imbutak.

⁸ Nôm takêng me hîtôm vovang atu be himung hêndêng wakma avî evong embathu.

⁹ “Me tem embalong môlô be etak îndôk anô vi bahening vo êngêv vovang êndêng môlô be ingik môlô vônô, vombê nena môlô me yîning avîlanô be ditu avîlanô pîk sapêng tem kapôlônging êndô môlô.

¹⁰ Me avîlanô êv iving bêng anông tem etak ining êv iving me tem kapôlônging êndô i be enang i bêng ethak nakyo.

¹¹ Me plopet ambô yôhîng bêng anông tem imbutak be embatek avîlanô bêng anông.

¹² Me avîlanô takatu be êndô esopa Wapômbêng ya balambung tem imbutak bêng anông. Be ditu avîlanô ning kombom lening iving avîlanô vi tem ni yaônâlêk.

¹³ Metom na takatu be eva lêklokwang hele be hîlôk yandang me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

¹⁴ Be ditu avîlanô tem enang Wapômbêng ya Ambô Mavî tiêng ethak ya lêklinyak bêng embeng pîk bêngiti sapêng vo avîlanô endanô yôv kîmîng pîk lo leng yandang êyô.”

*Nôm kambom anông tem nimbutak
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)*

¹⁵ Yisu henang ethak lonbô nena, “Tem môlônggô nômtakiti be honang tem imbutak? Me ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena tem nondelêm vo pîk lo leng yandang?”

¹⁶ Hêndêng wakma êng me na takatu be îmô Judia me îsôv bini dumlôlê.

¹⁷ Me na takatu be îmô melak vov me dô îndôk bini melak kapô vo imbua loho ning nômkama andô.

¹⁸ Me na takatu be îmô kukapô me dô endeni melak vo imbua ining kwêv thilimbung andô.

¹⁹ Alitaknena. Wakma êng me tem malêing bêng vo avî takatu be ethambeng lêk avî takatu be êv sum hêndêng sêik kasek.

²⁰ Be ditu môlô teng mek vo malêing takêng dô nimbutak êndêng Sabat mena wakma beleng simbak ma andô.

²¹ Vombê nena wakma êng me tem malêing lêkwaê anông be nîmbô ethak vo malêing taksêmbôk be pîk mî hivutak amî denang hele be hêyô lêk. Me heveng yam me tem mî nômate nimbutak bêng ethak lonbô amî.

22 Betha Wapômbêng mî hendambêng wakma malêng takêng bidong amî, êng me tem avîlanô sapêng êngêv yak. Metom la hêv avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv, be ditu hendambêng wakma takêng hê bidong.

23 “Me hêndêng wakma anô te henang ethak mîlô nena, ‘Ôngô, Mesaya hîmô long iti’ mena ‘hîmô long tamu,’ êng me dô mîlôngêv imbing andô.

24 Vombê nena anô doho tem êlêm be enang ambô yôhîng nena, ‘Ya Mesaya’ mena ‘Ya me Wapômbêng ya plopet te.’ Me tem embong lavuning lêk nôm thamtham vo embatek avîlanô sapêng. Me loho hîtôm me tem embatek avîlanô takatu be bôk Wapômbêng hîtôk loho yôv vo yêni da ya.

25 Ondañô! Nôm takiti mî denang me lêk ya hanang himung ethak mîlô vo oyanging am.

26 “Bêng be anô te henang ethak mîlô nena, ‘Ôngô, Mesaya hîmô long thiliv,’ êng me dô mîlô nu andô. Mena henang nena, ‘Ôngô, yêni hîmô melak iti,’ êng me dô mîlô ôngêv imbing ôpêng andô.

27 Ondañô! Damak thak êv nang long wak hethak be danda hê hîlôk long wak ê hîlôk be avîlanô sapêng êyê. Me Anô Ya Nakandung tem nêlêm be avîlanô sapêng injê yêni bêng yom.

28 Me menak jêng thak ethak tom hîmô long takatu be nômate hepâlê hêk.

Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm

(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)

29 “Malêng takêng hele hîlôk yôv me ketheng oyang me

“ ‘wak tem nimbutak momañaning, me ayông tem mî hîtôm nîmbî danda amî, me môtop leng tem engololong, me nôm lêklokvang takatu be hîmô leng tem endowaling.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

30 “Hêndêng wakma êng me Anô Ya Nakandung ya lavuning tem nimbutak injêk leng. Me avîlanô pîk tem embolomba be endeng, vombê nena tem injê Anô Ya Nakandung nîmô mavông be nêlêm hiving ya lêklinyak lêk ya danda lêkmanjing.

31 Me lavuak tem nendeng lêkwaê anông me tem nêngêv ya anêla bini pîk ya dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be bôk yêni da hîtôk yôv.

32 “Bêng be ditu mîlômbua auk ethak alokwang yêk.* Wakma ñaung heyeng be hengololong me ñaung lêkmuk hivutak, êng me oyala nena wak mavî tem nêyô.

33 Be ditu mîlô yê nena nôm takiti hivutak, êng me mîlôyala nena Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm lêk bidong oyang be heva melak ambôlêk.

34 Ya hanang avanông ethak mîlô nena avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî denang me nôm takiti sapêng tem nimbutak.

35 Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

Anô te mî heyala Yisu ya waklavông lêk wakma nendelêm amî

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

36 “Anô te mî heyala yîning waklavông lêk wakma yandelêm amî. Me anêla leng mî eyala amî, me Nakandung mî heyala hiving amî, metom Wakamik yom heyala.

37 Hêndêng waklavông Anô Ya Nakandung tem nendelêm me avîlanô bôlô tiêng tem embong îtôm bôk evong hêndêng Noa ya wakma.

38-39 Njanambô mî denang me avîlanô eyang be inum me iwa i hê be hêlêm be îthông paling hele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Yôv me ñanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng. Be bêng yom me avîlanô bôlô tiêng tem îthông paling me Anô Ya Nakandung tem nendelêm.

24:23 24:23 Mat 24:5 24:24 24:24 Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; ALK 13:13-14 24:26 24:26 Luk 17:23-24 24:27 24:27 Mat 24:37-39 24:28 24:28 Luk 17:37 24:29 24:29 Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 24:30 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7 24:31 24:31 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:32 24:32 Ambô Bômbôm me “fik” me Ambô Ômbê me alokwang “thambo,” metom thambo ya waklavông mî hîtôm Israêl ining thambo ya waklavông amî. Be ditu akavu alokwang yêk yom vo nêngêv auk ethak Israêl ining thambo ya waklavông. 24:34 24:34 Mat 16:28 24:35 24:35 Mat 5:18 24:36 24:36 Ap 1:7; 1Te 5:1-2 24:37 24:37 Stt 6:5-8 24:38-39 24:38-39 Stt 7:21-23

⁴⁰ Hêndêng wakma êng me anô yi tem îmô kukapô me tem imbua yang me yang îmô.

⁴¹ Me avî yi tem epesang nô m îmô me tem imbua yang me yang îmô.

⁴² “Bêng be môlô ôngêv lêlê anông, vômbe nena môlô mî oyala waklavông atu be môlô ning Anômbêng tem nendelêm amî.

⁴³ Môlô lemim êngêv ambô ti katô. Melak te alang helanô ambô nena na vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni hêv lêlê vo na vanî mî hîtôm ende ya melak êng kê amî.

⁴⁴ Me Anô Ya Nakandung tem nendelêm be nembong môlô ôpîndîk kambom, be ditu ômô lêlê bêng yom.

Ambô dôhō hethak anô ku mavî lêk anô ku kambom
(Luk 12:42-46)

⁴⁵ “Bêng be môlômbong ku îtôm anô ku lêkauk mavî be thak hesopa ambô. Ôpêng ya avaka hetak inda vo neyanging ya na ku be nêngêv nô m êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôk.

⁴⁶ Me hêndêng wakma ya avaka hîvô hêlêm ethak lonbô be hêyê nena anô ku êng hevong ku mavî, êng me tem mavî vo ôpêng.

⁴⁷ Ya hanang avanông ethak môlô nena avaka êng tem netak ôpêng vo neyanging ya nômkama sapêng.

⁴⁸ “Metom ôpêng anô kambom, êng me tem langêv injêk kapô nena, ‘Lêk bô m yîning avaka mî hîvô hêlêm ketheng amî.’

⁴⁹ Be ditu hik na ku takatu be evong ku hiving yêni me heyang nô m lêk hinum waing hiving na takatu be thak inum waing be elo molo.

⁵⁰ Hevong bêng be hîthông waklavông lêk wakma ya avaka tem nêyô paling.

⁵¹ Êng me avaka atu tem nêngêv vovang bêng êndêng yêni me netak ôpêng îmô imbing na takatu be enang ambô yôhîng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang viejing ondong long.

25

Ambô dôhō hethak avî voyavô lauming

¹ “Heveng yam me melak leng ya lêklinyak bêng tem nîtôm avî voyavô lauming iwa ning lam be ê vo injê ôpatu be tem nimbua avî lêkmuk.

² Avî lêkauk bahevi me avî auk mî bahevi.

³ Avî auk mî iwa ning lam be ê, metom mî iwa ining lam ya thôk doho vo êtôm imbing amî.

⁴ Metom avî lêkauk iwa ning lam lêk ya thôk hîlôk kolopak doho iving vo êtôm.

⁵ Avî takêng eyambing anô êng vo nêyô hele be mî hêyô ketheng amî, be ditu malejing eyang be êkthôm.

⁶ “Metom hêndêng bîlîvông bing me kaêk te helam nena, ‘Anô hiwa avî lêk hêyô yôv be môlôlêm yêing vo umbua inda thô!’

⁷ “Êng me avî voyavô takêng iviyô me epesang ining lam.

⁸ Me avî auk mî enang ethak avî lêkauk nena, ‘Yoô ning lam hevong ema be môlôngêv lam thôk doho êndêng yoô.’

⁹ “Me avî lêkauk enang nena, ‘Mî hîtôm aô sapêng amî be ditu môlô da nu vo ôngêv môlô ning vuli.’

¹⁰ “Êng me loho ê denang vo êngêv loho da ning vuli me anô hiwa avî atu hêyô. Me vi atu be lêk epesang i yôv ivutak êyô melak kapô hiving yêni vo injang nô m me ik melak ambôlêk thing.

¹¹ “Yôvêm me vi atu êyô me enang nena, ‘Anômbêng, anômbêng! Nunjik melak ambôlêk kê vo yoô.’

¹² “Metom ôpêng henang nena, ‘Ya hanang avanông bing ethak môlô nena ya hathông môlô paling.’ ”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak avîlanô takatu be elanô ya ambô nena, “Môlô mî oyala waklavông lêk wakma atu be Anô Ya Nakandung tem nendelêm amî, be ditu môlôngêv lêlê.”

Ambô dôhō hethak na ku eyanging valuseleng
(Luk 19:11-27)

14 Me Yisu henang ethak lonbô nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te hevong vo nimbeng long bôyang yôv ketem nendelêm, be ditu helam ya ña ku hêlêm me hêv ya valuseleng êndêng loho vo eyanging.

15 Yêni hîmbi valuseleng tham hîtôm loho ning auk lêk ining ku, be ditu hêv 5,000 hêndêng anô te me 2,000 hêndêng anô yang me 1,000 hêndêng anô te me hê.

16 Ketheng oyang me ôpatu be hiwa 5,000 hê me hevong ku hethak be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.

17 Me yang atu be hiwa 2,000 hê me hevong ku bêng yom be hêvôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.

18 Metom ali atu be hiwa 1,000 hê me helav lovang be hivung ya avaka ya valuseleng îlôk.

19 “Yôv me avaka êng hê be heveng vambô anông yôv me hîvô lêm ethak lonbô. Me helam ya ña ku hêlêm vo nendanô loho ning ku ya lavông.

20 Me ali atu be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 5,000 vo ya hayanging. Nôngô! Lêk ya havôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.’

21 “Me ya avaka henang nena, ‘Mavi anông! Ong anô katô be hovong ku mavi. Lêk hoyanging nôm yaôna mavi, be ditu tem yangêv nôm bêng anông êndêng ong vo noyanging. Nôlêm vo ai lejing mavi ethak tom!’

22 “Me ôpatu be hiwa 2,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 2,000 hêndêng ya be ya hayanging. Nôngô! Lêk ya havôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.’

23 “Me ya avaka henang nena, ‘Mavi anông! Ong anô katô be hovong ku mavi. Lêk hoyanging nôm yaôna mavi, be ditu tem yangêv nôm bêng anông êndêng ong vo noyanging. Nôlêm vo ai lejing mavi ethak tom!’

24 “Yôv me ali atu be hiwa 1,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, ya hayala nena ong me anôña, vômbe nena thak holav nôm hîlôk kukapô atu be mî hovatho

amî. Me kukapô atu be mî hopayiv yangvêk hîlôk amî me thak huwa ya nôm.

25 Be ditu ya hakô be ya havung yong 1,000 atu hîlôk pîk. Nôngô! Yong valuseleng êng ti.’

26 “Me avaka henang viyang nena, ‘Ong anô kambom lêk ong anô vau! Honang nena thak ya halav nôm hîlôk kukapô atu be mî ya havatho amî. Me honang nena thak ya hauwa nôm hîlôk kukapô atu be mî ya hapayiv yangvêk hîlôk amî.

27 Metom hevong bisê be mî notak yîning valuseleng îndôk melak valuseleng vo wakma atu be ya hayô hethak lonbô me tem yambua valuseleng ya nakandung doho êyô mô long imbing?’

28 “Yôv me henang ethak ña ku vi nena, ‘Môlômbua 1,000 atu vê injêk inda be ôngêv êndêng ôpatu be hiwa 10,000.

29 Vômbe nena ôpatu be hevong ku mavi hethak yîning valuseleng be hivutak bêng anông, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng vo nimbutak bêng anông. Me ôpatu be mî hevong ku hethak yîning valuseleng amî, êng me tem yangêv doke atu be hevalong vê injêk inda.

30 Me ôngêv anô volong êng vê bini long momananing. Long êng me tem nendeng kambom be nethang ambôlêk ondong long.’ ”

Ambô dôhê hethak boksipsip lêk bok-meme

31 “Hêndêng wakma Anô Ya Nakandung êlêm iving ya danda lêkmanging lêk anêla sapêng, êng me tem nêyômô ya balê king lêkmanging.

32 Me avîlanô pîk sapêng tem ethak tom be êlêm emba yêni mandaluk me tem nem-bak loho kê ni ondong yi îtôm boksipsip alang thak hik boksipsip tham be îmô bôyang me bokmeme da îmô bôyang.

33 Me tem netak boksipsip îmô bang viyôhok me bokmeme îmô bang vikeng.

34 “Yôv me King tem nenang ethak avîlanô takatu be îmô bang viyôhok nena, ‘Môlôlêm! Wakamik bôk hevong mavi

hêndêng môtô. Be ditu môtôlêm umbua lêklinyak bêng atu be Wapômbêng bôk hêpôpêk vo môtô hêndêng sêmbôk be hep-esang pîk munjaluk anông.

³⁵ Vômbê nena sêmbôk be ya hama vo ya leng me môtô êv nôm hêndêng ya. Me ya muning hethak njanam me môtô êv njanam hêndêng ya. Me ya anô long bôyang me môtô uwa ya thô.

³⁶ Ya kwak mî me môtô êv kwak hêndêng ya. Me ya hatung kômbôk me môtô yanjing ya. Me ya hamô kalaondong me môtôlêm ôyê ya.'

³⁷ "Yôv me avîlanô thêthôp tem enang viyang nena, 'Anômbêng, hêndêng angête me yoô yê homa vo lem be yoô êv nôm hêndêng ong lêk ong muning hethak njanam be yoô êv njanam hêndêng ong?"

³⁸ Hêndêng angête me ong anô long bôyang be yoô auwa ong thô lêk ong kwak mî be yoô êv hêndêng ong?"

³⁹ Hêndêng angête me hutung kômbôk be yoô yanjing ong lêk ayê hômo kalaondong be yoô athok ayê ong?"

⁴⁰ "Me King tem nenang ethak loho nena, 'Ya hanang avanông ethak môtô! Bôk ovong nôm takêng hêndêng yîning avîlanô takatu be athêng mî, be ditu hîtôm môtô ovong hêndêng ya.'

⁴¹ "Yôv me tem nenang ethak avîlanô takatu be eva bang vikeng nena, 'Môlômbeng dang! Wapômbêng bôk henang yôv nena tem utung malêng be môtô nu long amela lêkmala atu be bôk embang yôv vo Sakdang lêk ya anêla.

⁴² Sêmbôk be ya hama vo ya leng me mî ôêv nôm hêndêng ya amî. Me ya muning hethak njanam me mî ôêv njanam hêndêng ya amî.

⁴³ Me ya anô long bôyang me mî uwa ya thô amî. Me ya kwak mî me mî môtô êv kwak hêndêng ya amî. Me ya hatung kômbôk lêk ya hamô kalaondong me mî môtôlêng ya amî.'

⁴⁴ "Me tem loho nang viyang bêng nena, 'Anômbêng, angête me yoô yê homa vo

lem, mena ong muning hethak njanam, mena ong anô long bôyang, mena ong kwak mî, mena hutung kômbôk, mena hômo kalaondong be mî yoô êv ong livung amî?"

⁴⁵ "Yôv me tem nenang viyang ethak loho nena, 'Ya hanang avanông ethak môtô! Bôk mî môlômbong nôm takêng ethak yîning avîlanô takatu be athêng mî te amî, be ditu hîtôm môlôvong hêndêng ya da.'

⁴⁶ "Be ditu avîlanô takiti êng tem ini vo imbua vovang îtôm wak nômbêng iti sapêng. Metom avîlanô thêthôp tem ini vo imbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng."

26

Nja bêngbêng ethalo auk vo ingik Yisu vônô

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Wakma Yisu henang ambô nômbêng êng yôv me henang ethak ya nja hîndông nena,

² "Môlôyala nena wak yi hêk denang vo nêyô Waklavông Hêv Lîlîng*. Hêndêng waklavông êng me tem etak Anô Ya Nakandung îndok nakyo bahenjing vo ingik yêni vônô ethak alovalasing."

³ Yôv me nja bêngbêng îmbôk da lêk avaka ethak tom hîlôk kwandôk bêng hîmbôk da, ôpatu be ya athêng nena Kaiapas ya melak popatîng.

⁴ Me ethalo lonjanlê vo embalong Yisu menang oyang be ingik yêni vônô.

⁵ Metom loho nang nena, "Dô aômbong nôm ti êndêng Waklavông Hêv Lîlîng îndok avîlanô malenjing andô, endekeme loho lenjing maning be embong vovak."

Avi te hengathô nôm uv mavî hêyô hîmô Yisu kwandôk

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Hêndêng wakma êng me Yisu hêyô Betani be hîmô Saimon ôpsêmbôk be hiwa kômbôk lepla ya melak.

25:35 25:35 Ais 58:7 25:40 25:40 Snd 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 25:41 25:41 Mat 7:23 25:46 25:46 Dan 12:2; Jon 5:29 26:2 26:2 Etak Ijip 12:1-27; Mat 20:18 * 26:2 26:2 Hêndêng Waklavông Hêv Lîlîng me nja Juda lenjing êv sêmbôk be Wapômbêng ya anêla hik avîlanô Ijip ning sêik mung sapêng vônô. Metom loho nja Juda me anêla hêv lîlîng be hele be hê me mî hik loho ning sêik te vônô amî. 26:7 26:7 Luk 7:37-38

7 Me Yisu heyang nô môm imô me avî te hêyô hethak melak kapô. Avî êng hiwa kolopak kékêlô te lêk nô môm uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông be hengathô hêyô hîmô Yisu kwandôk.

8 Yisu ya na hîndông êyê nô môm êng me lejing maning be enang nena, "Bisête be hivuling nô môm uv mavî ti be hengathô itup hê oyang?"

9 Hîtôm nêngêv vo anô yang êngêv vuli me nimbua valuseleng bêng be nêngêv êndêng avîlanô siv."

10 Yisu helañô loho ning ambô êng me henang nena, "Bisête be mômô êv malêing hêndêng avî tiêng? Yêni hevong nô môm mavî anông hêndêng ya.

11 Avîlanô siv tem imô imbing mômô itôm wak nômbêng iti sapêng. Metom tem mî ya mô imbing mômô vambô amî.

12 Avî ti hengathô nô môm uv mavî hêyô hîmô ya vo hepesang ya lejing kôpik vo endav ya.

13 Ondañô! Ya hanang avanông ethak mômô nena pîk nômbêng atu be enang Ambô Mavî heveng me tem enang ethak nô môm atu be avî ti lêk hevong iving vo avîlanô lejing êngêv ya kôkôthing."

Judas hevak ambô vo nêngêv Yisu êndêng na bêngbêng

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Yôv me Judas Iskaliot, Yisu ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng na bêngbêng imbôk da

15 me henang nena, "Tem ya hatak Yisu îndôk mômô bahemim, metom tem mômôngêv ômbête êndêng ya?" Êng me loho iwa valuseleng silva hîtôm 30 thô be êv hêndêng yêni.

16 Tomêng me Judas hethalo lonđanlê vo netak Yisu îndôk loho bahenjing.

Yisu heyang Waklavông Hêv Lîlîng ya nô môm hiving ya na hîndông

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

17 Waklavông Eyang Polom Yis Mî ya wak ali mung hêyô. Me Yisu ya na hîndông ê hêndêng inda me enang ik yêni ling nena,

"Lemêv tem yoôna melak alê vo yoô pôpêk nô môm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng îndôk?"

18 Me henang nena, "Mômô nu melak lôm kapô me tem utung anô te me onang ethak yêni nena, 'Kîdôngga henang nena ya wakma atu me lêk bidong. Be yêni lêk ya na hîndông tem êlêm yong melak vo injang nô môm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng.' "

19 Me ya na hîndông evong hîtôm henang be loho ê me epesang nô môm Waklavông Hêv Lîlîng.

20 Yathindang momañaning hêyô me Yisu heyang nô môm hîmô hiving ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu

21 loho eyang nô môm imô denang me henang nena, "Ya hanang avanông ethak mômô nena mômô te tem netak ya îndôk ñakyo bahenjing."

22 Me loho kapôlônging malêing kambom be loho tomtom enang nena, "Anômbêng, betha ya mî mesa?"

23 Êng me Yisu henang viyang nena, "Ôpatu be hetak bang hîlôk belev hiving ya ditu tem netak ya îndôk ñakyo bahenjing.

24 Anô Ya Nakandung teni itôm bôk ekavu yôv hethak yêni. Metom alitakna. Malêing bêng vo ôpatu be tem netak Anô Ya Nakandung îndôk ñakyo bahenjing. Betha talêmbô bôk nembathu yêni amî, êng me tem mavî vo inda!"

25 Me Judas, ôpatu be tem netak Yisu îndôk ñakyo bahenjing, henang ik ling nena, "Kîdôngga, betha ya mesa?" Me Yisu henang nena, "Hîtôm ditu honang."

Yisu hêv polom lêk waing hêndêng ya na hîndông

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

26 Loho eyang nô môm hîmô me Yisu hiwa polom te be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya na hîndông me henang nena, "Mômômbua be ongwang. Diti me yîning vathiap."

27 Yôvêm me hiwa keyek lêk waing be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Me

hêv hêndêng loho be henang nena, “Môlô sapêng unum îndôk keyek iti.

²⁸ Diti me yîning lêkma atu be tem nenğathô vo nembak tava imbing Wapômbêng lêk avîlanô pîk iti vo nenğêv avîlanô bêng anông ining kambom vê.

²⁹ Ya hanang ethak môlô nena tem mî ya num waing ethak lonbô amî endebe waklavông atu be tem ya num waing lêkmuk imbing môlô îmo Wakamik ya lêklinyak bêng kapô nêyô êm.”

³⁰ Loho êv yeng te yôv me etak long êng be ê Dum Oliv.

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông yêni paling

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Yaô bîlîvông iti me tem môlônggô nôm takatu be tem nimbutak ya be môlô sapêng ining êv iving tem nenğêv yak hîtôm bôk ekavu nena,

“ ‘Tem yangik boksipsip ining alang vônô, me boksipsip tem îsôv mayaliv bini.’

Sekalaia 13:7

³² Metom yôv ketem yambiyô ethak lonbô me yamung be yana Galili me tem môlômbeng ya yam.”

³³ Me Pita henang viyang nena, “Mî! Loho sapêng etak ong be ê, metom tem mî hîtôm ya tak ong amî.”

³⁴ Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak ong nena yaô bîlîvông iti me tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hîthông ya paling.”

³⁵ Me Pita henang ethak inda nena, “Mî anông! Ik ya vônô hiving ong ma, metom mî hîtôm tem ya nang nena ya hathông ong paling amî.” Me ya ɲa hîndông sapêng enang bêng yom.

Yisu heteng mek hîmô Getsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Yôvêm me Yisu lêk ya ɲa hîndông êyô long atu be elam nena Getsemani me henang ethak loho nena, “Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng mek.”

³⁷ Me hiwa Pita hiving Sebedi nakan-dung luvi be loho ê. Me yêni kapô lêk malêng be lahiki bêng anông.

³⁸ Be henang ethak loho nena, “Ya kapôlông lêk malêng bêng anông hîtôm ya havong ama. Be ditu môlô mô lêlê be ondav long imbing ya.”

³⁹ Me hê dêim doke me hêv yak be thohav lo ma hîlôk pîk. Me heteng mek nena, “Wakamik, lonɲanlê te hêk, êng me ya leng hiving numbua keyek iti vê injêk ya. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving.”

⁴⁰ Yôv me Yisu hele hê me hêyê ya ɲa hîndông takatu me lêk êkthôm. Êng me henang ik Pita ling nena, “Hevong bisê be mî hîtôm ôngêv lêlê imbing ya wakma te amî?

⁴¹ Môlô mô lêlê be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô. Dôhô la hiving nembong bêng, metom kôpik vau be mî hîtôm nembong bêng amî.”

⁴² Yôv me hîvô hê hethak lonbô me heteng mek nena, “Wakamik, lonɲanlê te mî hêk vo numbua keyek iti vê injêk ya vo dô ya num andô, êng me nosopa ong da yong lem hiving yom.”

⁴³ Yôv me hele hê hethak lonbô me hêyê loho êkthôm denang, vômbe nena malenjing heyang be mî hîtôm îmo lêlê amî.

⁴⁴ Êng me hetak loho be hîvô hê me heteng mek bôlô atu bôlô ali lô hethak lonbô.

⁴⁵ Yôvêm me hele hê vo ya ɲa hîndông me henang ethak loho nena, “Môlô ôekthôm be uwa lovak denang e? Ondaŋô. Wakma lêk bidong vo etak Anô Ya Nakandung îndôk ɲa kombom kambom bahenjing.

⁴⁶ Ôngô! Anô netak ya îndôk ɲa takêng bahenjing lêk hêlêm yôv, be ditu môlômbiyô vo aô na êndêng loho.”

Evalong Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

⁴⁷ Yisu henang ambô denang me Judas hêyô, yêni me ya ɲa hîndông lauming be

lahavôyi takatu te. Me avîlanô bêng anông êlêm hiving yêni be iwa bîng vovak lêk ñokyôhok. Ña takêng me ña bêngbêng îmbok da lêk avaka êv loho be êlêm.

48 Ôpatu be tem netak Yisu îndok ña êng bahening bok henang lavuning te hêndêng loho nena, “Ôpatu be tem yangu me Yisu be mólômbalong yêni!”

49 Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, “Kîdôngga, bîlîvông mavî.” Me hingu inda.

50 Me Yisu henang nena, “Aiyang, nombong nômu atu be hôlêm vo nombong.” Êng me ña êng evalong Yisu hêk.

51 Me ña takatu be loho eva hiving Yisu me te hendandi ya bîng vovak be hele kwandok bêng hîmbok da ya anô ku te limbuk vi thô.

52 Me Yisu henang nena, “Notak yong bîng îndok ya kôpik ethak lonbô! Ña takatu be evong vovak hethak bîng me tem bîng injang loho da vônô.

53 Betha hôthông paling nena ya hîtôm ya nang êndêng Wakamik me ketheng oyang me tem nêngêv anêla vovak ondong lauming be lahavôyi me doho êyômô imbing be êlêm vo êngêv ya livung.

54 Metom ya havong bêng me ambô atu be bok hêk Wapômbêng ya Kapua tem mî ningik anông amî. Be ditu nômu takêng tem nimbutak bêng hîtôm Wapômbêng ya Kapua henang.”

55 Yôv me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena, “Bisê! Betha ya me anô kambom anông be ditu mólô uwa bîng vovak lêk ñokyôhok be ôlêm vo ombalong ya mesa? Wak nômbêng iti me ya handông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng kapô, me hevong bisê be mî mólômbalong ya amî?

56 Metom nômu takiti lêk hivutak vo plopet ining ambô takatu be bok ekavu tem ningik anông.” Êng me ya ña hîndông sapêng etak yêni be îsôv mayaliv be ê.

Evong ambô vo Yisu

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

57 Ña takatu be evalong Yisu me iwa be ê Kaiapas, kwandok bêng hîmbok da ya melak popatîng. Long êng me kîdôngga ambô balambung hiving avaka lêk ethak tom be îmô.

58 Me Pita hesopa Yisu heveng yam, metom heveng dêim doke. Be hivutak êyô kwandok bêng hîmbok da ya bandêng kapô me hîlôk hîmô hiving kwak bidong vo ninjê nena ômbête tem nimbutak Yisu.

59 Me ña bêngbêng îmbok da lêk kanjo* sapêng ethalo avîlanô doho vo îmbî ambô yôhîng ethak Yisu vo embong ambô ethak inda be ingik vônô.

60 Me anô bêng anông êlêm be enang ambô yôhîng ethak yêni, metom loho mî êpôm Yisu ya kambom te vo ingik yêni vônô amî. Êng me anô lokwanji îmô long êng be ê hêndêng long evong ambô

61 me enang nena, “Ôpiti bok henang yôv nena, ‘Ya hîtôm ya seng Wapômbêng ya melak matheng thô be yandav ethak lonbô îtôm wak lô yom.’ ”

62 Êng me kwandok bêng hîmbok da hiviyô heva me henang ik Yisu ling nena, “Ong ambô nonang viyang mî mesa? Hevong bisê hethak ambô ti be lêk enang ethak ong?”

63 Metom Yisu bonong yom. Me kwandok bêng hîmbok da henang ethak inda nena, “Ya hanang hêndêng ong, hethak Wapômbêng lêkmala ya athêng me nonang ethak yôv nena ong Mesaya, Wapômbêng Nakandung mesa?”

64 Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu lêk honang yôv. Metom ya hanang ethak mólô sapêng nena wak te êm ketem mólôngô Anô Ya Nakandung nêyômô Wapômbêng Lêklinyak Anông bang viyôhok be nêlêm imbing mavông.”

65 Me kwandok bêng hîmbok da helañô ambô êng me hêvôv ya kwêv kê be henang nena, “Lêk yôv! Ôpiti henang ambôma

26:51 26:51 Jon 18:26 26:52 26:52 Stt 9:6; ALK 13:10 26:55 26:55 Luk 19:47; 21:37 * 26:59 26:59 kanjo
 Kanjo me elam ethak ambô Glik nena Senhilen. Loho me Palisi lo Sadyusi ning ondong te atu be thak elañô avîlanô
 ning ambô, loho me jas. 26:61 26:61 Jon 2:19-21 26:63 26:63 Ais 53:7; Mat 27:12 26:64 26:64 Sng 110:1;
 Dan 7:13; Mat 24:30 26:65 26:65 Mat 9:3; Jon 10:33

hethak Wapômbêng be lêk môlô lanô yôv!
Me bisête be aô lejing iving andanô ambô
doho imbing?

⁶⁶ Môlô ning auk bisête? Tem yambong
ômbête ethak ôpiti?" Me loho enang nena,
"Henang ambôma hethak Wapômbêng be
ditu nema."

⁶⁷ Yôv me loho isuvapôk ethak Yisu
thohav lo ma me epeng yêni me doho
epetav yêni

⁶⁸ be enang nena, "Ong Mesaya, yôv be
nonang ambô plopet iti, opalê diti hik
ong?"

Pita henang nena hîthông Yisu paling
(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-
18,25-27)

⁶⁹ Pita hîmô melak atu ya bandêng kapô
me avî ku te hêlêm hêndêng yêni me
henang nena, "Ong iti bôk hoveng hiving
Yisu nang Galili."

⁷⁰ Me Pita henang nena, "Ya hathông
ambô tu be honang paling!" Me avîlanô
takatu be îmô long êng elanô ambô êng.

⁷¹ Pita hê bandêng ambôlêk me avî
ku yang hêyê me henang ethak avîlanô
nena, "Ôpitu bôk heveng hiving Yisu nang
Nasalet."

⁷² Me Pita henang ethak lonbô nena,
"Avanông bing dake! Ya hathông ôpêng
paling!"

⁷³ Yôv me ña takatu be eva bandêng
kapô êlêm hêndêng Pita me enang nena,
"Avanông bing nena ong me Yisu ya anô
te, vômbe nena môlô ning ambô ya pôk me
hîtôm tom."

⁷⁴ Metom Pita henang nena, "Ya hanang
avanông bing dake nena ya hathông ôpitu
paling! Mî ya hanang ambô avanông amî,
êng me Wapômbêng tem nêngêv vovang
êndêng ya!" Bôlôtom me tale heleng.

⁷⁵ Me Pita la hêv ambô atu be Yisu
henang ethak yêni nena, "Tale mî heleng
amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô
nena hôthông ya paling." Êng me Pita hele
yêing me heleng bêng anông.

27

Iwa Yisu be ê hêndêng Pailat
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Hêndêng lêkbôk momananing me ña
bênbêng îmbôk da lêk avaka sapêng ethak
tom me epatôk ambô vo ingik Yisu vônô.

² Yôv me ekak bang luvi lêku me iwa be
ê êv êndêng Pailat, Lom ining gavana atu
be heyanging Judia.

Judas hevak lôk be hema
(Ap 1:18-19)

³ Judas ôpatu be hetak Yisu hîlôk ñakyo
bahrenjing hêyê nena lêk evong ambô yôv
vo ingik Yisu vônô. Êng me hele ya auk
lîlîng be hê hêv valuseleng silva 30 takatu
hêndêng ña bênbêng îmbôk da lêk avaka
hethak lonbô

⁴ me henang nena, "Lêk ya havong kam-
bom be ya hatak ôpatu be kambom mî
hîlôk môlô bahenjing."

Êng me loho nang nena, "Ong da yong
malêing me mî yoô ning amî."

⁵ Me Judas hekaliv valuseleng silva
takêng hêyô melak matheng ya popatîng
me hê hevak lôk be hema.

⁶ Me ña bênbêng îmbôk da ithup valuse-
leng silva takêng be enang nena, "Valuse-
leng iti me êv vo ingik anô vônô ethak.
Bêng be mî mavî vo aô tak îmô imbing
valuseleng melak matheng amî ndô."

⁷ Me loho epatôk ambô vo êngêv anô
hepesang wîng yôhok ya pîk bôte vuli vo
thak lohondav avîlanô long bôyang injêk.

⁸ Be ditu heveng hele be hêyô lêk me
avîlanô elam long êng thêthô nena "Pîk
Lêkma Hengathô".

⁹⁻¹⁰ Be ditu ambô ti lêk hik anông hîtôm
plopet Jelemaia bôk henang yôv nena,

"Loho iwa valuseleng be êv anô hepesang
wîng ya pîk bôte vuli hîtôm sêmbôk
be Wapômbêng henang ethak ya.

Valuseleng êng me avîlanô Israel etak
vo êngêv yêni vuli ethak." *Sekalaia*
11:12-13

Yisu hevong ambô hethak Pailat
(Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon
18:28-19:16)

11 Yisu heva gavana Pailat mandaluk me Pailat henang nena, "Ong me na Juda ning king mesa?" Me Yisu henang nena, "Hitôm ditu ong da honang."

12 Na bêngbêng îmbôk da lêk avaka îmbi Yisu linjôpik ethak ambô lomalama metom mi henang viyang ami.

13 Êng me Pailat henang nena, "Betha mi holaño loho ning ambô takatu be enang ethak ong ami e?"

14 Metom yêni bonong yom me mi henang ya ambô viyang ami, be ditu Pailat hesong kambom.

15 Waklavông Hêv Lîlîng nômbêng iti me avîlanô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me Pailat thak hêv ôpêng vê.

16 Hêndêng sondakbêng êng me anô te be ya athêng nena Yisu Balabas* hîmô kalaondong. Be avîlanô bêng anông eyala ôpêng.

17 Êng me avîlanô sapêng ethak tom me Pailat henang ik loho ling nena, "Môlô lemim êv ya tak opalête vo nêthôk êndêng môlô? Yisu Balabas mesa Yisu atu be elam nena Mesaya?"

18 Pailat henang bêng vômbe nena heyala loho ning auk lenjindang atu be etak Yisu hîlôk yêni bang.

19 Pailat helaño ambô denang me yanavi hêv ambô hêyô vo yêni nena, "Bokam ya hayê navîng te hethak ôpitu be ya hakô kambom, be ditu dô nombong nômate ethak anô thêthôp itu andô."

20 Metom na bêngbêng îmbôk da lêk avaka îlôk avîlanô lejing vo endam ethak Pailat vo netak Balabas ende yêing me ingik Yisu vônô.

21 Me Pailat henang ik loho ling hethak lonbô nena, "Môlô lemim êv ya tak anô yi ti yang sê?" Me avîlanô elam nena, "Balabas!"

22 Me Pailat henang ik loho ling hethak lonbô nena, "Yôv be tem yambong ômbête ethak Yisu atu be elam nena Mesaya?" Me sapêng elam nena, "Ungik vônô ethak alovalasing!"

23 Me Pailat henang nena, "Vômbe? Yêni hevong ômbête kambom?" Metom loho elam lêklala hethak lonbô nena, "Ungik vônô ethak alovalasing!"

24 Pailat helaño loho ning kaêk êng me hêyê nena vovak bêng hevong imbutak be yêni mi hitôm nembong nômate ami. Êng me hiwa nanam be hithik bang heva avîlanô malejing be henang nena, "Ôpiti hema me ya lêkma tem mi nendahalîng long ethak ya baheng ami! Me môlô da ning malêing."

25 Me avîlanô sapêng enang viyang nena, "Ditu yôv! Ôpêng ya lêkma tem nendahalîng ethak yoô lêk yoô ning sêik lêkmuk bahenjing!"

26 Êng me Pailat hetak Balabas be hê. Me henang be evali Yisu hethak yak lêklilu yôv me hetak hîlôk na vovak bahenjing vo ingik vônô ethak alovalasing.

Na vovak enang ambôma hethak Yisu (Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Gavana Pailat ya na vovak iwa Yisu be ê ya melak bandêng kapô. Me na vovak sapêng êlêm ethak tom be ekalambu yêni thing.

28 Me îmbi ya kwêv thô me iwa kwêv lêkma dêim te hitôm king ining kwêv be ik îlôk yêni.

29 Me iwa yak lêklilu atu be epesang hitôm king ining kwakdam me ik hîlôk kwandôk. Me etak kôm hîlôk yêni bang viyôhok be hevalong hitôm king ining kwanding. Me loho eya venjîbudum thîvô hethak yêni me enang ambôma nena, "Waklîvông mavî, na Juda ning king!"

30 Yôv me îsuvapok ethak yêni me iwa kwanding atu be ik kwandôk ethak.

31 Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me îmbi kwêv lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonbô. Me iwa yêni be ê vo ingik vônô ethak alovalasing.

Ik Yisu hethak alovalasing (Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

27:12 27:12 Ais 53:7 * 27:16 27:16 Kapua Glik bêngbêng doho me athêng Yisu Balabas mi hêk ami me athêng Balabas yom hêk. 27:18 27:18 Jon 11:47-48; 12:19 27:24 27:24 Lo 21:6-9 27:25 27:25 Ap 5:28 27:28 27:28 Luk 23:11 27:30 27:30 Ais 50:6

³² Loho iwa be ê me êpôm anô Sailini te be ya athêng nena Saimon hîlôk lonḡanlê. Me îpôvîng ôpêng vo nimbua Yisu ya alovalasing.

³³ Êng me loho ê êyô long te be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya ondong nena Long Kwandôk Lokwang.

³⁴ Long êng me loho iwa waing be isuvuling hiving nômm maning* te me êv hêndêng yêni vo ninum. Metom hinum doke yom me maning be hêndô.

³⁵ Yôv me loho ik yêni long hethak alovalasing yôv me îmbî valu vo injê nena opalê tem nimbua ya thôp.

³⁶ Yôv me îlôk îmô long êng be eyanging inda.

³⁷ Yêni kwandôk viling me ekavu ambô atu be evong ambô hethak inda bêng nena,

ÔPITI ME YISU, NA JUDA NING KING

³⁸ Me êthôkêng anô vanî lokwanyî hiving. Be yang heva Yisu bang viyôhok me yang heva bang vikeng.

³⁹ Me avîlanô takatu be elom lonḡanlê êng evali lunjkwandôk be enang ambôma hethak yêni

⁴⁰ be enang nena, "Ong atu be honang nena tem noseng melak matheng thô be nondav ethak lonḡbô îtôm wak lô yom e? Yôv be nôngêv ong da livung! Ong Wapômbêng Nakandung, êng me notak alovalasing be nôlêm pîk!"

⁴¹ Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka enang ambôma hiving nena,

⁴² "Ôngô! Bôk hêv avîlanô livung, metom mî hitôm nêngêv yêni da livung amî vo? Yêni me Islâel ining king e? Yôv me netak alovalasing be nêlêm pîk vo aônga be aôngêv imbing yêni!

⁴³ Ôpêng hêv iving Wapômbêng, be ditu Wapômbêng la hiving, êng me tem nêngêv inda livung, vômbe nena henang bêngiti, 'Ya Wapômbêng Nakandung.' "

⁴⁴ Me anô vanî yi atu be eva alovalasing hiving yêni enang ambôma hiving.

Yisu hema

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Waktîvông bing me momananing hêyô pîk nômbêng iti sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô.

⁴⁶ Bidong oyang wakma lô me Yisu helam kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" Ambô êng ya ondong bêngiti, "Yîning Wapômbêng, yîning Wapômbêng, bisête be hotak ya?"

⁴⁷ Me avîlanô takatu be eva long êng elanô ambô êng me enang nena, "Helam Elaija!"

⁴⁸ Ketheng oyang me na êng te hê me hiwa kapok be hethong îlôk waing maning. Me hepatok kapok êng hethak nok te be hêv hêndêng yêni vo ninum.

⁴⁹ Me avîlanô vi enang nena, "Ôndô yôvêm! Endekeme Elaija tem nêlêm êngêv yêni livung ma."

⁵⁰ Me Yisu helam kaêk lêkwaê hethak lonḡbô me hetak dôhō be hê me hema.

⁵¹ Bôlôtom oyang kwak bêng atu be thak heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk viling be hêyô tamu vimbing. Me duviyang bêng hêv be valu bêngbêng hipuk kethakê.

⁵² Me kalang ambôlêk hikê be avîlanô matheng bêng anông tak sêmbok be ema me iviyô hethak lonḡbô.

⁵³ Hêndêng wakma Yisu hiviyô ethak lonḡbô me na iviyô takatu etak kalang be ê melak lông matheng Jêlusalem be eveng yêing be avîlanô bêng anông êyê loho.

⁵⁴ Me anô vovak lêik lêk na vovak takatu be eyanging Yisu hîmô êyê duviyang lêk nômm takatu be hivutak. Êng me loho êkô kambom be enang nena, "Avanông bing! Ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông."

⁵⁵⁻⁵⁶ Me Malia nang Makdala lo Malia Jems loyang Josep ining talêmbô me Sebedi namalô luvî ning talêmbô, loho lêk avî bêng anông eva dêim doke be êyê. Avî takêng bôk etak Galili be eveng hiving Yisu vo êv yêni livung.

27:34 27:34 Sng 69:21 * 27:34 27:34 Na lêkauk bêng anông lejing êv nena waing lêk nômm maning atu me êv vo netaving vovang metom tomtom lejing êv nena êv vo nimbuling inda. 27:35 27:35 Sng 22:18 27:38 27:38 Ais 53:12 27:39 27:39 Sng 22:7; 109:25 27:40 27:40 Mat 26:61; Jon 2:19 27:43 27:43 Sng 22:8 27:46 27:46 Sng 22:1 27:48 27:48 Sng 69:21

Elav Yisu
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Yathindang me anô lêk valuseleng bêng te nang Alimatia be ya athêng nena Josep hêyô hêyê Pailat. Yêni me Yisu ya na hîndông te be ditu hê me henang ethak Pailat nena, "Hîtôm yambua Yisu linjôpik mesa?" Êng me Pailat henang ethak na vovak be loho ê iwa Yisu linjôpik be ê év hêndêng inda.

⁵⁹ Me Josep hiwa Yisu linjôpik be hivuliv thing ethak kwak thapuk mambung te.

⁶⁰ Me hiwa Yisu linjôpik be hê me hetak hêk ya kalang lêkmuk te. Kalang êng me hekolop valu ambuang be hepesang vo netak na ema injêk. Yôv me himbumbi valu bêng te be hele hik kalang ambôlêk thing ethak me hê.

⁶¹ Me Malia nang Makdala lêk Malia yang îmô bidong oyang kalang be êyê hîmô.

Na vovak eyanging kalang

⁶² Waklavông epesang nômkama Sabat lêk hele be hê yôv. Me hiviyô heyang me na bêngbêng îmbôk da lêk Palisi ê vo injê Pailat.

⁶³ Me loho nang nena, "Anômbêng, yôv lejing év anô ambô yôhîng atu ya ambô hîmô lêkmala denang me henang bêngiti, 'Wak lô hele be hê me tem yambiyô ethak lonjbô.'

⁶⁴ Be ditu nongêv na vovak bini vo eyanging kalang îtôm wak lô êng. Endekeme ya na hîndông tem imbua linjôpik vani me embatek avîlanô nena, 'Lêk hiviyô hethak lonjbô hêk nama.' Ambô yôhîng êng me tem bêng anông be nîmbô thak vo yang mung atu."

⁶⁵ Êng me Pailat henang ethak loho nena, "Môlômbua na vovak doho bunu me osopa môlô da ning auk be opesang kalang ambôlêk êng manjeng."

⁶⁶ Êng me loho ê me ethang valu atu be hîmô kalang ambôlêk thing me na vovak eyanging îmô.

28

Yisu hiviyô hethak lonjbô
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

¹ Sabat hele be hê yôv me hêndêng sonda lêkbôk momanang, sonda êng ya wak ali mung hêyô me Malia nang Makdala lo Malia yang ê vo injê kalang.

² Me Anômbêng ya anjêla te hîlôk nang melak leng be hêlêm êyô me duviyang bêng te hêv. Me anjêla êng himbumbi valu bêng atu be hîmô kalang ambôlêk vê be hêyô hîmô long.

³ Me thohav lo ma hîtôm damak me ya kwêv thapuk anông.

⁴ Me na vovak êyê be êkô kambom be elowaling. Me év yak îlôk êk hîtôm bôk ema yôv.

⁵ Êng me anjêla henang ethak avî yi êng nena, "Dô mamu kô andô. Ya hayala nena mamu othalo Yisu ôpatu be ik ethak alovalasing.

⁶ Yêni mî hêk long iti amî me lêk hiviyô hethak lonjbô hîtôm bôk be henang ethak môlô. Be ditu mamu lêm ôngô long atu be yêni hêk.

⁷ Yôv be mamu nu ketheng me onang ethak ya na hîndông nena, 'Lêk hiviyô hethak lonjbô hêk nama. Ondanô. Lêk himung be hê Galili. Be ditu môlô nu yô long êng me tem ôngô inda.' Me lemim êngêv ambô atu be ya hanang. Ya halêm vo ya nang ambô tiêng êndêng môlô."

⁸ Avî yi êng elanjô ambô êng be êkô, metom lejing mavî anông hiving. Êng me thêi tak kalang be evothong ketheng be ê vo enang ambô êng ethak ya na hîndông.

⁹ Ketheng oyang Yisu hêpôm thêi be henang nena, "Lêkbôk mavî mamu." Êng me thêi ê evalong vakapô me év yeng ethak yêni.

¹⁰ Yôv me henang nena, "Dô mamu kô andô me mamu nu me onang ethak yîning aiyang loho vo loho ni Galili. Long êng me tem lohônjê ya."

Na vovak ining ambô yôhîng

¹¹ Avî yi êng eveng denang me ña vovak takatu be eyaŋging kalang doho êyô Jelusalem. Me loho ê hêndêng ña bêngbêng ïmbôk da me enang kôkôthing ethak nômkama takatu be lêk hivutak.

¹² Me ña bêngbêng ïmbôk da lêk avaka ethak tom be evak ambô yôv me êv valuseleng bêng anông hêndêng ña vovak.

¹³ Me loho nang ethak ña vovak nena, “Môlô nang bêngiti ethak avîlanô nena, ‘Yoô aêkthôm be athông paling me Yisu ya ña hîndông êlêm hêndêng bîlîvông be iwa lînkôpik vanî.’

¹⁴ Me gavana Pailat helanô kôkôthing êng me yoô da tem ana vo apesang ambô imbing yêni vo dô môlô utung malêng andô.”

¹⁵ Me ña vovak iwa valuseleng me loho evong îtôm lêk enang. Be ditu ña Juda thak enang kôkôthing êng heveng hele be hêyô lêk.

Yisu hêv ku hêndêng ya ña hîndông

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Êng me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôtom ê êyô Galili ya dum atu be bôk henang yôv nena loho ni.

¹⁷ Wakma loho yê Yisu, êng me êv yeng ethak yêni, metom doho ning auk yi be leŋing êv nena, “Yisu diti mesa?”

¹⁸ Êng me Yisu hêlêm bidong me henang ethak loho nena, “Wapômbêng bôk hêv athêng bêng hêndêng ya vo ya hayaŋging nômkama leng lêk pîk sapêng.

¹⁹ Bêng be môlô nu pîk nômbêng iti sapêng me môlôndông avîlanô vo imbutak îtôm yîning ña esopa ya. Me uthik loho îndôk ñanam ethak Lambô ya athêng me Nakandung ya athêng me Lovak Matheng ya athêng.

²⁰ Me môlôndông loho vo esopa ambô nômbêng atu be bôk ya hêv hêndêng môlô yôv. Ondaŋô! Tem ya mô imbing môlô îtôm wak nômbêng iti sapêng endebe pîk lo leng yandang.”

Ambô Mavî atu be Mak hekavu

Ambô himung

Mak hekavu kapua tiêng. Yêni ya athêng yang nena Jon Mak. Yêni me anô Israêl te. Sêmbôk atu be Yisu hevong ya ku hîmô pîk denang, Mak me sêik denang be ditu mî heveng iving Yisu amî. Yêni hilumbak bêng hîmô Jelusalem, be ditu helañô kôkôthing hethak Yisu (Ap 12:12). Mung anông me Pol lo Banabas ê luvu-luvu, be iwa Mak iving (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Heveng yam me Mak hîmô hiving Pita hîmô Lom. Pita bôk hêyê Yisu ya ku sapêng hethak mandaluk, be ditu henang be Mak hekavu.

Mak ik thô nena Yisu Kilisi me Wapômbêng Nakandung be hiwa Wapômbêng ya lêklokvang be hevong nôl thamtham lomalama hethak. Me hekavu hiving nena Yisu hêlêm pîk îtôm anô ku te. Mak hêyê malêing lomalama hêpôm avîlanô êv iving nang Lom be ditu hekavu kapua tiêng vo nembatho avîlanô êv iving long vo emba lêklokvang. Mak hêyê nena Yisu ya lêklokvang me bêng anông vo Sakdang ya lêklokvang.

Hekavu kapua tiêng hêndêng son-dakbêng 55 mena 65 AD ma.

Jon Anô Hithik Avîlanô hepesang avîlanô vo Yisu lêm

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-17; Jon 1:19-28)

¹ Mung anông me Ambô Mavî tiêng me hethak Wapômbêng Nakandung Yisu Kilisi.

² Hîtôm Wapômbêng bôk henang ethak Nakandung Yisu Kilisi be plopet Aisaia bôk hekavu nena,

“Nondanñô! Tem yangêv yîning anô ku te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong,

me tem nepesang lonđanlê vo ong.

Malakai 3:1

³ Me kaêk te hêlêm nang long thiliv nena, ‘Opesang lonđanlê vo Anômbêng tem nêlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.’ ” *Aisaia 40:3*

⁴ Be ditu Jon Anô Hithik Avîlanô hê hîmô long thiliv be henang vo avîlanô ende kapôlônjing lîling be ithik ñanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê.

⁵ Me avîlanô Judia lo Jelusalem sapêng elom êk be ê hêndêng yêni. Be enang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk ñanam Yelodan.

⁶ Jon me anô thak hik kwêv atu be epe-sang hethak bok *kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum biyo thôk.

⁷ Me henang nena, “Ôpatu be tem nem-beng ya yam, ya lêklokvang me lêkwaê anông vo yîning. Yêni me anô lêk athêng bêng me ya me yaônalek be ditu mî hîtôm ya kum be ya pole ya vakapô bokgôp ya yak vê amî.

⁸ Ya hathik môlô hethak ñanam metom yêni tem nithik môlô ethak Lovak Matheng.”

Jon hithik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹ Wak te me Yisu hetak Nasalet nang Galili be hê hêyô me Jon hithik yêni hîlôk ñanam Yelodan.

¹⁰ Yisu hiviyo hêk ñanam kapô me hêyê leng hikê me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm vo yêni hîtôm menak bôbô te.

¹¹ Me ambô te hêlêm nang leng nena, “Ong me yîning Wakna atu be ya leng hiving be ya leng mavî anông hethak ong.”

Sakdang heyek Yisu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Me ketheng oyang me Lovak Matheng hêv Yisu vê be hê long thiliv.

¹³ Me hîmô long êng hîtôm wak bunđaluk yi, êng me Sakdang hêyô be heyek yêni. Yêni hîmô hiving alim bomang metom thak anêla eyanging yêni.

*Yisu ya ku munḍaluk
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴ Etak Jon hîlôk kalaondong, êng me Yisu hê Galili be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî bêng nena,

¹⁵ “Wakma lêk hêyô yôv be Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong oyang. Be ditu onde kapôlômim lîlîng be ôngêv imbing Wapômbêng ya Ambô Mavî!”

*Yisu helam anô lokwanva vo esopa yêni
(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)*

¹⁶ Yisu hivup ethak kasîk bomang nang Galili ya lîḍang me hêyê Saimon loyang Endulu. Thêi me ḡa ik alim ḡanam be ditu ekaliv lek heveng kasîk bomang.

¹⁷ Me Yisu henang ethak thêi nena, “Mamu lêm osopa ya! Tem yandông mamu vo ômbôv avîlanô îtôm ôvôv alim hîlôk lek.”

¹⁸ Bôlôtom oyang me thêi êndô ning lek îmô me esopa inda.

¹⁹ Yisu hivup ethak vauyanḡa me hêyê Jems loyang Jon. Thêi me Sebedi namalô luvi be îmô ning yeng be indi ining lek titip.

²⁰ Me bôlôtom oyang me helam thêi, êng me etak thêi ning kamik Sebedi hîmô yeng hiving ya ḡa ku me thêi ê esopa yêni.

*Yisu hêv gôk vê
(Luk 4:31-37)*

²¹ Me Yisu loho ê êyô Kapenaom be îmô. Me Israel ining waklavông thak iwa lovak elam nena Sabat hêyô be ditu Yisu hê Israel ining melak yeng vo hîndông avîlanô.

²² Avîlanô elanô be esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho vômbe nena, yêni hîndông loho hîtôm anô lêk athêng bêng. Me mî hîtôm loho ning kîdônga ambô balambung amî.

²³ Me anô te hîmô Israel ining melak yeng êng be gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam nena,

²⁴ “Yisu nang Nasalet, hîlêm vo nom-bong ômbête ethak yoô? Hîlêm vo num-buling yoô mesa? Ya hayala ong. Ong Wapômbêng ya Anô Matheng.”

²⁵ Me Yisu hethang gôk kambom êng lêlklokwang be henang nena, “Ong bonong me notak ôpitu!”

²⁶ Me gôk lêlêik atu hîlônîng ôpêng kambom anông be hesanḡyak me hetak ôpêng be hê.

²⁷ Me avîlanô sapêng esong kambom be enang ethak i nena, “Ômbête tiêng? Ôpiti hîndông auk lêkmuk hîtôm anô lêk athêng bêng. Be ya ambô me lêklinyak be gôk lêlêik elanô be esopa.”

²⁸ Be ditu Yisu ya kôkôthing êng hevonthong eveng Galili ning long sapêng.

*Yisu hevong avîlanô kômbôk bêng anông mavî
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Me bôlôtom me Yisu loho tak Israel ining melak yeng be ê Saimon lo Endulu ning melak. Me Jems lo Jon ê hiving.

³⁰ Êyô melak me loho nang ethak Yisu nena Saimon yanavî tu be hevong kômbôk vovang be hêk.

³¹ Êng me Yisu hê hêyô vo avî êng me hevalong bang be hendandi hiviyô. Me kômbôk êng hetak yêni me hiviyô be hepe-sang nôm vo loho.

³² Wak ê hîlôk me avîlanô iwa ḡa lêk kômbôk lêk ḡa takatu be gôk kambom hivuling loho be ê êyô vo Yisu.

³³ Lêk avîlanô melak lônḡ êng sapêng êlêm iving be îmô melak atu ya popatîḡlîvônḡ.

³⁴ Êng me Yisu hevong avîlanô takatu be iwa kômbôk lomaloma bêng anông ivutak mavî. Lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hiving. Gôk kambom takêng eyala nena yêni me opalê be mî hetak loho vo enang ambô amî.

*Yisu da hê long thiliv vo neteng mek
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Lêkbôk momanḡaning mî denang me Yisu hiviyô be hê long thiliv vo neteng mek.

³⁶ Me Saimon loho ê ethalo yêni heveng.

³⁷ Êpôm yêni me enang nena, “Avîlanô sapêng ethalo ong eveng.”

³⁸ Me Yisu henang nena, “Aô na bôyang. Aô na melak lôn takatu be hîmô bidong vo ya nang Wapômbêng ya ambô êndêng loho imbing. Hethak ondong êng yom be diti ya halêm.”

³⁹ Me Yisu heveng Galili ning long sapêng be henang Wapômbêng ya ambô hîmô ning Israel ining melak yeng lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hêk avîlanô.

*Yisu hevong anô palê lepla te mavi
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Me anô kômbôk lepla te hê hêyô vo Yisu me heya vabudum thîvô me hepeta-nak Yisu be henang nena, “Hethak ong da yong lem hiving me nombong be yambu-tak mavi.”

⁴¹ Me Yisu lahiki hethak ôpêng be hetak bang hêyô hêk yêni me henang nena, “Ya leng êv numbutak mavi.”

⁴² Êng me palê lepla êng hêyôv be lînkôpik hivutak mambung.

⁴³ Me Yisu hêv ôpêng be hê bôlôtom me henang lêklokvang hethak yêni nena,

⁴⁴ “Dô nonang nôm iti bêng ethak anô te andô. Metom nu me nunjik ong thô êndêng anô hîmbôk da me nôngêv da êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung.”

⁴⁵ Metom ôpêng mî hesopa Yisu ya ambô sapêng amî. Mî, henang bêng be kôkôthing êng hê mayaliv. Be ditu Yisu mî hîtôm ni melak nenanena amî. Me hê heveng long thiliv me avîlanô êlêm nang luvuluvu be êyô vo injê yêni.

2

*Yisu hevong anô himuving te mavi
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Wak doho hele be hê yôv me Yisu hê Kapenaom hethak lonbô me avîlanô elanjô nena Yisu lêk hêyô ya long.

² Êng me avîlanô bêng anông êlêm êyô be melak kapô putup me melak ambôlêk vi yêing putup bêng yom. Me Yisu henang Wapômbêng ya ambô hethak loho.

³ Me anô doho iwa anô himuving te be êlêm be anô lokwanva evak umbam.

⁴ Avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm imbua ôpêng bini melak kapô vo Yisu amî. Be ditu ethak melak vôv me êngô melak vôv ambuang be îlîlô ôpêng lêk yêm hîlôk hele be hivup vo Yisu.

⁵ Yisu hêyê loho ning êv iving me henang ethak anô himuving atu nena, “Yîning wakna, lêk ya hêv yong kambom sapêng vê.”

⁶ Me kîdôngga ambô balambung doho îmô hiving be lejing êv nena,

⁷ “Bisête be ôpiti henang ambôma bêng vo? Ôpêng hesong nena yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv kambom vê amî me Wapômbêng yom.”

⁸ Me bôlôtom me Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Bisête be môlô lemim ik am hethak ambô tiêng?”

⁹ Ambô alête vumeng vo ya nang ethak anô himuving iti: ‘Lêk ya hêv yong kambom vê’ mesa, ‘Numbiyômba me numbua yong yêm be nombeng’?

¹⁰ Bêng be tem yangik thô ethak môlô nena Anô Ya Nakandung atu ya athêng me bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom vê.” Yôv me henang ethak anô himuving atu nena,

¹¹ “Ya hanang ethak ong nena numbiyômba be numbua yong yêm be nu yong melak.”

¹² Êng me ôpêng hiviyô nang loho lîvông be hiwa ya yêm me hele yêing be hê. Avîlanô esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, “Bôk mî yoôngga nômate bênjiti amî!”

*Yisu helam Livai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Yôv me Yisu hîvô hê kasik bomang ya dang hethak lonbô. Me avîlanô bêng anông êyô be yêni hîndông loho.

¹⁴ Yêni hivup ethak me hêyê Livai Alpius nakandung hîmô melak iwa takis. Me henang nena, “Nôlêm osopa ya.” Êng me hiviyô be hê hesopa yêni.

15 Yisu heyang nôm hiving Livai hîmô ya melak. Me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom bêng anông êyô be eyang nôm hiving yêni lêk ya ña hîndông vômbe nena loho bêng anông esopa Yisu.

16 Me Palisi takatu be kîdônga ambô balambung êyê me enang ik ya ña hîndông ling nena, "Yisu heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom vo?"

17 Yisu helanô loho ning ambô me henang nena, "Ña lêk kômbôk yom ditu thak ê êyê dokta. Me ña kômbôk mî me mî. Me bêng yom ya halêm vo yandam ña takatu be evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña thêthôp amî."

Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Wak te me Jon ya ña hîndông lêk Palisi esopa ining kombom itip ethak nôm vo leñing êv Wapômbêng. Me avîlanô doho êyô vo Yisu me enang ik ling nena, "Jon lêk Palisi ining ña hîndông itip ethak nôm me yong mî vo?"

19 Me Yisu henang nena, "Anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya vathi tem injang nôm lêk leñing mavî. Me tem mî hîtôm itip ethak nôm amî."

20 Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm.

21 "Anô te hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôô ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôô bô êng kê. Êng me tem nitip bêng."

22 Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî. Hevong bêng me tem waing lêkmuk nimbuling bok kôpik bôô atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî nengethô ni amî."

Yisu me Sabat ya alang

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te be ya loho iwa wit va doho vo injang.

24 Me Palisi enang ethak Yisu nena, "Nondanô! Ambô balambung henang nena Sabat me mî hîtôm aômbong ku be aômbua nôm be aôngang amî. Metom yong ña hîndông ivuling waklavông êng!"

25 Me Yisu henang nena, "Bôk môlô sam ambô hethak Devit lêk ya ña môlô ema vo leñing be evong bêng mesa mî?"

26 Sêmbôk atu be Abiata hîmô hîtôm kwandôk bêng hîmbôk da me Devit hêyô Wapômbêng ya melak matheng kapô be heyang polom atu be mî hîtôm ña paling injang amî. Polom êng me ña îmôk da yom ining vo injang. Metom hêv doho vo ya ña eveng iving inda be eyang iving. Be ditu loho vuling ambô balambung bô êng."

27 Me Yisu henang ethak loho nena, "Wapômbêng hepesang Sabat vo nêngêv avîlanô livung me mî hepesang avîlanô vo êngêv Sabat livung amî."

28 Bêng be Anô Ya Nakandung atu me Sabat ya Alang."

3

Sabat me Yisu hevong anô bang hema te mavî

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Me Yisu hivutak êyô Israêl ining melak yeng kapô hethak lonbô. Me anô bang bôk hema te hîmô melak êng kapô.

2 Me ña takatu be ethalo lonndanlê vo enang Yisu bêng îmô me êyê yêni nena tem nembong ôpêng mavî êndêng Sabat mesa mî.

3 Yôv me Yisu henang ethak ôpatu be bang hema nena, "Numbiyômba vo avîlanô sapêng injê ong."

4 Yôv me henang ik loho ling nena, "Hîtôm aômbong ômbête vo aô sopa balambung Sabat? Hîtôm aômbong mavî mesa aômbong kambom? Hîtôm aôngêv avîlanô livung vo îmô lêkmala mesa aôngik loho vônô?" Metom loho sapêng bonong."

5 Me Yisu la maning be hêyê loho kôlîlîng hêwê heveng lêk la malêng hethak loho evasing kapôlônging. Yôv me henang ethak ôpatu nena, "Noto bahem." Me ôpêng heto bang me bang êng hivutak mavî hethak lonbô.

⁶ Yôv me Palisi ele yêing me ethak tom hiving avîlanô Israêl vi atu be esopa Helot. Me evak ambô vo êpôm lonđanjê te vo ingik Yisu vônô.

*Avîlanô bêng anông esopa Yisu
(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)*

⁷ Me Yisu lêk ya ɲa hîndông etak long êng be ê kasîk bomang ya dang me avîlanô Galili bêng anông esopa yêni.

⁸ Avîlanô nang Judia me Jelusalem me Idumia me ɲanam Yelodan vi vulu lêk Taia me Saidon, bêng anông elanjô nôm takatu be Yisu hevong be ditu êlêm vo injê yêni.

⁹ Me Yisu hêyê avîlanô bêng anông be henang ethak ya ɲa hîndông nena êpôm yeng te yaping vo avîlanô endambu yêni thing me tem nethak yeng êng be nîmô.

¹⁰ Vombê nena bôk hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông mavî be ditu avîlanô takatu be evong kômbôk denang loho lêklokvang vo êthôm yêni.

¹¹ Me gôk lêlêik êyê yêni be êv yak îlôk êk yêni mandaluk be eleng lêklala nena, "Ong Wapômbêng Nakandung."

¹² Metom Yisu henang lêklokvang hethak loho vo dô enang yêni bêng ethak avîlanô andô.

*Yisu helam aposol lauming be lahavôyi
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)*

¹³ Me Yisu hethak dum te be hê me helam ɲa takatu be yêni la hiving be êlêm hêndêng yêni.

¹⁴ Me hîtôk anô hîtôm lauming be lahavôyi me helam loho nena aposol. Yêni hetak loho vo îmô imbing yêni lêk nêngêv loho bini vo enang Wapômbêng ya ambô bêng.

¹⁵ Me yêni la hiving nêngêv lêklokvang êndêng loho vo êngêv gôk kambom lomaloma vê.

¹⁶ Diti me anô lauming be lahavôyi takatu be Yisu helam loho: Saimon, ôpatu be Yisu helam nena Pita me.

¹⁷ Jems loyang Jon, thêi ning lambô me Sebedi. Me helam thêi nena Boanegis. Boanegis ya ondong nena kakali nali.

¹⁸ Me Endulu lo Pilip me Batolomiu lo Matyu me Tomas lo Jems Alpius nakan- dung me Tadius lo Saimon, Selot ining anô te*

¹⁹ me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem nenang Yisu bêng.

*Yisu lo Belsebul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

²⁰ Yôv me Yisu lêk ya ɲa hîndông ê êyô melak te kapô me avîlanô bêng anông êyô be ekalambu loho thing hethak lonbô hele be mî hîtôm injang nôm amî.

²¹ Me Yisu ya avîlanô elanjô ambô hethak nôm êng be êlêm vo imbua yêni bini vo eyanging vombê nena enang bêng nena ya auk molo.

²² Kîdônga balambung nang Jelusalem îlôk be êlêm me enang nena, "Belsebul* hîmô hiving yêni! Be ditu thak hêv gôk kambom vê hethak gôk kambom ining anômbêng Belsebul ya lêklokvang."

²³ Yôv me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang ambô dôhông doho hethak loho nena, "Sakdang hîtôm nêngêv Sakdang da vê mesa?"

²⁴ Mî, me avîlanô melak lông bêng te evak i kê hê ondong yi, êng me tem nêngêv yak.

²⁵ Lêk avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me tem nêngêv yak bêng yom.

²⁶ Me Sakdang da hevak i kê hê ondong yi be hevong vovak hiving yêni da, êng me tem nêngêv yak vombê nena ya lêklokvang lêk êv yak yôv.

²⁷ Ondanjô ambô te imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lêklokvang te* ya melak kapô be nimbua ya nômkama vanî? Mî anông! Ôpêng embalong anô lêklokvang êng be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbua ya nômkama vanî.

²⁸ Ya hanang avanông ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv avîlanô ning kambom lomaloma lêk ambôma takatu be thak enang vê.

3:6 3:6 Mat 22:15-16 **3:10 3:10** Mat 14:36 **3:11 3:11** Luk 4:41 **3:12 3:12** Mak 1:34 **3:16 3:16** Jon 1:42
3:17 3:17 Luk 9:54 * **3:18 3:18** Selot ya ondong nena anô atu be hêndô Lom ining gakmang dô neyangging loho
 Israêl andô. **3:22 3:22** Mat 9:34; 10:25 * **3:22 3:22** Belsebul me Sakdang ya athêng yang. * **3:27 3:27** anô
 lêklokvang te Êng me Sakdang.

²⁹ Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, 'Diti me Sakdang ya ku', êng me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv kambom êng vê injêk ôpêng amî. Mî anông. Ya kambom êng tem ninjêk thêthô îtôm wak nômbêng iti sapêng."

³⁰ Yisu henang ambô takêng hethak na takatu be enang nena gôk lêlêik hîmô hiving yêni.

Yisu talêmbô lêk viyanji
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Me Yisu talêmbô lêk viyanji eleva yêing me êv ambô hê vo enang ethak Yisu nena nêlêm yêing.

³² Avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing be enang nena, "Lemtambô lêk aviyami eva yêing be lejing iving injê ong."

³³ Me Yisu henang ik ling nena, "Opalête me yîning wakatik lêk yîning aiyang?"

³⁴⁻³⁵ Me Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu be ekalambu yêni thing hêwê heveng me henang nena, "Avîlanô takatu be esopa Wapômbêng ya la hiving, na êng me yîning wakatik lêk aiyang me lîvô loho. Bêng be ditu môlô takiti me yîning wakatik lêk aiyang loho."

4

Ambô dôhō hethak anō hekaliv yanvêk
(Mat 13:1-23; Luk 8:4-15)

¹ Me Yisu hîndông avîlanô hethak lonbô hîmô kasîk bomang ya dang. Be avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, êng me hethak yeng te be hê hîmô kasîk îmô bidong lîndang me avîlanô eva lîndang ivup ethak.

² Me hîndông loho hethak ambô dôhō bêng anông. Be henang nena,

³ "Ondañô! Anô te hê hekaliv ya yanvêk hîlôk ya kukapô.

⁴ Ôpêng hekaliv yanvêk takêng me vi hîlôk lonđanjê. Êng me menak êpôm be eyang.

⁵ Me doho hîlôk pîk lêk valu be ditu hivutak ketheng oyang, vombê nena pîk doke yom.

⁶ Wakma wak hîmbî hêyô hêk me tem nekapôk, vombê nena ya galôk me bidong oyang.

⁷ Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hêyô yanvêk takêng vov. Be ditu mî yanvêk takêng hik anông amî.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî me hipup be hivutak bêng be hik ya anông. Doho hîtôm 30 me doho 60 me doho 100."

⁹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô na lêk lîndong me ondañô ambô ti katôyang!"

¹⁰ Avîlanô nômbêng atu etak Yisu be ê, êng me yêni lêk ya na hîndông lauming be lahavôyi me avîlanô takatu be eveng hiving yêni yom ditu loho mô. Me loho nang ik yêni ling ethak ambô dôhō takatu be henang ya ondong.

¹¹ Me Yisu henang nena, "Wapômbêng lêk hêv ya auk long kapô hethak ya lêklinyak neyanging avîlanô hêndêng môlô. Metom avîlanô vi atu be îmô yêing vo ya lêklinyak bêng, loho thak elanjô ambô êng hethak ambô dôhō yom.

¹² Bêng be,

"'loho tem injê bêng anông, metom tem mî eyala amî.

Me tem endañô ambô bêng anông, metom tem mî eyala ambô takêng ya ondong amî.

Vo dô loho ende kapôlônging lîlîng be Wapômbêng êngêv loho ning kambom vê andô.' "

Aisaia

6:9-10

¹³ Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô mî oyala ambô dôhō ti amî mesa? Yôv be tem môlôyala ambô dôhō vi bisête?

¹⁴ Anô atu be hevatho yanvêk, êng me hîtôm yêni hevatho Wapômbêng ya ambô.

¹⁵ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk atu be ekaliv hîlôk lonđanjê. Na takêng elanjô Wapômbêng ya ambô, metom ketheng oyang me Sakdang hêyô be hêv ambô takatu be evatho hîlôk loho kapôlônging vê.

¹⁶ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk long valu oyang. Elanjô Wapômbêng ya ambô be êv iving ketheng lêk lejing mavî.

¹⁷ Metom mî hîmbî galôk amî be ditu eva vauyanja yom, vômbe nena wakma malêng lêk vovang hêpôm loho hethak Wapômbêng ya ambô. Êng me etak ining êv iving ketheng oyang.

¹⁸ Me avîlanô vi hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk long yak lêklilu kapô. Avîlanô takêng elanô Wapômbêng ya ambô,

¹⁹ metom loho lenjîhiki bêng anông het-hak ining lêkmala pîk iti lêk valuseleng hêvôv loho be malejing dantang ethak nômkama lomaloma. Auk takêng ditu hithivung Wapômbêng ya ambô be loho mî ik anông amî.

²⁰ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk pîk mavî. Elanô be evalong long hêk loho kapôlônging. Doho hik anông hîtôm 30 me doho hîtôm 60 me doho 100."

Lam nôm thak hêv danda hêndêng avîlanô
(Luk 8:16-18)

²¹ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô thak ôtôm lam be othong hîlôk wîng kapô mesa uvung hîmô long kapô? Mî, môlô tôm be ôthôkêng hethak eva aling.

²² Nômkama nômbêng atu be hîmô long kapô, êng me yôv ketem nimbutak yêing. Me nômkama takatu be anô ivung hêk long kapô, êng me yôv ketem nimbutak yêing.

²³ Môlô na lêk linjong me ondanô ambô ti katôyang!"

²⁴ Yôv me Yisu henang nena, "Ambô takatu be môlô lanô me lemim êngêv katô. Be ditu kombom alê atu be hôthô anô vi lelâlîng, hethak kombom êng yom ditu tem Wapômbêng îthô ong lelâlîng bêng yom me tem netak doho êyômô long imb-ing.

²⁵ Ôpatu be heyala Wapômbêng ya ambô tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êndêng yêni. Metom ôpatu be mî heyala Wapômbêng ya ambô amî me ya auk mavî atu be bôk hîmô hiving yêni me Wapômbêng tem nêngêv vê."

Ambô dôhông hethak yanvêk hilumbak bêng

²⁶ Me Yisu henang nena, "Wapômbêng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Anô te hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô.

²⁷ Me thak hêk hêndêng bilîvông me heveng hêndêng lêkwak. Metom yanvêk da hipup be hivutak bêng be anô êng mî heyala amî.

²⁸⁻²⁹ Pîk da hevong ya ku be yanvêk êng hipup be livuk hivutak me hîmbî naung be hik va hêyô hîmô. Be ditu nôm takêng da hepesang i. Yôv me wakma hêyô be anô êng hiwa bîng be hele anông ethak, vômbe nena waklavông imbua anông hêyô."

Ambô dôhông hethak alokwang va yaôna te
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Me Yisu henang nena, "Tem ya nang bisête ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng vo nêngêv auk êndêng môlô? Lêk ambô dôhông alê yang, ditu tem ya nang?

³¹ Wapômbêng ya lêklinyak me hîtôm alokwang va yaôna te be anô te hevatho hîlôk ya kukapô. Alokvang va êng me yaônâlêk.

³² Metom hevatho be hipup me hivutak lêkwaê vo nômkama kukapô vi. Be thanang me lêkwaê be ditu long kapô mavî vo menak endav ining melak îndôk be îmô."

Yisu henang ambô dôhông yom
(Mat 13:34-35)

³³ Me Yisu thak henang ambô dôhông bêng anông bêng yom hethak avîlanô. Me hîndông loho hîtôm loho da ning auk vo endanô be eyala.

³⁴ Avîlanô bêng anông îmô hiving yêni, be ditu thak hîndông loho hethak ambô dôhông yom. Me waklavông yêni da lêk ya na hîndông yom îmô, êng me thak henang ambô dôhông sapêng ya ondong bêng hethak loho.

Yisu henang be lovak bêng hema
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Wak êng ya yathîndang hêmbôk me Yisu henang ethak ya na hîndông nena, "Aô na kasîk bomang viyang vulu."

³⁶ Êng me loho tak avîlanô nômbêng atu me ethak yeng atu be Yisu hîmô be ê. Me yeng doho ê hiving.

³⁷ Êng me lovak bêng te hêyô, be hiyuv ñanam be ñanam hivutak hîlôk yeng kapô, be hevong vo nembak yeng thethong.

³⁸ Yisu hêyô hêk kwalim te hêk yeng landang be hêkthôm. Êng me ya ña hîndông êyô ik yêni ling be enang nena, “Kîdônga, mî lem ingik ong nena ñanam tem nendok aô vônô amî mesa?”

³⁹ Êng me Yisu hiviyo me hethang ñanam budum lêk lovak be henang nena, “Notaving be nôngwêk yaô!” Êng me lovak hema me ñanam hêk tinjeng.

⁴⁰ Me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Môlô kô vo? Mî môlô êv iving amî denang e?”

⁴¹ Me ña êng elowaling kambom be enang ik loho da ling nena, “Ôpiti me anô alête be ditu ñanam lêk lovak elanô ya ambô be esopa.”

5

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô te
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Yisu lêk ya ña hîndông ê kasik bomang viyang vulu me êyô avîlanô Gelasa ining pîk.

² Me yeng hethak lindang me Yisu hivup pîk. Êng me anô lêk gôk lêlêik te hêlêm nang kalang be hê hêndêng Yisu.

³ Yêni thak hîmô kalang be mî hîtôm anô te embalong yêninjêk amî. Me mî hîtôm ekak yêni long ethak yakseng amî.

⁴ Bôk evalong yêni lômbôlông be ekak va lo bang lêku hethak yakseng metom hêsô yakseng takêng kisi. Me anô te mî hîtôm nembalong ôpêng be nîmô tinjeng amî, mî anông.

⁵ Me wak lêk bîlîvông sapêng me hîmô be heveng kalang lêk dumlôlê me hesaniyak be heŋgothe linjôpik hethak valu.

⁶ Yêni hêyê Yisu hêlêm dêim denang, me hevothong be hê hêndêng Yisu me heya vabudum thîvô hîmô Yisu mandaluk.

⁷⁻⁸ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Gôk lêlêik, notak ôpiti be nu.” Me anô

lêk gôk êng helam kaêk lêklala nena, “Yisu, Wapômbêng Leng Anông Bing Nakandung, hôle m vo nombong ômbête ethak ya? Hethak Wapômbêng ya athêng me dô nôngêv vovang êndêng ya andô!”

⁹ Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, “Yong athêng bisê?”

Me ôpêng henang nena, “Yîning athêng nena Ña Vovak Yalimamôk, vômbe nena yoô me bêng anông.”

¹⁰ Me yêni heteng Yisu lômbôlông nena, dô nêngêv loho vê injêk long êng andô.

¹¹ Bok bêng anông eyang tak î môm dum te ya lîkîning î môm bidong long êng.

¹² Me gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, “Nôngêv yoô vê ni îndôk bok takdaku kapô.”

¹³ Êng me Yisu hetak loho be ele yêng be ê îlôk bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda be êv yak hîlôk kasik bomang be ñanam helok sapêng vônô. Bok takêng me hîtôm 2,000.

¹⁴ Me ña takatu be eyanging bok îsôv be ê enang bêng heveng melak lông lêk long yaô nenanena hiving. Êng me avîlanô ê vo injê nôm atu be lêk hivutak.

¹⁵ Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom yalimamôk bôk î môm hiving yêni lêk hipuk kwak me ya auk lêk mavî be hîmô yôhok. Êng me loho êkô kambom.

¹⁶ Me ña takatu be êyê nôm êng, enang kôkôthing hêndêng avîlanô hethak ômbê atu be hêpôm anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni, me enang kôkôthing ethak bok takatu be îlôk ñanam be ema hiving.

¹⁷ Êng me avîlanô eteng Yisu lêklokvang vo netak loho ning long bini bôyang.

¹⁸ Yôv me Yisu hethak yeng, me anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni hep-etenak inda nena, “Hîtôm ya thok imbing ong mesa?”

¹⁹ Metom Yisu mî hîlôk hethak ôpêng ya ambô amî be henang nena, “Nu yong long lêk yong avîlanô. Me nonang ethak loho ethak nômbêng atu be Anômbêng hevong ethak ong lêk lahiki hethak ong.”

20 Êng me ôpêng hîvô hê ya long, me henang kôkôthing ethak nômbêng atu be Yisu hevong êndêng yêni heveng melak lông lauming atu be hîmô Dekapolis kapô. Me avîlanô long êng sapêng elanjô be esong kambom.

*Avena hema lêk avî kômbôk
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)*

21 Yisu hethak yeng be hê kasik bomang ya liṅdang viyang vulu hethak loṅbô. Me heva liṅdang, me avîlanô bêng anông ithup i hethak tom be ekalambu yêni thing.

22 Me anômbêng heyanging Israêl ining melak yeng te hêlêm, be ya athêng nena Jailus. Yêni hê hêyê Yisu me hêv yak hîlôk hêk Yisu va.

23 Me henang lêk kapô malêing nena, “Yîning avena tem nema. Be hîtôm nôlêm otak bahem êyônjêk yêni vo nimbutak mavî be nîmô lêkmala?”

24 Êng me Yisu hê hiving yêni.

Me avîlanô bêng anông esopa yêni be ekalambu yêni thing.

25 Avî te hîmô long êng be hiwa kômbôk lêkma helom hêk hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi.

26 Dokta bêng anông evong vo êngêv yêni livung, metom loho mî hîtôm amî me êv vovang bêng êndêng yêni. Avî êng hêv ya valuseleng sapêng hêndêng loho, metom kômbôk êng mî hekapôk doke amî me hê bêng anông.

27 Me bôk helanjô kôkôthing hethak Yisu, be ditu hîlôk avîlanô nômbêng êng kapô, be heveng Yisu yam me hêthôm ya kwak dang.

28 Yêni la hêv nena, “Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî.”

29 Hêthôm yom, me ketheng oyang me lêkma hekapôk me helanjô nena malêing êng lêk hetak yêni.

30 Me bôlôtom me Yisu helanjô nena ya lêklokvang doho hêv yak. Êng me hik i lîlîng eva avîlanô takêng lîvông me henang nena, “Opalête hêthôm yîning kwêv?”

31 Me ya ṇa hîndông enang nena, “Hôyê avîlanô nômbêng iti be ekalambu ong thing be ithithiving ong me honang ik ling nena opalête hêthôm ong vo?”

32 Metom Yisu hêyê hêwê heveng nena opalête ditu be hêthôm yêni.

33 Me avî êng heyala nôm atu be hivutak yêni, be ditu hêkô be helowaling me hê heya vabudum thîvô hîmô Yisu va. Me henang nôm takêng bêng ethak yêni.

34 Me Yisu henang ethak yêni nena, “Yîning avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk lem mavî. Yong kômbôk lêk hetak ong.”

35 Yisu henang ambô denang me anô doho êlêm nang Jailus ya melak, Jailus me anômbêng heyanging Israêl ining melak yeng, be loho nang ethak yêni nena, “Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kîdôngga me dô nôngêv malêing êndêng yêni andô.”

36 Metom Yisu hevong hîtôm mî helanjô loho ning ambô amî be henang ethak Jailus nena, “Dô nôkô andô, nôngêv imbing yom.”

37 Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni be ditu hiwa Pita me Jems loyang Jon yom be loho ê hiving inda.

38 Loho êyô Jailus ya melak me hêyê avîlanô eleng athêng malêng be pôk bêng anông.

39 Êng me hê melak kapô me henang ethak loho nena, “Môlô leng be pôk hethak leng vo ômbête? Sêik iti me hêkthôm yom me mî hema amî.”

40 Metom loho malîk ethak yêni.

Me Yisu hêv loho vê be ele yêing be ê, me hiwa sêik êng talêmbô lo lambô, me ya ṇa hîndông lô atu yom iving yêni be ê melak kapô atu be sêik atu hêk.

41 Me hevalong avena êng bang be henang ethak ambô Hiblu nena, “Talita kôm!” (Ambô êng ya ondong nena, “Yîning avena, ya hanang ethak ong nena numbiyô.”)

42 Me ketheng oyang me avena êng hiviyô be heveng. Yêni ya sondakbêng hîtôm lauming be lahavôyi. Loho yê be esong kambom.

43 Me Yisu henang lêklokvang hethak loho nena, dô enang nôm êng bêng ethak avîlanô andô. Me henang nena, “Ôngêv nôm vo ninjang.”

6

*Avîlanô Nasalet îpôfik ethak Yisu
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)*

¹ Yisu hetak long êng me hê ya melak ondong, me ya na hîndông ê hiving.

² Sabat hêyô me Yisu hê Israêl ining melak yeng me hîndông avîlanô. Me avîlanô bêng anông elanjô ya ambô be îpîndîk kambom be enang nena, “Ôpiti hiwa ambô lêk auk thêthôp takiti nang êsê be diti hevong nôm thamtham hethak?”

³ Ôpiti me anô helav melak yom. Yêni me Malia nakandung me Jems lo Josep me Judas lo Saimon loho ning ali bêng. Me livi îmo long iti hiving aô.” Loho nang bêng, me îpôfik ethak yêni.

⁴ Me Yisu henang ethak loho nena, “Plopet hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma lêk ya avîlanô, me hîtôm anô athêng mî.”

⁵ Be ditu Yisu mî hîtôm nembong nôm thamtham îmo long êng amî, me hetak bang hêyô hêk na lêk kômbôk tomtom yom be ivutak mavî.

⁶ Me Yisu hesong kambom hethak loho mî êv iving yêni amî.

*Yisu hêv na hîndông be ê
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)*

Me Yisu hê melak nenanena me hîndông avîlanô.

⁷ Me helam ya na hîndông lauming be lahavôyi hethak tom me hîmbî loho tham hê yiyi me hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê. Yôv me hêv loho be ê.

⁸ Me Yisu henang ethak loho nena, “Om-balong mîlô ning kôm kwanding yom. Me dô umbua nôma doho imbing hîtôm polom lêk vak be valuseleng imbing andô.

⁹ Me ungik vemimkapô bokgôp yom, me dô umbua kwêv yi andô.

¹⁰ Me ôyô melak te, me ômô melak êng yom endebe otak long êng bunu bôyang.

¹¹ Me long takatu be mî iwa mîlô thô amî lêk êndô endanjô mîlô ning ambô, me waklavông atu be otak long êng, me ungik limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê

îndôk loho malenjing vo ningik loho ning kambom thô.”

¹² Êng me Yisu ya na hîndông ê lome-lak lomelak be enang vo avîlanô ende kapôlônging lîlîng.

¹³ Me loho êv gôk kambom bêng anông vê lêk etak wel hethak avîlanô lêk kômbôk bêng anông be evong loho ivutak mavî.

*Helot la hêv nena Yisu me Jon Anô
Hithik Avîlanô*

(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ King Helot Antipas helanjô kôkôthing hethak Yisu ya ku takatu be bôk hevong vômbe nena avîlanô sapêng bôk eyala yêni katô. Doho enang nena, “Jon Anô Hithik Avîlanô ditu hiviyo lêkmala hethak lonjbô be hiwa lêklokvang be hevong nôm thamtham takêng.”

¹⁵ Me vi enang nena, “Yêni me Elaija.”

Me vi enang nena, “Yêni me plopet te hîtôm plopet taksêmbôk doho.”

¹⁶ Metom Helot helanjô ambô takêng be henang nena, “Jon, ôpatu be bôk ya handambêng lôkbudum kisi, lêk hiviyo hethak lonjbô!”

¹⁷⁻¹⁸ Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavî Helodias vanî. Be Jon henang ethak Helot nena, “Lêk huwa mamuyam yanavî vanî be ditu huvuling ambô bal-ambung.” Êng me Helot hêv ambô hê vo embalong Jon. Me evalong yêni be evak lêku be etak hîlôk kalaondong.

¹⁹ Me Helodias hevalong la maning long hethak Jon be la hiving ingik yêni vônô, metom mî hîtôm amî

²⁰ vômbe nena Helot hêkô Jon. Yêni heyala nena Jon me anô matheng lêk anô thêthôp. Be ditu heyangjing Jon mavî. Me thak helanjô Jon ya ambô be hîthông nena tem nembong ômbête, metom la hiving bêng anông vo nendanjo ya ambô.

²¹ Yôv me Helodias hêpôm lonjanlê te. Helot hevong nôm bêng te vo langêv ya waklavông talêmbô hevathu yêni. Be helam ya na bêngbêng takatu be thak êv yêni livung lêk na vovak lêik ining avaka me na bêngbêng nang Galili.

22 Loho eyang nôm îmo me Helodias nalavî hêyô be heloyeng be hevong Helot lêk ya na bêngbêng sapêng malenjing mavî.

Êng me king henang ethak avena êng nena, "Lem iving ômbête be honang ik ya ling me tem yangêv êndêng ong."

23 Me Helot evak ambô manjeng te hiving yêni nena, "Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom. Me honang ethak ya vo yambak yîning pik lêk nômkama sapêng kê îndôk livông be yangêv vi êndêng ong, êng me tem yambong bêng yom."

24 Yôv me avena êng hê me henang ik talêmbô ling nena, "Tem ya nang bisête?"

Me talêmbô henang nena, "Nonang nena, 'Ya leng hiving Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk.' "

25 Me avena êng hîvô hê ketheng me henang ethak king nena, "Ya leng hiving diti yom me notak Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk îndôk belev te be nôngêv êndêng ya."

26 Me king helanô ambô êng be hiwa la malêing bêng, metom la hêv ambô atu be lêk hevak hîlôk na bêngbêng malenjing. Be ditu hêndô nenang nena mî.

27 Yôv me hêv ôpatu be thak hik anô vônô be hê vo nimbua Jon kwandôk be nêlêm. Ôpêng hê kalaondong me hendambêng Jon lôkbudum kisi.

28 Me hetak îlôk belev te, me hiwa be hê hêv hêndêng avî voyavô atu. Me avî êng hiwa be hê hêv hêndêng talêmbô.

29 Me Jon ya na hîndông elanô ambô êng, me loho lêm iwa ya kôpik be ê elav hîlôk kalang valu ambuang.

Yisu hevakông avîlanô hîtôm 5,000

(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

30 Aposol îvôlêm êyô vo Yisu hethak lonbô me enang kôkôthing ethak nôm takatu be loho vong lo îndông.

31 Me avîlanô bêng anông ê be êlêm be ditu Yisu lêk ya na hîndông mî hîtôm injang nôm amî. Be ditu henang ethak ya na hîndông nena, "Môlô yom ôlêm vo aô na long thiliv bôte vo ambua lovak."

32 Êng me loho da yom ethak yeng te be ê long thiliv bôte.

33 Metom avîlanô bêng anông êyê loho be eyala loho. Be ditu avîlanô nang lomelak lomelak evothong be ê êyô long êng imung yôv kîmîng Yisu lêk ya na hîndông êyô heveng yam.

34 Me Yisu hethak lindang me hêyê avîlanô bêng anông lêk îmo hîtôm bok-sipsip takatu be alani mî, be ditu lahiki hethak loho. Me hîndông loho hethak nômkama bêng anông.

35 Yathindang hêyô me ya na hîndông ê hêndêng yêni me enang nena, "Lêk yathindang me aômô long thiliv.

36 Be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong, vo êngêv ining nôm vuli vo injang."

37 Metom Yisu henang nena, "Mî, môlô da ombakông loho."

Êng me loho nang viyang nena, "Ai, avîlanô bêng anông be ditu tem aô thalo valuseleng hîtôm anô te ya vuli ayông bahevi be lahavôlô vo aôngêv nôm vuli ethak e?"

38 Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô ning polom vithêla hîmô? Ôngô yôvêm."

Me loho yê yôv me êlêm enang nena, "Polom bahevi me alim njanam yi."

39 Êng me Yisu henang ethak ya na hîndông vo enang ethak avîlanô nena îmbî i tham ini lundum lundum be îndôk îmo long kwang momalu.

40 Me loho ik i tham hê lundum lundum be hîtôm 100 îmo dum te me dum yang me hîtôm 50, îmo bêng lundum lundum.

41 Me Yisu hiwa polom bahevi hiving alim yi atu me hêyê leng be hêv la mavî. Yôv me hekav polom êng li be hêv hêndêng ya na hîndông vo îmbî tham êndêng avîlanô takatu be îmo. Me hevong bêng ethak alim yi atu hiving.

42 Me avîlanô sapêng eyang be lenjinyak.

43 Me polom lêk alim wata vi atu be hîmô denang me ya na hîndông ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi.

⁴⁴ Me anô takatu be eyang nôm êng me loho hîtôm 5,000.

*Yisu heveng kasik bomang viling
(Mat 14:22-33; Jon 6:16-21)*

⁴⁵ Yôvêm me Yisu henang ethak ya na hîndông nena ethak yeng be imung bini Betsaida. Me yêni da hîmô vo nênggêv avîlanô bini êm.

⁴⁶ Hêv avîlanô be ê, yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek.

⁴⁷ Bîlîvông êng me yeng atu lêk Yisu ya na hîndông îmô kasik bomang livông bing, me Yisu da hîmô dum denang.

⁴⁸ Me Yisu hêyê lovak iyuv bêng be hemolong yeng long hele hê ethak lonbô. Me loho lêklokvang vo ivôsing yeng. Bidong tem neyang wakbêng me Yisu heveng kasik viling be hê hêndêng loho. Be hevong vo nênggêv loho lithîng,

⁴⁹⁻⁵⁰ metom ya na hîndông êyê yêni heveng kasik viling be esong nena anô dôhôte ma. Be loho sapêng êyê yêni be êkô kambom be embolomba be eleng.

Ketheng oyang me Yisu henang ethak loho nena, "Dô môlô kô andô me ômô yaô! Ya yom diti!"

⁵¹ Me hethak hivutak hîmô yeng hiving loho me lovak bêng êng hema. Êng me loho song kambom be ining auk ethak be hîlôk mayaliv.

⁵² Vômbe nena ining auk me thekthek denang be mî eyala polom atu be Yisu heyali ya ondong amî.

*Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî
hîlôk Genesale*
(Mat 14:34-36; Jon 6:22-25)

⁵³ Loho ê ethak lindang viyang vulu nang Genesale be êthô yeng hîmô.

⁵⁴ Me etak yeng be îlôk bing me avîlanô êyê Yisu be eyala yêni bôlôtom.

⁵⁵ Be ditu evothong eveng long nômbêng êng sapêng be iwa na lêk kômbôk îlôk yêm be ê long atu elanjô nena Yisu tem nîmô.

⁵⁶ Long nômbêng atu be yêni hê, melak lôn yaônena lêk melak lôn bêngbêng, me avîlanô iwa na lêk kômbôk be ê êndô loho hêk long ethak tom hîlôk. Me epetenak yêni lêk kapôlông malêing vo êthôm yêni da

mena ya kwêv dêim ya dang yom. Me na takatu be êthôm me sapêng ivutak mavî.

7

*Yisu henang ethak nôm takatu be tem
nembong anô lêlêik
(Mat 15:1-20)*

¹ Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho êlêm nang Jerusalem be ekalambu Yisu thing.

² Me loho yê Yisu ya na hîndông doho eyang nôm lêk bahening "lêlêik" me mî îvôking bahening hîtôm Palisi ning ambô manjeng henang amî.

³ (Palisi lêk avîlanô Israël thak esopa limi ning ambô manjeng be ditu thak îvôking bahening hîtôm kombom atu be limi thak evong. Esopa bêng me hîtôm injang nôm, me mî îvôking bahening amî me mî hîtôm injang nôm amî.

⁴ Lêk ê maket be îvôlêm me mî îvôking bahening amî, êng me mî hîtôm injang nôm amî. Loho thak esopa limi ning bôk le long be îvôking keyek lêk wîng be belev, me esopa kombom lomalama hîtôm ining ambô manjeng henang.)

⁵ Êng me Palisi lêk kîdônga ambô balambung enang ethak Yisu nena, "Bisête be yong na hîndông eyang nôm lêk bahening lêlêik me mî esopa bumalô loho ning ambô manjeng amî?"

⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, "Plopet Aisaia bôk hekavu ambô plopet hethak môlô na takatu be onang ambô mavî metom ovong kambom lomalama bêng anông,

" 'Avîlanô lêk iti êv yîning athêng ling hethak vienjing ambôlêk yom.

Metom kapôlônging me hêk dêimbô vo ya.

⁷ Me thak enang loho da ning ambô manjeng yom be evatek nena, "Diti me Wapômbêng ya ambô."

Be ditu loho thak êv yeng oyang ethak ya.' *Aisaia 29:13*

⁸ Môlô valong na pîk ining ambô manjeng long me otak Wapômbêng ya ambô balambung."

⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô tak Wapômbêng ya ambô balambung hêk dang me osopa môlô da ning ambô manjeng.

¹⁰ Hîtôm Moses bôk henang nena, ‘Non-dovak lemambô lo lemtambô’ me ‘Ôpatu be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô kambom, êng me ingik ôpêng vônô.’

¹¹ Metom thak môlô nang nena, anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma nena, ‘Yînîng nômkama takatu be hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang nena tem yangêv êndêng Wapômbêng îtôm da. Be ditu mî hîtôm yangêv mamu livung amî.’

¹² Êng me omba long thing vo dô nêngêv talêmbô lo lambô livung andô.

¹³ Môlô thak osopa limbumi ning ambô manjeng yom me ôêv dômîm lîlîng hêndêng Wapômbêng ya ambô. Be ovong kombom lomalama hiving bêng yom.”

¹⁴ Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu hêlêm hêndêng yêni hethak lonbô me henang nena, “Môlô sapêng ondanô ambô atu be tem ya nang me lemim êngêv katô.

¹⁵⁻¹⁶ Nôm eyang mî hîtôm nembong be anô te tem nimbutak lêlêik amî. Mî. Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing, ditu hevong be anô hivutak lêlêik.”*

¹⁷ Yisu hetak avîlanô nômbêng atu me hê melak kapô. Êng me ya na hîndông enang ik yêni ling hethak ambô dôhō atu be henang.

¹⁸ Me Yisu henang nena, “Môlô thông paling iving e? Ondanô katô! Nôm takatu be eyang, mî hîtôm nembong be anô imbutak lêlêik injêk Wapômbêng mandaluk amî.

¹⁹ Nôm takêng mî hîlôk anô kapô be hivuling ining auk amî. Mî, hê heva anô lenjinthoam yôvêm me hele yêing be hê.” (Yisu henang bêng vo hik thô nena nôm eyang sapêng me mavî yom.)

²⁰ Me Yisu henang nena, “Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing, ditu hevong be anô ivutak lêlêik hêk Wapômbêng mandaluk.

²¹ Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing me bêtiti: auk kambom lêk evong sek mayaliv lêk vanî lêk ik anô vônô lêk evong sek hiving anô yang yanavî lêk

²² malejing dantang me lejing êv auk kambom hethak anô vi, me evong kambom hethak anô yang me mî moma amî, lêk evong athek ethak anô yang ya nômkama, me enang ambô yôhîng ethak anô yang lêk êmbô be êv ining athêng ling be evong nômkama hîtôm na molo.

²³ Nôm kambom takêng ditu hîmô anô kapô be hele yêing be hevong ôpêng hivutak lêlêik.”

Avî Ponisia te hêv iving Yisu (Mat 15:21-28)

²⁴ Me Yisu hetak long êng be hê heveng long takatu be hêk bidong Taia. Be hê melak te kapô me hêndô avîlanô eyala nena yêni lêk hîmô long êng. Metom mî hîtôm nimbung i vo avîlanô amî.

²⁵ Me avî te atu be gôk lêlêik hîmô hiving nalavî helanô nena Yisu lêk hêyô long êng. Êng me hê ketheng me heya vabudum thîvô hîmô Yisu mandaluk.

²⁶ Yêni me avî Glik te be talêmbô hevathu hêk Ponisia hîmô Silia kapô. Be hepetenak Yisu lêk kapô malêing vo nêngêv gôk kambom atu be hîmô hiving nalavî vê.

²⁷ Me Yisu henang nena, “Aôngêv nôm êndêng sêiknena be injang yôvêm. Me mî mavî vo aô kaliv sêiknena ning nôm êndêng avung amî.”

²⁸ Metom avî êng henang nena, “Anômbêng, êng me avanông. Metom avung thak ithup sêiknena ning nôm pômôp atu be hêv yak hîlôk balê vimbing be eyang.”

²⁹ Êng me Yisu henang nena, “Ambô atu be honang me mavî be ditu numbunnu. Gôk kambom êng lêk hetak nalum avî yôv.”

³⁰ Me avî êng hê hêyô ya melak me hêyê nena gôk kambom lêk hetak nalavî be hêk ya yêm.

Yisu hevong anô lijndong lêk ambôlêk putup te mavî

7:10 7:10 Etak Ijip 20:12; 21:17; Lo 5:16 **7:15-16 7:15-16** Ap 10:14-15 * **7:15-16 7:15-16** Na lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêtiti: Ong anô lêk lijndong me nondanô ambô iti.

³¹ Me Yisu hetak Taia ning long me hesopa Saidon hivup hîlôk be hê hêyô Dekapolis ining long, yôvêm me hîvô hê kasîk bomang nang Galili.

³² Êng me doho iwa anô liɲdong lêk ambôlêk putup te be êlêm êyô vo Yisu be epetenak yêni lêk kapôlônɲing malêing vo netak bang êyônjêk ôpêng.

³³ Êng me Yisu hiwa ôpêng be hê dêim doke vo avîlanô me hethong banɲuk hîlôk ôpêng liɲdong kapô. Yôvêm me hîsuvapôk ethak bang me hêthôm ôpêng diɲang.

³⁴ Me hêyê leng be hêvôv auk me henang ethak ôpêng hethak ambô Hiblu nena, "Epata!" (Ya ondong nena nupuak.)

³⁵ Êng me ôpêng liɲdong hikê me ambôlêk heyakê be henang ambô hêlêm yêing.

³⁶ Me Yisu henang nena, "Dô môlô nang bêng ethak avîlanô andô." Henang bêng lômbôlông metom avîlanô mî bonong amî me enang bêng hê be hê.

³⁷ Me avîlanô esong kambom be enang nena, "Yêni hevong nômkama sapêng mavî anông. Hevong ɲa liɲdong putup elanô ambô me ɲa ambôlêk putup enang ambô hêlêm yêing."

8

Yisu hevakông avîlanô hîtôm 4,000 (Mat 15:32-39)

¹ Wak te me avîlanô bêng anông êlêm ethak tom hethak lonbô. Me loho nô mî vo injang. Êng me Yisu helam ya ɲa hîndông êlêm me henang ethak loho nena,

² "Ya leng ik ya hethak avîlanô nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak lô be loho ning nô mî lêk itup.

³ Doho lêm nang long dêimbô be ditu ya hêv loho be ê oyang, me tem malenɲing endeyang be êngêv yak îndôk lonɲanjê."

⁴ Me ya ɲa hîndông enang nena, "Long iti me long thiliv me avîlanô bêng anông. Be anɲa aômbua polom nang êsê be aongêv êndêng loho?"

⁵ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?"

Me enang nena, "Bahevi be lahavôyi."

⁶ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena îndôk îmô bing. Me hiwa polom bahevi be lahavôyi atu me henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Me hekavli be hêv hêndêng ya ɲa hîndông vo embani tham êndêng avîlanô nômbêng atu be îmô.

⁷ Me ining alim ɲanam nenanena doho hîmô hiving. Hêv la mavî hethak yôvêm me hêv hêndêng ya ɲa hîndông vo embani tham êndêng avîlanô imbing.

⁸ Me avîlanô nômbêng êng eyang be lenɲinɲyak. Me ya ɲa hîndông ithup nô mî wata hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi.

⁹ Avîlanô takêng me hîtôm 4,000. Yôv me Yisu hêv loho sapêng be ê.

¹⁰ Me yêni hethak yeng iving ya ɲa hîndông be ê Dalmanuta ning long.

Palisi lenɲing iving injê lavuning te (Mat 16:1-4)

¹¹ Me Palisi êyô me enang ik Yisu ling lêklokɲang nena, "Nombong lavuning te vo niɲgik thô nena yong lêklokɲang me hêlêm nang Wapômbêng mesa mî?" Loho nang bêng vo eyek yêni yom.

¹² Êng me Yisu kapô malêing be hêvôv auk me henang nena, "Hevong bisê be avîlanô bôlôti lenɲing iving yambong lavuning te? Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî yambong lavuning te vo loho injê amî, mî anông."

¹³ Yôv me Yisu hetak loho me hethak yeng hethak lonbô be hê kasîk bomang viyang vulu.

Ambô dôhê hethak Helot lêk Palisi ining yis (Mat 16:5-12)

¹⁴ Yisu ya ɲa hîndông lenɲinɲaling be mî iwa polom doho be ethak yeng amî me iwa polom tom yom.

¹⁵ Me Yisu henang lêklokɲang hethak loho nena, "Oyanɲing am ethak Helot lêk Palisi ining yis."*

¹⁶ Me ya ɲa hîndông enang hethak i nena, "Betha henang ethak aô polom mî ma."

17 Metom yêni heyala loho ning ambô atu enang be henang ik loho ling nena, “Môlô nang ethak mî uwa polom amî vo? Môlô thông paling be lêk mî oyala amî denang e? Be môlô ning auk me thektheke?”

18 Môlô ña lêk malemim metom mî ôyê tak amî vômbe? Me môlô ña lêk lindong metom thak mî olaño ambô amî vômbe? Môlô mî lemim êngêv nôm atu be bôk ya havong amî mesa?

19 Ya hakav polom bahevi vo avîlanô hîtôm 5,000, me uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?”

Me loho nang viyang nena, “Lauming be lahavôyi.”

20 “Me ya hakav polom bahevi be lahavôyi vo avîlanô hîtôm 4,000, me uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?”

Me enang viyang nena, “Bahevi be lahavôyi.”

21 Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Bisête be mî oyala doke amî?”

Yisu hevong anô mandaluk pusip te mavî hîlôk Betsaida

22 Me loho ê êyô Betsaida me avîlanô doho iwa anô mandaluk pusip te hêyô me epetenak yêni lêklokvang vo nêthôm ôpêng.

23 Me Yisu hevalong anô mandaluk pusip atu hîmô bang me hendandi be thêi tak melak lônng êng me ê dêim doke. Me Yisu hîsuvapôk hethak ôpêng mandaluk luvi be hetak bang hêyô hêk ôpêng. Me henang nena, “Hôyê nômate mesa mî?”

24 Me ôpêng hêv mandaluk ling me henang nena, “Ya hayê avîlanô doho, metom loho hîtôm alokwang hê be hêlêm.”

25 Êng me Yisu hetak bang hêyô hêk ôpêng mandaluk hethak lonjbô. Me ôpêng mandaluk hipuak be hivutak mavî me hêyê nômkama sapêng hêlêm yêing.

26 Me Yisu henang nena, “Nu yong melak metom dô nu melak lônng andô.”

Pita henang nena Yisu me Mesaya
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Me Yisu lêk ya ña hîndông etak long êng me ivup ethak melak nenanena takatu

be hîmô bidong Sisalia Pilipai. Eveng lonjanlê denang me henang ik ya ña hîndông ling nena, “Avîlanô thak elam ya nena opalête?”

28 Me loho nang viyang nena, “Doho thak enang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô me doho enang nena ong me Elaija me doho enang nena ong me plopet bôk te.”

29 Metom Yisu henang ik loho ling nena, “Me môlô da olam ya nena opalête?”

Êng me Pita henang bêng nena, “Ong me Mesaya*.”

30 Me Yisu henang lêklokvang vo dô enang ya kôkôthing êng bêng ethak avîlanô andô.

Yisu henang nena tem nema
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yôv me Yisu hîndông loho be henang nena, “Anô Ya Nakandung atu tem nesopa Wapômbêng ya la hiving be tem nimbua vovang bêng anông. Me avaka lêk ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô bal-ambung tem ende dôming lîlîng êndêng yêni be ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô me tem nimbîyô ethak lonjbô.”

32 Yisu henang ambô takêng bêng ethak loho, êng me Pita hiwa yêni be hê dêim doke me hethang yêni be henang nena, “Dô nonang bêng andô.”

33 Metom Yisu hik i lîlîng be hêyê ya ña hîndông vi me hethang Pita nena, “Sak-dang, numba ya dôm! Hosopa anô ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî.”

34 Yôv me Yisu helam avîlanô nômbêng atu be êlêm iving ya ña hîndông me henang nena, “Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôm lîlîng êndêng yêni da me nimbua ya alovalasing be nesopa ya.

35 Vômbe nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pîk bêng anông, êng me ya lêkmala êng tem nêngêv yak. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya lêk yîning Ambô Mavî, ôpêng tem nembalong ya lêkmala long.

8:19 8:19 Mak 6:41-44 8:28 8:28 Mak 6:15 8:29 8:29 Jon 6:68-69 * 8:29 8:29 Mesaya ya ondong nena ôpatu be Wapômbêng hêv vo nêngêv ya avîlanô livung. 8:30 8:30 Mak 9:9 8:34 8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27

³⁶ Anô te hiwa nômkama pîk sapêng metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala hêv yak, aliêng tem nêngêv yêni livung bisê?

³⁷ Me anô te hîtôm nêngêv nômate êndêng Wapômbêng vo nimbua ya lêkmala ethak lonbô mesa? Mî anông!

³⁸ Avîlanô bôlôti me thak evong kombom kambom lomaloma be êndô Wapômbêng. Bêng be avîlanô bôlôti te moma vo ya lêk yîning ambô, me êndêng wakma atu be Anô Ya Nakandung hêlêm iving Lambô ya danda lêkmanjing lêk ya anjêla matheng, me yêni tem moma vo ôpêng bêng yom.”

9

¹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak mîlô nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm imbing ya lêklokvang bêng. Be mîlô vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang, me tem ôngô nôm êng imbing.”

*Yisu linjôpik hivutak yanja
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² Wak bahevi be lahavôtom hele be hê me Yisu hiwa Pita lo Jems me Jon iving yêni be ethak dum dêim te be ê îmo daluk. Êng me Yisu linjôpik hivutak yanja heva loho malenjing.

³ Me ya kwêv hivutak thapuk anông be anô pîk te mî hîtôm nîmbôking ya kwêv be nimbutak thapuk bêng amî.

⁴ Me Elaija lo Moses êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê.

⁵ Me Pita henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, mavî anông vo lêk aômô long iti. Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanjlo, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.”

⁶ (Loho êkô kambom be îthông ambô enang paling be ditu Pita henang bêng.)

⁷ Me mavông te hêyô be heva loho thing, me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, “Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving anông. Be ondanô ya ambô!”

⁸ Me ketheng oyang me loho yê hêwê heveng me êyê Yisu yom heva me anô te mî heva hiving yêni amî.

⁹ Yôvêm me etak dum êng me îlôk ele ê me Yisu henang lêklokvang nena dô enang nôm atu be êyê bêng hethak avîlanô andô endebe Anô Ya Nakandung atu nema be nimbiyô injêk nama ethak lonbô êm.

¹⁰ Be ditu loho ivung ambô êng hêk loho da me mî enang bêng amî, metom ithupav hê be hêlêm mayaliv nena “nema lêk nimbiyô injêk nama” ya ondong bisête?

¹¹ Me loho nang ik Yisu ling nena, “Bisête be kîdônga ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be nêlêm yôv kîmîng Mesaya?”

¹²⁻¹³ Êng me Yisu henang nena, “Avanông! Elaija tem nimung vo nembong nômkama sapêng imbutak mavî ethak lonbô. Metom ya hanang ethak mîlô nena Elaija bôk hêlêm yôv. Metom avîlanô esopa ining lenjing iving yom be evong kambom lomaloma hethak yêni hîtôm Wapômbêng ya kapua bôk henang ethak yêni. Metom bisête be Wapômbêng ya kapua henang nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbua vovang bêng lêk ende dômîng lîlîng êndêng yêni?”

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Yisu loho êyô vo ya na hîndông vi me êyê avîlanô bêng anông lêk ethak tom. Me kîdônga ambô balambung lêk ya na hîndông vi atu be îmo enang ambô be îkôki hethak.

¹⁵ Me avîlanô nômbêng êng êyê Yisu, me ketheng oyang me loho îpîndîk kambom me evothong ê me iwa yêni thô.

¹⁶ Me Yisu henang ik loho ling nena, “Mîlô kôk am hethak ômbête?”

¹⁷ Me anô te hîmô avîlanô nômbêng êng lîvông be henang nena, “Kîdônga, gôk te hevalong yîning wakna ambôlêk long be mî hîtôm nenang ambô amî. Be diti ya hauwa hêlêm vo ong.

¹⁸ Gôk kambom êng thak hîlônîng yêni be hîmbî yêni hîlôk pîk be ambôlêk apôk thapuk hele yêing me hethang ambôlêk ondong long me ling himuvîng be thotho. Ya hanang vo yong na hîndông êngêv gôk

kambom êng vê metom loho mî hîtôm amî."

¹⁹ Me Yisu henang viyang nena, "Môlô me avîlanô mî ôêv iving amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing imbing môlô? Umbua wakna êng êlêm."

²⁰ Êng me iwa wakna atu hê vo Yisu. Gôk atu hêyê Yisu, me hîlônîng wakna êng kambom be hêv yak hîlôk pîk be hevali hêk me ambôlêk thôk hêv yak.

²¹ Me Yisu henang ik lambô ling nena, "Gôk kambom hivuling yêni hêndêng angête?"

Me lambô henang nena, "Sêmbôk be yêni yaôna denang.

²² Me gôk êng hîmbî yêni hîlôk amela lêk njanam lômbôlông vo ningik yêni vônô metom mî. Bêng be ong hîtôm, me nombong be gôk kambom êng etak yîning wakna, êng me lem hik ong ethak yêi be hôêv yêi livung."

²³ Me Yisu henang nena, "Bisête be honang nena, 'ong hîtôm'? Wapômbêng hîtôm nembong nômkama sapêng vo nâ takatu be êv iving yêni."

²⁴ Me ketheng oyang me wakna êng lambô helam nena, "Ya hêv iving be nombong vo yîning auk atu be mî ya hêv iving amî nêngêv ya ling vo yangêv imbing!"

²⁵ Me Yisu hêyê nena avîlanô êvôv i ketheng ethak tom, êng me hethang gôk lêlêik atu be henang nena, "Ong gôk ambôlêk lêk lijdong putup, ya hanang ethak ong nena notak wakna ti be nu me dô nômbôlêm ethak lonjbô andô."

²⁶ Me gôk kambom êng heleng be hesanjiyak me hîlônîng wakna êng kambom me hele yêing be hê. Me wakna êng hêk nang anô hema be avîlanô enang nena, "Lêk hema."

²⁷ Metom Yisu hevalong bang vi me hendandi be hiviyô heva.

²⁸ Yôv me Yisu lêk ya nâ hîndông yom îmô melak kapô me loho nang ik yêni ling nena, "Bisête be mî hîtôm yoôngêv gôk kambom êng vê amî?"

²⁹ Me Yisu henang viyang hethak loho nena, "Mek yom hîtôm tem nêngêv gôk kambom yalinjbêng vê."

*Yisu henang bôlôyang hethak ya nema
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Me loho tak long êng be ivutak êyô Galili. Me Yisu hêndô avîlanô endanô nena lêk loho mô long êng

³¹ vômbe nena hîndông ya nâ hîndông. Me Yisu henang ethak loho nena, "Tem enang Anô Ya Nakandung atu êng bêng be etak îndôk avîlanô bahenjing. Be tem ingik yêni vônô, me hîtôm wak lô me tem nimbiyô ethak lonjbô."

³² Metom loho îthông ambô êng ya ondong paling, be loho kô enang ingik yêni ling.

*Opalête anô mung?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Me Yisu loho ê êyô Kapenaom me îmô melak kapô te. Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô kôk am hethak ômbête heveng lonjanlê hêlêm?"

³⁴ Metom loho yala nena îkôki hethak loho ali alête me anô mung vo Yisu ya nâ hîndông vi be ditu loho bonong.

³⁵ Me Yisu hîlôk hîmô me helam ya nâ hîndông lauming be lahavôyi takatu be êlêm. Me henang nena, "Lem iving numbutak anô mung, êng me notaving ong endeni endebe numbutak yaônâlêk me numbutak îtôm avîlanô sapêng ining anô ku oyang."

³⁶ Me hiwa sêik nate be hîtîng eva loho lîvông. Me hevalong eva me henang ethak loho nena,

³⁷ "Ôpatu hiwa sêik yaôna te bênjiti thô hethak yîning athêng, êng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô, me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving."

*Ôpatu be hevong ku hiving aô me dô omba yêni long thing andô
(Luk 9:49-50)*

³⁸ Me Jon henang ethak Yisu nena, "Kîdôngga, yoô yê anô te hêv gôk kambom

vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be yoô nang vo netak ku êng.”

³⁹ Metom Yisu henang nena, “Dô! Mî omba yêni thing andô. Ôpatu be hevong nôl thamtham hethak yîning athêng me heveng yam me tem mî nenang ambô kambom ketheng ethak ya amî,

⁴⁰ vômbe nena ôpatu be mî hîpôlik ethak aô amî, ôpêng me aô te.

⁴¹ Ya hanang avanông ethak môlô nena anô te hêyê nena môlô me Mesaya ya avîlanô be hêv nânam keyek te hêndêng môlô hethak yîning athêng, ôpêng ya ku tem mî hîtôm nêngêv yak amî me tem nimbua ya vuli mavî.

Dô numbuling anô yang ya hêv hiving andô

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Me anô te hevong be yîning sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me heveng yam me ôpêng ya vovang me tem bêng anông vo vovang yang atu be êthôkêng valu malêing bêng te hethak lôkbudum be îmbî yêni hîlôk mamik kapô vo nema.

⁴³⁻⁴⁴ Me bahem hêvôv ong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nêngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Bahem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo baheng luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.*

⁴⁵⁻⁴⁶ Me vem hêvôv ong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nêngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Vem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo vem luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

⁴⁷ Me malemdaluk hêvôv ong be hovong kambom, êng me nosapu vê. Malemdaluk vi yom me mavî vo nu Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô. Me kambom vo malemdaluk luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng. Be ditu malêing bêng anông.

⁴⁸ ‘Long êng me tem matamuak injang anô leŋving kôpik îtôm wak nômbêng iti sapêng, me amela tem nethang anô wak nômbêng iti.’

⁴⁹ Amela tem nethang avîlanô sapêng îtôm mamik thak etak hîlôk nôl vo îmô mambung îmô Wapômbêng mandaluk.

⁵⁰ “Mamik me nôl mavî, metom ya maning hêv yak, me opalê hîtôm nembong be nimbutak maning ethak lonbô? Bêng be ômô yôhok îtôm mamik vathing mavî imbing amda bêng yom.”

10

Yisu da me polom lêkmala

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Me Yisu hetak long êng be hê heveng Judia lêk nânam Yelodan viyang vulu. Me avîlanô bêng anông êlêm ethak lonbô. Me hesopa ya bôk le long be hîndông loho.

² Me Palisi doho êlêm me evong vo embatek Yisu be enang ik yêni ling nena, “Ambô balambung henang bisê? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê mesa mî?”

³ Me Yisu henang viyang nena, “Moses bôk henang bisê?”

⁴ Me loho nang nena, “Moses hîlôk nena anô te hevong vo nêngêv yanavî vê êng me nekavu kapua te be netak îndôk yanavî bang vo nêngêv yêni vê.”

⁵ Yôv me Yisu henang nena, “Môlô ŋa liŋdong kôtông kambom be ditu Moses hekavu balambung iti be hêv hêndêng môlô.

⁶ Metom ‘sêmbôk be mung anông atu be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô be avî.

⁷ Be ditu Wapômbêng bôk henang yôv nena, “Anô tem netak lambô lo talêmbô be nîmô imbing yanavî

⁸ vo thêi imbutak îtôm kôpik tom yom.”
, Thêi me mî yi hethak lonbô amî me lêk ivutak îtôm tom yom.

9:40 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41 9:41** Mat 10:42 **9:43-44 9:43-44** Mat 5:30 * **9:43-44 9:43-44** Ŋa lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Long êng me tem matamuak injang anô leŋving kôpik îtôm wak nômbêng iti sapêng, me amela tem nethang anô wak nômbêng iti. **9:47 9:47** Mat 5:29 **9:48 9:48** Ais 66:24 **9:50 9:50** Mat 5:13; Luk 14:34 **10:4 10:4** Lo 24:1-4; Mat 5:31 **10:6 10:6** Stt 1:27; 5:2 **10:7 10:7-8** Stt 2:24; Ep 5:31-33

⁹ Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hepatôk long hethak tom, me anô te mî hîtôm nepole vê amî.”

¹⁰ Yôvêm me Yisu lêk ya ña hîndông îmo melak kapô hethak lonbô, me ya ña hîndông enang ik yêni ling hethak ambô atu.

¹¹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek be hivuling yanavî bôô.

¹² Me avî te hêndô yamalô be hiwa anô yang, êng me hevong sek bêng yom be hivuling yamalô bôô.”

*Yisu hêv mek hethak sêknena
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Me avîlanô iwa sêknena be ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjêk loho. Metom ya ña hîndông ethang avîlanô takêng.

¹⁴ Yisu hêyê nôm êng, me la maning be henang ethak ya ña hîndông nena, “Otak sêknena vo loho lêm êndêng ya me dô omba long thing andô, vombê nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêknena takiti be Wapômbêng ya lêklinyak bêng me loho ning.

¹⁵ Ya hanang avanông ethak mômô nena, opalê atu be mî hiwa Wapômbêng ya lêklinyak neyanging avîlanô amî hîtôm sêknena takiti, ôpêng mî hîtôm nîmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng vimbing amî. Mî anông.”

¹⁶ Me Yisu hevalong sêknena be hetak bang hêyô hêk loho me hêv mek hethak loho.

*Anô lêk nômkama bêng te henang ambô
hiving Yisu*

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Me Yisu hiviyo be hê me anô te hevothong be hê hêndêng yêni, me heya vabudum thîvô hîmô va be henang nena, “Kîdônga mavî, tem yambong kombom mavî alêla vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

¹⁸ Me Yisu henang viyang nena, “Holam ya nena mavî vo? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî.

¹⁹ Ambô balambung me bôk hoyala yôv: ‘Dô nungik anô vônô andô. Me dô nom-bong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me dô nonang ambô yôhîng vo numbua anô yang ya nômkama andô. Me nondovak lemambô lo lem-tambô ning ambô.’ ”

²⁰ Me ôpêng henang nena, “Kîdônga, ya yaôna denang hele be hêyô lêk ya anômbêng me thak ya hasopa ambô bal-ambung takêng sapêng.”

²¹ Me Yisu hêyê ôpêng be la hiving yêni be henang nena, “Mavî anông, metom ong nômate mî denang. Nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli, me numbua valuseleng êng sapêng be nôngêv êndêng avîlanô siv. Hovong bêng, me yong nômkama mavî lomalama tem nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya.”

²² Yêni me anô lêk nômkama bêng anông. Be ditu helanjô ambô êng, me hikum be hê lêk la malêng bêng.

²³ Me Yisu hêyê hêwê heveng me henang ethak ya ña hîndông nena, “Malêng bêng vo ña lêk nômkama bêng êngêv i êndêng Wapômbêng be îmo ya lêklinyak bêng vimbing.”

²⁴ Yisu ya ña hîndông elanjô be esong kambom. Me Yisu henang ethak loho hethak lonbô nena, “Yîning sêknena, malêng bêng vo avîlanô takêng êngêv i êndêng Wapômbêng be îmo ya lêklinyak bêng vimbing!

²⁵ Me mî malêng bêng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi thôp ya ambuang bini amî, metom malêng bêng vo anô lêk nômkama bêng te vo nêngêv i êndêng Wapômbêng be nîmô ya lêklinyak bêng vimbing.”

²⁶ Me Yisu ya ña hîndông esong kambom anông be enang hethak loho da nena, “Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?”

²⁷ Me Yisu hêyê loho kôlîlîng be henang nena, “Anô te mî hîtôm nêngêv inda livung amî, me Wapômbêng yom hîtôm nêngêv

yêni livung. Be ditu Wapômbêng yom hitôm nembong nômkama sapêng.”

²⁸ Me Pita henang ethak Yisu nena, “Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng me alêm vo asopa ong!”

²⁹ Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô, anô te la hêv ya lêk yîning Ambô Mavî be hetak ya melak lêk viyanj me livi lêk talôvi lo lami me nali lêk ya pîk,

³⁰ êng me Wapômbêng tem nêngêv bêng anông êndêng inda itôm 100 nêyômô yêni ya long imbing. Ôpêng hîmô pîk denang, me tem nimbua nômkama takiti bêng anông: melak lêk viyanj me livi lêk talôvi me nali lêk pîk me avîlanô vi tem imbulung yêni imbing. Me heveng yam me tem nîmô lêkmala itôm wak nômbêng iti sapêng.

³¹ Metom na lêk athêng bêng anông, tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông, tem imbutak na lêk athêng bêng.”

*Yisu henang ethak ya nama bôlô ali lô
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Loho veng be ê daku Jêlusalem me Yisu himung be hê. Me ya na hîndông êyê be esong kambom me avîlanô takatu be eveng yam êkô hiving. Me Yisu henang ethak ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu ethak lonbô vo etak avîlanô be êlêm yôvêm me henang ethak nômkama takatu be tem nêpôm yêni.

³³ “Ondañô. Aô yô Jêlusalem me tem enang Anô Ya Nakandung atu bêng be êngêv yêni êndêng na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung. Me tem enang be ingik yêni vônô me êngêv yêni êndêng avîlanô long bôyang

³⁴ vo loho nang ambôma ethak yêni lêk îsuvapôk ethak yêni be embali yêni me ingik yêni vônô. Me hitôm wak lô ende bini yôv me tem nimbiyô ethak lonbô.”

*Jems lo Jon lejing iving imbutak anômbêng
(Mat 20:20-28)*

³⁵ Yôv me Sebedi namalô luvi, Jems lo Jon, thêi ê êndêng Yisu me enang nena,

“Kîdônga, yêi lejing iving nombong nômkama takatu be tem yêi nang ingik ong ling ethak.”

³⁶ Me Yisu henang nena, “Mamu lemim iving yambong ômbête êndêng mamu?”

³⁷ Me thêi nang nena, “Notak yêi yang îmo bahem viyôhok me yang îmo bahem vikeng îmo yong long lêkmanjing kapô.”

³⁸ Me Yisu henang nena, “Mamu thông nômkama takatu be onang ik ya ling paling. Hitôm tem mamu num îndok keyek atu be tem ya num îndok lêk uthik îndok njanam atu be tem ya thik îndok?”

³⁹ Me thêi nang nena, “Yêi hitôm.”

Me Yisu henang nena, “Avanông, keyek êng lêk njanam êng tem mamu num lêk mamu thik îndok.

⁴⁰ Metom îmo ya baheng viyôhok mena vikeng ma, aliêng me mî yîning ku amî. Me Wapômbêng da heyangjing ku êng be bôk hitok anô doho yôv vo loho mô long êng.”

⁴¹ Wakma na hîndông lauming elanjô ambô êng be lejing naja hethak Jems lo Jon.

⁴² Êng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, “Bôk môlôyala yôv nena avîlanô long bôyang ining king thak êv i ling be ivuling na takatu be îmo loho vimbing. Me loho ning na bêngbêng thak enang lêklokvang hethak loho ning avîlanô bêng yom.

⁴³ Ondañô! Dô môlômbong kombom êng andô! Môlô te la hiving nimbutak anô lêk athêng bêng îmo môlô livông, êng me nimbutak itôm môlô ning anô ku vo nêngêv môlô livung.

⁴⁴ Me ôpatu be la hiving nimbutak itôm môlô ning anômbêng, êng me nîmô itôm avîlanô sapêng ining anô ku oyang

⁴⁵ hitôm Anô Ya Nakandung atu hevong bêng yom. Me mî ya halêm vo avîlanô pîk embong yîning ku amî. Metom ya halêm vo yambong avîlanô pîk ining ku. Ya halêm vo yambua loho vê injêk malêng lêk ya tak yîning lêkmala vo nêngêv avîlanô bêng anông livung.”

*Yisu hevong Batimias mandaluk mavî
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Me Yisu lèk ya ña hîndông ê êyô Jeliko. Yôv me evong vo etak Jeliko me avîlanô bêng anông ê hiving loho. Me anô mandaluk pusip te be ya athêng nena Batimias hîmô lonðanlê dang vi be hepetenak avîlanô vo êngêv inda livung. (Batimias ya ondong nena Timias nakandung.)

⁴⁷ Helanô nena Yisu nang Nasalet hêlêm, êng me helam lèkwaê nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

⁴⁸ Me avîlanô bêng anông ethang yêni be enang nena, "Ong bonong!" Metom yêni helam kaêk lèkwaê anông nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

⁴⁹ Yôv me Yisu heva me henang nena, "Ondam yêni lêm."

Me elam hêndêng anô mandaluk pusip atu nena, "Lem mavî! Numbiyô be nu! Ôpêng helam ong."

⁵⁰ Yôv me hekaliv ya kwêv thilimbung hê me hisôv kisi bôlôtom be hê hêndêng Yisu.

⁵¹ Me Yisu henang ethak inda nena, "Lem iving yambong ômbête êndêng ong?"

Me anô mandaluk pusip êng henang nena, "Kîdônga, ya leng iving yanga tak."

⁵² Me Yisu henang nena, "Nu. Yong hôêv iving hevong be lèk ong mavî." Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak, me hesopa Yisu heveng lonðanlê.

11

Yisu hivutak êyô Jerusalem hîtôm king (Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Yisu loho ê êyô bidong oyang Jerusalem me ê êyô Betpagi lo Betani, long yi êng hêk bidong Dum Oliv. Me hêv ya ña hîndông lokwanyî be ê

² me henang ethak thêi nena, "Mamu nu melak vulu. Me ovong umbutak ôyô kapô me tem ôngô evak bokdonki map te long be heva. Bok êng bôk mî anô te hêyô mô amî. Me mamu pole yak êng vê me ondom be ôlêm.

³ Me anôla henang ik mamu ling nena, 'Mamu vong ombong ômbête?' me yu nang ethak yêni nena, 'Anômbêng la hiving

nembong ku te thak yôv kîmîng nêngêv ketheng oyang îmbôlêm.' "

⁴ Yôv me thêi ê me êyê donki map atu be evak long be êthô hîmô melak ambôlêk hîmô bidong lonðanlê vi yêing. Me thêi pole yak vê.

⁵ Me anô doho eva long êng êyê be enang ik ling nena, "Mamu vong ômbê be opole bok ya yak vê?"

⁶ Me thêi nang ambô atu be Yisu henang ethak thêi. Êng me loho lôk be etak thêi be thêi iwa bokdonki êng be ê.

⁷ Me iwa donki êng be ê hêndêng Yisu, me ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova êyô hêk bok dômlokwang be Yisu hêyô hîmô.

⁸ Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonðanlê. Me vi ele athanang lèk ñaung heveng kamung be engova hêk lonðanlê.

⁹ Me doho imung me doho eveng yam me Yisu heva livông me loho lam nena, "Osana!"

"Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!" *Kapua Yeng 118:25-26*

¹⁰ "Wapômbêng êngêv la mavî nêyômô bumalô Devit lim iti atu be tem neyanging aô îtôm king hîtôm sêmbôk be Devit heyanging!"

Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!"

¹¹ Me Yisu hê hêyô Jerusalem me hivutak êyô melak matheng ya popatîng kapô be hê. Me hêyê nômkama takatu be hîmô long êng. Metom wak lèk ê hîlôk jalôm yôv, be ditu hetak Jerusalem me hê Betani hiving ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu.

Yisu hêv ña evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Hiviyô heyang me loho tak Betani me ê vini Jerusalem. Me Yisu hema ve la.

¹³ Me hêyê alokwang pik te ñaung heva dêim doke. Êng me hê hêyô alokwang atu ondong vo ninjê nena alokwang atu hik anông mesa mî. Metom hêyê ñaung oyang

yom me mî ningik anông amî vômbe nena mî ya wakma ningik amî.

¹⁴ Yôv me Yisu henang ethak alokwang êng nena, “Tem mî nungik anông ethak lonbô be anô te injang amî.” Be ya na hîndông elanô ambô êng hiving.

¹⁵ Me Yisu loho êyô Jerusalem. Me hivutak êyô melak matheng ya popatîng lîvông. Me hêyê avîlanô iwa nômkama be êndô hîmô vo avîlanô vi êngêv vuli. Êng me hindining loho be hêv loho vê hêk melak matheng kapô be ele yêing be ê. Me hele na takatu be ele na long bôyang ining valuseleng thô hethak Israêl ining valuseleng ining balê lîlîng. Me hevong bêng yom hethak na takatu be êndô menak bôbô hîmô vo avîlanô êngêv vuli hiving.

¹⁶ Me heva long thing vo avîlanô dô imbua ining nômkama be imbutak êyô melak matheng ya popatîng bini andô.

¹⁷ Me Yisu hîndông loho be henang bênjiti, “Wapômbêng ya kapua henang nena, ‘Yînîng melak me melak avîlanô pîk sapêng eteng mek îndôk.’ Me lêk môlôvong be hivutak hîtôm na vanî ning melak ekopak îmô.”

¹⁸ Na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung elanô ambô êng be ethalo lonjanlê vo ingik yêni vônô. Metom loho kô yêni vômbe nena avîlanô sapêng îpîndîk kambom hethak ya ambô.

¹⁹ Yathîndang hêmbôk anông me Yisu loho tak Jerusalem be ê.

Alokwang pik hekapôk

(Mat 21:20-22)

²⁰ Heyang lêkbôk me Yisu loho îvôê me êyê alokwang pik atu lêk hema be hekapôk hêk naung be hêyô ondong.

²¹ Me Pita la hêv Yisu ya ambô be henang nena, “Kîdônga, nongô! Alokwang pik wakbôk atu be hothang me lêk hekapôk yôv.”

²² Me Yisu henang ethak loho nena, “Ôngêv imbing Wapômbêng yom.

²³ Ya hanang avanông ethak môlô nena ôpatu be henang ethak dum iti nena, ‘Nokaliw ong da nundôk mamik’, me hêv iving be hevalong ya ambô êng long lêklokwang me mî kapô yi amî, êng me tem Wapômbêng embong be ya ambô atu be henang tem ningik anông.

²⁴ Bêng be diti ya hanang ethak môlô nena, ômbêla takatu be môlô nang îlôk môlô ning mek, êng me môlôngêv imbing nena lêk môlô uwa yôv, me nôm êng tem môlômbua.

²⁵⁻²⁶ Wakma môlô teng mek me lemim êv kambom atu be anô te bôk hevong ethak am, êng me otak kapôlômim vo ôpêng. Môlôvong bêng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak kapô vo môlô bêng yom.”*

Yisu, opalê hêv athêng bêng hêndêng ong?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Me Yisu loho ê Jerusalem hethak lonbô be êyô melak matheng ya popatîng. Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka ê hêndêng Yisu.

²⁸ Me enang ik yêni ling nena, “Opalê hêv lêklokwang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be ditu hovong nôm takiti?”

²⁹ Me Yisu henang viyang ethak loho nena, “Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng yom imbing. Be môlô nang ambô êng viyang thêthôp hêndêng ya êng me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokwang hêndêng ya ethak môlô.

³⁰ Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk nanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te? Môlô nang ethak ya!”

³¹ Me loho da enang hethak i nena, “Âô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

³² Metom aô nang nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem lenjing maning ethak aô vômbe nena loho sapêng êv iving nena Jon me plopet te.”

11:15 11:15 Jon 2:14 **11:17 11:17** Ais 56:7; Jer 7:11 **11:18 11:18** Mak 14:1 **11:23 11:23** Mat 17:20 **11:24 11:24** Mat 7:7 **11:25-26 11:25-26** Mat 6:14-15 * **11:25-26 11:25-26** Na lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bênjiti: Metom môlô mî notak kapôlômim vo avîlanô vi ning kambom amî, êng me môlô ning Kamik tem mî etak ya kapô vo môlô ning kambom amî.

³³ Me loho nang hêndêng Yisu nena, “Yoô thông paling.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng be mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lèklokvang hêndêng ya, ya athêng êndêng môlô amî.”

12

Ambô dôhông hethak na kambom eyangging kukapô yak waing (Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Me Yisu henang ambô dôhông doho hethak loho nena, “Anô te hevatho ya kukapô yak waing te me hevak wandu hêwê heveng. Me helav lovang vo embak waing anông pesa vo imbua ya thok. Me helav melak dêim te hethak tololak vo anô mô vo eyangging ku êng. Yôv me hetak ku atu hîlôk anô doho bahening vo eyangging be wakma hik anông me tem loho imbua anông vi me ênggêv vi êndêng yêni. Yôvêm me hetak long êng be hê hîmô long bôyang vambô.

² Wakma yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng na takatu be eyangging ya ku. Yêni la hiving lohongêv anông doho vo yêni hîtôm sêmbok be loho epatok ambô hiving i.

³ Metom loho evalong ôpêng hêk be ik yêni kambom me êv yêni be hê oyang.

⁴ Yôvêm me hêv anô ku yang be hê hethak lonbô, metom ik inda hîlôk kwandok be evong kombom lomalama ethak yêni be evong yêni moma.

⁵ Yôv me hêv anô ku te hethak lonbô metom loho ik yêni vônô. Yôv me hêv tomtom bêng hivup ethak metom evali vi me ik vi vônô.

⁶ “Hevong bêng hele be lèk mî me anô tom yom hîmô. Ôpêng me namalô atu be yêni la hiving anông. Hêv ôpêng be hê me la hêv nena, ‘Diti me yîning wakna be tem endanô ya ambô.’

⁷ “Metom na takatu be eyangging ku êng êyê ôpêng me enang hethak loho da nena, ‘Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyangging lambô ya ku. Bêng be aongik yêni vônô me ku êng tem nimbutak aô ning.’

⁸ Be evalong yêni be ik yêni vônô be îmbi ya kôpik hele yêing be hê.

⁹ “Yôv be tem ku alang embong ômbête? Tem ningik na takêng vônô me nênggêv ku êng êndêng anô vi vo eyangging.

¹⁰ Bôk môlô sam Wapômbêng ya ambô bôti mesa mî?

“Valu atu be na elav melak êndô, me lèk hivutak landing anông.

¹¹ Anômbêng da hevong nôm êng, be yoô yê nôm êng nena mavî anông.’”

Kapua Yeng 118:22-23

¹² Me na Juda ning na bêngbêng eyala nena Yisu henang ambô dôhông êng hethak loho, be ethalo lonjanlê vo embalong yêni. Metom êkô avîlanô, be ditu etak yêni me loho ê.

Tem yoonggêv takis êndêng Sisa mesa dô (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Yôv me êv Palisi doho lèk na esopa Helot doho be ê hêndêng Yisu, vo embatek yêni ethak ambô te vo embalong inda.

¹⁴ Loho yô vo Yisu me enang nena, “Kîdônga, yoô yala nena ong me anô ambô avanông. Thak hâyê na lèk athêng lèk na athêng mî hîtôm tom, be ditu thak honang ambô tom hêndêng loho sapêng. Me hândông Wapômbêng ya lonjanlê avanông thêthop hêndêng avîlanô sapêng. Yôv be lem hêv bisête? Bumalô loho ning balambung henang nena mavî vo aonggêv takis êndêng Sisa mesa dô?”

¹⁵ Hîtôm aonggêv takis êndêng Sisa mesa mî? Metom Yisu hêyê loho ning auk kambom êng thô be henang ik loho ling nena, “Hevong bisête be môlôvong vo ombatek ya? Umbua valuseleng te lêm vo yanga.”

¹⁶ Êng me loho iwa valuseleng te hêlêm vo Yisu. Me henang ik loho ling nena, “Opalê ya dôhông lèk ya athêng hêyô hêk valuseleng iti?”

Me loho nang nena, “Sisa.”

¹⁷ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Sisa ya nômkama me ongêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ongêv êndêng Wapômbêng da.”

Me loholanô be esong kambom hethak ya ambô êng.

*Na ema tem imbiyô bisête
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)*

18 Me Sadyusi doho ê hêndêng Yisu. Sadyusi me ondong te atu be enang nena na ema mî hîtôm imbiyô ethak lonbô amî. Êng me enang ik Yisu ling nena,

19 “Kîdônga, Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, ‘Anô te hema be nali mî be yang hîmô, êng me nimbua avî tôp êng vo nîmbi yang atu be hema nakandung vê.’

20 Bêng be na lêk viyaji bahevi be la-havôyi îmô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî.

21 Êng me nok hiwa avî tôp êng ethak lonbô. Metom nok hema be nakandung mî. Me gwa hiwa avî tôp êng hethak lonbô. Metom gwa hema be nakandung mî.

22 Bêng be viyaji molok takatu be îmô me esopa kombom tomêng yom. Yôv me avî tôp atu hema hiving.

23 Me waklavông na ema iviyô hethak lonbô, me avî atu be na lêk viyaji bahevi be lahavôyi takatu be iwa, me loho ali alête yanavî êng?”

24 Me Yisu henang viyang ethak loho nena, “Môlô mî oyala Wapômbêng ya lêklokvang lêk ya ambô atu be hêk ya kapua katô amî. Be ditu môlô nang ambô lêkgwak bêng.

25 Waklavông na ema iviyô hethak lonbô, me avîlanô tem mî imbua i ethak lonbô amî me mî. Loho tem îmô îtôm anjêla melak leng yom.

26 Môlô nang nena na ema tem mî hîtôm imbiyô ethak lonbô amî. Metom bôk môlô sam Moses ya kapua lêk kôkôthing amela hethang hîmô alokwang ling e? Wakma êng me Wapômbêng henang ethak Moses bêngiti nena, ‘Ya me Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.’

27 Wapômbêng me mî na ema ning Wapômbêng amî. Mî, yêni me na lêkmala yom ining Wapômbêng. Be ditu môlô ning ambô me lêkgwak anông!”

*Balambung alête ditu bêng vo vi?
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)*

28 Kîdônga balambung ining anô te hêyô me helaŋô Yisu lêk Sadyusi îkôki. Me helaŋô Yisu henang loho ning ambô viyang mavî anông. Tomêng me henang ik Yisu ling nena, “Balambung ali alête me ditu bêng vo balambung vi?”

29 Êng me Yisu henang nena, “Balambung ali mung henang nena, ‘Môlô Israêl ondanô katô. Anômbêng yom ditu aô ning Wapômbêng me yêni yom ditu Anômbêng.’

30 Lemim imbing Anômbêng môlô ning Wapômbêng injêk môlô kapôlômim, lêk dôhômim me lêklokvang lêk môlô ning auk sapêng.’

31 Me balambung yang me bêngiti: ‘Lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.’ Balambung vi mî bêng vo balambung yi tiêng amî.”

32 Me anô hîndông ambô balambung henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, honang ambô mavî anông. Yong ambô me avanông bing nena Wapômbêng me tom yom me mî Wapômbêng yang hîmô hiving amî.

33 Aô leŋing imbing yêni avanông bing injêk aô kapôlônging lêk auk be lêklokvang sapêng. Lêk leŋing imbing avîlanô vi hîtôm aô leŋing iving aô da. Ambô balambung yi êng me bêng vo da nômbêng iti lêk da îmbôk ethak amela sapêng.”

34 Yisu helaŋô ôpêng henang viyang lêkauk mavî be henang ethak ôpêng nena, “Mî hîmô dêimbô vo Wapômbêng ya lêklinyak bêng amî.” Me avîlanô sapêng êkô be mî enang ik yêni ling ethak lonbô amî.

*Mesaya me opalê lim lêkmuk?
(Mat 22:41-23:36; Luk 20:41-47)*

35 Me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang nena, “Kîdônga balambung thak enang nena Mesaya me Devit lim lêkmuk vo?”

36 Lovak Matheng hêv auk hêndêng Devit da be henang nena,

“ ‘Anômbêng henang ethak yîning Anômbêng nena,
“Nôndôk ômô ya baheng viyôhok endebe ya tak yong njakyo îmô

vemkapô vimbing êm.” ’ *Kapua
Yeng 110:1*

³⁷ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?”

Avîlanô elanô Yisu ya ambô êng be lejing mavî anông.

³⁸ Yisu hîndông loho be henang nena, “Môlô yanging am vômbe nena kîdônga ambô balambung, lejing iving ingik kwêv dêim kêkêlô be embeng vo avîlanô embam loho. Lêk lejing iving avîlanô bêng anông enang nena, ‘Waklîvông mavî anômbêng’ îndôk maket.

³⁹ Me lejing iving îmô îtôm na bêngbêng îmô Israêl ining melak yeng kapô. Me thak avîlanô engambôm nôm bêng, me lejing iving injang nôm îmô na bêngbêng ining long ethak îmô.

⁴⁰ Loho thak evatek avî tôp be iwa loho ning melak vanî, lêk eteng mek dêim anông vo avîlanô lejing êngêv nena loho me na thêthôp anông. Na êng me tem imbua vovang bêng êndêng wakma evong ambô.”

*Avî tôp te ya da
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Yisu hê hîlôk hîmô bidong melak matheng ya kambum da, me hêyê avîlanô yalimamôk ê êv ining da. Me na lêk valuseleng bêng etak valuseleng bêng anông hîlôk kambum da.

⁴² Me avî tôp te atu be nômka mi anông, hêyô me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum da êng.

⁴³ Me Yisu helam ya na hîndông êlêm me henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena avî tôp iti hêv valuseleng bêng anông vo na takiti sapêng.

⁴⁴ Avîlanô nôm bêng iti ning valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke yom. Me avî tôp iti me nômka mi anông, metom lêk hêv ya valuseleng sapêng me mi hevalong doho long amî.”

13

*Yisu henang ambô hethak melak matheng Jelusalem
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Yisu hetak melak matheng be hele yêing me ya anô hesopa yêni te henang ethak yêni nena, “Kîdônga, nongô melak matheng ya leleyang me kêkêlô bomang lêk ya valu bêngbêng!”

² Me Yisu henang viyang nena, “Lêk hêyê melak bêngbêng takiti e? Malêing bêng tem nimbutak be na vovak tem ingik nômka mi mavî nôm bêng iti pesa be valu yang mi hîtôm nêyômô yang long amî.”

*Malêing lomaloma tem nimbutak
(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)*

³ Yôvêm me Yisu hîmô Dum Oliv me hêyê melak matheng hîmô viyang vulu. Me Pita lo Jems me Jon lo Endulu loho yom ê enang ik yêni ling nena,

⁴ “Nonang ethak yoô nena angête ditu nôm takêng tem nimbutak? Lêk ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nôm takêng lêk bidong oyang?”

⁵⁻⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, “Na lomaloma tem êlêm ethak yîning athêng be tem enang nena, ‘Ya me Mesaya atu.’ Me tem embatek avîlanô bêng anông. Be ditu oyanging am.

⁷ Me tem môlôndanô kôkôthing ethak vovak lomaloma lêk vovak tem nimbutak pik luvuluvu. Nôm takêng tem nimbutak, metom pik lo leng ya dang me mi denang. Be ditu dô ondowaling andô.

⁸ Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me duviyang lêk bôm bêng tem nimbutak long doho. Nôm takêng me hîtôm vovang mung atu be hêpôm avî lêk lathambeng te atu be hevong vo nembathu.

⁹ “Bêng be oyanging am. Tem emba-long môlô be etak îndôk na elanô ambô bahening. Me tem embali môlô îndôk Israêl ining melak yeng hîlôk. Vômbe nena môlô sopa ya be tem môlômba na bêngbêng lêk king malening vo onang ya bêng ethak loho.

¹⁰ Yîning na ya handông tem enang Ambô Mavî vo avîlanô pik sapêng endanô yôv kîming nôm takêng tem nimbutak embeng yam.

11 Wakma evak môlô long be iwa be ê vo ombong ambô, êng me dô ôkô be onang nena, 'Tem yoô nang ômbê?' Mî. Wakma êng me onang auk takatu be Wapômbêng tem nêngêv hêndêng môlô yom. Ambô takêng me Lovak Matheng da tem nenang me mî môlô da tem onang amî.

12 "Me anô loyang tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lambô tem nembong bêng ethak nakandung. Me sêiknena tem ende dôming lîlîng êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik loho vônô.

13 Môlô me yîning avîlanô. Be ditu avîlanô sapêng tem kapôlônîng êndô môlô. Metom ña takatu be eva lêklokwang hele be hêyô yandang, me Wapômbêng tem nêngêv loho vê injêk malêing vo îmô mavî.

14 "Tem môlôngô nôk kambom anông te heva long matheng atu be thak itip vo namba long êng. (Bêng be môlô ña takatu be osam ambô tiêng, me lemim êngêv katô êm.) Me môlô ña takatu be ômô Judia ôyê nôk êng me ôsôv bunu dumlôlê.

15 Me ña takatu be îmô melak vôn me tem mî îndôk bini melak kapô vo imbua ning nômkama andô.

16 Me ña takatu be îmô kukapô dô endeni melak vo imbua ning kwêv thilimbung andô.

17 Aê, titaknena. Wakma êng me tem malêing bêng vo avî takatu be ethambeng lêk avî takatu be êv sum vo sêik kasek.

18 Oteng mek vo malêing takêng mî nimbutak êndêng wakma beleng simbak andô

19 vônmbê nena wakma êng me tem malêing bêng anông be nîmbô ethak vo malêing taksêmbôk atu be Wapômbêng hepesang pik hele be hêyô lêk. Me tem mî nimbutak bêng ethak lonjbô amî.

20 Me Anômbêng mî hendambêng wakma malêing takêng kisi amî, êng me avîlanô sapêng tem ema. Metom yêni la hêv avîlanô takatu be bôk helam loho yôv be ditu hendambêng wakma êng hê bidong.

21-22 "Wakma êng me anô doho tem êlêm be embatek môlô nena, 'Ya me Mesaya' mena 'Ya me Wapômbêng ya plopet te,' me tem embong lavuning lêk nôk thamtham vo embatek avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv metom mî hîtôm embatek loho amî. Be ditu anô te henang ethak môlô nena, 'Ôngô, Mesaya hîmô long iti' mena 'hîmô long tamu,' êng me dô ôngêv imbing andô.

23 Ondanô! Nôm takiti lêk mî hivutak amî denang me ya hanang nôk takêng bêng ethak môlô vo môlô yanging am.

Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm (Mat 24:29-35; Luk 21:25-33)

24 "Malêing takêng hele hîlôk yôvêm, " 'me wak tem nimbutak momanang, me ayông mî hîtôm nîmbi danda amî; 25 me môtôp leng tem nêngêv yak me nôk takatu be hîmô leng tem nendowaling.' *Aisaia 13:10; 34:4*

26 "Wak êng me avîlanô tem injê Anô Ya Nakandung atu tem nêlêm imbing mavông lêk ya lêklinyak lêk ya danda lêkmanging.

27 Yêni tem nêngêv ya anêla bini pik lo leng ya dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv.

28 "Be ditu môlômbua auk ethak alokwang pik. Heyeng yôv me ñaung lêkmuk hivutak, êng me oyala nena wak mavî nêyô.

29 Bêng yom me môlô yê nôk takêng hivutak, êng me oyala nena Anô Ya Nakandung atu ya wakma nendelêm lêk bidong oyang be hîmô melak ambôlêk.

30 Ya hanang avanông ethak môlô nena avîlanô bôlôti tem mî ema amî denang me nôk takêng sapêng tem nimbutak.

31 Pik lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

Anô te mî heyala Yisu ya waklavông nendelêm amî (Mat 24:36-44)

32 "Anô te mî heyala Anô Ya Nakandung ya waklavông lêk ya wakma atu be tem

nendelêm amî. Anêla leng mî eyala hiving amî, me Nakandung mî heyala hiving amî. Wakamik yom ditu heyala.

³³ Bêng be oyangging am be ôngêv lêlê! Vombê nena môle mî oyala waklavông atu be nôm êng tem nimbutak amî.

³⁴ Nôm êng me hitôm anô te hetak ya melak be hê long bôyang. Yêni hê me henang ethak ya na ku vo eyangging ya nômkama. Me hik ku tham tomtom hitôm loho. Me henang ethak anô heyangging melak ambôlêk nena neyangging manjeng anông.

³⁵ “Bêng be môle mô lêlê be oyangging am vombê nena môle mî oyala waklavông atu be melak alang tem nêyô ethak lonbô amî. Te nêlêm êndêng yathindang mena bilivông bing mena wakma tale heleng mena heyang wakbêng ma.

³⁶ Endekeme tem nêlêm bôlôtom me ninjê nena môle êkthôm denang.

³⁷ Ambô ti be ya hanang ethak môle, me ya hanang ethak avîlanô sapêng hiving nena, ‘Môle yangging am!’ ”

14

Avi te hengathô nôm uv mavî hêyô hîmô Yisu kwandôk

(Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53; 12:1-8)

¹ Wak lokwanyî hêk denang vo lejing êngêv waklavông Wapômbêng iwa Islael vê hêk malêing, yang me Hêv Lîlîng* me yang me Eyang Polom Yis Mî. Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô bal-ambung evong vo embatek Yisu vo emba-long yêni be ingik vônô.

² Be enang nena, “Lêk me waklavông nôm wapôm be dô aômbong ku êng andô. Endekeme avîlanô tem lejing maning be embong vovak.”

³ Wak êng me Yisu hîmô Saimon ya melak nang Betani. Sêmbôk me ôpêng hêpôm kômbôk lepla metom bôk mavî. Yisu hîmô balê eyang nôm hîmô me avî te hêlêm me hiwa kolopak kêkêlô te be nôm

uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông. Me hik kolopak êng kwandôk li me hengathô nôm uv mavî êng hêyô hîmô Yisu kwandôk.

⁴ Me avîlanô vi atu be îmô long êng hiving êyê be lejing maning be enang ethak loho da nena, “Bisête be hivuling nôm uv mavî êng hê oyang?”

⁵ Hitôm nêngêv vo anô yang êngêv vuli ethak valuseleng îtôm anô te ya ku son-dakbêng te ya vuli vo nimbua be nêngêv avîlanô siv livung ethak!” Êng me lejing maning be ethang avî êng kambom.

⁶ Metom Yisu henang nena, “Bisête be môle êv malêing hêndêng avî ti? Otak yêni. Yêni hevong nôm mavî anông hêndêng ya.

⁷ Avîlanô siv tem îmô imbing môle îtôm wak nômbêng iti sapêng, be lemim iving ôngêv loho livung êng me ôngêv livung. Metom tem mî ya mô imbing môle vambô amî.

⁸ Nôm atu be yêni hitôm nembong me lêk hevong yôv be hengathô nôm uv mavî hêyô hîmô ya be lêk hepesang ya kôpik yôv vo endav.

⁹ Ya hanang avanông ethak môle nena pîk nômbêng atu be enang yîning Ambô Mavî bêng hevong me tem enang ethak nôm atu be avî ti lêk hevong hiving embeng vo avîlanô lejing êngêv yêni.”

¹⁰ Êng me Judas Iskariot, yêni me Yisu ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng na bêngbêng îmbôk da vo nêngêv Yisu îndôk loho bahenjing.

¹¹ Elanjô ambô êng me lejing mavî anông be epatôk ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni. Be ditu yêni hethalo lonjanlê vo nenang Yisu bêng.

Yisu heyang nôm Waklavông Hêv Lîlîng hiving ya na hîndông

(Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25)

¹² Waklavông ya athêng nena Eyang Polom Yis Mî ya wak ali himung hêyô. Hêndêng wak êng me thak ik boksipsip nakandung te vo lejing êv Waklavông Hêv

13:35 13:35 Luk 12:38 * **14:1 14:1** Waklavông Hêv Lîlîng me avîlanô Islael lejing êv sêmbôk atu be Wapômbêng ya anêla atu be thak hik anô vônô hê avîlanô Islael ining melak, metom hêv loho lîlîng be hele be hê hethak avîlanô Ijip ining melak me hik loho ning bôp sapêng vônô. **14:3 14:3** Luk 7:37-38 **14:7 14:7** Lo 15:11 **14:8 14:8** Jon 19:40 **14:12 14:12** Etak Ijip 12:6

Lîlîng. Me Yisu ya ɲa hîndông enang ik yêni ling nena, “Lem hêv yoô na melak alête vo apôpêk nô m leŋing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng îndôk?”

¹³ Me Yisu hêv ya ɲa hîndông yi be ê me henang nena, “Mamu nu melak lôn kapô me tem ôpôm anô te be hiwa ɲanam lêk wîng bêng te îndôk lonɗanlê, me osopa yêni bunu.

¹⁴ Me hivutak êyô melak kapô te be hê, me yu nang ethak melak êng ya alang nena, ‘Kîdôngga henang nena, “Yîning melak kapô atu be yangang nô m Waklavông Hêv Lîlîng imbing yîning ɲa ya handông hîmô sê?” ’

¹⁵ Êng me tem ningik melak kapô bêng te atu be hêk daku vilîng thô ethak mamu. Melak kapô êng me nô mkama sapêng bôk hîmô yôv. Be dît u mamu opesang aô ning nô m îmô long êng.”

¹⁶ Êng me ya ɲa hîndông yi atu ê êyô melak lôn êng kapô. Me êyê nô mkama sapêng hîtôm datu be yêni henang. Me epesang nô m Waklavông Hêv Lîlîng vo loho.

¹⁷ Yathîndang hêmbôk me Yisu lêk ya ɲa hîndông lauming be lahavôyi ê êyô long êng.

¹⁸ Loho eyang nô m îmô me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô te tem nenang ya bêng. Ôpêng diti heyang nô m hiving ya.”

¹⁹ Me loho leŋing malêing be tomtom enang hethak yêni nena, “Betha ya mesa?”

²⁰ Me Yisu henang viyang ethak loho nena, “Môlô lauming be lahavôyi takatu te. Ôpêng diti hetak bang hîlôk belev hiving ya.

²¹ Anô Ya Nakandung atu teni îtôm bôk ekavu yôv hethak yêni. Metom alitakna. Malêing bêng vo ôpatu be henang Anô Ya Nakandung bêng. Mavî vo talêmbô bôk mî nembathu yêni amî!”

²² Loho eyang nô m hîmô me Yisu hiwa polom te me hêv la mavî. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya ɲa hîndông me henang nena, “Môlômbua be ongwang. Diti me yîning vathiap.”

²³ Yôvêm me hiwa keyek lêk waing be henang la mavî. Me hêv hêndêng loho sapêng be inum.

²⁴ Me henang ethak loho nena, “Diti me yîning lêkma atu be tem nenangthô vo nembak tava imbing Wapômbêng lêk avîlanô pîk vo nêngêv avîlanô bêng anông livung.

²⁵ Ya hanang avanông ethak môlô nena, tem mî hîtôm ya num waing ethak lonbô amî endebe yambôna Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô ê m mîng tem ya num waing lêkmuk.”

²⁶ Me loho êv yeng te yôv me ethak be ê Dum Oliv.

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông yêni paling

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Me Yisu henang ethak loho nena, “Bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua nena, “‘Tem yangik boksipsip alang vônô, me boksipsip tem îsôv mayaliv bini.’

Sekalaia 13:7

Be dît u môlô sapêng tem otak ya me ôsôv mayaliv bunu.

²⁸ Metom hik ya ling ethak lonbô, me tem yamung be yana Galili yôv kîmîng môlô tem ombeng ya yam.”

²⁹ Me Pita henang nena, “Mî, loho sapêng etak ong be ê, me tem yamba imbing ong denang.”

³⁰ Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông bing hethak ong nena bîlîvông iti me tale mî nendeng bôlô yi amî denang, me tem nonang îtôm bôlô lô nena hîthông ya paling.”

³¹ Metom Pita henang lêklokvang nena, “Evong vo ingik ya vônô imbing ong, metom mî hîtôm ya nang nena ya hathông ong paling amî. Mî anông!” Me ya ɲa hîndông sapêng enang bêng yom.

Yisu heteng mek hîmô Getsemani

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Yôvêm me loho êyô long atu be elam nena Getsemani me henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng mek.”

³³ Me hiwa Pita lo Jems me Jon be ê hiving yêni. Me yêni kapô putup be la malêing kambom.

³⁴ Me henang ethak loho nena, “Ya kapôlông lèk malêing kambom hitôm lèk ya hama yôv. Môlô mô long iti me ôngêv lèlê.”

³⁵ Me hê dêim doke me hêv yak hîlôk pîk be heteng mek nena lonjanlê te hêk vo yêni me Wapômbêng êngêv malêing lèk vovang iti vê.

³⁶ Me henang nena, “Aba,* Wakamik, ong hitôm nombong nômkama sapêng. Bêng be nôngêv keyek iti vê injêk ya. Metom dô nosopa yîning ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving.”

³⁷ Yôvêm me Yisu hele hê me hêyê ya ña hîndông lèk êkthôm. Me henang ethak Pita nena, “Saimon, hôêkthôm e? Ong mî hitôm nômô lèlê wakma nate amî e?”

³⁸ Nômô lèlê be noteng mek vo dô nôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek ong andô. Dôhông la hiving nembong mavî metom kôpik vau be mî hitôm nembong amî.”

³⁹ Yôvêm me hîvô hê me heteng mek bôu atu hethak lonbô.

⁴⁰ Yôv me hele hê hethak lonbô me hêyê loho êkthôm denang, vômbe nena malejing heyang be mî hitôm îmô lèlê amî. Be ditu îthông nena enang ômbê êndêng yêni.

⁴¹ Yôvêm me hele hê bôlô ali lô me henang ethak loho nena, “Môlô ôêkthôm be uwa lovak denang e? Lèk hitôm! Ondangô, wakma lèk hêyô yôv vo etak Anô Ya Nakandung atu îndôk ña kombom kambom bahejing.

⁴² Bêng be umbiyô vo aô na. Ôngô! Ôpatu be tem nenang ya bêng lèk hêlêm yôv.”

Evalong Yisu

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yisu henang ambô denang me Judas hêyô. Yêni me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te. Me avîlanô bêng anông êlêm iving yêni be iwa bîng vovak lèk ñokyôhok. Ña takêng me ña bêngbêng

îmbôk da lèk kîdônga ambô balambung lèk avaka êv loho be êlêm.

⁴⁴ Ôpatu be tem nenang Yisu bêng bôk hik lavuning te thô hêndêng loho nena, “Ôpatu be ya hanggu, me Yisu. Be ditu ombalong injêk me oyanging inda manjeng me umbua bunu.”

⁴⁵ Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, “Kîdônga.” Me hinggu yêni.

⁴⁶ Me ña takatu be ê hiving Judas evalong Yisu be iwa be ê.

⁴⁷ Me ña takatu be eva bidong te hendandi ya bîng vovak be hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk vi thô.

⁴⁸ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Betha ya me anô kambom anông be môlô uwa bîng vovak lèk ñokyôhok be ôlêm vo ombalong ya mesa, bisê?”

⁴⁹ Wak nômbêng iti me thak ya hamô melak matheng ya popatîng be ya handông môlô metom mî môlô valong ya amî vo? Metom lèk nôm takêng hivutak vo Wapômbêng ya ambô ningik anông.”

⁵⁰ Êng me ya ña hîndông sapêng etak yêni me îsôv mayaliv be ê.

⁵¹ Me anôsêng te hesopa Yisu heveng yam be hivuliv lînkôpik hethak kwak mavî tom yom. Me evong vo embalong yêni,

⁵² metom evalong kwak oyang me hîsôv ling popam be hê.

Enang Yisu bêng hethak Senhidlen

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵³ Me loho iwa Yisu be ê hêyô kwandôk bêng hîmbôk da. Me ña bêngbêng îmbôk da sapêng lèk avaka sapêng lèk kîdônga ambô balambung sapêng ethak tom.

⁵⁴ Me Pita hesopa Yisu heveng yam metom heveng dêim doke. Me hivutak êyô kwandôk bêng hîmbôk da ya bandêng kapô. Me hê hîmô hiving kwak bidong be hivuning amela hiving loho.

⁵⁵ Me ña bêngbêng îmbôk da lèk kanso sapêng ethalo avîlanô doho vo enang Yisu ya kambom takatu be hevong bêng, vo loho embong ambô ethak vo ingik yêni

14:34 14:34 Jon 12:27 14:36 14:36 Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:36 14:36 “Aba” ya ondong me wakamik. Êng me ambô Alam, Yisu loho ning ambô. 14:49 14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 14:50 14:50 Mak 14:27-31

vônô. Metom mî êpôm Yisu ya kambom te vo ingik yêni vônô amî.

⁵⁶ Avîlanô bêng anông enang ambô yôhîng ethak Yisu, metom ining ambô takatu be enang me mî hîtôm tom amî.

⁵⁷ Me doho iviyôva me enang ambô yôhîng hethak Yisu bêniti,

⁵⁸ “Yoô lanô yêni henang nena, ‘Tem yandining melak matheng iti be anô elav hethak bahening. Me hîtôm wak lô yom me tem yandav lêkmuk yang atu be mî elav hethak bahening amî.’ ”

⁵⁹ Metom ining ambô takatu be enang hê mayaliv me mî enang ambô tom yom amî.

⁶⁰ Êng me kwandôk bêng hîmbôk da hiviyô heva loho malening me henang ik Yisu ling nena, “Ŋa takiti lêk enang ong bêng yôv me ong bonong vo? Ong ambô mî e?”

⁶¹ Metom Yisu bonong yom me mî henang ambô te amî.

Me kwandôk bêng hîmbôk da henang ik Yisu ling hethak lonbô nena, “Ong Mesaya, Anômbêng Matheng atu Nakandung e?”

⁶² Me Yisu henang nena, “Ya êng diti. Me tem môlôngô Anô Ya Nakandung atu tem nîmô Wapômbêng Lêklinyak Anông bang viyôhok be tem nêyômô mavông leng be nêlêm.”

⁶³ Me kwandôk bêng hîmbôk da helaŋô ambô êng me hêvôv ya kwêv kê be henang nena, “Lêk yôv. Bisête be aô leŋing iving andaŋô ambô doho imbing?”

⁶⁴ Lêk aô lanô yôv nena hivuling Wapômbêng ya athêng be henang nena yêni da me hîtôm Wapômbêng. Be ditu môlô ning auk bisête?”

Me loho sapêng enang nena, “Hevong kambom be ditu tem nema.”

⁶⁵ Yôvêm me doho isuvapôk hethak yêni. Me vi ivuliv mandaluk thing hethak kwak me epeng yêni be enang nena, “Nonang ambô plopet nena opalê diti hik ong?” Me kwak bidong evalong yêni be ik hiving.

Pita henang nena hîthông Yisu paling
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita hîmô tamu melak atu ya bandêng kapô, me kwandôk bêng hîmbôk da ya avî ku te hêlêm.

⁶⁷ Me hêyê Pita hivuning amela hîmô. Me hêyê yêni be henang nena, “Ong iti me thak hoveng hiving Yisu, anô Nasalet atu.”

⁶⁸ Metom Pita henang nena, “Mî, ya hathông ambô tu be honang paling.” Me hele be hê bidong bandêng ambôlêk. Me tale te heleng.

⁶⁹ Me avî ku atu hêyê Pita hethak lonbô me henang ethak anô takatu be eva bidong hiving yêni nena, “Ôpiti me ŋa takatu ining anô te.”

⁷⁰ Metom yêni henang ethak lonbô nena, “Mî.”

Yôvêm me ŋa takatu be eva bidong enang hethak Pita hethak lonbô nena, “Avanông bing nena ong me anô Galili te be ditu ong me ŋa êng te.”

⁷¹ Metom Pita henang nena, “Mî ya hanang ambô avanông amî, êng me tem Wapômbêng êngêv vovang êndêng ya. Ethak Wapômbêng ya athêng me ya hanang avanông bing nena ya hathông ôpitu be honang paling.”

⁷² Ketheng oyang me tale heleng bôlôyang, êng me Pita la hêv ambô atu be Yisu henang ethak yêni nena, “Tale mî nendeng bôlô yi amî denang, me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.” Êng me Pita hikum be heleng bêng.

15

Iwa Yisu be ê hêndêng Pailat

(Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹ Lêkbôk momaŋaning mî me kaŋso sapêng ethak tom. Loho me ŋa bêngbêng îmbôk da lêk avaka lêk kîdôngga ambô bal-ambung. Epatôk ambô hethak tom yôvêm me evak Yisu bang lêku me iwa be ê êv êndêng Pailat.

² Me Pailat henang ik Yisu ling nena, “Ong ŋa Juda ning king mesa?”

Me Yisu henang viyang nena, “Hîtôm ditu ong da honang.”

³ Me ña bènjbêng ìmbôk da ìmbi Yisu linjôpik hethak ambô lomaloma.

⁴ Yôv me Pailat henang ik Yisu ling hethak lonjbô nena, "Ong ambô mî mesa? Loho ìmbi lemvim kôpik hethak ambô lomaloma."

⁵ Metom Yisu bonong yom. Be ditu Pailat hesong kambom.

⁶ Waklavông Hêv Lîlîng nômbêng iti, me avîlanô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me thak hêv ôpêng vê.

⁷ Sondakbêng êng me anô te be ya athêng nena Balabas hîmô kalaondong. Yêni hîmô kalaondong hiving ña takatu be loho evong vovak hiving Lom be ik anô doho vônô.

⁸ Êng me avîlanô ê êyô vo Pailat me elam vo nêngêv anô kalaondong te vê îtôm thak evong lômbôlông.

⁹ Me Pailat henang ik loho ling nena, "Môlô lemim iving ya tak môlô avîlanô Israèl ining king iti mesa?"

¹⁰ Pailat heyala nena ña bènjbêng ìmbôk da lenjîdang hethak Yisu be ditu evong ambô vo yêni be henang bêng.

¹¹ Metom ña bènjbêng ìmbôk da ik avîlanô kapôlônjing ling vo endam nena netak Balabas bini me nembalong Yisu long.

¹² Me Pailat henang ik loho ling hethak lonjbô nena, "Me tem yambong ômbê thak ôpatu be olam nena Israèl ining king?"

¹³ Me sapêng elam nena, "Injik vônô ethak alovalasing!"

¹⁴ Me Pailat henang nena, "Vo? Yêni hevong ômbê kambom?"

Metom loho elam lêklokvang hethak lonjbô nena, "Injik vônô ethak alovalasing!"

¹⁵ Me Pailat la hiving nembong avîlanô nômbêng atu lenjing mavî be ditu hetak Balabas be hê hêndêng loho. Me henang be evali Yisu hethak yak lêklilu, yôvêm me hetak hîlôk ña vovak bahenjing vo injik vônô ethak alovalasing.

Ña vovak enang ambôma hethak Yisu (Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Yôvêm me ña vovak iwa Yisu be ê Pailat ya melak bandêng kapô. Me elam ña vovak sapêng be êlêm ethak tom.

¹⁷ Me iwa kwêv lêkma dêim te hîtôm king ining kwêv be ik îlôk Yisu me iwa yak lêklilu atu be epesang hîtôm king ining kwakdam be ik hîlôk kwandôk.

¹⁸ Me iviyô êv bahenjing ling ethak leng be enang nena, "Waklîvông mavî avîlanô Israèl ining king!"

¹⁹ Me ik kwandôk hethak kwanding te lômbôlông be îsuvapôk hethak yêni. Yôvêm me eya venjîbudum thîvô me evong hîtôm êv yeng ethak yêni.

²⁰ Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me ik kwêv lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonjbô. Me elom yêni be ê vo injik vônô ethak alovalasing.

Ik Yisu hethak alovalasing

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Me anô te be ya athêng nena Saimon nang Sailini hêlêm nang bôyang be hevong vo ni Jelusalem. Yêni me Aleksanda lo Lupus ining lambô. Be ña vovak êpôm yêni be enang lêklokvang vo nimbua Yisu ya alovalasing.

²² Êng me iwa Yisu be ê long te atu be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya ondong nena Long Kwandôk Lokvang.

²³ Yôv me iwa waing be isuvuling hiving alokvang te ya thôk be êv hêndêng yêni vo ninum vo vovang etaving. Metom hêndô.

²⁴ Êng me loho ik yêni long hethak alovalasing. Yôvêm me ìmbi valu vo injê nena opalête tem nimbua ya kwêv lo kwak.

²⁵ Wakma bahevi be lahavôva lêkbôk me ik Yisu hethak alovalasing.

²⁶ Alovalasing ya viling me ekavu ambô atu be enang hethak Yisu nena,

ÑA JUDA NING KING.

15:5 15:5 Ais 53:7; Mak 14:61 **15:11 15:11** Ap 3:13-14 **15:21 15:21** Lom 16:13 **15:24 15:24** Sng 22:18
15:27-28 15:27-28 Ais 53:12 * **15:27-28 15:27-28** Ña lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bènji: Bêng be Wapômbêng ya ambô bôte hik anông. Ambô êng henang bènji, "Loho yê yêni hîtôm anô kambom." **15:29 15:29** Sng 22:7; 109:25; Mak 14:58

²⁷⁻²⁸ Me êthôkêng anô vani lokwanyî hiving yêni. Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhok, me yang heva bang vikeng.*

²⁹ Me avîlanô takatu be elom lonjanlê êng be ê me enang ambôma hethak yêni lêk evali lunjinkwandôk be enang nena, "Ai! Ong anô atu be honang nena tem nunduning Wapômbêng ya melak matheng thô be nondav ethak lonbô îtôm wak lô yom e?"

³⁰ Bêng me nongêv ong da livung be notak alovalasing be nôlêm pîk!"

³¹ Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung enang ambôma hiving. Be enang hethak loho da nena, "Ôngô! Yêni bôk hêv avîlanô vi livung, metom mî hitôm nêngêv yêni da livung amî vo?"

³² Yêni me Mesaya, Israêl ining king e? Êng me netak alovalasing be nêlêm pîk vo aônga be aôngêv imbing!" Me anô yi atu be eva alovalasing hiving yêni thêi nang ambôma hiving.

Yisu hema

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Hêndêng wakma lauming be lahavôyi me momananing hêyô pîk sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô.

³⁴ Wakma lô me Yisu helam kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" Ambô êng ya ondong nena, "Yîning Wapômbêng, yîning Wapômbêng, bisête be hândô ya?"

³⁵ Me avîlanô vi atu be eva long êng elanô ambô êng be enang nena, "Ondanô, yêni helam Elaija."

³⁶ Me anô te hevothong be hê me hiwa kapôk be hethong îlôk waing maning. Me hivuvi kapôk êng ethak nok te be hêv êndêng Yisu vo ninum. Me ôpêng henang nena, "Ôndô vo aônga yôvêm endekeme Elaija tem nêlêm êngêv yêni vê ma."

³⁷ Me Yisu helam kaêk lêkwaê me hema.

³⁸ Me kwak bêng atu be hêkôlê heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk viling be hêyô vimbing.

³⁹ Me anô vovak lêik atu be heva bidong vo Yisu hêyê kombom atu be Yisu hema hethak, êng me henang nena, "Avanông

bing, ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông."

⁴⁰ Avî doho eva dêim doke be êyê heva. Avî takêng te me Malia nang Makdala. Me te me Malia, Jems anôsêng lo Josep ining talêmbô. Me te me Salome.

⁴¹ Sêmbôk be Yisu hîmô Galili me avî takêng thak esopa yêni be êv yêni livung. Me avî bêng anông îmô hiving Yisu be esopa inda be ê Jelusalem îmô long êng hiving.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Wak ik Yisu vônô, êng me waklavông avîlanô thak epesang ining nômkama vo Sabat. Me wak êng ya yathindang bîlvông me tem Sabat.

⁴³ Bêng be ditu wak heva denang me Josep nang Alimatia hêyô. Yêni me Senhidlen ining anômbêng te. Yêni thak hêv lêlê vo Wapômbêng ya lêklinyak bêng atu be tem nêlêm. Yêni mî hêkô amî me hê hêyô Pailat me henang vo nimbua Yisu ya kôpik.

⁴⁴ Me Pailat helanô nena Yisu lêk hema yôv be hesong kambom me helam anô vovak lêik atu hêlêm. Me henang ik ôpêng ling nena, "Yisu lêk hema yôv mesa mî e?"

⁴⁵ Me helanô anô vovak lêik ya ambô yôv me hîlôk vo Josep imbua ya kôpik.

⁴⁶ Êng me Josep hêv kwak dêim mavî doho vuli be hiwa Yisu linjôpik vê hêk alovalasing be hivuliv thing ethak kwak takatu. Me hiwa hê hêndô hêk kalang valu ambuang atu be elav vo endav nama îndôk. Me himbumbi valu bêng te vo hik kalang ambôlêk thing hethak.

⁴⁷ Malia nang Makdala lêk Malia Josep talêmbô eva be êyê long atu be etak Yisu ya kôpik hêk.

16

Yisu hiviyo hethak lonbô

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Sabat hele hîlôk yôv me Malia nang Makdala lo Malia, Jems talêmbô, me Salome, loho êv vuli nôm uv mavî vo imbua bini vo etak ethak Yisu kôpik.

² Me sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk momañaning mî me loho iviyô be ê kalang.

³ Me enang ik i ling nena, “Anô alête tem nimbumbi valu atu be hîmô kalang ambôlêk vê vo aô êm?”

⁴ Metom êyô kalang me êyê nena valu bêng atu me lêk imbumbi hê hîmô dang yôv.

⁵ Loho ivutak êyô kalang kapô me êyê anôsêng te lêk kwêv thapuk dêim te hîmô loho bahenjing viyôhok. Loho yê be esong kambom.

⁶ Me ôpêng henang nena, “Dô môle pîndîk andô. Ya hayala nena othalo Yisu nang Nasalet atu be ik ethak alovalasing. Yêni lêk hiviyô be hê yôv me mî hêk long iti amî. Ôngô long atu be êndô yêni hêk diti.

⁷ Yôv be môle nu vo onang ethak ya na hîndông lêk Pita nena, ‘Yêni lêk himung be hê Galili vo môle. Môle nu yô long êng me tem ôngô yêni îtôm sêmbok atu be bôk henang yôv hethak môle.’ ”

⁸ Me avî takêng êkô be elowaling kambom me etak kalang be îsôv ele yêing be ê. Me êkô be loho bonong yom me mî enang ambô êng ethak anôla amî.

*Malia nang Makdala lêk Yisu ya na hîndông êyê yêni**

(Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23)

⁹ Yisu hiviyô hêndêng sonda te ya wak ali himung. Me hik inda thô mung hethak Malia nang Makdala, avî atu be bôk Yisu hêv gôk kambom bahevi be lahavôyi vê hîmô yêni.

¹⁰ Êng me Malia hê me henang ethak na takatu be bôk eveng hiving yêni. Na takêng lejing malêing be eleng îmô.

¹¹ Me elanjô nena Yisu hîmô lêkmala be Malia lêk hêyê yêni, metom loho mî êv iving ambô êng amî.

¹² Yôvêm me Yisu ya na hîndông yi etak melak bêng be ê long yang. Me Yisu hivutak yanjda be hik inda thô hethak thêi.

¹³ Me ele ê enang ambô êng hêndêng ya na hîndông viyang, metom mî êv iving thêi ning ambô amî.

¹⁴ Yôv me Yisu ya na hîndông lauming be lahavôtom eyang nôm îmô, me Yisu da hêyô vo loho. Me hethang loho lêklokvang hethak kapôlônging thekthek be mî êv iving na takatu be êyê nena yêni lêk hiviyô yôv ining ambô amî.

¹⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Môle nu îtôm pîk sapêng me onang Ambô Mavî atu be hethak ya bêng ethak avîlanô sapêng.

¹⁶ Opalê atu be hêv iving be hithik nanam me tem nîmô mavî. Me opalê atu be mî hêv iving amî, me tem nimbua vovang ethak ya kombom kambom takatu be hevong.

¹⁷ Wapômbêng tem netak nôm thamtham lomalama îndok na êv iving bahenjing bêniti. Hethak yîning athêng, me tem êngêv gôk kambom vê lêk enang ambô mathôm lêkmuk.

¹⁸ Me embalong bôyiv kambom ethak bahenjing lêk inum nôm atu be tem ningik anô vônô metom tem îmô mavî. Me etak bahenjing êyônjêk na lêk kômbok, me tem imbutak mavî.”

*Wapômbêng iwa Yisu
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ Anômbêng Yisu henang ambô hiving loho yôv me iwa yêni hethak leng be hê hîmô Wapômbêng bang viyôhok.

²⁰ Yôv me ya na hîndông ê me enang Ambô Mavî êng heveng long nômbêng iti sapêng. Me Anômbêng hevong ku hiving loho be hik ining ambô long hethak nôm thamtham takatu be evong.

16:7 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8 16:9-20** Na lêkauk bêng anông lejing êv nena ambô êng me Mak da mî hekavu amî, me anô yanjda hekavu heveng yam. **16:14 16:14** 1Ko 15:5 **16:15 16:15** Ap 1:8 **16:16 16:16** Ap 2:38 **16:17 16:17** Ap 2:4; 8:7 **16:18 16:18** Luk 10:19; Ap 28:3-6 **16:19 16:19** Ap 1:9-11; 2:33-34 **16:20 16:20** Ap 14:3; Hib 2:3-4

Ambô Mavî atu be Luk hekavu

Ambô himung

Luk hekavu kapua tiêng. Yêni me anô long bôyang me mî Isael te amî. Yêni me dokta te be Pol ya anô môlô. Yêni da mî hêyê Yisu amî, metom henang ambô hiving ña nômbêng atu be bôk êyê Yisu hethak malênging.

Yêni hekavu kapua tiêng hêndêng anômbêng Tiopilus. Ña lêkauk ethak Wapômbêng ya ambô doho lejing êv nena Tiopilus me anô Lom te. Luk la hiving Tiopilus neyala ambô avanông ethak ômbêla takatu be Yisu henang be hevong. Bêng be ditu hekavu hethak ômbêla takatu be hivutak himung yôv kîmîng evathu Yisu hê hele be hêyô wakma hethak leng be hê. Bêng yom me Luk ik thô nena Yisu mî hêlêm vo nêngêv ña Isael yom vê injêk malênging amî. Mî. Hêlêm vo nêngêv Isael lêk ña long bôyang vê injêk malênging imbing.

Kapua Luk me Yisu helam yêni da nena, “Anô Ya Nakandung” bôlô bêng anông. Vômbê nena sêmbôk me Yisu hîmô melak leng hîtôm dôhō yom, metom heveng yam me yêni hîlôk be hêlêm be avî pîk hevathu yêni. Be ditu helam yêni da nena Anô Ya Nakandung. Metom yêni da me king atu Wapômbêng hîtôk vo ninjê be neyanging nômkama sapêng hîtôm sêmbôk be hîmô melak leng. Hîtôm sêmbôk Daniel bôk hêyê hethak navîng be henang ôpêng bêng nena yêni me hîtôm aô ña pîk (Dan 7:13-14).

Luk hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma. Yôvêm me hekavu kapua Aposol hiving.

Ondong atu be Luk hekavu kapua tiêng

¹ Anômbêng Tiopilus, anô bêng anông evong ku lêklokvang vo ekavu kapua hethak nômbêng takatu be bôk hik anông hêk yoô livông.

² Loho ekavu ambô hîtôm thak anô vi êyê Yisu hevong be henang. Ña êng îmbô hîtôm Wapômbêng ya ña ku be enang kôkôthing êng ethak avîlanô.

³ Be ditu mung anông me ya havong ku bêng hiving vo yîning ambô sapêng nimbutak thêthôp be nîmô yêing, be ditu ya leng hiving nena ya kavu kapua tiêng êthôk êndêng ong ethak nômbêng.

⁴ Ya hakavu ambô takêng vo nêngêv ong livung vo noyala ambô takatu be bôk holañô êng me ambô avanông.

Anjêla hêyô vo Sekalaia

⁵ Sêmbôk atu be King Helot heyanging avîlanô Judia me anô hîmbôk da te hîmô be ya athêng nena Sekalaia. Yêni hevong ku hîmbôk da hiving ña ondong atu be ining athêng nena Abiya. Me yanavî Elisabet hivutak nang Alon limi hiving hîtôm Sekalaia.

⁶ Thêi mô thêthôp anông hêk Wapômbêng mandaluk me thak esopa ambô balambung lêk Anômbêng ya ambô sapêng avanông.

⁷ Metom Elisabet me avî yamu te, be ditu thêi sêik mî me îmbô hele be eyalôv.

⁸ Wak te me Abiya ya ondong ining waklavông embong ku îmbô melak matheng. Me etak Sekalaia vo nembong ku îmbô Wapômbêng mandaluk.

⁹ Loho sopa ña îmbôk da ning kombom be îmbî valu vo injê nena opalête tem nimbutak êyô Anômbêng ya melak matheng kapô bini vo nîmbôk da uv mavî. Êng me Sekalaia ya athêng hivutak be yêni hevong bêng.

¹⁰ Be hîmbôk da uv mavî me avîlanô bêng anông îmbô melak vi yêing be eteng mek îmbô.

¹¹ Êng me Anômbêng ya anjêla te hêyô vo Sekalaia be heva long îmbôk da uv mavî ya alakdala viyôhok.

¹² Sekalaia hêyê anjêla, êng me hesong be hêkô kambom.

¹³ Metom anjêla henang nena, “Sekalaia, dô nôkô andô. Yong mek me Wapômbêng bôk helañô yôv. Vônîm Elisabet tem nembathu nalum malô te be nondam ya athêng nena Jon.

14 Me tem lem mavî bêng anông. Sêik êng hivutak me avîlanô bêng anông tem leñing mavî

15 vômbe nena yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk Anômbêng mandaluk. Yêni mî hitôm ninum waing lêk ñanam maning vi amî. Me heva talêmbô la denang me tem Lovak Matheng imbôlô yêni kapô thing.

16 Me tem nendom avîlanô Israel bêng anông endeni êndêng Anômbêng loho ning Wapômbêng ethak lonbô.

17 Me yêni tem nimbua Elaija ya kombom lêk lêklokwang be nimung vo Anômbêng. Me tem nembong be lambô lêk nali imbutak kapôlônging tom. Lêk tem nembong ña linjong kôtông linjonging ipuak be endanô ña thêthôp ining auk mavî. Me yêni tem nembong bêng vo avîlanô epesang i vo imbua Anômbêng thô."

18 Me Sekalaia henang ik anêla ling nena, "Yêi luvi bôk ayalôv yôv be ômbête tem ningik thô vo ya yala nena yong ambô tem ningik anông?"

19 Metom anêla henang viyang nena, "Ya Gabriel be thak ya hava Wapômbêng mandaluk. Be diti yêni da hêv ya be ya halêm vo ya nang ambô mavî tiêng êndêng ong.

20 Yôv be nondanô. Mî hôêv iving yîning ambô amî. Be tem viem putup me mî hitôm nonang ambô amî endebe yîning ambô ti ningik anông êndêng waklavông atu be Wapômbêng hitôk."

21 Avîlanô eyangging Sekalaia hele be mî me leñing êv nena ômbête lêk hêpôm inda hîlôk melak matheng kapô.

22 Yôv me Sekalaia hele yêing me ambôlêk lêk putup be mî hitôm nenang ambô ethak loho amî. Me hik nômkama thô hethak bang yom me mî henang ambô amî. Êng me loho yala nena yêni lêk hêyê wêng te hîlôk melak matheng kapô.

23 Sekalaia hevong ya ku yôv me yêni hîvô hê ya melak.

24 Yôvêm me Sekalaia yanavî Elisabet hethambeng. Me hîmô ya melak kapô yom hitôm ayông bahevi.

25 Me henang nena, "Lêk iti me Anômbêng la mavî be hevong nôm iti hêndêng ya be hêv yîning moma vê hêk avîlanô malenjing."

Anêla hêyô vo Malia

26 Elisabet ya ayông hethambeng hitôm bahevi be lahavôte me Wapômbêng hêv anêla Gabriel be hê hêyô melak lông te be elam nena Nasalet hêk Galili kapô.

27 Yêni hê hêyô vo avî voyavô te be bôk mî ninjêk imbing anô amî denang. Avî êng ya athêng nena Malia be ya avîlanô bôk itôk yêni yôv vo nimbua anô te be ya athêng nena Josep. Josep me King Devit lim.

28 Anêla hê hêndêng Malia me henang nena, "Waklîvông mavî ong! Anômbêng hîmô hiving ong be bôk hêv ya wapôm hêndêng ong."

29 Me Malia helanô ambô êng be hesong kambom be la hêv nena ambô alête bêng.

30 Metom anêla henang ethak yêni nena, "Malia, dô nôkô andô vômbe nena lêk huwa Wapômbêng ya wapôm yôv.

31 Nondanô. Tem nothambeng be nombathu sêik anô te be nondam ya athêng nena Yisu.

32 Yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng. Me tem endam yêni nena Wapômbêng Leng Nakandung. Me tem Anômbêng Wapômbêng nêngêv lim Devit ya ku king êndêng yêni.

33 Me tem nîmô itôm Jekop limi ning king wak nômbêng iti sapêng. Me ya ku king tem nîmô bêng yom me ya dang mî."

34 Me Malia henang ethak anêla nena, "Nôm êng tem nimbutak bisête? Bôk mî yangêk imbing anô te amî."

35 Me anêla henang viyang nena, "Lovak Matheng tem nêlêm êndêng ong me Wapômbêng Leng ya lêklokvang tem nêyô ong vov. Be sêik atu be tem nombathu me tem matheng be endam nena Wapômbêng Nakandung.

³⁶ Nondanô. Yatam avî Elisabet bôk avonja be elam yêni nena avî yamu, metom lêk hethambeng be ya ayông lêk bahevi be lahavôte be tem nembathu sêik malô te.

³⁷ Be ditu nômate mî malêing vo Wapômbêng embong amî.”

³⁸ Me Malia tenang nena, “Bôvê! Ya Anômbêng ya avî ku. Be ditu nembong lêk bêng êndêng ya îtôm ditu honang.” Yôv me anêla hetak Malia be hê.

Malia hê hêyê Elisabet

³⁹ Wakma êng me Malia hetak ya long me hê ketheng be hêyô melak lông te hêk Judia long atu be dum nenanena bêng anông.

⁴⁰ Me hêyô Sekalaia ya melak be hê kapô me tenang waktîvông mavî hethak Elisabet.

⁴¹ Me Elisabet elanô ya ambô me sêik kasek hîsôv kisi heva yêni la kapô me Lovak Matheng hîvôlô yêni kapô thing.

⁴² Êng me Elisabet helam kaêk lêk la mavî be tenang nena, “Wapômbêng hevong mavî hêndêng ong hîvô hethak vo avî vi. Be tem nembong mavî bêng yom êndêng sêik itu be tem nombathu.

⁴³ Metom ya avî alête be yîning Anômbêng talêmbô hêlêm vo ninjê ya?

⁴⁴ Nondanô. Wakma ya halanô yong waktîvông me sêik kasek iti be heva ya leng la mavî be hîsôv kisi.

⁴⁵ Mavî vo ong vômbe nena hôêv iving Anômbêng ya ambô atu be tenang ethak ong tem ningik anông!”

Malia ya yeng

⁴⁶ Me Malia tenang nena, “Ya kapôlông hêv Anômbêng ya athêng ling,

⁴⁷ me ya dôhông la mavî hêndêng Wapômbêng yîning Malatine,

⁴⁸ vômbe nena yêni hêyê ya avî oyang atu be ya havong ya ku be la hiving ya.

Avîlanô lêk be eveng yam sapêng tem enang nena ya hauwa mek mavî

⁴⁹ vômbe nena Wapômbêng Lêklokvang Anông hevong nômbêng ethak ya be ya athêng thak hêk matheng.

⁵⁰ Yêni thak hêv kapô hêndêng na takatu be elanô ya ambô hêndêng sêmbôk lêk na diti me na tem embeng yam imbing.

⁵¹ Me hevong ku bêngbêng hethak yêni da ya lêklokvang.

Me avîlanô takatu be êv loho da ning athêng lêk auk kambom ling me thak hêv loho vê ê mayaliv.

⁵² Me thak hêv king ining lêklokvang vê. Me hêv athêng bêng hêndêng na takatu be thak etaving i.

⁵³ Me thak hevakông avîlanô takatu be ema vo lejing hethak nôm mavî bêng anông be lejingvinyak.

Metom na lêk nômkama bêng me thak hêv loho vê be ê oyang.

⁵⁴ Me yêni thak hêv ya avîlanô ku Israel livung

me la hêv ya tava be hêv kapô hêndêng loho wak nômbêng iti sapêng

⁵⁵ hîtôm ambô atu be bôk hevak hiving aô ning bumalô loho lêk Ablaham lêk limi sapêng.”

⁵⁶ Yôv me Malia hîmô hiving Elisabet hîtôm ayông lô, yôvêm me hele hê ya long ethak lonbô.

Elisabet hevathu Jon Anô Hithik Avîlanô

⁵⁷ Me Elisabet ya waktîvông nembathu hêyô be hevathu sêik malô te.

⁵⁸ Êng me Elisabet ya lêkma lêk ya avîlanô elanô nena Anômbêng lahiki bêng anông hethak yêni, be ditu loho lejing mavî anông hiving inda.

⁵⁹ Me sêik kasek êng hîmô hîtôm wak bahevi be lahavôlô me avîlanô êlêm vo engothe ya kôpik. Be ditu lejing iving êngêv lambô Sekalaia da ya athêng êndêng wakna êng.

⁶⁰ Metom talêmbô tenang nena, “Mî. Aôndam nena Jon.”

⁶¹ Me loho nang ethak yêni nena, “Lim-bumi la te bôk mî hiwa athêng Jon amî.”

⁶² Yôv me loho nang ik lambô ling ethak bahening nena endam ya athêng bisête.

⁶³ Me hik thô hethak bang nena imbua aseleng petap te lêm, êng me iwa lêm me

hekavu hêyô hêk nena, “Ya athêng nena Jon.” Me loho sapêng êyê athêng êng be esong kambom.

⁶⁴ Me ketheng oyang me Sekalaia ambôlêk hik kê be henang ambô hethak lonbô me hêv Wapômbêng ya athêng ling.

⁶⁵ Me avîlanô long êng êyê nôm êng be esong kambom. Me ambô êng hê be heveng Judia ning long dum nenanena sapêng.

⁶⁶ Me leñing êv be enang ik ling nena, “Anômbêng ya lêklokvang hîmô hiving sêik iti be yôvêm ketem nimbutak bisête?”

Sekalaia ya yeng

⁶⁷ Yôv me Lovak Matheng hîvôlô Sekalaia Jon lambô kapô thing be henang ambô plopet nena,

⁶⁸ “Aôngêv athêng bêng êndêng Israêl ining Anômbêng Wapômbêng, lêk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô vê injêk ining malêng.

⁶⁹ Yêni hêv Anô Lêklokvang te hivutak ya anô ku Devit ya lêkma vo nimbutak aô ning Malatine.

⁷⁰ Yêni hevong bêng hîtôm sêmbôk be henang ethak ya plopet matheng be enang nena,

⁷¹ tem Wapômbêng êngêv aô vê injêk ñakyo lêk ña takatu be kapôlônjing êndô aô bahenjing.

⁷² Bêng be yêni hêv kapô vo aô ning bumalô lêk la hêv ya tava matheng

⁷³ atu be hevak vo nembatho ambô sêmbôk be hevak hiving aô ning bumalô Ablaham long nena

⁷⁴ tem nêngêv aô vê injêk ñakyo ning lêklokvang vo aômbong ya ku me dô aô kô andô

⁷⁵ vo aômô matheng lêk thêthôp injêk Wapômbêng mandaluk îtôm wak nômbêng iti sapêng.

⁷⁶ Bêng be ong yîning wakna, tem numung vo nôpôpêk Anômbêng ya lonðanjê vo nêlêm, be ditu tem edam ong nena Wapômbêng Leng ya plopet.

⁷⁷ Me tem nombong be ya avîlanô ining auk ipuak vo eyala nena

Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê me hethak lonðanjê êng yom me tem nimbua loho vê injêk ining kambom.

⁷⁸ Aô ning Wapômbêng lahiki bêng anông be ditu hêv kapô vo aô be tem nembong nôm êng lêk nêngêv anô te lêm nang leng îtôm wak

⁷⁹ vo nêngêv danda êndêng avîlanô takatu be îmô momañaning bêng kapô be êkô ema. Lêk ya danda êng tem nêngêv aô livung vo aômbeng lonðanjê lambali mavî.”

⁸⁰ Me Jon hilumbak bêng be hivutak lêklokvang hethak dôhô ya kombom mavî. Me hê hîmô long thiliv hele be ya wakma hêlêm yêing be hevong ku heva avîlanô Israêl maleñing.

2

Malia hevathu Yisu (Mat 1:18-25)

¹ Hêndêng waklavông takêng te me Sisa Ogastus hevak ambô manjeng te vo imbua avîlanô pîk takatu be Lom eyañging sapêng ining athêng.

² Wakma êng me munðaluk anông vo Sisa Ogastus ya gakmang iwa avîlanô ning athêng. Hêndêng wakma êng yom me Kulinius hîmô hîtôm plovins Silia ining gavana.

³ Êng me avîlanô sapêng ê ining melak ondong tomtom vo imbua loho ning athêng.

⁴ Josep hivutak nang King Devit ya lêkma, be ditu hetak Nasalet nang Galili me hê Devit ya melak ondong Betlehem nang Judia.

⁵ Yêni hê hiving Malia, avî atu be tem nimbua, vo nekavu thêi ning athêng. Wak êng me Malia bôk hethambeng yôv.

⁶ Thêi mô Betlehem denang me Malia ya waklavông hêyô vo nembathu.

⁷ Me hevathu namalô bôp be hivuliv îlôk kwak be hêndô hêk bokmanñkao* ning kambum, vômbe nena melak kapô te mî hêk oyang vo thêi mô amî.

Anjêla hêyô vo ña eyanging boksipsip

⁸ Me ña eyanging boksipsip doho îmo long êng vi yêing be eyanging ining bok hêndêng bilîvông.

⁹ Me Anômbêng ya anjêla te hêyô vo loho lêk Anômbêng ya danda lêkmanjing be hîmbi helawê loho be êkô kambom.

¹⁰ Metom anjêla henang nena, "Dô môlô kô andô. Ondanô! Ya hauwa ambô mavî te be ya halêm vo môlô be tem nembong avîlanô sapêng lejing mavî anông.

¹¹ Lêk iti hêk Devit ya melak ondong me avî te hevathu sêik te be tem nîmô îtôm môlô ning Malatine. Yêni Anômbêng me yêni Mesaya.*

¹² Tem môlôngô lavuning te bèniti nena ivuliv sêik kasek te ethak kwak be hêk bokmanjao ning kambum te."

¹³ Anjêla henang ambô êng yôv me ketheng oyang me anjêla bêng anông nang melak leng êyô vo yêni. Be loho êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena,

¹⁴ "Athêng lêkmanjing êndêng Wapômbêng îmo melak leng,
me lambali êndêng avîlanô pîk takatu be Wapômbêng la mavî hethak loho."

Ña eyanging boksipsip ê êyê Yisu

¹⁵ Anjêla etak loho be ê melak leng me ña eyanging bok enang ethak i nena, "Aô na vo aônga nôm atu be Anômbêng henang ethak aô nena lêk hivutak Betlehem."

¹⁶ Êng me loho ê ketheng me êpôm Malia lo Josep me sêik kasek atu be hêk bokmanjao ning kambum te.

¹⁷ Loho yê yôv me enang ambô takatu be anjêla henang hêndêng loho hethak sêik kasek êng.

¹⁸ Me avîlanô elanô ña eyanging boksipsip ining ambô êng be esong kambom.

¹⁹ Me Malia la hêv ambô takêng be hevalong long hêk kapô.

²⁰ Me ña eyanging boksipsip ele ê me êv Wapômbêng ya athêng ling hethak leng lêk lejing mavî bêng anông hêndêng Wapômbêng hethak nôm takatu be loho

yê lo elanô hîtôm anjêla bôk henang ethak loho.

²¹ Wak bahevi be lahavôlô hele be hê me engothe sêik kasek êng ya kôpik be elam ya athêng nena Yisu. Athêng êng me Malia mî hethambeng amî denang me anjêla bôk hêv yôv.

Simion lo Ana êyê Yisu

²² Josep lo Malia ning waklavông imbutak mambung injêk Wapômbêng mandaluk hêyô hîtôm balambung atu be Moses bôk hekavu. Êng me thêi iwa Yisu be ê Jelusalem vo êngêv êndêng Anômbêng

²³ hîtôm ya balambung bôk henang yôv nena, "Sêik malô mung sapêng me ôngêv êndêng Anômbêng."

²⁴ Be ditu thêi iwa menak yi be ê vo êngêv da hîtôm Anômbêng ya balambung bôk henang nena imbua "menak bôbô map lokwanyî mena thaumbôm map lokwanyî ma."

²⁵ Me anô te hîmô Jelusalem be ya athêng nena Simion. Yêni me anô thêthôp be thak hesopa Wapômbêng avanông bing. Yêni heyambing Mesaya atu be tem nêngêv Islael thîvô. Me Lovak Matheng hîmô hiving yêni.

²⁶ Lovak Matheng bôk henang ethak yêni yôv nena tem mî nema amî me nîmô endebe ninjê Mesaya atu be Anômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm yôvêm.

²⁷ Me Lovak Matheng helom yêni be hê melak matheng ya popatîng kapô. Me Josep lo Malia iwa Yisu be êlêm vo esopa ambô balambung hîtôm limi ning kombom.

²⁸ Me Simion hisip wakna kasek hîmô bang me hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena,

²⁹ "Anômbêng, ya yong anô ku.

Lêk yôv me notak ya vo yana lêk ya lambali mavî
hîtôm sêmbôk be honang.

³⁰ Lêk ya maleng êyê ôpatu be hôêv êlêm vo nimbua yoô vê injêk kambom ya vuli yôv.

* **2:11 2:11** Mesaya me ambô Hiblu. Me Kilisi me ambô Glik. Me ya ondong nena, "Ôpatu be Wapômbêng hîtôk vo nimbua avîlanô vê injêk kambom ya vuli." **2:14 2:14** Luk 19:38 **2:19 2:19** Luk 2:51 **2:21 2:21** Luk 1:31
2:22 2:22 Wkp 12:1-8 **2:23 2:23** Etak Ijip 13:2 **2:24 2:24** Wkp 12:8 **2:30 2:30** Ais 52:10; Luk 3:6; 2:11

31 Hôpôpêk lonḡanlê êng hêk avîlanô sapêng maleḡing.

32 Lonḡanlê êng me hîtôm danda vo avîlanô long bôyang injê,
me tem nêḡgêv athêḡg lêkmaḡing êḡḡḡg yong avîlanô Israêl.”

33 Yisu lambô lo talêmbô elanô Simion ya ambô atu be henang ethak wakna êḡg be esong kambom.

34 Yôv me Simion hêv mek êḡḡḡg loho be henang ethak sêik êḡg talêmbô Malia nena, “Nondanô. Wapômbêḡg hetak wakna ti vo nembong avîlanô Israêl bêḡg anôḡg tem imbua vuli kambom me bêḡg anôḡg tem imbua vuli mavî. Yêni tem nîmô îtôm Wapômbêḡg ya lavuning te, metom avîlanô bêḡg anôḡg tem enang ambôma ethak yêni.

35 Be ditu tem avîlanô bêḡg anôḡg ining auk long kapô tem nimbutak yêḡg. Be tem kapôlôm inding ong îtôm bîḡg vovak hevatho ong bimdaluk.”

36-37 Me plopet avî te hîmô hiving be ya athêḡg nena Ana. Yêni me Panuel nalavî be hivutak nang Asel ya ondong. Wakma yêni hîmô avî voyavô me hiwa anô te be hîmô hiving hîtôm sondakbêḡg bahevi be lahavôyi. Yôv me yamalô hema be yêni hîmô hele be bôk heyalôv be ya sondakbêḡg lêk hîtôm 84. Wak lo bîlîvông me mî hetak melak matheng ya popatîḡg amî, me thak hitip ethak nôm lêk heteng mek be hêv yeng hethak Wapômbêḡg.

38 Me wakma Simion henang ambô denang me avî êḡg hê bidong vo loho me hêv la mavî hêḡḡḡg Wapômbêḡg. Me henang ambô hethak wakna kasek êḡg hêḡḡḡg avîlanô takatu be îmô vo eyaḡḡḡg waklavông atu be Wapômbêḡg imbua avîlanô Israêl vê injêk ining malêḡg.

39 Josep lo Malia evong nômkama sapêng hîtôm Anômbêḡg ya balambung henang, yôvêm me ele ê ining long Nasalet hêk Galili hethak lonḡbô.

40 Me wakna hilumbak be hivutak lêklokwang. Me ya auk mavî anôḡg be Wapômbêḡg ya la mavî hîmô hiving yêni.

Yisu talêmbô lo lambô ethalo yêni

41 Sondakbêḡg nômbêḡg iti me Yisu talêmbô lo lambô thak ê Jelusalem vo injê Waklavông Hêv Lîlîḡg.*

42 Me Yisu ya sondakbêḡg hîtôm lauming be lahavôyi me loho sopa kombom atu be ê êyê waklavông êḡg îlôk Jelusalem.

43 Waklavông bêḡg êḡg hele hîlôk me loho ele ê ning long. Me wakna Yisu me hîmô Jelusalem denang. Me talêmbô lo lambô îthông paling be ê.

44 Me thêi song nena lêk hiving ya avîlanô vi be hê ma. Be ditu eveng wak daluk te yôvêm me êyê nena yêni mî, êḡg me loho ithupav be ethalo yêni heveng ining avîlanô lîvông.

45 Metom mî êpôm amî, êḡg me thêi îvôê Jelusalem hethak lonḡbô vo ethalo yêni.

46 Wak lô hele be hê yôv me êpôm yêni hîmô melak matheng kapô. Yêni hîmô hiving kîḡḡḡga doho be helanô loho ning ambô be henang ik ḡa êḡg ling ethak ambô takatu be loho nang.

47 Avîlanô takatu be elanô ya ambô lêk êyê ya auk bêḡg lêk ambô henang viyang be esong kambom.

48 Me lambô lo talêmbô êyê yêni be esong kambom hiving. Be talêmbô henang nena, “Yîḡḡḡ wakna, hovong ômbête bêḡg ethak yêi? Yêi leḡḡḡ malêḡḡ bêḡg be athalo ong eveng.”

49 Me Yisu henang viyang nena, “Mamu thalo ya vo? Mî mamu yala nena tem ya mô Wakamik ya melak amî mesa?”

50 Metom thêi thông ambô êḡg ya ondong paling.

51 Yôv me hiving talêmbô lo lambô be loho ê Nasalet me thak helovak thêi ning ambô vimbing. Me talêmbô hevalong nôm takatu be henang be hevong long hêk kapô.

2:32 2:32 Ais 42:6; 49:6; 52:10 2:34 2:34 Ais 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8 2:39 2:39 Mat 2:23 2:41 2:41 Etak Ijip 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 * 2:41 2:41 Hêv Lîlîḡḡ ya ondong me bêḡg iti. Sêmbôk me Wapômbêḡg ya aḡḡa ik Ijip ining bôp sapêng vônô. Me hêyô Israêl me hêyê boksipsip ya lêkma hethak ining melak ambôlêk, êḡg me hêv Israêl lîlîḡḡ me mî hik loho te vônô amî. 2:51 2:51 Luk 2:19 2:52 2:52 1Sml 2:26; Snd 3:4

⁵² Yisu hivutak bêng me ya auk mavî anông. Me Wapômbêng lêk avîlanô lejing tom be lejing mavî hethak yêni.

3

Jon Anô Hithik Avîlanô henang Wapômbêng ya ambô

(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

¹ Hêndêng sondakbêng lauming be lambahevi atu be king Sisa Taibelias heyangging Lom me Pontius Pailat hîmô hîtôm Judia ining gavana, me Helot Antipas heyangging Galili, me yang molok Pilip heyangging Itulia lêk Takonitis, me Lisantias heyangging Abilene,

² me Anas lo Kaiapas îmô hîtôm kwandôk bêng îmbôk da. Hêndêng wak êng me Sekalaia nakandung Jon hîmô long thiliv me Wapômbêng hêv ya ambô hêndêng yêni.

³ Êng me Jon hê eveng long takatu be hîmô bidong nanam Yelodan me henang vo avîlanô ende kapôlôning lîlîng be ithik nanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê.

⁴ Hevong bêng hîtôm plopet Aisaia bôk hekavu hîlôk ya kapua nena,

“Kaêk te helam heveng long thiliv nena,

‘Ôpôpêk lonjanlê vo Anômbêng êlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.

⁵ Uthivung kolong sapêng thing me onde dumlôlê sapêng pesa be nimbutak kalông.

Me opesang lonjanlê lêkgwak be nimbutak thêthôp me lonjanlê hethak be hîlôk me opesang be nimbutak thêthê mavî.

⁶ Me avîlanô pîk sapêng tem injê Malatine atu be Wapômbêng hêv hêlêm ya ku.’ ” *Aisaia 40:3-5*

⁷ Avîlanô bêng anông ê hêndêng vo nithik loho metom henang ethak loho nena, “Môlô me bôyîv kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo ôsôv injêk Wapômbêng ya la maning e? Mî anông!

⁸ Be ditu môlô ning kombom ingik thô imbing nena lêk ole kapôlômim lîlîng yôv.

Me dô lemim êngêv auk te be onang ethak amda nena, ‘Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô me avîlanô thêthôp.’ Mî. Ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng hîtôm nimbua valu takiti be nepesang Ablaham limi ethak.

⁹ Iyam lêk hêk alokwang ondong yôv vo alokwang takatu be mî hik anông mavî amî me tem ende li be îmbôk ethak amela.”

¹⁰ Me avîlanô nômbêng atu be elanjô ya ambô enang ik yêni ling nena, “Tem yoômbong ômbête?”

¹¹ Me Jon henang nena, “Opalê atu be ya kwêv yi hîmô me nêngêv yang êndêng ôpyang atu be kwêv mî. Me opalê atu be ya nôm hîmô me nêngêv doho êndêng ôpyang atu be nôm mî.”

¹² Me na iwa takis doho êlêm vo Jon ithik loho imbing be enang ik yêni ling nena, “Kîdôngga, tem yoômbong ômbête?”

¹³ Me Jon enang ethak loho nena, “Môlômbua takis îtôm Lom ining anômbêng henang yom me dô umbua doho oyang êyômô imbing andô.”

¹⁴ Me na vovak doho enang ik yêni ling hiving nena, “Me tem yoômbong ômbête?”

Me henang ethak loho nena, “Lemim êngêv nena ovong ku alêla be êv môlô vuli ethak vithê me ditu hîtôm yom. Me dô môlômbong avîlanô êkô be êngêv ining valuseleng êndêng môlô andô. Lêk dô ômbî ambô oyang ethak avîlanô takatu be mî evong kambom te amî vo umbua ining valuseleng andô.”

¹⁵ Avîlanô Israel thak êv malejing vo Mesaya nena tem nêlêm. Be ditu êyê Jon hevong ku takêng be lejing êv nena betha Mesaya atu ma.

¹⁶ Metom Jon henang ethak loho nena, “Ya hathik môlô hethak nanam, metom ôpatu be tem nembeng ya yam me ya lêklokwang me bêng anông vo yîning. Yêni me anô lêk athêng bêng me ya me ya hamô na ku oyang vimbing, be mî hîtôm ya pole ya vakapô bokgôp ya yak vê amî. Yêni tem nithik môlô ethak Lovak Matheng lêk amela.

¹⁷ Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîttîning vo kôpik lêk limbalôm

sapêng enggololong endebe nitup êm. Mîng nimbua ya anông be ni tak îmo melak kapô, metom ya kôpik me nîmbôk ethak amela atu be mî nema amî.”

¹⁸ Me Jon enang ambô bêng anông hiving vo ningik avîlanô lejing ling me henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho.

¹⁹ Lêk hethang Galili ning Anômbêng Helot hethak ya kombom kambom takatu be hevong be henang nena, “Bisête be huwa aviyam yanavî Helodias hîtôm vônîm?”

²⁰ Êng me Helot evong kambom yang hethak lonbô nena hetak Jon hîlôk kalaondong.

Jon hithik Yisu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34)

²¹ Waklavông atu be Jon hithik avîlanô me hithik Yisu hiving. Hithik yôvêm me Yisu heteng mek me leng hikê.

²² Me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm nang menak bôbô be hêyô hîmô yêni. Me kaêk te hêlêm nang leng be henang nena, “Ong me yîning wakna atu be ya leng hiving anông. Me ya leng mavî anông hethak ong.”

²³ Yisu ya sondakbêng me hîtôm 30 ma me hevong ya ku munḍaluk heveng avîlanô malejing. Me avîlanô eyala nena yêni me Josep nakandung.

Josep me Heli nakandung.

²⁴ Me Heli me Matat nakandung.

Matat me Livai nakandung.

Livai me Melki nakandung.

Melki me Janai nakandung.

Janai me Josep nakandung.

²⁵ Josep me Matatias nakandung.

Matatias me Amos nakandung.

Amos me Nahum nakandung.

Nahum me Esli nakandung.

Esli me Nagai nakandung.

²⁶ Nagai me Mat nakandung.

Mat me Matatias nakandung.

Matatias me Semen nakandung.

Semen me Josek nakandung.

Josek me Joda nakandung.

²⁷ Joda me Joanan nakandung.

Joanan me Lesa nakandung.

Lesa me Selubabel nakandung.

Selubabel me Sealtiel nakandung.

Sealtiel me Neli nakandung.

²⁸ Neli me Melki nakandung.

Melki me Adi nakandung.

Adi me Kosam nakandung.

Kosam me Elmadam nakandung.

Elmadam me El nakandung.

²⁹ El me Josua nakandung.

Josua me Eliesel nakandung.

Eliesel me Jolim nakandung.

Jolim me Matat nakandung.

Matat me Livai nakandung.

³⁰ Livai me Simion nakandung.

Simion me Juda nakandung.

Juda me Josep nakandung.

Josep me Jonam nakandung.

Jonam me Eliakim nakandung.

³¹ Eliakim me Melea nakandung.

Melea me Mena nakandung.

Mena me Matata nakandung.

Matata me Natan nakandung.

Natan me Devit nakandung.

³² Devit me Jesi nakandung.

Jesi me Obet nakandung.

Obet me Boas nakandung.

Boas me Salmon nakandung.

Salmon me Nason nakandung.

³³ Nason me Aminadap nakandung.

Aminadap me Atmin nakandung.

Atmin me Alni nakandung.

Alni me Heslon nakandung.

Heslon me Peles nakandung.

Peles me Juda nakandung.

³⁴ Juda me Jekop nakandung.

Jekop me Aisak nakandung.

Aisak me Ablaham nakandung.

Ablaham me Tela nakandung.

Tela me Naho nakandung.

³⁵ Naho me Seluk nakandung.

Seluk me Leu nakandung.

Leu me Pelek nakandung.

Pelek me Ebel nakandung.

Ebel me Sela nakandung.

³⁶ Sela me Kainan nakandung.

Kainan me Alpaksat nakandung.

Alpaksat me Sem nakandung.

Sem me Noa nakandung.
 Noa me Lamek nakandung.
³⁷ Lamek me Metusela nakandung.
 Metusela me Inok nakandung.
 Inok me Jalet nakandung.
 Jalet me Mahalalel nakandung.
 Mahalalel me Kenan nakandung.
³⁸ Kenan me Enos nakandung.
 Enos me Set nakandung.
 Set me Adam nakandung.
 Adam me Wapômbêng nakandung.

4

Sakdang eyek Yisu (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Jon ithik Yisu yôv me Lovak Matheng hevong ku lêklokwang hîmô Yisu kapô, êng me hetak nanam Yelodan hêk. Me Lovak Matheng helom yêni be hê long thiliv.

² Me hîmô long êng hîtôm wak buñdaluk yi vo Sakdang eyek yêni. Me mî ninjang nôm amî hele be wak takêng hele hîlôk yôv me mîng hema ve la.

³ Me Sakdang henang ethak inda nena, “Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nonang vo valu tiêng imbutak îtôm polom.”

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, “Wapômbêng ya kapua henang nena, ‘Anô mî hîtôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî.’ ”

⁵ Yôvêm me Sakdang helom Yisu be hethak be hê dum dêim te. Ketheng oyang me hik pîk bêtiti sapêng ya melak lôngh bêtêng ining dôhō thō hêndêng yêni hîtôm hêyê wêng.

⁶ Me henang ethak Yisu nena, “Tem yangêv long takiti êng ining athêng bêng lêk ining lêkmanging sapêng êndêng ong vo noyanging. Nôm takiti me yîning be ya leng hiving yangêv êndêng opalê, êng me tem yangêv yom.

⁷ Be ditu noya vem budum thîvô be nôngêv yeng ethak ya me tem yangêv nômkama takiti sapêng êndêng ong.”

⁸ Me Yisu henang nena, “Bôk ekavu yôv nena, ‘Nôngêv yeng êndêng Wapômbêng yong Anômbêng lêk nombong yêni yom ya ku.’ ”

⁹ Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê Jelusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vov anông. Me henang ethak inda nena, “Avanông, betha ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk

¹⁰ vômbe nena bôk ekavu yôv nena, “Yêni tem nenang be ya anêla embalong ong be eyanging ong mavî

¹¹ vo valu te dô nîmbî vemkapô andô.’ ”
Kapua Yeng 91:11-12

¹² Me Yisu henang nena, “Bôk ekavu yôv nena, ‘Dô noyek Wapômbêng yong Anômbêng andô.’ ”

¹³ Sakdang eyek Yisu vo nembong kam-bom takêng yôvêm me hetak yêni be hê me heyambing wakma yang vo neyek inda ethak lonbô.

Yisu hevong ku muñdaluk hêk Galili (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Hethak Lovak Matheng ya lêklokwang me Yisu hele hê Galili hethak lonbô. Me ya kôkôthing heveng long takêng sapêng.

¹⁵ Me hîndông loho hîmô ining melak yeng be avîlanô sapêng êv ya athêng ling.

Avîlanô Nasalet îpôfik hethak Yisu (Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Me Yisu hê Nasalet, long êng me ya long hilumbak bêng îmô. Hêndêng Sabat* me hê melak yeng hîtôm ya kom-bom thak hevong. Hiviyô heva vo nesam Wapômbêng ya ambô.

¹⁷ Me anô heyanging kapua hêv plopet Aisaia ya kapua hêndêng yêni me hekak be hêpôm ambô bôte henang bêtiti,

¹⁸ “Anômbêng ya Lovak Matheng hîmô hiving ya

vômbe nena yêni da hîtôk* ya vo ya nang ya Ambô Mavî êndêng avîlanô siv.

3:38 3:38 Stt 4:25-26 **4:4 4:4** Lo 8:3 **4:8 4:8** Lo 6:13-14 **4:12 4:12** Lo 6:16; 1Ko 10:9 **4:13 4:13** Hib 2:18; 4:15

* **4:16 4:16** Wapômbêng henang hethak avîlanô Islael nena Sabat nômbêng iti me imbua lovak me dô embong ku andô me êngêv yeng ethak yêni. Sabat me loho ning sonda te ya wak ali bahevi be lahavôyi. * **4:18 4:18** Hethak ambô Glik itôk ya ondong me bêng iti. Engathô thing êyômô anô te kwandôk vo nembong ku te.

Me hêv ya be ya halêm vo ya nang
ethak ɲa takatu be îmo kalaondong
vo ende yêing
lêk ya nang ethak ɲa maleŋing pusip
vo injê tak ethak lonbô
me yaŋgêv ɲa takatu be anô vi êv
vovang hêndêng loho vê injêk ining
vovang

19 me ya nang bêng nena lêk me Anômbêng
ya waklavông hik ya la mavî thô.”
Aisaia 62:1-2

20 Yôv me hik kapua thing me hêv
hêndêng ôpatu be heyangging kapua me
hîlôk hîmô vo nîndông loho. Me avîlanô
takatu be îmo melak yeng êyê yêni
lêklokvang.

21 Me henang ethak loho nena, “Ambô ti
be hêk Wapômbêng ya kapua be lêk olanô
diti lêk hik anông.”

22 Me loho sapêng esong kambom be
enang nena ya ambô me mavî anông.
Metom enang nena, “Yêni me Josep nakan-
dung, bêng e?”

23 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya
hayala nena môle tem onang ambô atu
be avîlanô thak enang êndêng ya bêtiti,
'Dokta, nombong ong da lemvim kôpik
imbutak mavî.' Yoô bôk alanô nôm takatu
be hovong hêk Kapenaom. Be ditu nom-
bong bêng injêk yong melak ondong imb-
ing.”

24 Me henang nena, “Ya hanang avanông
ethak môle nena, plopet te hê ya melak
ondong me ya avîlanô mî thak iwa yêni thô
amî.

25 Metom ya hanang avanông bing ethak
môle nena, hêndêng Elaija ya waklavông
me Israeël ining avî tôp bêng anông îmo. Me
Wapômbêng hevong be ôthîng mî hik hîtôm
sondakbêng lô me wata te hiving be bôm
bêng ivutak long êng sapêng.

26 Me Wapômbêng mî hêv Elaija be hê
hêndêng avî tôp Israeël te amî. Metom hêv
yêni hê hêndêng avîlanô long bôyang ining
avî tôp te atu be hîmô melak long Salepat
hîmô Saidon ining pik.

27 “Me bêng yom, sêmbôk atu be plopet
Elisa hîmô me Israeël ining avîlanô kômbôk
lepla* bêng anông îmo, metom loho te mî
nimbutak mavî amî. Me Elisa hevong anô
long bôyang te be ya athêng nena Naiman
nang Silia yom hivutak mavî.”

28 Me avîlanô takatu be îmo melak yeng
elanô ambô takêng be leŋing maning kam-
bom.

29 Me iviyôva me êv Yisu vê hêk ining
melak long êng. Me imuthing inda hê
hêndêng dum atu be elav melak long hîmô
ya dang vo îthô yêni vôle indôk bôndang.

30 Metom Yisu hêv i vê hêk loho lîvông
me heveng be hê.

*Yisu hêv gôk lêlêik vê
(Mak 1:21-28)*

31 Yôv me Yisu hîlôk be hê Kapenaom
nang Galili. Sabat me hîndông avîlanô.

32 Avîlanô elanô be esong kambom ethak
ya ambô atu be hîndông loho vômbe nena,
ya ambô êng me lêklokvang anông.

33 Melak yeng êng me anô te atu be
gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam kaêk
lêkwaê nena,

34 “Aê. Yisu nang Nasalet, hôle vo
nombong ômbête ethak yoô? Hôle vo
numbulîng yoô mesa? Ya hayala ong. Ong
me Wapômbêng ya Anô Matheng.”

35 Metom Yisu hethang gôk kambom êng
be henang nena, “Ong bonong me notak
ôpitu.” Me gôk kambom êng hevong be
ôpêng hêv yak îlôk pik hêk loho lîvông me
hetak ôpêng be hê me mî hivuling ôpêng
amî.

36 Me avîlanô sapêng esong kambom be
enang ethak i nena, “Ambô alête tiêng?
Yêni henang ethak gôk lêlêik hîtôm anô lêk
athêng bêng be ya ambô me lêklokvang
anông be gôk lêlêik elanô be ele yêing be
ê.”

37 Be ya kôkôthing takêng hê heveng long
bêng êng sapêng.

*Yisu hevong Pita yaŋavî hivutak mavî
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)*

³⁸ Me Yisu hetak melak yeng be hê Saimon ya melak. Me Saimon yanjavî hevong kômbôk vovang bêng be hêk. Me loho nang ik Yisu ling vo nêngêv yêni livung.

³⁹ Êng me Yisu hê bidong vo avî êng me hesok kômbôk êng me kômbôk êng hetak yêni. Me ketheng oyang me hiviyô be hê me hepesang nôm vo loho.

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavi

⁴⁰ Hêndêng wakma wak hê hîlôk me Sabat yandang me avîlanô iwa na lêk kômbôk lomalama êyô vo Yisu. Me hetak bang hêyô hêk na êng tomtom me sapêng ivutak mavi.

⁴¹ Me hevong be gôk kambom etak avîlanô bêng anông be ele yêing be elam nena, "Ong Wapômbêng Nakandung." Gôk kambom takêng eyala nena yêni me Mesaya, be ditu hethang loho lêklokvang be loho bonong.

Yisu heveng melak lông doho

⁴² Lêkbôk momañaning me Yisu hetak long êng me hê long thiliv. Me avîlanô ethalo yêni hele be êpôm yêni. Me loho vong vo embalong yêni long vo dô netak loho bini bôyang andô.

⁴³ Metom henang nena, "Tem yana vo ya nang Ambô Mavi ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng êndêng avîlanô melak yang imbing, vômbe nena hethak ondong iti yom me Wapômbêng hêv ya be ya halêm."

⁴⁴ Êng me hê Judia ining melak yeng tomtom me henang Wapômbêng ya ambô hêndêng loho.

5

Yisu hêv ku lêkmuk hêndêng Saimon

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)

¹ Wak te me Yisu heva kasîk bomang nang Genesale^{*} ya dang me avîlanô bêng anông eva be elanô Wapômbêng ya ambô be ekalambu yêni thing hêwê heveng.

² Me hêyê na ik alim nanam etak ining yeng yi hîmô lindang me ê îvôking lek.

³ Êng me hê hethak Saimon ya yeng me henang ethak inda nena, "Nôlêm omolong

yeng doke ni vulu." Me hîlôk îmô be hîndông avîlanô.

⁴ Yêni hîndông avîlanô yôv me henang ethak Saimon nena, "Numbua yeng be nu kasîk livông me nokaliv lek îndôk kasîk vo numbua alim."

⁵ Me Saimon enang nena, "Anômbêng, bokam bîlivông dêim me yoô kaliv lek hîlôk kasîk hele be mî yoômbôv alim te amî me mî anông. Metom lêk honang, be ditu tem yoô kaliv lek îndôk kasîk."

⁶ Loho vong bêng me êvôv alim bêng anông bomang be lek hevong itip.

⁷ Êng me ik kayav vo na êvôv alim vi vo êlêm êngêv loho livung. Êng me loho lêm êyô be etak alim îlôk yeng luvi hele be hêyô thing be hevong vo nembak yeng luvi thethong.

⁸⁻⁹ Saimon Pita lêk na takatu be îmô hiving yêni êyê alim nômbêng atu be loho êvôv be esong kambom. Êng me Saimon heya vabudum thîvô hîmô Yisu valuvi me henang nena, "Anômbêng, notak ya be nu. Ya anô ya havong kambom."

¹⁰ Me Sebedi nakandung Jems lo Jon atu be loho na êvôv alim iving Saimon êyê nôm êng be esong kambom hiving.

Me Yisu henang ethak Saimon nena, "Dô nôkô andô. Lêk iti be hê me tem nômbôv avîlanô îtôm lêk hôvôv alim takiti êng."

¹¹ Yôv me loho iwa yeng be ê ethak lindang me etak ining nômkama sapêng hîmô me ê esopa inda.

Yisu hevong anô lepla te mavi

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Wak te me Yisu hîmô melak lông te me anô palê lepla hêtêto lînkôpik te hêlêm. Hêyê Yisu me heya vabudum thîvô be hikum hîlôk pîk. Me hepetenak Yisu lêk kapô malêing nena, "Anômbêng, lem hiving me hîtôm nombong be ya lenjing kôpik imbutak mambung injêk Wapômbêng mandaluk."

¹³ Êng me Yisu henang nena, "Ya leng hiving." Be hêthôm ôpêng me henang nena, "Numbutak mambung!" Bôlôtom

^{4:41 4:41} Mat 8:29; Mak 3:11-12 ^{4:44 4:44} Mat 4:23 ^{5:1 5:1} Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 ^{*} ^{5:1 5:1} Genesale^t me kasîk bomang nang Galili ya athêng yang. ^{5:5 5:5} Jon 21:3-8 ^{5:11 5:11} Mat 19:27

oyang me palê lepla hetak ôpêng be hivutak lithing anông.

14 Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Dô nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me nunjik ong thô êndêng anô himbôk da me nongêv da êndêng Wapômbêng vo nunjik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung.”

15 Metom Yisu ya kôkôthing hethak ya ku hê mayaliv. Êng me avîlanô bêng anông êlêm vo endanô ya ambô lêk nembong loho ning kômbôk mavî.

16 Metom wak bêng anông me Yisu thak hetak avîlanô hîmô me hê long thiliv vo neteng mek.

*Yisu hevong anô himuving te mavî
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

17 Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô. Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung êlêm nang Jêlusalem lêk melak takatu be hîmô Galili lêk Judia kapô îmô. Me Anômbêng ya lêklokvang hîmô hiving Yisu be hevong avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî.

18 Êng me anô doho êlêm be iwa anô himuving te hiving hêk yêm be êlêm êyô. Loho vong vo imbua yêni bini melak kapô vo etak injêk bidong oyang vo Yisu.

19 Metom avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm imbua yêni bini melak kapô amî. Êng me ethak melak vov be îlîlô ôpatu lêk yêm hîlôk long ambuang hê hetak avîlanô livông hêk Yisu mandaluk.

20 Yisu hêyê loho ning êv iving me henang ethak anô himuving atu nena, “Aiyang, lêk ya hêv yong kambom sapêng vê.”

21 Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung elanô be lening êv nena, “Ôpiti me opalê be hesong nena yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv kambom vê amî me Wapômbêng yom.”

22 Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Hevong bisê be mîlô lemim êv bêng?”

23 Ambô alête vumeng vo ya nang: ‘Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê’ mesa ‘Numbiyômba be nombeng’?

24 Metom tem yangik Anô Ya Nakandung atu thô êndêng mîlô nena yêni ya athêng bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom vê.” Yôv me Yisu henang ethak anô himuving atu nena, “Ya hanang ethak ong nena numbiyômba me numbua yong yêm be nu yong melak.”

25 Bôlôtom oyang me ôpêng hiviyo heva avîlanô livông me hiwa ya yêm be hê ya melak me hêv Wapômbêng ya athêng ling.

26 Me avîlanô sapêng esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling hiving. Me êkô be enang nena, “Lêk aô yê nômate da.”

*Yisu helam Livai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)*

27 Yôv me Yisu hê hêyê anô hiwa takis te be ya athêng nena Livai be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng nena, “Nôlêm osopa ya.”

28 Êng me Livai hiviyo heva me hetak ya nômkama sapêng hîmô me hê esopa yêni.

29 Yôv me Livai hê me hengambôm nômbêng hîmô ya melak vo Yisu. Me na iwa takis bêng anông lêk avîlanô vi eyang nômbêng hiving thêi.

30 Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho thak îmô Palisi kapô êyê be enang ambô nîlônîlôn hethak ya na hîndông nena, “Bisête be mîlô oang be unum hiving na iwa takis lêk na evong kombom kambom vo?”

31 Êng me Yisu henang nena, “Na lêk kômbôk yom ditu thak ê êyê dokta. Me na kômbôk mî me mî.

32 Me bêng yom, ya halêm vo yandam na takatu be evong kombom kambom vo ende kapôlônging lîlîng. Me mî ya halêm vo yandam na thêthop amî.”

*Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nômbêng
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)*

33 Me loho nang hêndêng Yisu bêngiti, “Wak bêng anông me Jon ya na hîndông thak itip ethak nômbêng be eteng mek êndêng Wapômbêng. Me Palisi ining na îndông

thak evong bêng yom. Me bisête be yong
 na hândông eyang be inum wak nômbêng
 iti sapêng?”

³⁴ Me Yisu henang nena, “Anô te hiwa
 avî lêkmuk, êng me ya vathi tem injang
 nôm lêk lejing mavî me tem mî hîtôm itip
 ethak nôm amî.

³⁵ Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk
 loho, êng me loho tem itip ethak nôm.”

³⁶ Me Yisu henang ambô dôhô te bênjiti,
 “Anô te mî hîtôm nendambêng thôp lêkmuk
 bôte be nindi thôp bôô ya ambuang thing
 ethak amî. Hevong bêng me tem nimbuling
 thôp lêkmuk be thêi ning leleyang tem
 mî nîtôm tom amî.

³⁷ “Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk
 hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî. Hevong
 bêng me tem waing lêkmuk imbulung
 bok kôpik bôô atu be nipupkê be waing
 engathô ni.

³⁸ Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk
 hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo
 ninding mavî me dô nipupkê andô lêk
 waing dô nengathô ni andô.

³⁹ “Metom na takatu be inum waing bôô
 yôv me thak îpôlik vo waing lêkmuk. Be
 enang nena, ‘Waing bôô me vathing mavî
 vo waing lêkmuk.’”

6

Yisu me Sabat ya Alang (Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Sabat te me Yisu lêk ya na hîndông ê
 eveng kukapô te. Me loho iwa wit ya va be
 ekakathe hîmô bahenjing kapô vo ya kôpik
 êngêv yak me injang ya anông.

² Metom Palisi doho êyê be enang nena,
 “Hevong bisê be môlevong nôm atu be itip
 nena dô embong êndêng Sabat andô?”

³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Bôk
 môle sam Devit lêk ya na môleô ning
 kôkôthing ema vo lejing be evong bêng
 mesa mî?”

⁴ Yêni hêyô Wapômbêng ya melak sel
 ya popatîng kapô be hiwa polom math-
 eng* atu be na îmbôk da yom ining vo
 injang. Metom Devit heyang me hêv doho
 hêndêng ya na takatu be eveng hiving yêni
 be eyang.”

⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena,
 “Anô Ya Nakandung atu me Sabat ya
 Alang.”

Yisu hevong anô bang ema te mavî (Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Sabat yang me Yisu hêyô melak yeng te
 be hê me hîndông avîlanô hîmô. Me anô te
 hîmô long êng be bang viyôhok bôk ema.

⁷ Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung
 doho îmô be êyê Yisu manjeng vo injê
 nena tem nembong avîlanô lêk kômbok
 mavî êndêng Sabat mesa mî. Loho thalo
 lonjanlê vo enang yêni bêng.

⁸ Metom heyala loho ning auk be
 henang ethak anô bang ema atu nena,
 “Nôlêm omba avîlanô lîvông.” Êng me
 ôpêng hiviyô be hê.

⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya
 havong vo ya nang ingik môle ling. Ômbête
 me thêthôp vo aômbong êndêng Sabat?
 Hîtôm aômbong mavî mesa aômbong kam-
 bom? Hîtôm aongêv anô te livung vo nîmô
 lêkmala mesa aômbuling yêni vo nema?”

¹⁰ Me Yisu hêyê loho sapêng hêwê he-
 veng me henang ethak ôpatu nena, “Noto
 bahem.” Êng me ôpêng hevong bêng me
 bang hivutak mavî hethak lonbô.

¹¹ Metom kîdônga ambô balambung lêk
 Palisi lejing maning kambom be enang
 ethak loho da hê be hêlêm nena, “Tem
 aômbong ômbête ethak yêni?”

Yisu helam aposol lauming be lahavôyi (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Wak te me Yisu hethak dum te be
 hê vo neteng mek. Me bîlîvông êng hele
 be heyang me heteng mek yom hêndêng
 Wapômbêng.

5:34 5:34 Jon 3:29 6:1 6:1 Lo 23:25 6:2 6:2 Jon 5:10 6:3 6:3 1Sml 21:1-6 6:4 6:4 Wkp 24:5-9 * 6:4 6:4
 Polom matheng me polom lauming be lahavôyi atu be hîmô long matheng hîmô Wapômbêng ya melak seng kapô.
 Sonda nômbêng iti me etak hîmô long êng hîtôm da êndêng Wapômbêng. Sabat nômbêng iti me thak êv ya bôô vê me
 etak ya lêkmuk iwa long. Be na îmbôk da yom thak eyang ya bôô. * 6:13 6:13 Aposol ya ondong nena na takatu
 be Yisu hêv loho be ê vo enang Wapômbêng ya ambô.

13 Heyang wakhêng me helam ya na hîndông êlêm ethak tom. Me hîtôk loho tomtom hîtôm lauming be lahavôyi me helam loho nena aposol.*

14 Loho te me Saimon be hêv athêng lêkmuk hêndêng inda nena Pita me yang molok Endulu hiving Jems lo Jon me Pilip lo Batolomiu

15 me Matyu lo Tomas me Jems Alpius nakandung me Saimon atu be elam nena anô Selot*

16 me Judas Jems nakandung me Judas Iskaliot*, ôpatu be yôk ketem netak Yisu îndôk nakyo bahenjing.

*Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî
(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)*

17 Yôv me Yisu lêk ya na hîndông îlôk be ê kalông bôte. Me ya na hîndông vi îmô long êng lêk avîlanô bêng anông êlêm nang Judia lo Jelusalem me avîlanô mamik Taia lo Saidon êlêm iving.

18 Loho lêm vo endanô ya ambô lêk nembong loho ning na lêk kômbôk mavî. Me na lêk gôk lêlêik ivuling loho me Yisu hêv gôk takêng vê be loho ivutak mavî.

19 Me avîlanô bêng anông evong vo êthôm yêni, vômbe nena lêklokvang bêng anông îmô inda be ditu thak hevong avîlanô sapêng ivutak mavî.

*Mavî lêk malêng tem nêpôm opalêla
(Mat 5:1-12)*

20 Yôv me Yisu hik i lîlîng be hêyê ya na hîndông me henang ethak loho nena,

“Mavî vo môlô avîlanô siv, vômbe nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng me môlô ning.

21 Me mavî vo môlô na takatu be lêk oma vo lemim, vômbe nena tem lemvimyak.

Me mavî vo môlô avîlanô takatu be lêk oleng, vômbe nena tem omalîk.

22 Me mavî vo môlô avîlanô takatu be wakma avîlanô kapôlônging êndô môlô lêk enang ambôma ethak môlô be êv dôming êndêng môlô vômbe nena osopa Anô Ya Nakandung.

23 “Vômbe nena loho ning bumalô bôk evong kombom tomêng yom hêndêng plopet sapêng. Bêng be ditu wakma nômkama ivutak me môlô lemim mavî, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv vuli mavî bêng te êndêng môlô injêk melak leng.

24 “Metom malêng bêng vo môlô na lêk nômkama bêng anông. Lêk uwa môlô ning nômkama lêk lemim mavî yôv.

25 Me malêng bêng vo môlô na takatu be lêk lemvimyak. Tem oma vo lemim. Me malêng bêng vo môlô na takatu be lêk omalîk. Tem lemim malêng kambom be ondeng.

26 Me malêng bêng vo môlô na takatu be lêk avîlanô sapêng êv môlô ning athêng ling.

Loho ning bumalô bôk êv plopet ambô yôhîng ining athêng ling bêng yom.

*Lemim imbing môlô ning nakyo
(Mat 5:38-48)*

27 “Metom ya hanang ethak môlô na takatu be lêk olanô ya nena lemim imbing môlô ning nakyo me ombong kombom mavî êndêng na kapôlônging êndô môlô.

28 Me ôngêv mek mavî êndêng na takatu be êv mek kambom êndêng môlô. Me oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng na takatu be evong kambom hêndêng môlô.

29 Me anô te hepetav malem dang vi, êng me nunjik vi lîlîng vo nepetav imbing. Me anô te hiwa yong kwêv dêim atu be huik, êng me notak yêni vo nimbua yong kwêv yang imbing.

30 Me anô te henang ik ong ling hethak nômkama, êng me nêngêv yom. Me anô te hiwa yong nômkama, êng me dô nonang vo nêngêv endelêm ethak lonbô andô.

31 Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi.

32 “Me môlô lemim iving na takatu be lejing iving môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông.

* 6:15 6:15 Selot me na takatu be êndô Lom eyanging loho Israel. * 6:16 6:16 Kaliot me Judas ya long ya athêng me Iskaliot ya ondong nena yêni me anô Kaliot te. Me mî lambô ya athêng amî. 6:21 6:21 Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17 6:22 6:22 Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 6:31 6:31 Mat 7:12

Na evong kombom kambom thak evong bêng yom.

³³ Me môlô thak ovong kombom mavî hêndêng na takatu be evong kombom mavî hêndêng môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Na evong kombom kambom thak evong bêng yom.

³⁴ Me môlô êv nômkama hêndêng na takatu be lemim êv nena tem êngêv viyang, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Na takatu be thak evong kombom kambom thak êv ining nômkama hêndêng avîlanô vi atu be evong kombom kambom bêng yom, vômbe nena lejing êv nena na takêng tem êngêv ining nômkama sapêng endelêm ethak lonbô.

³⁵ Metom Wapômbêng leng thak hevong kombom mavî hêndêng na wambuk lêk na evong kambom hiving. Be ditu tem môlôngik thô nena môlô me yêni nali be lemim imbing môlô ning nakyo be ombong kombom mavî lêk ôngêv nômkama oyang êndêng loho me dô lemim êngêv nena loho êngêv viyang andô. Ovong bêng me heveng yam me tem umbua vuli bêng.

³⁶ Me môlô kapôlômim ingik am ethak avîlanô sapêng îtôm môlô ning Kamik kapô hiki hethak avîlanô pîk sapêng.

Wapômbêng esopa môlô ning kombom (Mat 7:1-5)

³⁷ “Dô môlô nang avîlanô vi ning kambom bêng be onang nena loho avîlanô kambom andô. Môlôvong bêng me Wapômbêng tem mî nembong bêng ethak môlô amî. Me dô onang ethak avîlanô vi nena tem lohombua ning kambom ya vuli andô. Môlô nang bêng me Wapômbêng tem nenang bêng ethak môlô imbing. Me anô te hevong kambom hêndêng môlô, êng me otak ya kambom. Môlôvong bêng me Wapômbêng tem nêngêv môlô ning kambom vê bêng yom.

³⁸ Me môlô êv nômkama hêndêng avîlanô vi, êng me Wapômbêng tem nêngêv nômkama êndêng môlô bêng yom. Metom yêni tem nêngêv bêng anông êyômô

imbing. Kombom alê atu be ovong êndêng avîlanô vi me tem yêni sopa môlô ning kombom be nembong bêng yom êndêng môlô.”

³⁹ Yôvêm me Yisu henang ambô dôhô te hêndêng loho nena, “Hîtôm anô mandaluk pusip yang endom anô mandaluk pusip yang mesa? Mî anông. Thêi luvi tem êngêv yak îndôk lovang.

⁴⁰ Sêik kapua me mî bêng vo ining kîdônga amî. Metom ethak melak yôvêm me tem imbutak îtôm ining kîdônga.

⁴¹ “Bisête be hôyê sinjusik hîmô aviyam mandaluk me mî hôyê aseleng bêng atu be hepalanganing hêk malemdaluk thing amî?

⁴² Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, ‘Aiyang, ya leng hiving yangêv sinjusik itu be hîmô malemdaluk vê? Metom ong da mî hôyê aseleng atu be hepalanganing hêk malemdaluk thing be nêngêv vê amî, be ditu ong anô ambô yôhîng. Nêngêv aseleng bêng atu be hepalanganing hêk malemdaluk thing vê vo nêngô tak katô êm kîmîng nêngêv sinjusik atu be hîmô aviyam mandaluk vê.”

Alokwang lêk ya anông (Mat 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ “Alokwang mavî mî thak hik anông kambom amî. Me alokwang kambom mî thak hik anông mavî amî.

⁴⁴ Me anô thak êyê alokwang ya anông me eyala nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma. Me anô thak mî hîtôm imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu amî. Mî anông.

⁴⁵ Be ditu auk mavî hîmô anô te kapô me tem nembong kombom mavî. Me auk kambom hîmô anô te kapô me tem nembong kombom kambom. Be ditu kombom alê hîvôlô anô te kapô thing ditu tem nenang ende ambôlêk.”

Kombom elay melak (Mat 7:24-27)

⁴⁶ “Bisête be thak môlô lam ya nena ‘Anômbêng’ lômbôlông, metom mî thak osopa yîning ambô amî?

⁴⁷ Me ôpatu be hêlêm hêndêng ya be helañô yîning ambô be hesopa me tem ya nang ôpêng ya kombom lavông êndêng môlô.

⁴⁸ Yêni me hîtôm ôpatu be helav ya melak landîng hîlôk pîk lêk valu be hevalong long manjeng. Me ñanambô bêng hêyô be hîlônîng melak êng metom mî hipu amî, vômbe nena pîk lêk valu hevalong long manjeng.

⁴⁹ Metom ôpatu be helañô yîning ambô be mî hesopa amî, êng me hîtôm helav ya melak hêyô hîmô pîk atu be valu mî. Be ditu ñanambô bêng hêyô be hekalông melak êng me hipu ketheng oyang.”

7

Anô vovak lêik ya hêv iving (Mat 8:5-13)

¹ Yisu henang ambô takêng hêndêng avîlanô yôvêm me hê Kapenaom.

² Me anô vovak lêik te nang Lom hîmô be yêni thak la hiving ya anô ku te bêng anông, metom ya anô ku êng hêpôm kômbôk kambom be hevong ema.

³ Anô vovak lêik atu helañô Yisu ya kôkôthing, êng me yêni hêv ña Juda ning avaka doho be ê hêndêng Yisu vo enang ingik yêni ling vo nêlêm embong ya anô ku êng mavî.

⁴ Loho yô vo Yisu me enang lêk kapôlônîng malêng nena, “Ôpiti me anô mavî, be ditu mavî vo nôngêv yêni livung.

⁵ Ôpêng thak la hiving aô ña Juda be bôk helav aô ning melak yeng.”

⁶ Êng me Yisu hê hiving loho. Be ê êyô bidong anô vovak lêik ya melak me ôpêng hêv ya ña môlô doho be ê hêndêng Yisu be enang ethak inda nena, “Anô vovak lêik henang bêtiti, ‘Anômbêng, dô nôlêm andô. Ya mî anô mavî vo nôlêm yîning melak kapô amî, be ditu dô.

⁷⁻⁸ Me bêng yom me ya mî anô mavî vo ya thok aña ong amî. Me ya hamô anômbêng te vimbing me yîning ña vovak îmô ya vimbing bêng yom. Me thak ya hanang hêndêng yîning anô vovak te nena, “Nu,” me thak hê. Me ya hanang ethak

yang nena, “Nôlêm,” me thak hêlêm. Me ya hanang ethak anô ku te nena, “Nombong ku ti,” me thak hevong. Be ditu hova dêim be honang yom vo yîning anô ku nimbutak mavî, êng me tem mavî.”

⁹ Yisu helañô ôpêng ya ambô be hesong kambom be hik i lîlîng hîvô hê me henang ethak avîlanô nômbêng atu be eveng yêni yam nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena bôk mî ya hayê anô Israêl te ya hêv iving hîtôm ôpiti amî!”

¹⁰ Me ña takatu be enang ambô hiving Yisu îvôê melak me êyê nena anô ku atu lêk hivutak mavî.

Yisu hik anô hema te ling

¹¹ Vauyaña me Yisu hê melak lông te be ya athêng nena Nain. Me ya ña hîndông lêk avîlanô bêng anông ê hiving yêni.

¹² Loho ê bidong melak êng ya bandêng ambôlêk me avîlanô melak lông êng iwa anô hema te be ele yêing. Ôpêng me avî tîp te nakandung tomêng yom. Me avîlanô melak lông êng bêng anông ê hiving avî tîp êng.

¹³ Anômbêng hêyê yêni me lahiki be henang ethak inda nena, “Dô nondeng andô.”

¹⁴ Me Yisu hê me hetak bang hêyô hêk balê me ña takatu be evak ôpêng eva tîng. Me henang nena, “Anô muk, ya hanang ethak ong nena numbiyô!”

¹⁵ Me anô hema êng hiviyo hîmô me henang ambô me Yisu hêv ôpêng hêndêng talêmbô.

¹⁶ Me avîlanô sapêng êyê be êkô me êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, “Plopet bêng te lêk hivutak aô lîvông” me “Wapômbêng lêk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô livung.”

¹⁷ Êng me kôkôthing ethak Yisu ya ku hê be heveng avîlanô Judia ning long sapêng lêk long bôyang takatu be hîmô bidong hiving.

Jon Anô Hithik Avîlanô hêv anô yi be ê vo enang ingik Yisu ling (Mat 11:2-19)

¹⁸ Jon ya na hîndông enang nô m takatu be Yisu hevong hethak inda. Êng me helam lokwanyî hêlêm

¹⁹ me hêv thêi be ê vo enang ingik Yisu ling nena, "Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv ong êlêm mesa yoô yambing anô yanda?"

²⁰ Anô yi êng êyô vo Yisu me enang nena, "Jon Anô Hithik Avîlanô hêv yêi be alêm vo anang ingik ong ling nena, 'Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm mesa yoô yambing anô yanda?' "

²¹ Wakma thêi yô me êyê Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk lomalomâ mavî lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hêk avîlanô. Me hevong na malejing pusip bêng anông êyê tak.

²² Yôvêm me henang ethak thêi nena, "Mamumbunnu me onang ethak Jon ethak nô m takatu be lêk mamu yê lo olanô. Na malejing pusip êyê tak, me na verjing kambom eveng, me na kômbôk lepla ivutak lithing, me na lindong putup olanô ambô, me na ema iviyô hethak lonbô me na siv olanô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

²³ Be ditu mavî vo na takatu be êv iving ya me mî kapôlônging yi amî."

²⁴ Me Jon ya anô yi atu be iwa ambô be ê vo Yisu îvôê yôv me Yisu henang ik avîlanô ling ethak Jon nena, "Bôk môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa?"

²⁵ Mî. Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomalomâ e? Mî. Na takatu be ik kwêv kêkêlô lêk iwa nômkama mavî mavî me thak îmo na bêngbêng lêk king ining melak yom.

²⁶ Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

²⁷ Bôk ekavu hethak ôpêng hêk Wapômbêng ya kapua nena, " 'Nondanô. Tem yangêv yîning anô te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong,

me tem nepesang lonjanlê vo ong.' "

Malakai 3:1

²⁸ "Ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônâlêk hêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng vo Jon."

²⁹ (Sêmbôk me Jon ithik avîlanô lêk na iwa takis hiving, be ditu olanô ambô atu be Yisu henang ethak Jon me enang nena, "Wapômbêng ya kombom me thêthôp anông."

³⁰ Metom Palisi lêk kîdôngga ambô balambung êndô Jon ithik loho, be ditu êv dôming hêndêng lonjanlê atu be Wapômbêng hik thô hêndêng loho.)

³¹ Me Yisu henang nena, "Tem ya nang bisête ethak avîlanô bôlô tiêng? Me loho hîtôm ômbête?"

³² Loho me hîtôm sêiknena takatu be îmo long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêiknena vi nena,

" 'Yoômbî yeng beleng vo môlôndô yeng, metom mî olo yeng amî.

Me yoô leng athêng malêng vo môlôndeng, metom mî môlô leng amî.' "

³³ "Bêng yom me Jon Anô Hithik Avîlanô hêlêm me thak hitip ethak nô m lêk waing. Me môlô pôlik ethak yêni be onang nena gôk kambom hîmô hiving yêni.

³⁴ Metom Anô Ya Nakandung hêlêm me heyang nô m lêk hinum waing. Me môlô nang nena, 'Ôngô! Ôpiti êng me thak heyang nô m lêk hinum waing bêng anông. Yêni me na iwa takis lêk na evong kombom kambom ining anô môlô.

³⁵ Metom Wapômbêng nali takatu be iwa yêni ya auk thêthôp me loho ning ku tem ningik thô nena auk êng me thêthôp anông."

Avî te hithik Yisu va hethak wel uv mavî

³⁶ Palisi te helam Yisu be hê vo ninjang nô m imbing yêni. Êng me yêni hê hêyô vo ôpêng ya melak me hîlôk îmo vo ninjang nô m.

³⁷ Me avî hevong kombom kambom te nang long êng helanô nena Yisu lêk heyang nô m hîmô Palisi atu ya melak. Êng me hiwa wel uv mavî hîlôk kolopak kêkêlô te be hê hêyô melak êng.

³⁸ Me hêlêm eva Yisu dôm bidong va me heleng be mathôk hêv yak hêyô hîmô Yisu vakapô. Me heyav mathôk vê hethak yêni da kwandôk ñaung. Me hîngu Yisu vakapô lômbôlông me hiwa wel uv mavî atu be hithik Yisu vakapô hethak.

³⁹ Palisi atu be helam Yisu hêlêm heyang nôm hiving inda hêyê nôm êng be la hêv nena, “Betha anô ti me plopet te ma, êng me tem neyala nena avî atu be hêthôm yêni me avî hevong kombom kambom te.”

⁴⁰ Yisu heyala ôpêng ya auk be henang nena, “Saimon, yîning ambô te hêk vo ya nang ethak ong.”

Me Saimon henang nena, “Kîdônga, nonang.”

⁴¹ Me Yisu henang nena, “Anô yi bôk iwa valuseleng hêk anômbêng te. Anô yang hiwa hîtôm 500 me yang hiwa hîtôm 50 be thêi ning tôp hêk denang.

⁴² Me thêi mî hîtôm êngêv valuseleng êng viyang amî. Be ditu anômbêng êng henang ethak thêi luvi nena, “Tôp viyang dô lêk.”

Yôv me Yisu henang ik Saimon ling nena, “Lem hêv nena anô yi êng yang sê ditu la hiving ôpêng bêng anông?”

⁴³ Me Saimon enang viyang nena, “Betha yang atu be hiwa valuseleng bêng ma.”

Me Yisu henang nena, “Honang ambô thêthôp.”

⁴⁴ Me Yisu hik i lîlîng me hêyê avî êng be henang ethak Saimon nena, “Nôngô avî ti. Ya havutak ayô yong melak kapô me mî hôêv ñanam be ya hathik yaveng amî. Metom avî ti hithik yaveng hethak yêni da mathôk be heyav vê hethak kwandôk ñaung.

⁴⁵ Me ya hayô athak yong melak kapô me mî hungu ya amî, metom wakma êng ele be diti me mîng avî ti hîngu yavenkapô lômbôlông me mî hetak amî.

⁴⁶ Me mî huwa wel be hongathô hêyô hîmô ya kwandôk amî, metom avî ti hiwa wel uv mavî be hengathô hêyô hîmô yavenkapô.

⁴⁷ Be ya hanang ethak ong nena avî ti la hiving ya bêng anông, be ditu aô yala nena ya kambom bêng anông lêk hêv yak yôv. Metom avîlanô takatu lejing êv nena ining

kambom takatu be Wapômbêng hêv vê me doke yom, êng me tem lejing imbing yêni doke bêng yom.”

⁴⁸ Me Yisu henang ethak avî êng nena, “Yong kambom sapêng lêk hêv yak yôv.”

⁴⁹ Me avîlanô takatu be îmô Saimon ya melak elanô ambô êng me enang ethak i nena, “Ôpiti me opalê be ditu hêv kambom vê?”

⁵⁰ Me Yisu henang ethak avî êng nena, “Ong da yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî. Nu lêk lembali.”

8

Avî doho êv Yisu loho livung

¹ Yôv me Yisu hê heveng melak lông lômbôlômbo be henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi

² lêk avî takatu be bôk hêv gôk kambom lêk kômbôk vê hêk loho eveng hiving yêni. Avî takatu te me Malia nang Makdala sêmbôk be gôk kambom bahevi be lahavôyi etak yêni.

³ Me avî yang me Joana Kusa yanavî. Kusa me ôpatu be heyanging Helot ya melak. Me te me Susana lêk avî bêng anông iving. Avî takêng thak êv Yisu loho livung hethak ining nômkama.

Ambô dôhông hethak anô te hekaliv yanvêk

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avîlanô bêng anông êlêm nang lomelak lomelak be ethak tom vo injê Yisu. Me Yisu henang ambô dôhông te nena,

⁵ “Anô te hê me hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô. Yêni hekaliv yanvêk takêng me vi hîlôk lonđanjê be avîlanô evak pesa lêk menak êpôm be eyang.

⁶ Me doho hîlôk pîk lêk valu be hivutak. Metom pîk êng moma be yanvêk êng heyeng be hema.

⁷ Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hiving hêyô yanvêk takêng vov.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî be hipup me hivutak bêng be hik anông hîtôm 100.”

Yisu henang ambô takêng yôv me helam kaêk be henang nena, “Môlô ña lèk lindong me ondanô ambô ti katôyang!”

⁹ Me Yisu ya ña hîndông enang ik yêni ling ethak ambô dôhông êng ya ondong.

¹⁰ Me henang nena, “Wapômbêng lèk hik ya auk long kapô thô hethak ya lèklinyak bêng hêndêng môlô yôv. Metom avîlanô vi me thak ya hanang ethak ambô dôhông yom. Be ditu

“‘Loho yê, metom mî êyê katô amî.

Me loholañô, metom mî eyala ya ondong katô amî.’ ”

Aisaia

6:9

¹¹ Me Yisu henang nena, “Ambô dôhông êng ya ondong me bêngiti. Yanvêk me hîtôm Wapômbêng ya ambô.

¹² Yanvêk takatu be hîlôk lonjanlê me hîtôm avîlanô takatu be elañô Wapômbêng ya ambô, me heveng yam me Sakdang hêyô be hêv Wapômbêng ya ambô vê hêk loho kapôlônging vo dô êngêv imbing be Wapômbêng imbua loho vê injêk kambom ya vuli andô.

¹³ Me yanvêk takatu be hîlôk pîk lèk valu me hîtôm avîlanô takatu be elañô Wapômbêng ya ambô be evalong lèk lejing mavî. Metom loho me hîtôm alokwang galôk atu be mî hîlôk pîk kapô be hê amî. Be ditu êv iving bidong oyang yom me wakma malêing êyô me etak ining êv iving.

¹⁴ Me yanvêk takatu be hîlôk yak lèklilu kapô me hîtôm avîlanô takatu be elañô Wapômbêng ya ambô, metom loho ê me pîk iti ya malêing hêpôm loho be lejing ik i hethak ining lèkmala be lejing iving valuseleng lèk lejing mavî pîk iti. Nôm takêng ithivung Wapômbêng ya ambô thing be loho mî ik anông mavî amî.

¹⁵ Metom yanvêk takatu be hîlôk pîk mavî me hîtôm avîlanô takatu be kapôlônging mavî be malejing lèlê. Loholañô Wapômbêng ya ambô be evalong long manjeng me eva lèklokwang be ik anông mavî.

Nôm takatu be hivung i hêk long kapô tem nimbutak yêing
(*Mak 4:21-25*)

8:10 8:10 Ais 6:9-10 **8:16 8:16** Mat 5:15; Luk 11:33 19:26

¹⁶ “Anô mî thak êtôm lam be îsîk thing ethak wîng mena ivung hîmô long kapô te amî. Loho thak êthôkêng eva vo avîlanô takatu be êyô melak kapô me injê danda.

¹⁷ Nômkama takatu be hekopak hêk long kapô me tem nimbutak long yêing. Me nômkama takatu be hivung i hêk auk kapô me tem nimbutak yêing be sapêng eyala.

¹⁸ Bêng be môlôndanô yîning ambô ti katô. Ôpatu be heyala yîning ambô katô me tem Wapômbêng embong be ôpêng eyala nômkama doho imbing. Metom ôpatu be mî heyala yîning ambô amî me Wapômbêng tem nimbua auk takatu be ôpêng hesong nena bôk hiwa yôv vê injêk yêni.”

Opalê me Yisu talêmbô lo viyanji
(*Mat 12:46-50; Mak 3:31-35*)

¹⁹ Me Yisu talêmbô lèk viyanji êlêm vo injê yêni, metom avîlanô bêng anông be long tutup be mî hîtôm êlêm bidong vo yêni amî.

²⁰ Êng me anô te henang ethak Yisu nena, “Lemtambô lèk aviyaami eva yêing be lejing iving injê ong.”

²¹ Êng me Yisu henang viyang nena, “Yîning wakatik lèk aiyang loho me ña takatu be elañô Wapômbêng ya ambô be esopa.”

Yisu henang be lovak bêng ema
(*Mat 8:23-27; Mak 4:35-41*)

²² Wak te me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Aô na kasîk bomang viyang vulu.” Êng me ethak yeng te be ê.

²³ Wakma loho ê me Yisu hêkthôm. Me lovak bêng te hêyô be hiyuv kasîk be hik ivutak hîlôk yeng kapô be hevong vo nîmô loho thethong îndôk kasîk kapô bini.

²⁴ Êng me loho ê ik Yisu ling be enang nena, “Anômbêng, Anômbêng! Tem aô sapêng ama be mî!”

Me Yisu hiviyô be hethang lovak lèk kasîk budum bêng atu me hema be hêk tineng.

²⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Anga môlô ning ôêv iving hîmô sê?” Me loho song kambom be êkô me enang hê be

8:17 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2 **8:18 8:18** Mat 25:29; Luk

hêlêm nena, “Ôpiti me opalê be ditu henang ambô hêndêng njanam lêk lovak be elanjô ya ambô be esopa?”

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô te
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Me loho iwa yeng êng be ivup êyô kasîk be ê avîlanô Gelasa ining pîk. Long êng hêk Galili viyang vulu.

²⁷ Me loho ethak lîndang me Yisu hetak yeng be hê me anô te be thak gôk kambom bêng anông îmo hiving yêni nang melak lông êng hêlêm hêpôm Yisu. Ôpêng bok hetak ya melak me hê hîmô kalang be heveng kôlômbêng.

²⁸⁻²⁹ Na long êng thak ekak ôpêng bang lo va lêku hethak yakseng me êv anô te vo heyanging. Metom gôk lêlêik êng thak hêyô be hîlônîng ôpêng be hêsô yakseng êng kisi me hiwa ôpêng be hê hêndô hîmô long thiliv.

Me anô êng hêyê Yisu be heleng be hesanjiyak be hekaliv inda hê hêk bidong Yisu va. Êng me Yisu henang ethak gôk atu nena, “Notak ôpiti be nu.” Êng me ôpêng helam lêklala bomang nena, “Yisu, ong Wapômbêng Leng Anông Bing Nakandung, lem hiving nombong ômbête êndêng ya? Dô nongêv vovang êndêng ya andô!”

³⁰ Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, “Yong athêng bisê?”

Me ôpêng henang nena, “Yînîng athêng nena Na Vovak Yalimamôk,” vombê nena gôk kambom bêng anông îmo yêni kapô.

³¹ Me gôk kambom takêng epetenak Yisu lômbôlông nena, “Dô nômbî yoôndôk lo- vang atu be ya ondong mî andô.”

³² Me bok bêng anông eyang tak îmo dum te ya lîkîning. Be ditu gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, “Nongêv yoô andôk bok takdaku kapô.” Êng me Yisu hetak loho be ê.

³³ Me gôk kambom takêng etak ôpêng me ê îlôk bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda êng be ê êv yak hîlôk kasîk bomang be njanam helok sapêng vônô.

³⁴ Me na takatu be eyanging bok êyê nôm êng me îsôv be ê enang mayaliv heveng lomelak.

³⁵ Me avîlanô elanjô be êlêm êyê nena ômbête hivutak long êng. Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom bêng anông bok îmo hiving yêni, ôpêng ya auk lêk mavî be hipuk kwak be hîmô bidong Yisu va. Me loho yê be êkô kambom.

³⁶ Me na takatu be êyê nôm êng enang hêndêng avîlanô takatu hethak nôm takatu be Yisu hevong hethak ôpêng be hivutak mavî.

³⁷ Me avîlanô Gelasa sapêng êkô be elowaling kambom be enang vo Yisu tak loho bini bôyang. Êng me Yisu lêk ya na hîndông ethak yeng be îvô Galili hethak lonbô.

³⁸ Me anô lêk gôk kambom atu be lêk mavî hepetenak Yisu lêklokvang be henang nena, “Hîtôm ya thôk imbing ong?” Metom Yisu hêv ôpêng be hê me henang nena,

³⁹ “Numbunnu yong long me nonang êndêng avîlanô ethak nômbêng atu be Wapômbêng hevong êndêng ong.” Êng me hîvô hê ya long me henang ethak avîlanô sapêng hethak nômbêng atu be Yisu hevong ethak inda.

*Avena hema lêk avî kômbôk
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Yisu hele hê kasîk bomang viyang vulu hethak lonbô me avîlanô bêng anông lêk eyanging yêni hîmô lîndang be iwa yêni thô.

⁴¹ Me anômbêng heyanging melak yeng te hêlêm be ya athêng nena Jailus. Ôpêng eya vabudum thîvô hîmô Yisu va me henang ik yêni ling lêk kapô malêing vo Yisu imbing inda bini ya melak

⁴² vombê nena nalavî tom yom be hêpôm kômbôk be hevong ema. Nalavî êng ya son- dakbêng me hîtôm lauming be lahavôyi.

Be ditu Yisu hiving inda be hê me avîlanô bêng anông ê iving be ekalambu yêni thing.

⁴³ Me avî te heva avîlanô takêng lîvông be hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng îti hîtôm sondakbêng lauming be

* **8:43 8:43** Grik ining kapua bô doho me mî ekavu ambô ti nena hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta amî.

lahavôyi. Be thak hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta*, metom loho te mî hîtôm nembong be yêni mavî amî.

⁴⁴ Avî êng hêlêm bidong vo Yisu dômlokwang me hêthôm Yisu ya kwêv dêim ya dang yom me ketheng oyang me lêkma êng hekapôk.

⁴⁵ Êng me Yisu henang ik ling nena, “Opalête hêthôm ya?”

Me avîlanô takêng enang nena, “Yoô mî.” Me Pita henang nena, “Anômbêng, avîlanô bêng anông ekalambu ong thing be ditu êthôm ong.”

⁴⁶ Metom Yisu henang nena, “Anô te hêthôm ya be ya hasae nena yîning lêklokvang doho hêv yak.”

⁴⁷ Me avî êng hêyê nena mî hîtôm nimbung i amî. Be ditu hêkô be helowaling be hê me heya vabudum thîvô hîmô bidong Yisu va. Me hîmô avîlanô malening me henang ondong alê atu be yêni hêthôm Yisu bêng lêk yêni hivutak mavî ketheng oyang bisê.

⁴⁸ Me Yisu henang ethak avî êng nena, “Yîning avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk lembali.”

⁴⁹ Yisu henang ambô heva denang me anô te hêlêm nang Jailus ya melak be henang nena, “Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kidônga me dô nongêv ku bêng êndêng yêni andô.”

⁵⁰ Yisu helanô ambô êng me henang ethak Jailus nena, “Dô nôkô andô. Nongêv imbing yom me nalum avî tem nimbutak mavî.”

⁵¹⁻⁵³ Yisu hêyô melak êng me avîlanô eleng athêng malêng lêk lening malêng bêng hethak avena êng îmô. Me Yisu henang ethak loho nena, “Athêng dô. Yêni hêkthôm yom me mî hema amî.” Metom loho yala nena lêk hema yôv be ditu emalîk ethak yêni. Me Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni, be ditu hiwa Pita lo Jon me Jems lêk avena êng talêmbô lo lambô yom be ê melak kapô hiving yêni.

⁵⁴ Me hevalong avena êng hîmô bang me henang nena, “Yîning avena, numbiyô!”

⁵⁵ Me avena êng ya dôhô hêyô hîlôk kôpik hethak lonbô me bôlôtom oyang me hiviyô.

Me Yisu henang vo êngêv nôm êndêng avena êng vo ninjang.

⁵⁶ Me talêmbô lo lambô esong kambom. Metom Yisu henang lêklokvang nena dô enang nôm êng bêng ethak anô te andô.

9

Yisu hêv aposol lauming be lahavôyi be

ê

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Yisu helam aposol lauming be lahavôyi hethak tom me hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk kambom sapêng vê lêk embong avîlanô kômbôk mavî.

² Yôv me yêni hêv loho be ê vo enang ambô ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk embong avîlanô lêk kômbôk mavî.

³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu lomelak lomelak. Me dô umbua nômate imbing môlô andô. Dô umbua kwanding lêk vak me nôm lêk valuseleng andô. Me môlôngik kwêv tom me dô umbua kwêv yang imbing andô.

⁴ Melak alêla takatu be môlô yô me ômô melak êng yom endebe otak long êng be unu bôyang.

⁵ Metom long takatu be mî iwa môlô thô amî, be wakma môlô tak long êng be ô, me ungik limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malening vo ningik ining kambom thô.”

⁶ Yôv me loho ê eveng lomelak lomelak be enang Wapômbêng ya Ambô Mavî lêk evong avîlanô lêk kômbôk mavî.

Helot la hêv nena Yisu me opalê

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Galili ning anômbêng Helot elanô nôm takatu be Yisu hevong be la hêv bêng anông hethak vômbe nena anô doho enang bêngiti, “Jon hiviyô hêk nama hethak lonbô.”

⁸ Me anô doho enang nena, “Elaija hêlêm,” me doho enang nena, “Plopet taksêmbôk te hiviyô hethak lonbô.”

⁹ Êng me Helot henang nena, “Bôk ya handambêng Jon lôkbudum kisi yôv, metom Yisu me opalête be ya halanô

avîlanô enang ambô takiti hethak yêni?" Êng me yêni hevong vo ninjê Yisu.

*Yisu hevakông avîlanô hîtôm 5,000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)*

¹⁰ Me aposol îvôlêm êyô me enang kôkôthing ethak nô m takatu be loho vong êndêng Yisu. Yôv me Yisu helom loho da yom be hê melak lôn te be ya athêng nena Betsaida.

¹¹ Metom avîlanô bêng anông eyala long atu be Yisu hê. Êng me loho sopa yêni be ê. Loho ê êyô vo Yisu me yêni hiwa loho thô. Yôv me yêni henang ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng be hevong avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî.

¹² Me hêndêng yathindang hêmbôk me aposol lauming be lahavôyi takatu êlêm me enang ethak yêni nena, "Aômô long thiliv, be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong vo ethalo ning nô m lêk long injêk."

¹³ Metom Yisu henang nena, "Mî, môlô da tem ombakông loho." Me loho nang nena, "Yoô ning polom bahevi me alim nânam yi yom hîmô be mî hîtôm amî. Bêng be tem yoôna vo anjêv nô m vuli vo avîlanô nômbêng itiêng mesa?"

¹⁴ Loho nang ambô êng vômbê nena anô bêng anông îtôm 5,000 ma ditu î mô.

Me Yisu henang ethak ya aposol nena, "Onang ethak avîlanô nena ithining i îtôm 50 50 be îndôk î mô lundum lundum."

¹⁵ Aposol evong bêng hêndêng avîlanô be sapêng îlôk î mô bing.

¹⁶ Me Yisu hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me hêv la mavî. Yôv me hekavli me hêv hêndêng aposol be îmbi tham hêndêng avîlanô nômbêng atu.

¹⁷ Be avîlanô sapêng eyang be leñjinyak. Me nô m wata vi atu be hîmô me aposol ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi.

*Pita henang nena Yisu me Mesaya
(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)*

¹⁸ Wak te me Yisu heteng mek me ya nâ hîndông yom î mô hiving yêni. Me Yisu

henang ik loho ling nena, "Avîlanô thak leñjing êv nena ya opalête?"

¹⁹ Me loho nang viyang nena, "Doho nang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me plopet bô te hiviyô hethak lonbô."

²⁰ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Me môlô da lemim nena ya me opalête?"

Me Pita henang viyang nena, "Ong me Mesaya atu be Wapômbêng hêv hêlêm."

²¹ Êng me Yisu henang lêklokvang hêndêng loho vo dô enang ambô êng bêng êndêng anô te andô.

²² Me henang nena, "Wapômbêng bôk îtôk yôv nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbua malêng lêk vovang bêng anông. Me avaka lêk nâ bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung tem ende dô mîng lîlîng êndêng yêni. Me tem ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô me tem nimbiyô ethak lonbô."

Kombom aômbutak îtôm Yisu ya nâ hîndông

²³ Me yêni henang ethak avîlanô sapêng nena, "Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dô m lîlîng êndêng yêni da me nimbua ya alovalasing be nesopa ya wak nômbêng iti sapêng.

²⁴ Vômbê nena ôpatu be la hiving ya lêkmala pîk bêng anông be hevalong long, ôpêng tem mî nimbua lêkmala anông amî. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

²⁵ Anô te hiwa nômkama pîk sapêng metom hêndêng wakma ya lêkmala hêv yak, me ya nômkama takêng tem nêngêv yêni livung bisê vo nimbua lêkmala anông?

²⁶ Me anô te moma vo ya lêk yî nîng ambô be wakma Anô Ya Nakandung hele hêlêm hiving ya danda lêkmanjing lêk Lambô ya me anêla matheng ining, me tem yêni moma vo ôpêng bêng yom.

²⁷ Ya hanang avanông êndêng môlô nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng tem nêlêm.

Me môlô vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôngô nô m êng imbing.”

*Yisu linjkôpik hivutak yanda
(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)*

²⁸ Yisu henang ambô êng yôv me wak bahevi be lahavôlô hele be hê. Me hiwa Pita lo Jon me Jems be loho ethak dum te be hê vo neteng mek.

²⁹ Yisu heteng mek denang me thohav lo ma hivutak yanda be ya kwêv hivutak thapuk hîtôm damak êv.

³⁰⁻³¹ Me bôlôtom oyang me anô lokwanyî lêt danda lêkmanjing êyôva be enang ambô hiving yêni. Yang me Moses me yang me Elaija. Thêi nang ambô hiving Yisu hethak nô m takatu be Yisu tem nembong be ningik anông î môt Jerusalem endebe netak pîk iti bini.

³² Me Pita hiving Jon lo Jems malenjing eyang be êkthôm. Metom iviyô me êyê Yisu ya danda lêkmanjing lêt anô yi eva hiving yêni.

³³ Me thêi ê vini me Pita henang ethak Yisu nena, “Anômbêng, mavî anông vo lêt aômô long iti. Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanjô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.” Pita hîthông nena henang ambô alête bêng.

³⁴ Pita henang ambô denang me mavông te hêyô be heva loho thing be êkô kambom.

³⁵ Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, “Diti me yîning Wakna be bôk ya hatôk yêni yôv vo nembong yîning ku, be ditu ondanô ya ambô.”

³⁶ Ambô êng hivutak yôv me loho yê Yisu yom lêt heva. Pita lo Jon me Jems mî enang hêndêng anô te hethak nô m takatu be êyê lo elanô amî.

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

³⁷ Hiviyô heyang me Yisu loho tak dum me loho lôk be ê me avîlanô bêng anông ê êpôm yêni.

³⁸ Me na takêng te helam nena, “Kîdônga, ya hapetenak ong vo nôngêv yîning wakna livung, vômbe nena yîning wakna tom yom.

³⁹ Be gôk kambom te thak hekakô yêni me bôlôtom oyang me hesanjiyak be helowaling be apôk thapuk hivutak ambôlêk. Gôk êng hivuling yêni linjkôpik kambom anông me mî thak hetak yêni doke amî.

⁴⁰ Bôk ya hapetenak yong na hêndông lêklokvang vo êngêv gôk kambom êng vê, metom loho mî hîtôm amî.”

⁴¹ Me Yisu henang viyang nena, “Môlô avîlanô bôlô tiêng mî ôêv iving be osopa lonjanlê thêthôp amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêng imbing môlô? Umbua wakna êng êlêm.”

⁴² Me wakna êng heveng be hê hêndêng Yisu denang me gôk kambom êng hîmbî yêni vômê hîlôk pîk me hevong be helowaling kambom. Metom Yisu hethang gôk lêlêik êng lêklokvang me hevong wakna êng be hivutak mavî me hêv êndêng lambô hethak lonbô.

⁴³ Me avîlanô sapêng îpîndîk kambom hethak Wapômbêng ya lêklokvang êng.

*Yisu henang bôlôyang hethak ya nana
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Hêndêng wakma êng me avîlanô sapêng lenjing êv bêng anông hethak nô m takatu be Yisu hevong. Me Yisu henang ethak ya na hîndông nena,

⁴⁴ “Môlôndanô ambô ti be tem ya nang katôyang. Anô te tem netak Anô Ya Nakan-dung îndôk ya nakyo bahenjing.”

⁴⁵ Metom ya na hîndông îthông ambô êng ya ondong paling, vômbe nena ambô êng ya ondong me hîmô kapô. Lêt êkô enang ingik yêni ling vo nenang ya ondong bêng êndêng loho.

*Opalête hetaving i me nimung vo môlô
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)*

⁴⁶ Me Yisu ya na hîndông îkôki nena loho ali alête me nimbutak anô nimung vo loho.

⁴⁷ Metom Yisu heyala loho ning auk êng be hiwa sêik yaôna te be hîting eva bidong yêni da.

⁴⁸ Me henang ethak loho nena, “Ôpatu be hiwa sêik nate bênjiti thô hethak yîning

athêng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving. Me ôpatu be hetaving i hele be yaônalêk hîmô môlô livông ditu hivutak anô nimung vo môlô.”

⁴⁹ Me Jon enang nena, “Anômbêng, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be ditu yoô nang vo netak ku êng.”

⁵⁰ Metom Yisu henang nena, “Dô omba yêni thing andô. Ôpatu be mî hîpôlik ethak môlô amî, ôpêng me heva hiving môlô.”

Avîlanô Samalia êndô Yisu

⁵¹ Wakma Wapômbêng tem nimbua Yisu bini leng me lêk bidong, êng me yêni latom vo ni Jerusalem.

⁵² Me yêni hêv anô doho be ê melak te hêk Samalia vo epesang nômkama imung vo yêni.

⁵³ Metom avîlanô long êng êndô imbua yêni thô vômbe nena eyala nena yêni hê vini Jerusalem.

⁵⁴ Ya ña hîndông yi Jems lo Jon êyê nôm êng be enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, yêindam amela nang leng be nîndôk ethang loho mesa?”

⁵⁵ Metom Yisu hik i lîlîng me hethang thêi.

⁵⁶ Me loho ê melak yang.

Malêing vo esopa Yisu (Mat 8:18-22)

⁵⁷ Loho veng lonðanjê be ê me anô te henang ethak Yisu nena, “Long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

⁵⁸ Me Yisu henang viyang nena, “Avung yatap ining pîk ambuang îmô me menak ining unak îmô, metom Anô Ya Nakan-dung atu me ya long ninjêk mî.”

⁵⁹ Me Yisu henang ethak anô yang nena, “Nosopa ya.”

Metom ôpêng enang nena, “Anômbêng, notak ya vo ya nandav wakamik yôvêm.”

⁶⁰ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Notak ña dôhônônging bôk ema yôv vo loho da endav ining ñama. Me yong ku me nu nang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng.”

⁶¹ Me anô yang enang ethak Yisu nena, “Anômbêng, tem ya sopa ong, metom notak ya vo ya nang ya leng mavî êndêng yîning avîlanô yôvêm.”

⁶² Me Yisu henang viyang nena, “Ôpatu be heveng lonðanjê be hik mandaluk lîlîng, ôpêng mî hîtôm nembong Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya ku mavî yang amî.”

10

Yisu hêv avîlanô hîtôm 72 be ê (Mat 11:20-24)

¹ Yôv me Anômbêng hîtôm avîlanô vi hîtôm 72 be hêv loho yiyi imung be ê hêndêng melak lônng takatu be tem yêni ni.

² Me yêni henang ethak loho nena, “Nôm bêng anông lêk hîyôk îmô kukapô, metom ña ku tomtom yom. Be ditu môlô teng mek êndêng ku ya alang vo nêngêv ña ku bini vo ithup nôm anông.

³ Môlô nu. Ya hêv môlô be ô hîtôm boksipsip nali îmô avung yatap livông.

⁴ Me dô môlômbua vak valuseleng lêk vak me venjîkapô bokgôp imbing andô. Me dô onang waklivông ethak anô te be okam îndôk lonðanjê andô.

⁵ “Môlô yô melak te kapô me môlô nang ethak loho nena, ‘Wapômbêng ya lambali hîmô hiving môlô.’

⁶ Anô lambali te hîmô melak êng, êng me môlô ning ambô mavî êng tem nîmô imbing yêni. Me mî, êng me tem ambô êng nîmbôlêm vo môlô da ethak lonbô.

⁷ Me môlô mô melak êng yom. Me ongwang be unum nôm takatu be êv hêndêng môlô yom hîtôm môlô ning ku ya vuli. Me dô môlô nu thak melak viyang mayaliv andô.

⁸ “Môlô yô melak lônng te be iwa môlô thô be êv nôm hêndêng môlô, êng me ongwang.

⁹ Me môlômbong loho ning avîlanô lêk kômbôk imbutak mavî me môlô nang bêngiti, ‘Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong vo môlô.’

¹⁰ Metom mî iwa môlô thô amî, êng me môlô nu me omba lonðanjê be môlô nang nena,

11 ‘Môlô ning melak lônŋ ya limbalôm atu be hîmô yoô venŋing kapô me yoô ik vê hîlôk môlô malemim vo ningik thô nena môlôvong kambom. Metom lemim êngêv katô vômbe nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong.’

12 Ya hanang ethak môlô nena waklavông atu be Wapômbêng tem nembong ambô ethak avîlanô me avîlanô long atu be mî iwa môlô thô amî, loho ning malêing me tem nîmbô thak vo avîlanô kambom nang Sodom.

13 “Alitaknena, môlô avîlanô Kolasin lo Betsaida! Bôk môlô yê nôm thamtham lomalama. Metom bôk yambong nôm thamtham takêng îmô Taia lo Saidon livông, ketheng oyang me tem ingik kwêv kambom lêk ethav amela kambôk ethak lunjkwandôk be ende kapôlônŋing lîlîng.

14 Waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me môlô ning malêing tem nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!

15 Me môlô avîlanô Kapenaom, tem êngêv môlô ning athêng ling ethak leng mesa? Mî, tem môlôndôk bunu ŋa ema ning long!”

16 Yisu henang ethak ya ŋa hîndông nena, “Anô te helaŋô môlô ning ambô, êng me ôpêng helaŋô yîning ambô hiving. Me anô te hele dôm lîlîng hêndêng môlô, êng me yêni hele dôm lîlîng hêndêng ya hiving. Me anô te hele dôm lîlîng hêndêng ya, êng me yêni hele dôm lîlîng hêndêng Ôpatu be hêv ya be ya halêm hiving.”

*Avîlanô 72 takatu îvôlêm hethak lonbô
(Mat 11:25-27; 13:16-17)*

17 Avîlanô 72 takatu îvôlêm ethak lonbô me leŋing mavî bêng anông be enang nena, “Anômbêng, hethak yong athêng me gôk kambom elaŋô yoô ning ambô be esopa.”

18 Me Yisu henang nena, “Ya hayê Sakdang hêv yak hîlôk leng hîtôm damak.

19 Ondaŋô. Bôk ya hêv lêklokvang hêndêng môlô yôv vo môlômbak bôyîv lêk ŋalivang pesa. Me môlô hîtôm okav

Sakdang ôpatu be môlô ning ŋakyo ya lêklokvang sapêng li. Me nômate mî hîtôm nimbuling môlô amî.

20 Me dô môlô lemim mavî bêng anông be onang nena gôk kambom elaŋô môlô ning ambô andô, metom môlô lemim mavî ethak Wapômbêng bôk hekavu môlô ning athêng yôv hêk melak leng.”

21 Yôv me Lovak Matheng hevong Yisu kapô mavî be henang nena, “Wakamik, ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk vo ŋa auk bêng me huik thô hêndêng ŋa takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling! Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

22 “Wakamik bôk êv nômkama sapêng hêndêng ya yôv. Me anô te mî heyala Nakandung atu katô amî, me Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Me Nakandung lêk ŋa takatu be Nakandung la hiving ningik lambô thô êndêng loho yom.”

23 Me Yisu hik i lîlîng be henang ethak ya ŋa hîndông yom nena, “Wapômbêng hevong mavî hêndêng môlô be môlô yê nôm takiti.

24 Ya hanang ethak môlô nena sêmbôk me plopet lêk king bêng anông leŋing iving injê nôm takiti be lêk môlô yê, metom mî êyê amî. Me leŋing iving endanô ambô takiti be lêk môlô laŋô, metom mî elaŋô amî.”

*Anô Samalia mavî te
(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)*

25 Wak te me anô lêk auk ethak ambô balambung te hiviyo heva vo neyek Yisu be henang nena, “Kîdônga, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

26 Me Yisu henang ik ôpêng ling nena, “Ambô balambung henang bisête? Me hosam ambô êng be hoyala bisête?”

27 Me ôpêng enang viyang nena, “Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk ong kapôlôm lêk dôhôm me lêklokvang

lêk yong auk sapêng. Me lem imbing yong avîlanô môlôô hîtôm lem hiving ong da.”

²⁸ Me Yisu henang nena, “Avanông. Nombong bêng me tem numbua lêkmala.”

²⁹ Metom hevong vo avîlanô injê nena yêni me anô auk mavî be ditu henang nena, “Yînîng avîlanô môlôô me ña sêla?”

³⁰ Me Yisu henang viyang nena, “Anô te hetak Jelusalem me hivup hîlôk be hê Jeliko. Êng me ña vanî êyê yêni be ik inda kambom anông be hemayak hêk lonðanlê me iwa ya nômkama vanî be ê.

³¹ Hêndêng waklavông êng yom me anô hîmbôk da te hesopa lonðanlê êng ivup îlôk be hê. Me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonðanlê vi hele be hê.

³² Bêng yom me anô ondong Livai* te hivup îlôk lonðanlê tomêng yom hele me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonðanlê vi atu hele be hê.

³³ Yôv me anô Samalia* te hivup îlôk lonðanlê êng hele me hêyê ôpêng be lahiki.

³⁴ Be ditu yêni hê hêndêng ôpêng me hengathô waing lêk wel hethak ya palê me hithum. Yôv me hiwa ôpêng be hetak hêyô hîmô ya bokdonki me helom be hê melak vathi te me yêni da heyangging.

³⁵ Hiviyô heyang me hêv valuseleng silva yi hêndêng melak alang be henang nena, ‘Noyangging anô ti mavî. Me valuseleng iti mî hîtôm amî be wakma atu ya havôlêm be hotak doho êyômô long hiving, me tem ya wê yong valuseleng takêng viyang.’ ”

³⁶ Yisu henang ambô dôhô êng yôv me henang ik anô lêkauk ethak balambung êng ling nena, “Lem hêv bisête? Ôpatu be ña kambom ik me loho alialê ditu hîtôm ya anô môlôô te?”

³⁷ Me anô lêkauk ethak balambung atu henang viyang nena, “Ôpatu be hêv kapô hêndêng yêni.”

Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Nu me nombong bêng yom.”

Yisu hîmô Mata lo Malia ning melak

10:28 10:28 Wkp 18:5 * **10:32 10:32** Livai me ondong Livai ning lêkmuk takatu be thak êv ña Juda ning ña îmbôk da livung lêk êv ña evong ku hîmô melak matheng kapô livung hiving. * **10:33 10:33** Avîlanô Samalia me Juda ning avîlanô takatu be ê iwa avîlanô hîlôk long bôyang ining limi. Thak mî loho êv yeng îlôk Jelusalem iving Juda amî. Be ditu Juda thak itip ethak loho be lerjing êv nena loho mî Wapômbêng ya avîlanô amî **10:42 10:42** Mat 6:33

³⁸ Yisu lêk ya ña hîndông eveng be ê me Yisu hêyô melak lông te be hê. Me avî te be ya athêng nena Mata hiwa Yisu thô be hê hîmô ya melak.

³⁹ Me Mata yang molok Malia hîmô bidong vo Anômbêng va be helanô ya ambô.

⁴⁰ Metom Mata lahiki ethak yêni yom evong ku bêng anông vo hepesang nôm. Êng me yêni hê hêndêng Yisu me henang nena, “Anômbêng, lem hêv bisête? Ya havong ku bêng anông me yînîng aiyang molok mî hêv ya livung doke amî. Be ditu nonang ethak inda vo nêlêm êngêv ya livung.”

⁴¹ Metom Anômbêng henang viyang hêndêng inda nena, “Mata, Mata, bisête be lem ik ong be kapôlôm malêing hethak nômkama lomalama bêng anông?”

⁴² Nômate yom ditu nômbêng be Malia lêk la hiving vo nimbua me lêk iwa nôm êng yôv, be anô te mî hîtôm nimbua nôm êng vê injêk yêni amî.”

11

Kombom eteng mek (Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Wak te me Yisu heteng mek îmo bôte. Heteng mek yôv me ya ña hîndông te henang ethak yêni nena, “Anômbêng, nôndông yoô vo yoô teng mek îtôm sêmbôk be Jon îndông ya ña hîndông.”

² Me Yisu henang nena, “Môlô teng mek bênjiti,

“ ‘Wakamik, nombong yong athêng injêk matheng.

Me yong lêklinyak bêng êlêm.

³ Me nôngêv nôm êndêng yoô îtôm wak nômbêng iti.

⁴ Me notak yoô ning kambom vômbe nena thak yoôtak avîlanô vi ning kambom takatu be evong êndêng yoô.

Me dô notak yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô.’ ”

5-6 Yôv me Yisu henang ambô dôhôte hêndêng loho nena, “Bîlîvông bing te me hô hêndêng yong anô môlô te ya melak be honang nena, ‘Aiyang, yîning anô môlô te hêlêm nang long dêim be lêk hîmô yîning melak be hema vo la be ya nôm mî. Be hîtôm nôngêv polom lokwanjlo vo ya mesa?’

7 Me yong anô môlô atu hîmô ya melak kapô tem nenang viyang nena, ‘Dô nunjik ya ling andô. Lêk yoô ik melak ambôlêk thing be aêkthôm yôv be tem mî yambiyô be yangêv nômate êndêng ong amî.’

8 Yêni hêndô nêngêv ya anô môlô livung. Metom ya hanang ethak môlô nena ôpêng enang ik yang êng ling lômbôlông, êng me tem moma be nimbiyô me nêngêv nôm îtôm datu be henang ik yêni ling.

9 “Bêng yom me ya hanang ethak môlô nena, onang injik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo môlô.

10 Vombê nena na takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm, me ipindinding melak ambôlêk, me tem ningik kê vo loho.

11 “Môlô sêiknena ning lami, nalum henang ik ong ling vo ninjang alim nanam me tem nôngêv bôyiv kambom te êndêng yêni mesa? Mî!

12 Mena henang ik ling vo ninjang menak daluk, êng me tem nôngêv nalivang te mesa? Mî!

13 Môlô avîlanô kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama mavî mavî hêndêng nalumi. Bêng be môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv Lovak Matheng êndêng na takatu be enang ik yêni ling.”

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32, 43-45; Mak 3:20-27)

14 Wak te me Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô ambôlêk putup te. Me gôk kambom êng hetak anô êng be hê me anô

ambôlêk putup êng enang ambô be avîlanô bêng anông êyê be esong kambom.

15 Metom avîlanô doho enang nena, “Gôk kambom ining anômbêng Belsebul* hêv lêklokvang êndêng Yisu, be ditu hêv gôk kambom vê hêk avîlanô.”

16 Me loho vi evong vo eyek Yisu be enang ik yêni ling nena, “Nombong nôm thamtham te vo ningik thô ethak yoô nena Wapômbêng êv ong be hêlêm.”

17 Metom Yisu heyala loho ning auk be henang ethak loho nena, “Avîlanô melak lông te evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak lông êng tem nêngêv yak. Me avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me ondong êng tem nêngêv yak bêng yom.

18 Me Sakdang ya gôk kambom evak i kê hê ondong yi, êng me Sakdang ya lêklokvang thak heyanging nômkama tem nemba manjeng amî. Ya hanang ambô ti vombê nena môlô nang nena ya hêv gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokvang.

19 Môlô nang nena ya hêv gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokvang. Me opalête hêv lêklokvang êndêng môlô ning avîlanô be loho êv gôk kambom vê? Belsebul mesa opalê? Mî! Môlô da ning avîlanô ik thô nena môlô ning ambô me lêkwgak.

20 Wapômbêng da hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm îmô môlô lîvông yôv.

21 “Anô lêklokvang te hîtôm Sakdang hevalong nômkama vovak be heyanging ya melak, êng me ya nômkama tem nîmô mavî.

22 Metom anô te ya lêklokvang bêng anông vo ôpyang êng hîtôm Wapômbêng hêyô be hevong vovak hiving ôpêng hele be hîmô yêni li, êng me tem nimbua ôpêng ya nômkama vovak takatu be hêv iving nena nômkama takêng tem nembong be nimbukak lêklokvang. Be ditu ôpatu be lovak me tem nîmbi yang atu be hêv yak ya nômkama tham.

11:15 11:15 Mat 9:34; 10:25 * 11:15 11:15 Athêng Belsebul iti me kenan ining gôkba te ya athêng, ditu êv êndêng sakdang 11:16 11:16 Mat 12:38 11:22 11:22 Kol 2:15 11:23 11:23 Luk 9:50

23 “Anô te mî hêv ya livung be yêingik vovak imbing Sakdang amî, êng me ôpêng heva hiving Sakdang be thêi vong vovak hiving ya. Me anô mî hêv ya livung be hithup avîlanô hêlêm bidong vo Wapômbêng amî, êng me hîtôm hindining loho be îsôv mayaliv.

24 “Gôk lêlêik hetak anô te, êng me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak îmô. Be mî hêpôm long te amî, êng me tem nenang nena, ‘Dô me yandena melak sêmbôk atu be ya hamô ethak lonbô.’

25 Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk îthî be epesang be hivutak mambung anông.

26 Êng me tem ni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining kambom hîvô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak lonbô be îmô. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk.”

27 Yisu henang ambô takêng îmô denang me avî te hîmô avîlanô nômbêng êng lîvông be helam nena, “Mavî vo avî atu be hevathu ong be hêv sum êndêng ong, nîmô lêk la mavî.”

28 Metom Yisu henang nena, “Avanông, metom mavî bêng anông vo ôpatu be helañô Wapômbêng ya ambô be hesopa.”

Anô doho lejing iving injê nôm thamtham
(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)

29 Avîlanô bêng anông êlêm be êlêm. Loho êyô vo Yisu me henang ethak loho nena, “Avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom. Loho nang vo yambong nôm thamtham vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Loho tem injê Jona ya lavuning yom.

30 Sêmbôk atu me Jona hivutak îtôm lavuning te vo avîlanô Ninive êyê. Me lêk iti me Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak bêng yom vo avîlanô bôlô tiêng injê.

31 “Sêmbôk me Siba ning avî king hetak ya long me hêlêm nang pîk ya dang vo nendañô Solomon ya auk mavî. Ondañô!

Anô te hîmô long iti me bêng vo Solomon. Metom mólôndô ondañô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâliling me Siba ning avî king êng tem nenang mólô ning kambom thak mólô seng ambô bêng.

32 Me sêmbôk be avîlanô Ninive elañô Jona ya ambô be ele kapôlônging liling. Me anô te lêk hîmô long iti me bêng vo Jona. Metom mólôndô ondañô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâliling me tem avîlanô Ninive emba be enang mólô ning kambom takêng bêng.

Danda lejing kôpik
(Mat 5:15; 6:22-23)

33 “Anô mî thak êtôm lam be ivung hîmô long kapô mena îsîk thing ethak wîng amî, mî. Loho thak êthôkêng eva yêing vo avîlanô takatu be êyô melak kapô êng tem injê danda.

34 Malemdaluk me hîtôm lam vo hêv danda hêndêng lemvim kôpik. Me malemdaluk mavî me tem danda injêk lemvim kôpik sapêng. Metom malemdaluk kambom me tem momañaning bêng injêk lemvim kôpik sapêng.

35 Be ditu noyanging ong katô. Endekeme nosong nena danda hîmô ong kapô, metom mî momañaning îmô kapô.

36 Me danda hêk lemvim kôpik sapêng me momañaning mî hêk bôte amî, êng me lemvim kôpik sapêng tem nimbutak danda îtôm lam hêv danda hêndêng ong.”

Yisu henang lêklokvang ethak Palisi lêk kîdôngga ambô balambung
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Yisu henang ambô yôv me Palisi te henang ik yêni ling vo ninjang nôm imbing inda. Êng me Yisu hê hêyô vo ôpêng ya melak kapô be heyang nôm hîmô ya balê.

38 Me Palisi êng êyê Yisu hîlôk îmô vo ninjang nôm me mî hithik bang hîtôm Palisi ning kombom amî. Êng me yêni hesong kambom.

39 Me Anômbêng enang ethak yêni nena, “Mólô Palisi thak vôiing keyek lêk belev

vindôm yom, metom môlô kapôlômim hêyô thing ethak kombom kambom lêk malejing dantang.

⁴⁰ Môlô ña molo. Wapômbêng hepesang vi yêing lêk vi kapô hiving. Be ditu môlômbôkîng kapôlômim imbing me mî bahemim yom amî.

⁴¹ Metom môlô ning nômkama takatu be hîmô belev kapô me môlôngêv êndêng ña nômkama mî vo nêngêv loho livung. Môlômbong bêng me tem môlô ning nômkama sapêng îmô mambung mavî injêk Wapômbêng mandaluk.

⁴² “Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Thak môlô thup nômkama takatu be thak hevong nômkama vathing be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hîtôm da. Môlôvong nômkama yaôna êng me mavî, metom ôêv yak ethak ombong nômkama bêng îtôm kombom thêthôp êndêng avîlanô lêk lemim imbing Wapômbêng anông. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

⁴³ “Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lemim iving ômkô balê mung îmô melak yeng kapô lêk lemim iving avîlanô etaving i be enang nena, ‘Waklîvông mavî,’ êndêng môlô indôk long ethak tom îlôk.

⁴⁴ “Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lêlêik îtôm anô hema te atu be bôk elav bôk be avîlanô mî eyala kalang êng amî. Be ditu loho êyôva viling be ivutak lêlêik hêk Wapômbêng mandaluk. Bêng yom me avîlanô thak esopa môlô, metom mî eyala nena môlô da me kapôlômim lêlêik kambom amî.”

⁴⁵ Kîdôngga balambung te helañô ambô êng me tenang ethak Yisu nena, “Kîdôngga, honang ambô êng êndêng Palisi me huik yoô susu hiving.”

⁴⁶ Me Yisu tenang nena, “Alitaknena vo môlô ña lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô imbing. Môlô êv balambung lomalom bêng anông êndêng avîlanô vo esopa. Balambung takêng me hîtôm vak malêing vo loho.

Metom mî môlô da ôngêv loho livung doke amî.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Limbumi bôk ik plopet bêng anông vônô me môlô lav melak êyô ining kalang takêng vôn be oyanging den-daung. Môlôvong bêng be hik thô nena môlô lôk ethak limbumi ning bôk le long takatu be bôk evong.

⁴⁹ Be ditu Wapômbêng anô lêkauk bêng bôk tenang bêngiti, ‘Tem yangêv plopet lêk aposol bêng anông êndêng loho, metom loho tem embong kambom êndêng doho me doho tem ingik vônô.’

⁵⁰ Bêng be avîlanô bôlôti tem imbua vovang bêng ethak plopet takatu be limi bôk ik vônô hêndêng waklavông Wapômbêng epesang pîk hele be hêyô lêk.

⁵¹ Plopet mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng ethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia me yandang. Ik yêni vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da lîvông. Ya tenang avanông ethak môlô nena vuli kambom hethak bôk le long takêng tem nêpôm avîlanô bôlô tiêng.

⁵² “Alitaknena vo môlô ña lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô bôk okaliv iyam melak ambôlêk imbua auk mavî ethak Wapômbêng hê. Me môlô da thak ôndô ôyô long êng kapô bunu, metom wakma avîlanô vi evong vo êyô kapô bini me thak môlô va long thing vo loho.”

⁵³ Yôv me Yisu hetak melak êng me kîdôngga ambô balambung lêk Palisi lenjing ña kambom be tenang ik yêni ling het-hak ambô lomalom.

⁵⁴ Loho vông bêng vo embatek yêni be tenang ambô te bidoho, êng me tem embalong inda jêk vo nembong ambô.

12

Oyanging am ethak Palisi ning kombom kambom

(Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

¹ Hêndêng wakma êng me avîlanô bêng anông bomang ethak tom be êyô eva venjing long. Me Yisu tenang ethak ya ña hîndông nena, “Môlô yanging am ethak Palisi ning kombom kambom. Loho thak

evong îtôm ña mavî hîmô avîlanô lîvông, metom auk lomalama hîmô kapôlônging. Nôm êng me hîtôm yis be tem nêmbôv avîlanô bêng anông.

² Nôm takatu be hivunji hêk long kapô me tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivunji me tem avîlanô sapêng eyala.

³ Bêng be ambô takatu be môle nang hêndêng bîlîvông me tem avîlanô endanô êndêng lêkwak. Me ambô takatu be môle nang thîkôthîk hîlôk melak kapô, êng me tem emba melak vov be endam bêng ini yêing.

⁴ “Yîning avîlanô, ya hanang ethak môle nena dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô. Me heveng yam me tem mî hîtôm embong nômate amî.

⁵ Metom tem yangik ôpatu be tem môle kô inda thô. Ôpêng me Wapômbêng yom. Yêni hîtôm ningik anô te vônô yôvêm me nîmbî ôpêng îndôk amela lêkmala. Be ditu ya hanang ethak môle nena ôkô Wapômbêng yom.

⁶ “Avîlanô thak êv vuli menak yaônena hethak valuseleng lêkma yi. Metom Wapômbêng mî hîtôm langêv menak takêng te thîng amî.

⁷ Avanông bîng, bôk yêni hiwa môle sapêng kwandôk ñaung thô yôv. Bêng be môle me bêng vo menak be ditu dô môle kô andô.

⁸ “Ya hanang ethak môle nena opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yîning, me Anô Ya Nakandung atu tem nenang emba Wapômbêng mandaluk be anjêla endanô nena, ‘Ôpêng me yîning.’

⁹ Me ôpatu be henang ethak avîlanô nena hêndô ya, me tem ya nang emba Wapômbêng mandaluk be anjêla endanô nena, ‘Ya hathông ôpêng paling.’

¹⁰ Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung atu, me tem Wapômbêng êngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma hethak nena, ‘Diti me Sakdang ya ku,’ êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî.

¹¹ “Avîlanô evalong môle hêk be iwa ê yô melak yeng mena ethang môle heva ña bêngbêng malening mena ña lêk athêng bêng malening, êng me dô môle kô be lemim êngêv nena, ‘Tem yoô nang bisê?’ mena ‘anang viyang bisê?’ Mî.

¹² Hêndêng wakma êng yom me Lovak Matheng tem nêngêv auk êndêng môle be onang.”

Anô lêk nômkama bêng anông

¹³ Anô te heva avîlanô nômbêng atu lîvông me henang ethak Yisu nena, “Kîdôngga, wakamik bôk ema yôv be ditu nonang ethak aiyang bêng vo nîmbî wakamik ya nômkama tham ni ondong yi be nêngêv yîning êndêng ya.”

¹⁴ Metom Yisu henang hethak ôpêng nena, “Aiyang, opalête hîtôk ya vo yambutak mamu ning jas?”

¹⁵ Me Yisu henang ethak avîlanô nena, “Môle yanging am katô vo dô malemim dantang ethak nômkama lomalama andô. Anô te hiwa nômkama bêng anông metom yêni da mî hîtôm nimbua lêkmala ethak ya nômkama takêng te amî.”

¹⁶ Yôv me henang ambô dôhô te hêndêng loho nena, “Anô lêk valuseleng bêng te ya nôm ik anông bêng anông heveng kukapô.

¹⁷ Êng me yêni henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Ya long ya tak yîning nôm îmô mî.’

¹⁸ Me yêni henang nena, ‘Bêng be dô me yambong bêngiti. Yandining yîning melak sapêng be yandav melak lêkmuk bêngbêng vo yandô yîning nôm lêk nômkama sapêng îmô kapô.

¹⁹ Me tem ya nang ethak ya da nena, “Lêk yôv! Yîning nômkama bêng anông hîmô be tem yangang be ya num me ya mô mavî yom îtôm sondakbêng nômbêng iti. Me mî hîtôm yambong ku te amî.”

²⁰ “Metom Wapômbêng henang ethak ôpêng nena, ‘Ong anô molo! Bîlîvông iti me tem yambua yong lêkmala vê be nôma. Me opalê tem nimbua nômkama takatu be hopesang vo ong da?’

²¹ “Bêng yom be malêing iti tem nimbutak avîlanô takatu be ithining nômkama

bêng anông vo loho da hêk pîk metom loho da me nômkama mî hêk Wapômbêng mandaluk.”

*Dô môlô lemim ingik am andô
(Mat 6:25-34)*

²²⁻²³ Me Yisu henang ethak ya na hîndông bêng nena, “Lêkmala me bêng vo nôm eyang. Me lenjing kôpik me bêng vo kwêv lo thôp. Be diti ya hanang ethak môlô nena, dô lemim êngêv nômkama pîk lomaloma bêng anông îtôm nôm lêk thôp andô.

²⁴ Môlô lemim êngêv menak nômbêng iti. Loho thak mî evatho nôm be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak lêk balê etak nôm îmô mî. Metom Wapômbêng thak hevakông loho. Be ditu Wapômbêng la hiving môlô bêng anông hîvô hethak vo menak be tem neyanging môlô mavî.

²⁵ Be ditu lemim ik am ethak nômate me nôm êng mî hîtôm netak wakma te oyang êyômô môlô ning lêkmala long imbing amî. Mî anông.

²⁶ Môlô mî hîtôm ombong nôma yaôna te bêngiti amî. Me hevong bisête be môlô lemim ik am ethak nômkama bêng vi hiving?

²⁷ “Lemim êngêv thiling vuak. Loho ivu-tak bisête? Loho thak mî evong ku lêk epe-sang ining thôp amî. Metom ya hanang ethak môlô nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma sapêng.

²⁸ Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem îmbôk ethak amela. Me môlô me bêng îvô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem nêngêv wamba bêng anông êndêng môlô imbing. Alitaknena, môlô ning ôêv iving mî bêng amî.

²⁹ Be dô kapôlômim ingik am be othalo nena ongwang ômbê mena unum ômbê andô.

³⁰ Vômbe nena na pîk thak lenjinhiki be ethalo nôm takêng, metom môlô ning Kamik heyala nôm takatu be môlô êvyak ethak.

³¹ Be ditu môlô lemim ingik am vo othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng, me tem nêngêv nôm takêng sapêng êndêng môlô imbing.

³² “Môlô boksipsip ondong yaôna, dô môlô kô andô. Môlô ning Kamik la mavî vo nêngêv ya lêklinyak bêng êndêng môlô.

³³ Be ditu uwa valuseleng hethak môlô ning nômkama me ôngêv êndêng na siv. Ovong bêng me tem umbua vak valuseleng atu be hîmô wak nômbêng iti. Vak valuseleng êng me nômkama kêkêlô lomaloma atu be hîmô melak leng be ya dang mî. Melak leng me anô te mî hîtôm nim-bua nômate vanî mena sepbidi mî hîtôm imbulung nômate amî.

³⁴ Vômbe nena long alê atu be môlô ning nômkama kêkêlô mavî hîmô, long êng yom ditu tem môlô kapôlômim îmô imbing.

*Môlô yanging Anô Ya Nakandung atu
(Mat 24:42-51)*

³⁵ “Môlô pesang am be ombong ku me upuk môlô ning kwak be ôtôm môlô ning lam be oyanging îmô

³⁶ hîtôm avîlanô ku takatu be eyanging ining anômbêng îmô. Loho ning anômbêng êng bôk hê vo heyang nôm iwa avî yôvêm me tem nîmbôlêm ethak lonjô. Wakma hîvô lêm ya long be hipindinding melak ambôlêk me tem ingik melak ambôlêk kê ketheng be imbua yêni thô.

³⁷ Me Mavî vo na ku takatu be ining anômbêng êng hêyô be hêyê nena loho îmô lêlê be eyanging yêni hîmô. Ya hanang avanông ethak môlô nena anômbêng êng tem nipuk ya kwak ku me nenang vo loho îndôk îmô elawê balê me tem nêngêv nôm êndêng loho îtôm anô ku te.

³⁸ Anômbêng hele hêlêm hêndêng bîlîvông bing mena lêkbôk momananing ma be hêyê ya na ku mî êkthôm amî me eyanging yêni hîmô, êng me Mavî vo loho.

³⁹ “Môlô lemim êngêv ambô ti katô. Melak te ya alang helanjô ambô nena na vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni hêk lêlê vo na vanî mî hîtôm ende melak êng kê amî.

40 Bêng be ditu môlô mô lêlê imbing, vômbe nena Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm êndêng wakma atu be môlô thông paling be môlô pîndîk kambom.”

41 Me Pita henang nena, “Anômbêng, hôêv ambô dôhông ti hêndêng yoô yom mesa hôêv êndêng avîlanô sapêng hiving?”

42 Êng me Anômbêng henang nena, “Ya hanang vo ôpatu be hevong ya anômbêng ya ku mavî hîtôm anô lêkauk bêng atu be heyangîng nômkama mavî. Melak alang hetak yêni vo neyangîng ya na ku be nêngêv nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôk.

43 Me Mavî vo anô ku êng hêndêng wakma atu be melak alang hîvô lêm het-hak lonbô be hêyê nena hevong ku êng hîmô.

44 Ya hanang avanông ethak môlô nena melak alang êng tem netak ôpêng vo neyangîng ya nômkama sapêng.

45 Metom anô ku êng la hêv hêk kapô nena, ‘Lêk bôhông anông me mî yîning anômbêng îmbôlêm ketheng amî.’ Êng me hik avîlanô ku me heyang nôm lêk hinum waing bêng anông hele be helo molo.

46 Hevong bêng îmô be hîthông paling me melak alang êyô be ôpêng îpîndîk kambom. Êng me melak alang tem nêngêv vovang bêng êndêng ôpêng me nêndô inda îmô imbing na lîndong kôtông.

47 “Anô ku atu be heyala ya anômbêng ya la hiving metom mî hevong nômkama hîtôm ya anômbêng ya la hiving amî me tem nimbua vovang bêng.

48 Metom anô ku atu be mî heyala ya anômbêng ya la hiving amî be hevong nômkama kambom me tem nimbua vovang yaô.

“Me avîlanô takatu be iwa nômkama bêng anông, êng me Wapômbêng la hiving lohombong ku bêng anông ethak. Me avîlanô be iwa nômkama bêng anông be eyangîng, êng me Wapômbêng la hiving loho tak bêng anông êyô long imbing be embong ku bêng anông ethak.”

*Yisu hêlêm vo nembak avîlanô kê
(Mat 10:34-36)*

49 Yisu henang ambô dôhông te nena, “Ya halêm vo yambî amela îndôk pîk. Me ya leng hiving anông nena amela êng ethang ketheng oyang.

50 Metom tem ya thik nanam te atu be lêk mî ya thik amî denang. Nanam êng me vovang lêk malêng bêng anông be tem ya kapôlông malêng bêng anông embeng endebe nîndôk yandang.

51 Me môlô song nena ya halêm pîk vo yambong avîlanô kapôlôngîng îndôk bîng e? Mî anông! Ya hanang ethak môlô nena ya halêm vo yambak loho kê.

52 Yaô be nembeng yam me avîlanô ba-hevi nang melak te tem embak i kê ni ondong yi be lokwanlô tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanî, me lokwanî tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanlô.

53 Me tem embak i kê be lambô tem nende dôm lîlîng êndêng namalô, me namalô tem nende dôm lîlîng êndêng lambô, me talêmbô tem nende dôm lîlîng êndêng nalavî, me nalavî tem nende dôm lîlîng êndêng talêmbô, me yanavî tem nende dôm lîlîng êndêng namalô yanavî, me namalô yanavî tem nende dôm lîlîng êndêng yanavî.”

*Wakma lêk iti ya ondong
(Mat 16:2-3; 5:25-26)*

54 Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu bêngiti, “Thak môlô yê mavông longavu hîmô long wak hê hîlôk, êng me môlô nang nena, ‘Ôthîng tem nîngik êyô.’ Yôv me ôthîng thak hik êyô.

55 Me lovak hêlêm nang vi anông me thak môlô nang nena, ‘Tem tak vovang.’ Yôv me thak tak vovang.

56 Môlô avîlanô ambô yôhîng. Môlô yê leng lo pîk be ôêv ya ondong lelâlîng be oyala katôyang, metom wakma lêk iti me môlô thông ya ondong paling.

57 “Me bisête be môlô mî ôêv am lelâlîng be oyala katô nena ômbête me mavî vo ombong?

58 Ondang! Yong nakyo te hevong vo nembong ambô vo ong be hiwa ong be hê melak embong ambô. Be mamu veng lonđanjê hê denang, êng me nopesang

ambô imbing yêni ketheng. Me mî hovong bêng amî, êng me ôpêng tem nendandi ong lêklokwang kambom bini êndêng jas. Me jas êng tem nêngêv ong ni êndêng kwak bidong. Me kwak bidong êng tem nêmbôv ong kisi bini vo netak îndôk kalaondong.

⁵⁹ Ya hanang ethak ong nena tem nômo kalaondong endebe nongêv yong vuli mena tôp viyang atu be etak sapêng êm."

13

Môlônde kapôlômim lîlîng

¹ Yisu henang ambô yôv me anô doho enang ethak inda nena Pailat enang be ya ña vovak ik anô Galili doho vônô hêndêng wakma atu be loho îmbôk ining da hêndêng Wapômbêng îmo.

² Me Yisu henang viyang nena, "Môlo song nena anô Galili takêng ining kombom kambom hîvô hethak vo avîlanô Galili vi be ditu malêng êng hêpôm loho e?"

³ Ya hanang ethak môlo nena mî anông. Môlo mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me malêng bêng tem nêpôm môlo sapêng bêng yom be oma.

⁴ Me anô hîtôm 18 takatu be melak dêim nang Siloam hîngôli be hik loho vônô, êng me môlo song nena loho ning kambom hîvô hethak vo avîlanô Jerusalem ining kambom e?

⁵ Ya ethak môlo nena mî anông. Môlo mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me tem malêng bêng êpôm môlo sapêng bêng yom be oma."

Ambô dôhê hethak alokwang anông mî

⁶ Me Yisu henang ambô dôhê te bêngiti, "Anô te hevatho alokwang pik te heva ya kukapô. Me ôpêng thak hê kukapô êng lômbôlông vo ninjê nena hik anông mesa mî. Metom mî hik amî.

⁷ Êng me yêni henang ethak ya anô ku atu be heyanging kukapô êng nena, 'Nondanô. Hîtôm sondakbêng lokwanlô me thak ya halêm ayê alokwang iti ya va metom mî hik amî. Alokvang iti hivuling yîning pik iti ya thing. Be dô me nonde li.'

⁸ "Metom anô ku êng henang viyang nena, 'Anômbêng, notak emba sondakbêng te imbing vo ya tak pik lêk bokmankao la ethak ondong yôvêm.

⁹ Be hik anông êndêng sondakbêng yang dake ma, êng me mavî. Me mî, yôv me mîng nonde li.' "

Sabat te me Yisu hevong avî dôm lêkgwak te mavî

¹⁰ Sabat te me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak yeng te.

¹¹ Me avî te hîmô be gôk kambom bôk hêv kômbôk hêndêng yêni be hîmô hîtôm sondakbêng 18. Avî êng dômlokwang lêkgwak kambom be mî hîtôm nemba tolo-lak doke amî me mî anông.

¹²⁻¹³ Me Yisu hêyê yêni be helam nena, "Nôlêm." Êng me hêlêm me Yisu hetak bang hêyô hêk yêni be henang nena, "Avî, ya hêv yong kômbôk vê." Me ketheng oyang me heva tololak ethak lonbô be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

¹⁴ Metom anô atu be heyanging melak yeng la maning ethak Yisu hevong avî êng mavî hêndêng Sabat. Êng me anô atu henang ethak avîlanô nena, "Wak bahevi be lahavôtom me wak embong ku. Be ditu môlôlêm êndêng wak takêng vo embong môlô umbutak mavî me dô ôlêm êndêng Sabat andô."

¹⁵ Me Anômbêng henang ôpêng ya ambô viyang nena, "Môlo ña ambô yôhîng. Môlo sapêng thak opole môlo ning bokmankao lêk bokdonki ining yak vê be ê inum ñanam hêndêng Sabat mesa mî?"

¹⁶ Avî ti me Ablaham lim te. Sakdang hekak yêni long hethak kômbôk hîtôm sondakbêng 18. Me kambom vo ya pole ya yak vê êndêng Sabat mesa?"

¹⁷ Yisu henang ambô êng me ña takatu be îpôlik ethak yêni elanô be loho moma kambom, metom avîlanô sapêng lejing mavî hethak nôm mavî nômbêng atu be Yisu hevong.

Wapômbêng ya lêklinyak bêng me hîtôm ômbête?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Yôv me Yisu henang nena, “Wapômbêng ya lêklinyak bêng me bisête be hîtôm ya nang ethak ômbête?”

19 Nôm êng me hîtôm alokwang va yaôna te. Be anô te hiwa be hevatho hîlôk ya kukapô. Yôvêm me alokwang va êng hilumbak bêng hîtôm alokwang be menak elav ining melak hîlôk ya thanang.”

20 Me Yisu henang ethak lonbô nena, “Tem ya nang ambô dôhô alête ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng?”

21 Nôm êng me hîtôm avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông kapô me hisingî hele be thiling sapêng hithing bêng.”

Melak ambôlêk yaôna

(Mat 7:13-14,21-23)

22 Yisu hê vini Jerusalem me hê hîmô melak lôngh bêngbêng lêk melak ondong nenanena me hîndông avîlanô heveng lonjanlê.

23 Me anô te henang ik yêni ling nena, “Anômbêng, Wapômbêng tem nêngêv anô tomtom yom vê injêk kambom ya vuli mesa?”

Me Yisu henang ethak loho nena,

24 “Môlô manjeng anông vo umbutak ôyô melak ambôlêk yaôna. Ya hanang avanông bing ethak môlô nena anô bêng anông tem lejing imbing imbutak êyô, metom loho mî hîtôm amî.

25 Yôv me melak alang tem nimbiyô be ningik melak ambôlêk thing me môlô tem omba vi yêing be upindinding melak ambôlêk be ondang nena, ‘Anômbêng, nunjik melak ambôlêk kê vo yoô.’

“Metom yêni tem nenang viyang nena, ‘Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsê?’

26 “Me tem môlô nang ethak yêni nena, ‘Sêmbôk yoô ang be anum iving ong me hîndông yoô heva yoô ning lonjanlê.’

27 Metom yêni tem nenang nena, ‘Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsête? Môlô na kambom be ombeng dang vo ya!’

28-29 “Me avîlanô long bôyang tem etak pîk luvuluvu sapêng me ini vo injang nôm bêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng.

Êng me tem môlôngô Ablaham lo Aisak me Jekop lêk plopet sapêng tem îmô long êng. Metom Wapômbêng tem nêngêv môlô vê be môlô tem ondeng athêng malêng be othang viemim ondong long.

30 Ondañô. Na eveng yam doho tem imbutak îtôm na imung. Me na imung doho tem endeni be imbutak îtôm na eveng yam.”

Yisu heleng ethak Jerusalem

(Mat 23:37-39)

31 Hêndêng wakma Yisu henang ambô takêng yôv me Palisi doho êlêm me enang ethak Yisu nena, “Notak long iti be nu bôyang, vômbe nena Helot evong vo ningik ong vônô.”

32 Me Yisu henang viyang nena, “Môlô nu nang ethak avung yatap êng nena, ‘Nondañô. Yaô be yamông me tem yangêv gôk kambom vê be yambong avîlanô lêk kômbôk mavî. Be hîtôm wak lô me tem yangik yîning ku ya dang thing.’

33 Bêng be yaô be yamông be neyang, me tem yambeng yom be yana Jerusalem, vômbe nena Jerusalem me long thak ik plopet sapêng vônô hêk, be ditu kambom vo plopet ema injêk bôyang ining long!

34 “Aê Jerusalem, Jerusalem! Môlô thak uik plopet vônô. Me na takatu be Wapômbêng hêv hêlêm me môlô uik loho hethak valu. Alitaknena! Ya havong lômbôlông vo ya thup nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô. Metom môlôndô!

35 Ondañô! Wapômbêng tem netak môlô ning melak lôngh be nîmô thiliv! Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô tem mî ôngô ya ethak lonbô amî endebe môlô nang nena, ‘Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!’ êm.”

14

Yisu hevong anô lijêk hithing te mavî

1 Sabat te me Yisu hê heyang nôm îmô Palisi ning anômbêng te ya melak me loho elav long manjeng vo inda.

² Me anô te linkôpik hithing kambom be hîmô bidong oyang vo Yisu.

³ Me Yisu henang ik Palisi lêk ña lêk auk ethak ambô balambung ling nena, "Hîtôm aômbong ña lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa dô?"

⁴ Metom loho bonong yom. Êng me hiwa anô kômbôk êng be hepesang inda hivutak mavî me hetak be hê.

⁵ Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô ning sêik te mena bokmankao te ma hêv yak îlôk lovang êndêng Sabat me tem môlô nu ketheng vo ondandi imbutak yêing mesa mî?"

⁶ Metom loho mî hîtôm enang ambô êng viyang amî.

Notaving ong endebe yaôna

⁷ Yisu hêyê avîlanô êlêm vo injang nôm me loho ê îlôk îmô ña bêngbêng ining long thak îmô yom. Êng me yêni henang ambô dôhô te hêndêng loho nena,

⁸ "Anô te hengambôm nôm hiwa avî be helam ong me dô nundôk ômô ña bêngbêng ining long andô. Endekeme loho bôk îtôk long êng yôv vo anô lêk athêng bêng te hîvô ethak vo ong.

⁹ Me wakma nôm ya alang hêyô me tem nenang ethak ong nena, 'Ong vê vo ôpiti tem nimbua yong long.' Êng me tem ong moma kambom be nundôk ômô ña athêng mî ining long.

¹⁰ Bêng be anô te helam ong be hô vo nonjwang nôm, êng me nômô vindôm anông. Hovong bêng me nôm alang tem nêlêm enang nena, 'Aiyang, nôlêm ômô imbing ña bêngbêng.' Yêni da hevong bêng me tem numbua athêng bêng injêk ña nômbêng atu be êlêm eyang nôm êng maleñing.

¹¹ Anô te hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ôpêng. Metom anô te hetaving i hele be yaôna me Wapômbêng tem nêngêv ya athêng ling."

¹² Me Yisu henang ethak melak ya alang nena, "Hovong vo nôpôpêk nôm bêng me dô nondam yong avîlanô môlô lêk yong lêkma me avîlanô lêk valuseleng bêng yom

andô. Hovong bêng me yôvêm ketem endam ong be nu loho ning melak me tem êngêv yong nôm viyang bêng yom.

¹³ Metom waklavông hôpôpêk nôm bêng, êng me nondam ña siv lêk ña bahenjing lo venjing kambom lêk ña imuving me ña maleñing pusip.

¹⁴ Ña takatu be mî hîtôm êngêv yong nôm viyang amî. Êng me tem mavî vo ong, vômbe nena heveng yam me Wapômbêng tem nêngêv yong nôm êng viyang êndêng waklavông atu be avîlanô thêthôp iviyô hethak lonjbô hêk ñama."

Ambô dôhô hethak nôm bêng te (Mat 22:1-14)

¹⁵ Anô te atu be heyang nôm hîmô hiving Yisu helanô ambô êng me henang ethak Yisu nena, "Mavî vo avîlanô takatu be tem injang nôm bêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô."

¹⁶ Me Yisu henang viyang nena, "Anô te hevong ya nôm bêng te be hêv ya anô ku te be hiwa ambô hê be vo avîlanô bêng anông.

¹⁷ Wakma ôpêng epesang nôm yôv me hêv ya anô ku atu be hê hethak lonjbô hêndêng avîlanô takatu be bôk hêv ambô yôv vo nenang ethak loho nena, 'Môlôlêm. Lêk yoô pesang nômkama sapêng yôv.'

¹⁸ "Metom avîlanô takêng mî esopa ya ambô amî. Be ditu anô te henang nena, 'Lêk ya hêv kukapô bôte vuli yôv be tem yana vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?'

¹⁹ "Me anô yang henang nena, 'Lêk ya hêv bokmankao lauming vuli vo embong yîning ku be tem yana vo ya yek loho vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?'

²⁰ "Me anô yang henang nena, 'Lêk ya hauwa avî lêkmuk be mî hîtôm ya thôk amî.'

²¹ "Yôv me anô ku hiwa ambô takêng be hê vo ya anômbêng. Me melak ya alang la maning kambom be henang ethak ôpêng nena, 'Nu ketheng oyang êndêng melak lônjbô ya lonjanlê bêng lêk lonjanlê yaônena sapêng me numbua ña siv lêk ña imuving

lêk ña bahening lo vering kambom lêk ña malening pusip be nôlêm yîning melak kapô.'

²² "Yôv me anô ku êng hîvô lêm me henang nena, 'Anômbêng, lêk ya havong hîtôm honang, metom melak mî putup amî denang.'

²³ "Me anômbêng enang ethak anô ku êng nena, 'Notak melak lôm me nu lonðanlê bêng lêk lonðanlê yaô sapêng be hôyê avîlanô me nonang lêklokvang nena loho îmbô thak be êlêm. Ya leng hiving yîning melak putup anông.

²⁴ Ya hanang ethak môlô nena ña takatu be bôk ya halam loho yôv metom mî elanô yîning ambô be esopa amî, loho mî hîtôm injang yîning nôm doke amî me mî anông.

Lem êngêv katô yôv kîmîng nosopa Yisu (Mat 10:37-38)

²⁵ Avîlanô bêng anông eveng hiving Yisu. Be ditu hik i lîlîng me henang ethak loho nena,

²⁶ "Anô te hevong vo nesopa ya, metom mî la hiving ya îvô hethak vo lambô lo talêmbô me yanavî lêk nali me viyanî lêk livi me ya lêkmala hiving amî, yêni mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

²⁷ Me ôpatu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, yêni mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

²⁸ "Môlô ning anô te la hiving nendav melak dêim bêng te, êng me tem nîmô be langêv katô êm nena hîtôm nendav melak êng be ningik thing mesa mî.

²⁹ Me mî la hêv bêng amî me tem nendav landîng yom me mî hîtôm ningik thing amî. Me avîlanô sapêng tem injê be emalîk ethak yêni

³⁰ be tem enang nena, 'Helav landîng yom me mî hîtôm ningik melak thing amî!'

³¹ "Me king te la hêv nembong vovak imbing king yang, êng me tem nîmô be langêv katô êm, vombê nena ya ña vovak hîtôm 10,000 yom be hîtôm ningik vovak imbing king yang atu be ya ña vovak îtôm 20,000 mesa mî.

³² Me heyala nena yêni mî hîtôm amî, êng me tem nêngêv ambô ni vo king yang atu be hîmô dêim denang vo thêi pesang ambô vo vovak dô.

³³ "Me bêng yom, môlô te mî hele dôm lîlîng êndêng ya nômkama sapêng amî, êng me ôpêng mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

³⁴ "Mamik me nôm vathing mavî. Metom wakma thilimbung be ya vathing hêv yak, êng me tem aômbong bisête vo vathing ethak lonbô? Mî anông.

³⁵ Bêng be ya ku lêk mî be dô me okaliv ini.

"Bêng yom me môlô ña lêk linjong me ondanô ambô tiêng katôyang!"

15

Ambô dôhê hethak boksipsip te mî (Mat 18:12-14)

¹ Ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom, êlêm vo endanô Yisu ya ambô.

² Metom Palisi lêk kîdônga ambô balambung enang ambô nîlônônôn bêng anông be enang nena, "Ôpiti hiwa ña kombom kambom thô be heyang nôm hiving loho."

³ Êng me Yisu henang ambô dôhê tiêng hêndêng loho nena,

⁴ "Môlô te ya boksipsip hîtôm 100 be te mî, êng me tem nembong ômbête? Yêni tem netak boksipsip 99 atu be injang kamung îmô me tem ni vo nethalo ali atu be mî endebe nêpôm êm.

⁵ Me wakma atu be hêpôm me tem nimbua êyônjêk thakôk lêk la mavî bini.

⁶ Me hêyô ya melak me tem nendam ya ña môlô lêk ña takatu be îmô bidong iving yêni be nenang nena, 'Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning boksipsip atu yôv, be ditu môlôlêm vo aô lening mavî ethak tom.'

⁷ "Me ya hanang ethak môlô nena, ña melak leng lening mavî anông vo avîlanô thêthôp hîtôm 99 takatu be bôk ele kapôlônjing lîlîng yôv, metom loho lening mavî bêng anông hîvô hethak vo anô kombom kambom te hele kapô lîlîng."

Ambô dôhê hethak valuseleng te mî

⁸ Me Yisu henang nena, “Avî te ya valuseleng silva lauming hîmô metom te mî. Êng me tem nembong ômbête? Yêni tem nêtôm amela be nîthî melak kapô be nethalo endebe nêpôm valuseleng êng.

⁹ Me wakma atu be hêpôm me tem nendam ya ña môlelêk ya ña takatu be îmô bidong iving yêni me nenang ethak loho nena, ‘Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning valuseleng atu yôv, be ditu môlelêm vo aô lejing mavî ethak tom.’

¹⁰ Ya hanang ethak môlelêk nena, lejing mavî te da bêng yom thak hivutak hêk Wapômbêng ya anêla livông hethak anô kombom kambom te hele kapô lîlîng.”

Ambô dôhê hethak anô te hetak lambô

¹¹ Me Yisu henang nena, “Anô te namalô bôp lo nok îmô.

¹² Wak te me nok enang ethak lambô nena, ‘Wakamik, nombak yong nômkama kê ni ondong yi be nôngêv yîning êndêng ya.’ Êng me lambô hik nômkama tham hê ondong yi be hêv êndêng namalô luvi.

¹³ “Yôv me nok hîmô vauyanña me hêv ya nômkama be avîlanô êv vuli me hiwa valuseleng sapêng be hê long bôyang. Me hevong kombom kambom lomaloma be hivuling ya valuseleng sapêng.

¹⁴ Hele be ya valuseleng hitup me bôm bêng hêyô long êng me hêv yak ethak nômkama sapêng.

¹⁵ Me hê hêyô vo anô long êng te me henang ik ôpêng ling vo nêngêv ku te vo yênimbong, êng me ôpêng hêv ku vo neyanging ya bok*.

¹⁶ Me hema ve la be la hiving ninjang bok ining nôm doho, vômbe nena anô te mî hêv nômate hêndêng yêni amî.

¹⁷ “Yôv me yêni hiwa auk mavî be henang nena, ‘Aê, wakamik lêk ya ña ku sapêng eyang nôm mavî bêng anông be ekaliv viyang hê. Metom ya hamô long iti be ya hama vo ya leng kambom anông be tem ya ma!

¹⁸ Yambiyô be yana vo wakamik me ya nang ethak yêni nena, “Wakamik, ya havong kambom bêng êndêng ong lêk Wapômbêng.

¹⁹ Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum amî. Be ditu notak ya îtôm yong anô ku te.” ’

²⁰ “Yôv me yêni hiviyô be hê hêyô vo lambô. Me heva dêim denang me lambô hêyê be lahiki hethak yêni. Me hevonthong be hê hêndêng namalô me heva inda hêk be hinggu mandang lômbôlông.

²¹ “Me nakandung enang ethak lambô nena, ‘Wakamik, ya havong kambom bêng hêndêng ong lêk Wapômbêng. Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum malô amî.’

²² “Metom lambô henang ethak ya ña ku nena, ‘Ketheng! Umbua kwêv dêim ali mavî anông atu lêm vo aôngik îndôk yîning wakna. Me ungik thilak îndôk banjuk me ungik vakapô bokgôp ethak yêni va.

²³ Me môlelêk nu umbua bokmanjao dopdop te lêm me ungik vo aôngang lêk lejing mavî,

²⁴ vômbe nena yîning wakna tiêng bôk hema yôv, metom lêk hîmô lêkmala hethak lonbô. Yêni bôk mî, metom lêk aô pôm yêni hethak lonbô.’ Êng me loho engambôm nôm bêng be eyang me lejing mavî.

²⁵ “Me namalô bôp heveng ku denang. Yôv me hetak kukapô me hele hêlêm êyô bidong melak me helanjô avîlanô eloyeng bêng.

²⁶ Êng me yêni helam anô ku te hêlêm me henang ik ôpêng ling nena, ‘Loho vong ômbête?’

²⁷ Me anô ku êng henang ethak yêni nena, ‘Aviyam molok hele hêlêm be lemambô lêk hiwa yêni hethak lonbô be hik bokmanjao dopdop te, vômbe nena yêni hîmô mavî be hele hêlêm.’

²⁸ “Namalô bôp helanjô ambô êng me la maning be hêndô ni melak kapô. Êng me lambô hele yêing me hevong vo nembong yêni lanjêk yaô.

²⁹ Metom henang ethak lambô nena, ‘Nondanjô! Sondakbêng nômbêng iti me thak mî ya haseng yong ambô amî me thak ya havong yong ku hîtôm anô oyang. Metom bôk mî huik bokmeme map te vo ya lêk yîning ña môlelêk angang amî.

* 15:15 15:15 Ku eyanging bok me lêlêk kambom hêk Israel malejing. 15:18 15:18 Sng 51:4 15:24 15:24 Ep 2:1,5

³⁰ Me nalum iti bôk hêv yong nômkama sapêng hêndêng avî sek mayaliv, metom hîvô lêm me huik êi ning bokmanjao dop-dop mavî ti vo?

³¹ “Me lambô henang ethak inda nena, ‘Yîning wakna, wak nômbêng iti me hômô hiving ya be yîning nômkama sapêng me yong.

³² Metom lêm me aô lejing mavî, vômbe nena aviyam molok bôk hema yôv metom lêm hîmô lêkmala hethak lonjbô. Yêni bôk mî metom lêm aô tung yêni hethak lonjbô.’ ”

16

Ambô dôhô hethak kombom eyanging valuseleng

¹ Yisu henang ethak ya na hîndông nena, “Anô lêm valuseleng bêng te hetak anô te vo neyanging ya ku. Heveng yam me helañô nena ôpêng hivuling ya nômkama.

² Be ditu helam yêni hêlêm me henang nena, ‘Ya halañô nena huvuling yîning nômkama. Be ditu nokavu yong ku ya lavông êlêm vo yanga, vômbe nena ong mî hîtôm numbutak avaka vo noyanging yîning ku ethak lonjbô amî.’

³ “Me avaka atu la hêv nena, ‘Yîning anômbêng tem nêngêv ya vê injêk ya ku, bêng be yambong ômbête? Ya lêklokwang mî hîtôm yandav pik amî lêm ya moma vo ya petenak avîlanô vo êngêv ya livung.

⁴ Lêm ya hayala nôm atu be tem yambong vo avîlanô lejing mavî be imbua ya thô ethak ining melak êndêng waklavông atu be yîning anômbêng hêv ya vê hêk ku avaka.’

⁵ “Êng me yêni helam na takatu be bôk iwa anômbêng ya nômkama be loho ning tôp hêk denang. Anô mung hêyô me yêni henang ik ôpêng ling nena, ‘Huwa yîning anômbêng ya nômkama vithê be yong tôp hêk denang?’

⁶ “Me ôpêng enang nena, ‘Ya hauwa wel lêm kolopak îtôm 100.’ Êng me avaka atu henang nena, ‘Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm ketheng me nokavu nena 50 yom.’

⁷ “Yôv me henang ik anô yang heveng yam ling nena, ‘Yong tôp vithê?’

“Êng me ôpêng henang nena, ‘Ya hauwa wit lêm vak hîtôm 100.’

“Me henang nena, ‘Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm me nokavu 80 yom.’

⁸ “Êng me anômbêng atu hêyê nôm atu be ya avaka kambom evong be hêv ya athêng ling ethak ya auk bêng. Avanông, na pîk ining auk embong mavî imbing loho da hîvô hethak vo na danda.”

⁹ “Ya hanang ethak mîlô nena umbua nômkama pîk be ôngêv êndêng avîlanô vi vo loho lejing mavî ethak mîlô. Me waklavông atu be nômkama yandang, êng me tem imbua mîlô thô bini melak atu be tem ômô mavî wak nômbêng iti sapêng.

¹⁰ “Ôpatu be heyanging nôm yaônena mavî me hîtôm neyanging nômbêng bêng mavî bêng yom. Me ôpatu be heyanging nôm yaônena kambom, êng me tem neyanging nômbêng bêng kambom bêng yom.

¹¹ Bêng be mîlô mî thak oyanging nômkama pîk iti mavî amî, êng me opalê tem nêngêv ku vo oyanging nômkama melak leng takatu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng? Mî anông.

¹² Me mîlô yanging anô yang ya nômkama kambom, êng me opalê tem nêngêv nômkama vo mîlô da? Mî anông.

¹³ “Anô ku te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem nesopa anô yang sê me nende dôm lîlîng êndêng anô yang sê. Mîlô mî hîtôm osopa Wapômbêng lêm valuseleng imbing amî.”

¹⁴ Na Palisi takatu be lejing iving valuseleng elanô Yisu ya ambô takêng be enang ambôma hethak inda.

¹⁵ Be ditu Yisu henang ethak loho nena, “Mîlôvong vo avîlanô lejing êngêv nena mîlô na thêthôp, metom Wapômbêng heyala mîlô kapôlômim. Nôm takatu be avîlanô pîk lejing êv nena nôm mavî anông, êng me Wapômbêng hêyê nena nôm kambom anông.”

Yisu henang ambô hethak balambung

¹⁶ Me Yisu henang nena, “Ambô balambung lèk plopet ining ambô yom heyanging avîlanô hele be hêyô Jon ya wakma. Metom hêndêng wakma êng hele be hêyô lèk me ya hanang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Be ditu avîlanô bêng anông lèklokvang vo imbutak êyô kapô.

¹⁷ Pîk lo leng tem nêngêv yak, metom Wapômbêng ya ambô balambung bônate mî hîtôm nêngêv yak amî.

¹⁸ “Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek. Me anô te hiwa avî atu be yamalô bôk hêndô yêni, êng me ôpêng evong sek bêng yom.”

Anô valuseleng bêng lo Lasalus

¹⁹ “Anô lèk valuseleng bêng te hîmô be thak hik kwêv thapuk lèk kwak lèkma kêkêlô mavî mavî. Me thak heyang nôm mavî lomalom lèk la mavî bêng anông wak nômbêng iti sapêng.

²⁰ Me anô siv te be ya athêng nena Lasalus be thak hêk ôpêng ya melak bandêng ambôlêk. Be palê hêtêto lînkôpik sapêng.

²¹ Be thak la hiving ninjang nôm pômôp takatu be hêv yak îlôk ôpêng ya balê nôm vimbing. Thak hîmô me avung êlêm ethamî ya palê.

²² “Wak te me anô siv atu hema me anêla iwa yêni be ê êndô hîmô bidong oyang hiving Ablaham. Yôvêm me anô lèk valuseleng bêng atu hema hiving be elav.

²³ Anô lèk valuseleng bêng atu hîmô ña ema ning long be hiwa vovang bêng. Yêni hêv mandaluk ling me hêyê Ablaham lo Lasalus îmô dêimbô.

²⁴ Êng me helam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ingik ong ethak ya be nêngêv Lasalus êlêm vo netak banjuk oyang îndôk ñanam be netak êyômô ya dijang vo thilimbung, vômbe nena ya hauwa vovang bêng anông hîmô amela tiêng.’

²⁵ “Metom Ablaham henang viyang nena, ‘Yîning wakna, lem êngêv sêmbôk be hîmô pîk me bôk huwa yong nôm mavî mavî yôv me Lasalus hiwa ya kambom

kambom. Metom long iti me lèk yêni hîmô mavî me huwa vovang.

²⁶ Me nômate hiving nena, Wapômbêng bôk hetak kolong bêng te hêk lîvông vo yoô me môlô. Be ditu mî hîtôm môlôlêm vo yoô me yoô thôk vo môlô amî.’

²⁷ “Me ôpêng enang nena, ‘Bêng be wakamik, ya hapetenak ong nena hîtôm nêngêv Lasalus be nendeni wakamik ya melak

²⁸ me nenang ambô lèklokvang êndêng yîning aiyang bahevi takatu vo dô êlêm long vovang bêngiti imbing ya andô.’

²⁹ “Metom Ablaham henang nena, ‘Ôndô, Moses lèk plopet ining ambô hêk be hîtôm endanô be esopa.’

³⁰ “Me ôpêng henang nena, ‘Wakamik Ablaham, mî hîtôm amî. Metom betha anô ñama te ni êndêng loho, êng me tem loho ende kapôlônging lîlîng.’

³¹ “Metom Ablaham henang ethak yêni nena, ‘Loho mî elanô Moses lèk plopet ining ambô amî, bêng yom be anô ñama te hiviyo hethak lonbô me tem mî endanô ya ambô imbing amî.’ ”

17

Kombom kambom thak hivuling êv iv-ing

(Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

¹ Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Nômka lomaloma tem nêyô vo nem-bong be avîlanô ning êv iving tem nêngêv yak. Metom alitakna vo anô atu be hevong nôm takêng ivutak loho.

² Vovang bêng tem nêpôm ôpatu be hevong sêknena takiti te hêv yak be hevong kambom, me hîvô hethak vo êthôkêng valu malêing bêng te ethak yêni lôkbudum be ekaliv îndôk mamik kapô vo nema.

³ Be ditu oyanging am.

“Aviyam evong kambom ethak ong, êng me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Helanô ong be hele kapô lîlîng, êng me notak yêni ya kambom êng.

⁴ Metom aviyam hevong kambom hêndêng ong îtôm bôlô bahevi be lahavôyi

hêndêng wak te, me bôlô bahevi be lahavôyi me hîvô lêm henang ethak ong nena, 'Alitakna, ya havong kambom êndêng ong,' êng me notak yêni ya kambom takatu be hevong ethak ong."

Yisu henang ethak kombom êv iving

⁵ Me aposol enang ethak Anômbêng nena, "Nombong yoô ning êv iving ini bêng!"

⁶ Me Anômbêng enang nena, "Môlô ning ôêv iving me yaôna hitôm alokwang va yaôna te, êng me hitôm môlô nang ethak alokwang bêng te nena, 'Nosapu ong da be numba mamik,' êng me tem nendañô môlô ning ambô be nesopa."

Yisu henang ambô ethak ña ku ning kombom

⁷ Me Yisu henang nena, "Môlô te hêv ku vo ya anô ku te ni vo nendav pîk be nembatho nôm îndôk mena hêv yêni hê vo neyanging boksipsip. Yôv me wakma atu ôpêng hele hêlêm nang ya ku atu be hevong, êng me betha tem nenang êndêng inda vo nîndôk îmô ketheng be ninjang nôm imung yôvêm mesa?"

⁸ Mî. Tem nenang ethak yêni nena, 'Nupuk yong kwak me nopesang yîning nôm imung be numbua lêm vo yanggang be yanum imung. Yôv kîmîng nonjwang be nunum embeng yam.'

⁹ Me betha tem nenang la mavî êndêng ya anô ku atu ethak ku atu be hevong mesa? Mî. Yêni hevong ya ku yom.

¹⁰ Me môlô bêng yom. Môlôvong ku takatu be Anômbêng hêv hêndêng môlô be ovong yôv, êng me môlô nang nena, 'Yoô me ña ku oyang be yoô vong yoô ning ku yom.' "

Yisu hevong ña lêk kômbôk lepla lauming mavî

¹¹ Yisu hevong lonjanlê hê Jelusalem hele be hêyô Samalia lo Galili ining pîk ya ôlôv.

¹² Me hê bidong melak lông yaôna te me ña kômbôk lepla lauming êlêm êpôm yêni. Loho va dêim doke

¹³ me elam nena, "Anômbêng Yisu, lem ingik ong ethak yoô."

¹⁴ Me Yisu hêyê loho me henang nena, "Môlô nu ungik am thô êndêng ña îmbôk da." Êng me loho eveng lonjanlê be ê denang me lenjing kôpik hivutak mavî.

¹⁵ Me ña takêng te hêyê nena linjôpik lêk hivutak mavî, êng me hele hê me helam kaêk lêkwaê anông be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

¹⁶ Me hêyô be heya vabudum thîvô be thohav lo ma hîlôk pîk hîmô Yisu valuvi me henang la mavî hêndêng yêni. Ôpêng me anô Samalia te.

¹⁷ Me Yisu henang nena, "Ya havong anô lauming ivutak mavî. Me anja anô bahevi be lahavôva îmô sê?"

¹⁸ Hevong bisê be anô long bôyang yom hele hêlêm be hêv Wapômbêng ya athêng ling me anô vi mî?"

¹⁹ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Numbiyô be nu. Yong hôêv iving yom lêk hevong be ong mavî."

Wapômbêng ya lêklinyak bêng tem nêlêm (Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)

²⁰ Wak te me Palisi enang ik Yisu ling nena, "Angête me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm?" Me Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng ya lêklinyak bêng hêlêm me avîlanô tem mî injê amî.

²¹ Be ditu tem mî enang nena, 'Ôngô, diti hîmô long iti,' mena 'Hîmô long daku.' Ondañô. Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô môlô livông yôv."

²² Me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Wakma te tem nêyô be tem môlô lemim imbing anông vo ôngô Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm. Metom tem mî môlôngô amî.

²³ Me avîlanô doho tem enang ethak môlô nena, 'Ôngô, yêni heva long iti!' mena 'Heva long daku!' Êng me môlô mô yaô me dô osopa loho andô,

²⁴ vômbe nena Anô Ya Nakandung atu ya waklavông me tem avîlanô sapêng injê îtôm damak hêv be hîmbî danda heveng leng sapêng.

²⁵ Metom tem nimbua vovang loma-loma me ɲa bôlôti tem ende dômmim lîlîng êndêng yêni yôvêm.

²⁶ “Anô Ya Nakandung atu ya waklavông tem nimbutak îtôm sêmbôk be Noa ya waklavông.

²⁷ Avîlanô eyang be inum be iwa i heveng ele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Êng me ɲanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng.

²⁸ Bêng yom hîtôm sêmbôk be Lot ya waklavông. Avîlanô eyang be inum be êv vuli lêk iwa vuli be evatho yanvêk lêk elav ining melak.

²⁹ Metom waklavông atu be Lot hetak Sodom be hê me amela lêk valu vovang salpa hîlôk nang leng be hivuling loho sapêng.

³⁰ Waklavông atu be Anô Ya Nakandung atu ɲiŋgik i thô me tem nimbutak ketheng oyang bêng yom.

³¹ “Wak êng me anô te hîmô melak vov me ya nômkama hîmô melak kapô, êng me dô nendeni melak kapô vo nimbua ya nômkama andô. Me bêng yom, anô te heva kukapô me dô nendeni melak vo nimbua ya nômate andô.

³² Môlô lemim êngêv Lot yanavî!

³³ Anô te hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nêngêv yak. Metom anô te hetak ya lêkmala, êng me tem nimbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti.

³⁴ “Ya hanang ethak môlô nena bîlîvông atu be yandelêm me anô yi tem injêk yêtom, metom Wapômbêng tem imbua anô yang me yang tem ɲiŋjêk.

³⁵⁻³⁶ Me avî yi tem epesang ining thiling îmô, metom tem nimbua avî yang me yang tem nîmô.”*

³⁷ Yisu ya ɲa hîndông enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, nômbêng tem nimbutak êsê?”

Me Yisu henang nena, “Menak jêng thak ethak tom hîmô long takatu be alim epalê hêk.”

18

Ambô dôhō hethak avî tôp lo jas

¹ Yisu henang ambô dôhō te hêndêng ya ɲa hîndông vo eteng mek îtôm wak nômbêng iti sapêng me dô kapôlônging injap andô.

² Be henang bêngiti, “Melak lông te me jas te hîmô. Yêni thak mî hêkô Wapômbêng amî me thak hîpôlik ethak avîlanô hiving.

³ Me avî tôp te hîmô long êng. Be yêni hê hêndêng jas êng lômbôlông be henang nena, ‘Yêi lêk ɲakyo te ayê i kambom be nôlêm opesang. Be ditu nôlêm ondanô yîning ambô be nopesang.’

⁴ Metom jas hêndô avî tôp êng ya ambô hîtôm bôlô bêng anông.

“Hîtôm wak te me jas êng la hêv nena, ‘Mî ya hakô Wapômbêng amî me thak ya hapôlik ethak avîlanô ning ambô hiving,

⁵ metom ya handô avî tôp iti nêlêm wak nômbêng iti sapêng be nimbuling yîning auk. Bêng be yandanô yêni ya ambô be ya pesang ketheng vo dô ni be nêlêm emba be tem nembong be ya kapôlông injap.’ ”

⁶ Me Anômbêng henang nena, “Umbua auk ethak jas kambom iti ya ambô.

⁷ Bêng yom Wapômbêng tem nendanô ya avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv ining athêng atu be eleng êndêng bîlîvông be lêkwak be nepesang mesa mî? Me tem nendanô long vambô mesa? Mî anông!

⁸ Ya hanang avanông bing nena tem nendanô ketheng be nepesang. Metom wakma Anô Ya Nakandung atu hele hêlêm pîk hethak lonbô, êng me tem ɲiŋjê nena avîlanô êv iving doho îmô mesa mî?”

Ambô dôhō hethak anô yi eteng mek

⁹ Me Yisu henang ambô dôhō te hêndêng avîlanô takatu be êyê i hîtôm avîlanô thêthôp me avîlanô viyang mî. Êng me Yisu henang nena,

¹⁰ “Anô yi ê melak matheng vo eteng mek. Anô yang me Palisi me yang me anô hiwa takis.

¹¹ Palisi êng da heva be heteng mek bêngiti nena, ‘Wapômbêng, mavî anông vo ya anô

17:28 17:28 Stt 18:20-19:25 **17:31 17:31** Mat 24:17-18 **17:32 17:32** Stt 19:17,26 **17:33 17:33** Luk 9:24

* **17:35-36 17:35-36** Ambô 36 me Kapua ambô Glik doho henang bêngiti: Anô yi îmô kukapô me nimbua yang me yang îmô. **18:1 18:1** Kol 4:2; 1Te 5:17

mavî me ya mî hîtôm anô vi amî. Loho me ɲa vanî lêk ɲa kambom lêk ɲa evong sek mayaliv. Metom ya mî anông, me ya mî hîtôm anô hiwa takis iti amî.

¹² Sonda te ya wak yi me thak ya hatip ethak nôm. Me nôm kama nôm bêng atu be ya hauwa me thak ya havanî tham hê ondong lauming be ya hêv ondong te hêndêng ong.’

¹³ “Metom anô hiwa takis heva dêim me moma be hêkô vo ninjê leng. Me hikum be hetak bang luvi hêk mandaluk thing me henang nena, ‘Wapômbêng, ya anô kombom kambom be nongêv kapôlôm vo ya.’ ”

¹⁴ Êng me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak môlô nena, anô hiwa takis hîvô hê ya melak me lêk hivutak anô thêthôp hêk Wapômbêng mandaluk. Metom anô yang êng me mî. Ôpatu be hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ya athêng. Metom ôpatu be hetaving i me tem Wapômbêng êngêv ya athêng ling.”

*Yisu hêv mek ethak sêknena
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Avîlanô iwa ining sêknena ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjêk loho. Me ya ɲa hîndông êyê be ethang loho.

¹⁶ Metom Yisu helam sêknena takatu êlêm me henang nena, “Otak sêknena vo êlêm êndêng ya me dô omba long thing andô, vômbe nena avîlanô takatu be athêng mî hîtôm sêknena takiti me Wapômbêng ya lêklinyak bêng me loho ning.

¹⁷ Ya hanang avanông ethak môlô nena, ôpatu be mî hiwa Wapômbêng ya lêklinyak bêng hîtôm sêknena amî me mî hîtôm nimbutak êyô long êng kapô bini amî. Mî anông.”

*Anô lêk nôm kama bêng henang ambô
hiving Yisu*

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Avaka te henang ik Yisu ling nena, “Kîdônga mavî, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nôm bêng iti sapêng?”

¹⁹ Me Yisu henang viyang êndêng yêni nena, “Bisête be holam nena mavî? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî.

²⁰ Ambô balambung me bôk hoyala yôv: ‘Dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nuŋgik anô vônô paling andô. Me dô nombong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô.’ ”

²¹ Me avaka êng henang nena, “Waklavông ya yaôna hele be hêyô lêk me thak ya hasopa ambô balambung takêng sapêng.”

²² Me Yisu helanô be henang ethak ôpêng nena, “Metom ong nômate mî denang. Nu me nongêv yong nôm kama sapêng vo avîlanô êngêv vuli me num-bua valuseleng takêng sapêng be nongêv êndêng ɲa siv. Hovong bêng me tem yong nôm kama mavî lomaloma nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya.”

²³ Yêni me anô lêk nôm kama bêng anông, be ditu helanô ambô êng be hêv malêng bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêng.

²⁴ Yisu hêyê ôpêng la malêng be henang nena, “ɲa lêk nôm kama bêng tem êpôm malêng bêng vo imbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô bini.

²⁵ Avanông bing nena vumeng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini, metom malêng bêng anông vo anô lêk nôm kama bêng te tem nimbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô bini.”

²⁶ Avîlanô elanô ambô êng me enang ik i ling nena, “Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nôm bêng iti sapêng?”

²⁷ Me henang nena, “Nôm takatu be anô mî hîtôm embong amî me Wapômbêng yom hîtôm nembong.”

²⁸ Me Pita henang nena, “Nondanô! Bôk yoôtak yoô ning nôm kama sapêng be alêm vo asopa ong.”

²⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena, anô te la hêv Wapômbêng ya lêklinyak bêng be hetak ya melak lêk yanavî lêk nali lêk

viyanji me lambô lo talêmbô be hevong yêni ya ku,

³⁰ Êng me waklavông ôpêng hîmô pîk denang me Wapômbêng tem nêngêv ya nômkama sapêng êndêng inda, me tem nêngêv bêng anông êyômô long imbing, me heveng yam me tem nêngêv lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng êndêng inda imbing.”

Yisu henang bôlô ali lô nena tem nema be nimbiyô

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Yisu hiwa ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu hethak tom me henang nena, “Ondañô. Aô na daku Jelusalem vo ambô taksêmbôk be plopet ekavu hethak Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak avanông.

³² Tem êngêv yêni îndôk ña long bôyang bahenjing. Me tem emalîk ethak inda be enang ambô lomalama ethak yêni me îsuvapôk ethak inda.

³³ Me tem embali inda be ingik yêni vônô me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonjbô.”

³⁴ Metom loho mî eyala ambô êng bôte amî. Me ambô êng ya ondong sapêng me hîmô kapô be mî eyala amî me îthông paling.

Yisu hevong anô mandaluk pusip te mavî

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Yisu hêyô bidong Jeliko me anô mandaluk pusip te hîmô lonjanlê dang be hep-etenak avîlanô vo êngêv nômkama êndêng yêni.

³⁶ Ôpêng helanô avîlanô bêng anông ele me henang ik loho ling nena, “Ômbête hivutak?”

³⁷ Me loho nang ethak yêni nena, “Yisu nang Nasalet hêlêm.”

³⁸ Êng me anô mandaluk pusip atu helam nena, “Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!”

³⁹ Avîlanô takatu be imung ethang yêni be enang nena, “Ong bonong.” Metom

helam lêkwaê nena, “Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!”

⁴⁰ Êng me Yisu heva me henang vo lohombua ôpêng êlêm. Ôpêng hêyô me Yisu henang ik inda ling nena,

⁴¹ “Lem hiving yambong ômbête êndêng ong?”

Me ôpêng henang viyang nena, “Anômbêng, ya leng hiving yanja tak.”

⁴² Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Nôngô tak. Yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî.”

⁴³ Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak. Me yêni hesopa Yisu be hêv Wapômbêng ya athêng ling. Me avîlanô êyê nôm êng me êv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng.

19

Yisu hê Sakius ya melak

¹ Yisu hêyô Jeliko me hê yom.

² Me anô te ya athêng nena Sakius hîmô long êng. Yêni me ña hiwa takis ining avaka lêk anô valuseleng bêng.

³ Yêni la hiving ninjê nena Yisu me opalête, metom avîlanô bêng anông be Sakius me anô bidong be mî hîtôm ninjê Yisu amî.

⁴ Êng me hevothong himung be hê me hethak alokwang pik te be hîmô vo ninjê Yisu vômbe nena te nende long êng bini.

⁵ Yisu hêyô long êng me hêyê aling me henang nena, “Sakius, nôndôk be nôlêm ketheng vômbe nena yaô tiêng me tem ya mô yong melak.”

⁶ Êng me ketheng oyang me Sakius hîlôk be hêlêm me hiwa Yisu thô lêk la mavî.

⁷ Me avîlanô sapêng êyê be enang ambô ñôlônjônlong nena, “Yêni hê hîmô hiving anô kombom kambom te.”

⁸ Yôv me Sakius hiviyô heva melak kapô me henang ethak Anômbêng nena, “Anômbêng, nondanô. Tem yambî yîning nômkama tham ini ondong yi be yangêv yang êndêng ña siv. Me bôk ya havatek anô te be ya hauwa ya valuseleng doho

vanî, êng me tem yangêv ôpêng ya valuseleng endeni me ya tak bôlôva* êyômô long imbing be yangêv êndêng yêni."

⁹ Me Yisu henang nena, "Lêk ôpiti hêv iving Wapômbêng hitôm Ablaham, be ditu yêni me Ablaham nakandung te hiving. Bêng be lêk Wapômbêng hiwa avîlanô melak itiêng vê hêk kambom ya vuli.

¹⁰ Vômbê nena Anô Ya Nakandung atu hêlêm vo nethalo na takatu be êv yak me nimbua loho vê injêk kambom ya vuli."

Ambô dôhò hethak na ku lauming iwa valuseleng

(Mat 25:14-30)

¹¹ Avîlanô elanô ambô êng yôv me Yisu henang ambô dôhò te hiving vômbê nena yêni lêk bidong nêyô Jelusalem. Me avîlanô takêng esong nena yêni hêyô Jelusalem me ketheng oyang me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng nimbutak pîk.

¹² Êng me Yisu henang nena, "Anômbêng te namalô hê vini melak lônng bêng te hêk dêimbô vo îtôk inda nimbutak king yôv ketem nîmbôlêm ya melak ondong ethak lonbô vo neyanging ya avîlanô.

¹³ Ôpêng hepesang i vo ni me helam ya na ku lauming hethak tom me hêv valuseleng hitôm kapua lauming hêndêng loho sapêng tomtom. Me henang nena, 'Môlômbua valuseleng iti be môlômbong ku ethak endebe yambôlêm ethak lonbô.' Yôv me hetak loho be hê.

¹⁴ "Metom ya avîlanô da kapôlônng êndô yêni. Êng me yêni hê long bôyang me loho êv anô doho be esopa yêni vo enang nena, 'Yoôndô ôpiti nimbutak îtôm king be neyanging yoô.'

¹⁵ "Metom yêni hivutak king yôv me hîvô lêm me henang nena, 'Ondam na ku takatu be bôk ya hêv valuseleng hêndêng loho vo ya yala nena loho tomtom bôk êvôv valuseleng vithêla hêyô mô.'

¹⁶ "Yôv me anô te himung hê me henang nena, 'Anômbêng, ya havong ku hethak yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hitôm bunjaluk bahevi.'

¹⁷ "Me ya anômbêng henang nena, 'Mavi anông! Ong anô ku mavî be hôêv kapôlôm be hovong ku yaôna ti katôyang, be ditu tem noyanging melak lônng lauming.'

¹⁸ "Yôv me anô yang hêlêm me henang nena, 'Anômbêng, yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hitôm bunjaluk yi be lalauming.'

¹⁹ "Me ya anômbêng henang ethak yêni nena, 'Tem noyanging melak lônng bahevi.'

²⁰ "Yôv me anô ku ali lô hêlêm me henang nena, 'Anômbêng, yong valuseleng atu ti. Ya havuliv hîlôk kwak be ya havung hîmô

²¹ vômbê nena ong me anôna be ditu ya hakô ong. Vômbê nena thak huwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hitôm yong. Me kukapô atu be mî hopayiv yanvêk hîlôk amî me thak huwa ya anông.'

²² "Êng me ya anômbêng henang nena, 'Ong anô ku kambom be tem yambong ambô vo ong ethak ong da yong ambô honang. Bôk hoyala yôv nena ya anôna be ya hauwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hitôm yîning. Me nôm takatu be mî ya havatho amî me thak ya hauwa ya anông hitôm yîning.

²³ Me bisête be mî hotak yîning valuseleng hîlôk melak valuseleng vo nêmbôv doho imbing amî, vo wakma atu be ya hale lêm hethak lonbô me tem yambua doho êyômô long imbing?'

²⁴ "Yôv me henang ethak na takatu be eva bidong nena, 'Môlômbua ya valuseleng kapua te atu vê injêk yêni be ôngêv êndêng ôpatu be hêvôv valuseleng bunjaluk bahevi.'

²⁵ "Me loho nang hêndêng yêni nena, 'Anômbêng, yêni ya valuseleng bunjaluk bahevi bôk hîmô yôv!'

²⁶ "Me yêni henang nena, 'Ya hanang ethak môlô nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yîning nômka be hivutak bêng, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng. Metom ôpatu be mî hevong ku hethak yîning nômka amî, êng me doke atu be hevalong me tem yangêv vê injêk inda.

27 “Metom avîlanô takatu be êyê ya hîtôm ining ñakyo be êndô yambutak loho ning king, umbua loho lêm long iti me ungik loho vônô injêk ya maleng.”

28 Yisu henang ambô êng yôv me himung be hê daku Jerusalem.

*Yisu hivutak êyô Jelusalem hîtôm king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

29 Yisu hêyô bidong Betpagi lêk Betani, melak lônŋ yi êng me hêk bidong dum atu be elam nena Dum Oliv. Me hêv ya ña hîndông yi be ê me henang nena,

30 “Mamu nu melak lônŋ vulu. Me umbutak ôyô me tem ôngô ekak bokdonŋi map te long be heva. Bok êng me anô te bôk mî hêyô hîmô amî denang. Be mamu pole yak vê me ondom be ôlêm.

31 Me anô te henang ik ling nena, ‘Mamu pole vo?’ êng me mamu nang viyang nena, ‘Anômbêng la hiving nembong ku te ethak.’ ”

32 Yisu hêv thêi be ê me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be henang ethak thêi.

33 Thêi pole donŋi êng ya yak vê me alaŋi enang ik thêi ling nena, “Mamu pole donŋi vê vo?”

34 Me thêi nang nena, “Anômbêng la hiving nembong ku te thak.”

35 Yôv me thêi iwa donŋi be ê êv hêndêng Yisu. Me thêi îmbî ning kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donŋi dômlokwang me êv Yisu livung be hêyô hîmô donŋi êng.

36 Me Yisu hê me avîlanô engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonŋanlê.

37 Wakma yêni hêlêm bidong long atu be lonŋanlê hîlôk be hê Dum Oliv me avîlanô nômbêng atu be esopa yêni leŋing mavî hethak nôk thamtham takatu be bôk loho yê. Be êv Wapômbêng ya athêng ling be elam kaêk lêkwaê nena,

38 “Wapômbêng embong mavî êndêng king atu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng! *Kapua Yeng 118:26*

Me lambali îmô melak leng me Wapômbêng ya lêkmanŋing ethak leng anông bing!”

39 Metom Palisi doho eva avîlanô takêng livông be enang ethak Yisu nena, “Kîdôngga, nothang yong ña hîndông vo loho bonong.”

40 Me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak môlô nena loho bonong me valu tem êwê loho ning long be endam kaêk be êngêv Wapômbêng ya athêng ling.”

41 Yisu hêyô bidong Jelusalem me hêyê melak lônŋ bêng êng be heleng ethak

42 be henang nena, “Ya leng hiving lêk iti me oyala lonŋanlê atu be tem nêngêv lambali êndêng môlô. Metom lêk iti me nôk takêng hîmô long kapô be môlô mî hîtôm ôngô amî.

43 Bêng be waklavông te tem nêyô be môlô ning ñakyo tem êyô be endav wandu endawê môlô ning long be ekalambu môlô thing be imuthing môlô ethak lômlôm.

44 Loho tem imbuling môlô ning long sapêng be ingik môlô lêk ña takatu be îmô môlô kapô vônô. Me valu atu be olav melak hethak me tem mî nêyômô yang long amî. Nôm malêng êng tem nêlêm vômbe nena môlô mî oyala waklavông atu be Wapômbêng hêlêm pîk vo nêngêv môlô livung amî.”

Yisu hêv ña evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

45 Yôvêm me Yisu hêyô melak matheng ya popatîng. Me hêyê avîlanô iwa nômkama be êndô hîmô vo avîlanô vi êngêv vuli. Êng me hindining loho be hêv loho vê hêk melak matheng kapô be ele yêng be ê.

46 Me henang ethak loho nena, “Wapômbêng ya kapua henang nena, ‘Yîning melak me melak eteng mek îndôk.’ Me lêk môlôvong be hivutak hîtôm ‘ña vanî ning long ambuang ekopak îmô.’ ”

47 Me wak nômbêng iti me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak matheng. Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung lêk ña Juda ning ña bêngbêng ethalo lonŋanlê vo ingik inda vônô.

48 Metom loho mî hîtôm êpôm lonŋanlê te amî vômbe nena avîlanô sapêng leŋing

mavî bêng vo Yisu be îmo vo endanô ya ambô sapêng.

20

Yisu, opalê hêv athêng bêng hêndêng ong?

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho, êng me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethak tom hiving avaka be ê hêndêng Yisu.

² Me loho nang ik inda ling nena, “Nonang ethak yoô, opalê hêv lêklokvang lêk ku hêndêng ong be diti hovong nômtakiti êng?”

³ Me Yisu henang hêndêng loho nena, “Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng yom. Onang ethak ya nena

⁴ opalê hêv ku ithik avîlanô hîlôk ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te?”

⁵ Me loho da enang ethak i nena, “Aô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

⁶ Me aô nang nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem îmbî aô ethak valu vômbe nena loho êv iving nena Jon me plopet te.”

⁷ Me loho nang hêndêng Yisu nena, “Yoô thông paling nena opalê hêv ku êng hêndêng Jon.”

⁸ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng yom me mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lêklokvang êndêng ya, ya athêng bêng êndêng môlô amî.”

Ambô dôhông hethak ña kambom eyanging kukapô waing

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Me Yisu henang ambô dôhông te hêndêng avîlanô nena, “Anô te hevatho ya kukapô waing te be hêv hêndêng ña evong ku valuseleng doho vo eyanging me hê hîmô long bôyang vambô.

¹⁰ Me waklavông yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng loho vo nimbua ya anông doho, metom loho ik yêni kambom be êv yêni be hê oyang.

¹¹ Yôv me kukapô ya alang hêv anô ku yang be hê hethak lonbô hêndêng loho, metom ik yêni hiving be ivuling me êv inda vê be hê bang oyang lêk moma bêng.

¹² Yôv me hêv anô ku ali lô be hê, metom ña ku takêng ivuling ôpêng me êvôv inda be îmbî hele kukapô vi yêing be hê.

¹³ “Yôv me kukapô alang henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Tem yangêv yîning wakna atu be ya leng hiving bêng anông. Betha ya havong bêng me tem endanô ya ambô.’

¹⁴ Metom ña ku êyê namalô hêyô me enang ethak i nena, ‘Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyanging lambô ya kukapô. Aôngik yêni vônô me kukapô tiêng tem nimbutak îtôm aô ning.’

¹⁵ Bêng be ditu evalong yêni be êvôv hele yêing me ik yêni vônô.

“Bêng be kukapô ya alang tem nembong ômbête êndêng loho?

¹⁶ Teni vo ningik ña ku takêng vônô me nêngêv kukapô êng êndêng anô vi vo eyanging.”

Me avîlanô elanô ambô dôhông êng be enang nena, “Yoôndô ambô dôhông êng ingik anông!”

¹⁷ Metom Yisu hêyê loho me henang nena, “Me hevong bisê be bôk ekavu ambô iti be ya ondong bisête?

“ ‘Valu atu be ña elav melak îpôlik hethak me lêk hivutak landîng anông.’ *Kapua Yeng 118:22*

¹⁸ Me avîlanô takatu be êv yak hêyô hêk valu êng me tem ipup nenanena. Mena valu êng hêv yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik.”

¹⁹ Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung eyala nena Yisu henang ambô dôhông êng hethak loho. Be ditu evong vo ethalo lonjanlê te vo embalong yêni ketheng oyang, metom êkô avîlanô.

*Êngêv takis êndêng Sisa mesa dô
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)*

²⁰ Yôv me na bênbêng malenjing henda-halîng Yisu lêklokwang vo embalong yêni ethak ya ambô. Be ditu loho êv na kambom doho vuli vo imbutak îtôm na thêthôp vo embatek Yisu. Be loho yek Yisu vo embalong yêni be êngêv êndêng Lom ining gavana Pailat.

²¹ Êng me loho enang hêndêng Yisu nena, “Kîdônga, yoô ayala nena yong ambô sapêng me ambô avanông yom. Me hovong kombom tom hêndêng avîlanô sapêng viyang dong lêk hêndông avîlanô hethak Wapômbêng ya ambô anông thêthôp yom.

²² Bêng be lem hêv bisê? Mavî vo yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?”

²³ Yisu heyala loho ning ambô yôhîng êng be henang ethak loho nena,

²⁴ “Môlôngik valuseleng te thô vo yanga. Opalê ya dôhông lêk athêng hêyô hêk valuseleng iti?” Me loho nang viyang nena, “Sisa.”

²⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da.”

²⁶ Me na êng esong kambom hethak ya ambô henang be loho bonong. Be ditu mî hîtôm embatek Yisu ethak ya ambô te îndôk avîlanô malenjing amî.

*Sadyusi enang ik Yisu ling ethak nana
lêk imbiyô*

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Me Sadyusi doho ê hêndêng Yisu. Loho me ondong te atu be enang nena na ema tem mî hîtôm imbiyô ethak lonbô amî.

²⁸ Be ditu enang ik Yisu ling nena, “Kîdônga, Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, ‘Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êng me nimbua avî tôp êng vo nîmbi yang atu be hema nakandung vê.’

²⁹ Yôv be na lêk viyaji bahevi be lahavôyi îmô. Be bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî.

³⁰ Êng me nok hiwa avî tôp êng, metom nok hema hiving be nakandung mî.

³¹ Me gwa hevong bêng yom. Me viyaji takatu be îmô me esopa kombom tomêng yom, metom loho sapêng sêik mî me ema bêng yom.

³² Yôvêm me avî tôp êng hema hiving.

³³ Bêng be waklavông na ema iviyô hethak lonbô, me na lêk viyaji bahevi be lahavôyi takatu be avî tôp atu hiwa, loho alialê tem nimbutak îtôm yamalô?”

³⁴ Me Yisu henang hêndêng loho nena, “Avîlanô bôlôti thak iwa i,

³⁵ metom avîlanô takatu be Wapômbêng henang nena loho hîtôm imbiyô ethak lonbô be imbua lêkmala heveng yam, na takêng mî hîtôm imbua i ethak lonbô amî.

³⁶ Loho tem mî ema ethak lonbô amî vômbe nena loho mô hîtôm anêla. Loho mô hîtôm Wapômbêng nali vômbe nena loho tak nana be iviyô hethak lonbô.

³⁷ “Moses da ya ambô hik thô nena na ema tem imbiyô ethak lonbô. Sêmbôk be Moses hêyê amela hethang hîmô alokwang ling me helam Anômbêng nena ‘Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.’

³⁸ Aô yala nena Wapômbêng me mî na ema ning Wapômbêng amî. Mî, yêni me na lêkmala yom ining Wapômbêng vômbe nena yêni mandaluk me avîlanô sapêng îmô lêkmala.”

³⁹ Kîdônga balambung doho elanjô ambô êng be enang ethak Yisu nena, “Kîdônga, yong ambô me mavî anông!”

⁴⁰ Loho nang bêng vômbe nena loho kô be mî hîtôm enang ingik yêni ling vo embatek inda ethak lonbô amî.

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

⁴¹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Hevong bisê be avîlanô thak enang nena Mesaya me Devit lim lêkmuk?

⁴² Hêk Kapua Yeng kapô me Devit da henang nena,

“ ‘Anômbêng Wapômbêng henang ethak yîning Anômbêng Mesaya nena,

“Nôndôk ômô ya baheng viyôhok

⁴³ endebe ya tak yong nakyo îmô vemkapô vimbing êm.” ’ *Kapua Yeng 110:1*

⁴⁴ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?”

Oyanging am ethak kîdônga ambô balambung

⁴⁵ Avîlanô elanô Yisu ya ambô denang me henang ethak ya na hîndông nena,

⁴⁶ “Môlô yanging am vo kîdônga ambô balambung. Loho lejing iving ingik kwêv dêim kêkêlô be embeng vo avîlanô embam loho. Me lejing iving avîlanô enang nena, ‘Waklîvông mavî anômbêng’ îmo long thak ethak tom hîlôk. Me lejing iving îmo îtôm na bêngbêng îmo melak yeng kapô. Me waklavông avîlanô engambôm nôm bêng me lejing iving injang nôm îmo na bêngbêng ining long thak îmo.

⁴⁷ Me loho thak evatek avî tôp vo iwa ning melak. Me thak eteng mek dêim bomang vo avîlanô injê be esong nena loho me na thêthôp. Wapômbêng tem nêngêv malêing bêng anông îmbô ethak êndêng loho vo avîlanô vi.”

21

*Avî tôp te ya da
(Mak 12:41-44)*

¹ Yisu hîmô melak matheng denang me hêyê na lêk nômkama bêng anông etak ining valuseleng hîlôk kambum da.

² Me avî tôp te atu be nômkama mî anông hêyô me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum da êng.

³ Yisu hêyê me henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena avî tôp iti me alitak metom hêv ya valuseleng bêng anông hîvô hethak vo avîlanô takiti sapêng.

⁴ Avîlanô nômmbêng iti ining valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke yom. Metom avî tôp iti me nômkama mî anông be lêk hêv ya valuseleng sapêng me mî hevalong doho long amî.”

*Malêing lomaloma tem nimbutak
(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13;
Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Yisu ya na hîndông doho enang ambô hethak valu kêkêlô lêk nômkama

lejing mavî atu be avîlanô êv hêndêng Wapômbêng hîtôm da be etak hethak melak matheng vo ya leleyang mavî anông. Êng me Yisu henang nena,

⁶ “Nôm takiti be lêk môlô yê, malêing bêng tem nimbutak be na vovak tem ingik nômkama mavî nômmbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî.”

⁷ Me loho nang ik Yisu ling nena, “Kîdônga, angête me nôm takêng tem nimbutak? Me lavuning alê ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nôm takêng lêk bidong vo nimbutak?”

⁸ Me Yisu henang nena, “Oyanging am vo avîlanô dô embatek môlô andô. Na lomaloma tem êlêm ethak yîning athêng be enang nena, ‘Ya Mesaya atu.’ Lêk tem enang nena, ‘Wakma pîk lo leng yandang lêk bidong.’ Metom dô osopa loho andô!

⁹ Hêndêng wakma môlô lanô nena vovak bêng be avîlanô pîk ik i vônô, êng me dô môlô kô andô. Nôm takêng tem nimbutak imung, metom pîk lo leng yandang tem mî nimbutak ketheng oyang amî.”

¹⁰ Yôv me Yisu henang nena, “Avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô.

¹¹ Me long doho me tem duviyang bêng lêk bôm bêng me kômbôk bêng tem nêyô be ningik avîlanô bêng anông vônô. Nôm thamtham lêk lavuning lomaloma tem nimbutak leng lîvông be nembong avîlanô êkô kambom anông.

¹² “Me nôm takêng tem mî nimbutak amî denang me tem embalong môlô be embong kambom ethak môlô. Be imbua môlô ni yô melak yeng vo embong ambô yôv me etak môlô îndôk kalaondong. Vômbê nena môlô sopa ya be ditu tem imbua môlô bini vo omba king lêk ining na bêngbêng maling.

¹³ Me nôm êng tem nimbutak îtôm lonjanlê vo môlô nang yîning Ambô Mavî bêng ethak loho.

¹⁴ Metom dô ombak auk te injêk kapôlômim yôvêm nena tem onang bisê

êndêng loho andô

¹⁵ vômbê nena ya da tem yangêv ambô lèk auk mavî êndêng môlô. Be ditu ña takatu be evong ambô vo môlô me mî hîtôm enang môlô ning ambô viyang mena ingik ambô êng pesa amî.

¹⁶ Me lemami lo lemtami lèk aviyami lèk môlô ning lèkma lèk môlô ning ña môlô tem etak môlô indôk ñakyo bahenjing be ingik môlô doho vônô.

¹⁷ Avîlanô sapêng tem kapôlônjing êndô môlô vômbê nena môlô sopa ya.

¹⁸ Metom Wapômbêng tem neyanging môlô wak nômbêng iti be lumim kwandôk ñaung te tem mî hîtôm nêngêv yak amî*.

¹⁹ Bêng be môlômba lèklokvang me tem umbua lèkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng.”

Jelusalem tem kambom

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

²⁰ Me Yisu henang nena, “Môlô yê nena ña vovak êyô be ekalambu Jelusalem, êng me môlôyala nena lèk bidong oyang vo imbuling melak lônng êng kambom.

²¹ Bêng be môlô ña takatu be ômô Judia kapô me ôsôv bunu dum lôlêlôlê. Me môlô ña takatu be ômô Jelusalem kapô me nu vi yêng ketheng. Me môlô ña takatu be ômô Jelusalem vi yêng me dô unu kapô andô.

²² Vômbê nena waklavông takêng me Wapômbêng ya wakma tem nêngêv vuli kambom êndêng avîlanô Jelusalem. Be ditu ambô taksêmbôk be bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua tem ningik anông.

²³ Titaknena avî takatu be ethambeng lèk êv sum hêndêng ining sêik hêndêng waklavông takêng, vômbê nena malêng lèk vovang bêng tem nimbutak pîk iti be Wapômbêng ya la maning tem nêyômô avîlanô takêng.

²⁴ Ña vovak tem ini Jelusalem be ingik avîlanô takêng bêng anông vônô ethak bing vovak. Me tem imbua avîlanô Jelusalem bini êndô îmô pîk luvuluvu. Me avîlanô long bôyang tem êyô îmô Jelusalem be eyangging long êng endebe ña long bôyang ining waklavông yandang êm.”

Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm *(Mat 24:29-35; 13:24-31)*

²⁵ “Me lavuning tem nimbutak injêk wak lèk ayông be môtôp. Me mamik budum tem ningik be pôk lèkwaê bomang be avîlanô pîk sapêng tem endanô be êkô kambom anông be ining auk teni mayaliv.

²⁶ Me nôm takatu be hîmô leng tem endowaling be avîlanô tem êkô be malejing endeyang be emayak ethak malêng bêng atu be tem nimbutak pîk.

²⁷ Hêndêng wak êng me tem lohonjê Anô Ya Nakandung atu tem nêlêm imbing mavông be nêlêm imbing ya lèklokvang lèk ya danda lèkmanjing.

²⁸ Nômkama takêng hevong vo nimbutak me omba be ôngêv malemim ling ethak leng, vômbê nena waklavông Wapômbêng nimbua môlô vè injêk môlô ning malêng lèk bidong oyang.”

²⁹ Me Yisu henang ambô dôhôte hethak loho nena, “Môlô lemim êngêv waklavông alokwang pîk lèk alokwang vi imbing.

³⁰ Môlô yê nena alokwang takiti hîmbî ñaung belap, êng me môlôyala nena wak mavî lèk bidong.

³¹ Me bêng yom môlô yê nôm takêng hivutak, êng me oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lèk hêlêm bidong oyang.

³² “Ya hanang avanông ethak môlô nena, avîlanô bôlô tiêng tem mî emâ amî denang me nôm takiti sapêng tem nimbutak.

³³ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

³⁴ “Me môlô yanging am vo dô kapôlômim malêng hethak nômkama pîk andô. Endekeme môlômbong pîk ya kombom be unum waing be ondomolo be lemim ingik am hethak nômkama pîk, êng me wakma êng tem nimbua môlô ketheng îtôm andêk be tem ôpîndîk kambom.

³⁵ Avanông, wakma êng me tem nêpôm avîlanô îmô pîk iti sapêng.

³⁶ Bêng be wak nômbêng iti me môlô yanging am katôyang be oteng mek vo Wapômbêng êngêv môlô livung be omba

21:16 21:16 Mat 10:21-22 * **21:18 21:18** Ambô ti ya ondong nena anô te mî hîtôm nimbuling môlô amî. **21:22**
21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 **21:24 21:24** Sng 79:1; ALK 11:2 **21:25 21:25** Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31; ALK
6:12-13 **21:27 21:27** Dan 7:13; Mat 26:64; ALK 1:7

lêklokwang vo nô m takiti dô nimbuling môlô andô. Êng me môlô hîtôm omba Anô Ya Nakandung atu mandaluk.”

³⁷ Wak nômbêng iti me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng. Bîlîvông me hethak be hê Dum Oliv vo hêk.

³⁸ Me lêkbôk momananing me avîlanô sapêng thak ê melak matheng ya popatîng vo elanô ya ambô.

22

Judas hevak ambô hiving na bêngbêng vo netak Yisu îndôk loho bahening

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Waklavông Eyang Polom Yis Mî atu me sonda te ya wak ali mung ditu elam nena Hêv Lîlîng* lêk bidong.

² Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethalo lonjanlê te vo embalong Yisu be ingik vônô metom loho kô avîlanô.

³ Me Sakdang hîlôk Judas ôpatu be elam nena Iskaliot la. Yêni me Yisu ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

⁴ Yêni hê me hevak ambô hiving na bêngbêng îmbôk da lêk melak matheng ining kwak bidong vo netak Yisu îndôk loho bahening bisête.

⁵ Na êng lejing mavî me loho evak ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni.

⁶ Êng me Judas hîlôk hethak loho ning ambô be hethalo lonjanlê vo netak Yisu îndôk loho bahening êndêng wak te atu be avîlanô mî î m hiving inda amî.

Epasang nô m Waklavông Hêv Lîlîng

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Waklavông Eyang Polom Yis Mî hêyô. Wak êng me melak kapô tomtom thak ik boksipsip nakandung te vo lejing êv Waklavông Hêv Lîlîng.

⁸ Yôv me Yisu hêv Pita lo Jon be ê me henang nena, “Mamu nu vo opesang nô m Waklavông Hêv Lîlîng vo aôngang.”

⁹ Me thêi nang ik Yisu ling nena, “Tem yêi pôpêk nô m î m ô êsête?”

¹⁰ Me Yisu henang ethak thêi nena, “On-danô. Mamu nu melak lôn kapô me tem ôpôm anô te be hiwa nanam lêk wîng. Me osopa yêni be umbutak ôyô melak atu be yêni hêyô be hê.

¹¹ Me mamu nang ethak melak ya alang nena, ‘Kîdônga henang ik ong ling nena melak kapô vathi atu tem yanggang nô m Waklavông Hêv Lîlîng imbing yîning na ya handông hîmô êsê?’

¹² Êng me tem ningik melak kapô bêng te atu be hêk daku viling thô êndêng mamu. Melak kapô êng me nô mkama sapêng bôk hîmô yôv. Be ditu mamu pesang nô m î m long êng.”

¹³ Yôv me thêi ê me êyê nô mkama sapêng hîtôm datu be henang. Êng me thêi pesang Waklavông Hêv Lîlîng ya nô m.

Yisu hêv polom lêk waing hêndêng ya na hîndông

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Wakma injang nô m hêyô me Yisu lêk ya aposol îlôk î m ô balê injang nô m.

¹⁵ Me henang ethak loho nena, “Ya leng hiving anông vo yanggang nô m Waklavông Hêv Lîlîng iti imbing môlô yôv kîmîng yambua vovang.

¹⁶ Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî yanggang nô m iti ethak lonbô amî endebe Waklavông Hêv Lîlîng ningik anông injêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô êm.”

¹⁷ Me yêni hiwa waing lêk keyek me henang la mavî yôv me henang nena, “Umbua be unum doke doke.

¹⁸ Ya hanang ethak môlô nena tem mî hîtôm ya num waing ethak lonbô amî endebe Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm êm.”

¹⁹ Me yêni hiwa polom te me henang la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng loho me henang nena, “Diti me yîning vathiap

* **22:1 22:1** Isael ining wakma nô m bêng lokwanyî thak hêk wak bahevi be lahavôlô. Be sonda te ya wak ali mung me yang thak hivutak be ya athêng nena Hêv Lîlîng me wak bahevi be lahavôyi me elam nena Waklavông Eyang Polom Yis Mî. Metom loho thak elam wak yî êng luvi nena Hêv Lîlîng yom. Evong nô m bêng êng vo lejing êv sêmbôk be loho ning bumalô loho mô hîtôm na ku oyang î m ô Isip be Wapômbêng iwa loho vê. **22:3 22:3** Jon 13:2,27 **22:7 22:7** Etak Ijip 12:1-27

atu be ya hêv hîtôm da vo nêngêv môle livung. Môlembong bêng me lemim êngêv ya."

²⁰ Eyang yôvêm me hevong bêng hethak keyek waing te be henang nena, "Keyek iti me tava lêkmuk atu be ya hapatôk hethak yîning lêkma atu be tem yangathô hîtôm da vo nêngêv môle livung.

²¹ Metom ondanô. Ôpatu be tem netak ya îndôk yîning ñakyo bahenjing bang diti hîmô hiving ya hîmô balê.

²² Anô Ya Nakandung atu tem nembong îtôm sêmbôk be Wapômbêng bôk henang yôv. Metom alitakna, malêing bêng vo ôpatu be tem netak yêni îndôk ñakyo bahenjing."

²³ Ya ña hîndông elanjô ambô êng me loho da enang ik i ling nena, "Opalête tem nembong nôm êng?"

²⁴ Yôv me loho îkôki hiving ethak loho ali alête tem nimbutak anômbêng vo loho vi.

²⁵ Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Avîlanô pîk ining king thak embam i be êv malêing vo ña takatu be îmô loho vimbing. Me ña lêk athêng lejing iving avîlanô embam loho nena 'Ña wapôm mavî.'

²⁶ Metom dô môlembong bêng andô. Môle ning anô lêk athêng me nembong îtôm anô athêng mî. Me môle ning anômbêng me nembong ku îtôm anô ku oyang.

²⁷ Opalête me bêng vo anô vi? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nôm mesa ôpatu be hepesang nôm? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nôm, bêng e? Metom ya hamô môle lîvông hîtôm anô ku oyang te vo yangêv môle livung.

²⁸ "Môle takatu be malêing lomalama hivutak ya metom mî môle tak ya amî me ômô hiving ya denang.

²⁹⁻³⁰ Ya hêv lêkliyak bêng hêndêng môle hîtôm Wakamik bôk hêv lêkliyak bêng hêndêng ya vo tem ongwang be unum imbing ya îmô balê îmô yîning lêkliyak

bêng kapô. Me môle tem oyanging avîlanô Israêl ondong lauming be lahavôyi takatu."

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông inda paling

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Me Yisu henang nena, "Saimon, Saimon, nondanjô. Sakdang henang ik Wapômbêng ling vo neyek môle îtôm lovak hiyuv iyokla vo limbalôm êngêv yak.

³² Metom lêk ya hateng mek yôv vo ong Saimon, vo yong hôêv iving dô nêngêv yak andô. Be wakma hole ong lîling be hôvô lêm ethak lonbô, êng me nombatho aviyami long."

³³ Metom Pita henang nena, "Anômbêng, lêk ya hapôpêk ya yôv vo yana kalaondong imbing ong be ya ma imbing ong."

³⁴ Metom Yisu henang nena, "Pita, ya hanang ethak ong nena yaô bîlîvông tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôle lô nena hôthông ya paling."

Umbua valuseleng lêk vak me bîng vovak

³⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Bôk ya hêv môle be ô me mî uwa vak valuseleng lêk vak bethap lêk vemimkapô bokgôp hiving môle amî. Metom wak êng me môle nômate mî mesa?"

Me loho nang nena, "Mî, hîtôm."

³⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, "Metom lêk yong vak valuseleng lêk vak bethap hîmô me numbua. Me ong bîng vovak mî, êng me nêngêv yong kwêv thilimbung vo êngêv vuli me numbua valuseleng êng be nêngêv bîng vovak vuli ethak*."

³⁷ Ya hanang ethak môle nena ambô êng tem ningik anông ethak ya lêk nômkama takatu be enang hethak ya me sapêng ya dang lêk bidong. Vômbê nena Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Loho tem injê yêni îtôm ña takatu be thak mî esopa balambung te amî.' "

22:21 22:21 Sng 41:9; Jon 13:21-22 **22:24 22:24** Luk 9:46 **22:25 22:25** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 **22:26** 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 **22:27 22:27** Jon 13:12-15 **22:29-30 22:29-30** Mat 19:28 **22:32 22:32** Jon 17:15

22:35 22:35 Luk 9:3; 10:4 * **22:36 22:36** Ña lêk auk doho lejing êv nena Yisu mî henang vo êngêv bîng vovak anông vuli amî me henang vo loho epesang i vo wakma malêing lomalama tem nêpôm loho. **22:37 22:37** Ais 53:12

³⁸ Me ya na hîndông enang nena, “Anômbêng, nôngô yoô ning bîng vovak lokwanyî ti.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Lêk yôv.”

*Yisu heteng mek hîmô Dum Oliv
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Yisu hetak Jelusalem me hê Dum Oliv hîtôm thak hevong me ya na hîndông ê hiving yêni.

⁴⁰ Yisu hêyô long êng me henang ethak loho nena, “Oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô.”

⁴¹ Me hetak loho be hê dêim doke. Me heya vabudum thîvô me heteng mek bêtiti,

⁴² “Wakamik, lem tom vo nôngêv keyek iti vê injêk ya, êng me nôngêv vê. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving.”

⁴³ Me anjêla te nang leng hêyô vo yêni me hevatho yêni long.

⁴⁴ Yisu kapô malêing kambom be heteng mek lêklokvang anông be vovanîk hetekhetek hîlôk pîk hîtôm lêkma.

⁴⁵ Heteng mek yôv me hiviyô heva be hê hêndêng ya na hîndông me hêyê loho êkthôm vômbe nena loho kapôlônjing malêing kambom.

⁴⁶ Me henang ethak loho nena, “Môlô ôekthôm vo? Môlômbiyô be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô.”

Evalong Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

⁴⁷ Yisu henang ambô denang me anô bêng anông êyô. Ôpatu be elam nena Judas, yêni me na hîndông lauming be lahavôyi takatu te, ditu helom loho be hêlêm. Yêni hêyô bidong Yisu vo ninggu înda,

⁴⁸ metom Yisu henang ik yêni ling nena, “Judas, hovong vo nungu Anô Ya Nakan-dung atu be vo notak îndôk ya njakyo bahenjing mesa?”

⁴⁹ Êng me ya na hîndông eyala nôm atu be tem nimbutak be ditu enang nena,

“Anômbêng, tem yoôngik loho ethak bîng vovak mesa?”

⁵⁰ Êng me loho ning anô te hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk viyôhok thô.

⁵¹ Metom Yisu hêyê nôm êng be henang nena, “Dô!” Me hetak bang hêyô hêk ôpêng limbuk me hivutak mavî hethak lonbô.

⁵² Yôv me Yisu henang ethak na bêngbêng îmbôk da lêk melak matheng ya kwak bidong lêk avaka takatu be êlêm vo embalong yêni nena, “Betha ya anô kambom anông te be ditu môlô uwa bîng vovak lêk olo be ôlêm vo ombalong ya e?”

⁵³ Wak nômbêng iti me ya hamô melak matheng ya popatîng hiving môlô me mî ovalong ya amî vo? Metom lêk me momananing heyangîng pîk be ditu môlô ning wakma.”

Pita henang nena yêni hîthông Yisu paling

(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

⁵⁴ Me evalong Yisu be iwa be ê êyô vo kwandôk bêng hîmbôk da ya melak. Me Pita hesopa heveng yam metom heveng dêim doke.

⁵⁵ Anô doho embang amela hîmô melak êng ya bandêng kapô me Pita hê hîlôk hîmô lîvông hiving loho.

⁵⁶ Pita hîmô amela danda me avî ku te hêyê yêni katô be henang nena, “Anô ti me thak hîmô hiving Yisu.”

⁵⁷ Metom Pita henang nena, “Avî, ya hathông ôpêng paling.”

⁵⁸ Vauyanja me anô yang hêyê yêni me henang nena, “Ong me na takatu ning anô te.”

Metom Pita henang nena, “Anô, ya mî anông.”

⁵⁹ Yêni hîmô hîtôm wakma te ma me anô yang henang lêklokvang hethak lonbô nena, “Avanông bîng, yêni me anô Galili te. Be ditu yêni me Yisu ya anô te hiving.”

⁶⁰ Me Pita henang nena, “Anô, ya hathông yong ambô paling!” Pita henang bêng denang me tale heleng.

⁶¹ Me Anômbêng hik i lîlîng be hêyê Pita me Pita la hêv Anômbêng ya ambô atu be henang nena, “Tale mî heleng amî denang

me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

⁶² Yôv me Pita hele yêing be heleng kambom anông.

*Ik Yisu be emalîk ethak inda
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Na takatu be evalong Yisu enang ambôma hethak inda be ik yêni.

⁶⁴ Loho ivuliv thohav lo ma thing be enang ik yêni ling lômbôlong nena, “Ong plopet te, êng me nonang nena opalê diti hik ong.”

⁶⁵ Me enang ambô kambom lomaloma hethak yêni hiving.

*Enang Yisu bêng heva na Juda ning
avaka maling*

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hiviyô heyang me na Juda ning avaka sapêng ethak tom. Loho me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung. Loho iwa Yisu be ê vo ning na elanô ambô vo enang ik yêni ling nena,

⁶⁷ “Nonang ethak yoô nena ong Mesaya e?”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang ambô êng êndêng môlô me tem môlô mî hîtôm ôngêv imbing amî.

⁶⁸ Me ya nang ingik môlô ling me tem mî môlô nang viyang amî.

⁶⁹ Metom lêk me Anô Ya Nakandung atu tem nêyômô Wapômbêng lêkmanok bang viyôhok îtôm wak nômbêng iti sapêng.”

⁷⁰ Me loho sapêng enang ik yêni ling nena, “Bêng be ong da me Wapômbêng Nakandung mesa?”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ambô êng me thêthop hîtôm ditu onang.”

⁷¹ Yôv me loho nang nena, “Bisête be aolening iving andanô ambô doho imbing? Lêk henang yêni da bêng hele ambôlêk be aolano yôv.”

23

*Enang Yisu bêng heva Pailat mandaluk
(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Me na takatu iviyô me iwa Yisu be ê vo Pailat.

² Yôv me îmbi ambô hethak yêni nena, “Yoô tung ôpiti henang ethak yoô ning avilanô vo ende dômim liling êndêng gak-mang. Yêni hêndô yoôngêv takis êndêng Sisa lêk henang nena yêni me Mesaya, king te.”

³ Me Pailat henang ik Yisu ling nena, “Ong me na Juda ning king mesa?”

Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu ong da honang.”

⁴ Yôv me Pailat henang ethak na bêngbêng îmbôk da lêk avilanô nômbêng atu nena, “Mî ya hatung yêni ya kambom te amî.”

⁵ Metom enang lêklokvang nena, “Yêni hîndông avilanô be helela ining auk heveng Judia sapêng. Mundaluk hêk Galili me hêlêm hele be hêyô long iti.”

⁶ Pailat helanô ambô êng me henang ik loho ling nena, “Ôpêng me anô Galili te e?”

⁷ Pailat helanô nena Yisu hêlêm nang Galili, êng me hêv yêni be hê vo Helot vômbe nena yêni heyanging long êng. Wak êng me Helot hîmô Jerusalem hiving.

⁸ Me Helot hêyê Yisu be la mavî anông vômbe nena bôk helanô kôkôthing hethak Yisu be la hiving ninjê yêni, metom mî hele be lêk hêyê yêni be ditu la hiving nembong nôm thamtham te vo ninjê.

⁹ Be ditu Helot henang ik Yisu ling bêng anông metom yêni bonong yom.

¹⁰ Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung takatu be eva long êng enang ambô lêklokvang be îmbi yêni hethak ambô lomaloma.

¹¹ Êng me Helot lêk ya na vovak iwa kwêv dêim te hîtôm king ining kwêv be ik hîlôk Yisu me enang ambôma be emalîk ethak yêni. Yôvem me Helot hêv yêni be hê vo Pailat hethak lonjô.

¹² Sêmbôk me Helot lo Pailat êyê i hîtôm nakyô, metom lêk me thêi ivutak na môlô.

*Pailat henang be ik Yisu hethak alo-
valasing
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)*

¹³ Yôv me Pailat helam na bêngbêng imbôk da lêk na Juda ning avaka lêk avîlanô doho be êlêm ethak tom.

¹⁴ Me henang nena, “Môlô wa anô ti hêlêm hêndêng ya me môlô nang nena anô ti henang ambô yôhîng be hêvôv avîlanô vo êndô gakmang. Be lêk ya hanang ik yêni ling heva môlô malemim hethak nôm takêng, metom mî ya hatung ôpiti ya kambom takatu be môlô nang yêni bêng ethak amî.

¹⁵ Me Helot ya auk me bêng yom, be ditu hêv ôpiti hêlêm vo aô hethak lonbô. Ondangô. Ôpiti mî hevong kambom te be tem ya nang vo ingik yêni vônô amî.

¹⁶⁻¹⁷ Be ditu tem yambali yêni yôvêm me ya tak inda bini.”*

¹⁸ Metom avîlanô sapêng elam lêklala nena, “Ungik ôpitu vônô me otak Balabas be nêlêm êndêng yoô.”

¹⁹ (Balabas me ôpatu be hik vovak hiving Lom ining gakmang hîmô Jerusalem kapô be hik anô vônô, be ditu etak yêni hîlôk kalaondong.)

²⁰ Yôv me Pailat hevong vo netak Yisu bini, be ditu helam hêndêng avîlanô hethak lonbô.

²¹ Metom loho lam lômbôlông nena, “Ungik vônô ethak alovalasing! Ungik vônô ethak alovalasing!”

²² Yôv me Pailat henang bôlô ali lô hêndêng loho nena, “Hethak ômbê? Yêni hevong ômbê kambom? Ondong te mî hîmô vo yangik yêni vônô amî. Be ditu tem yambali inda me ya tak yêni bini.”

²³ Metom loho lêklokvang kambom be elam kaêk lêkwaê nena ingik Yisu ethak alovalasing. Loho ning kaêk êng me hîvô hethak be Pailat helaŋô.

²⁴ Be ditu Pailat la hêv nena yêni sopa loho ning ambô

²⁵ be hetak ôpatu be hîmô kalaondong hê êndêng loho hîtôm enang ik ling, me hêv Yisu hîlôk na vovak bahenjing hîtôm avîlanô ning lenjing iving.

* **23:16-17 23:16-17** Kapua ambô Glik doho me Luk mî hekavu amî metom yôv keme anô doho ekavu heveng yam bêngiti: Sondakbêng nômbêng iti ya Waklavông Hêv Lîlîng me thak êv anô kalaondong te vê be hê hêndêng loho.

23:29 23:29 Luk 21:23 **23:30 23:30** Hos 10:8; ALK 6:16 * **23:31 23:31** Ambô ti ya ondong nena alokwang lêkmuk me anô ya kambom mî me alokwang kapôk me na evong kambom bêng anông. **23:34 23:34** Sng 22:18; Ais 53:12 **23:35 23:35** Sng 22:7-8 **23:36 23:36** Sng 69:21

Ik Yisu hethak alovalasing
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Loho iwa Yisu be ê me êpôm Saimon nang Sailini hîlôk lonđanlê be hê vîni Jelusalem. Me na vovak evalong yêni be êv Yisu ya alovalasing be hiwa be heveng Yisu yam.

²⁷ Me avîlanô bêng anông esopa yêni lêk avî takatu be eleng athêng malêng ethak yêni me loho sapêng iving be ê.

²⁸ Metom Yisu hik i lîlîng me henang ethak loho nena, “Môlô avî Jelusalem, dô ondeng ethak ya andô. Me ondeng vo amda lêk nalumi.

²⁹ Ondangô. Wakma te tem nêyô be malêng bêng tem nêpôm avîlanô be tem enang nena, ‘Mavî vo avî yamu takatu be sêik mî be mî êv sum êndêng sêik amî.’

³⁰ Wak êng me avîlanô tem enang êndêng dumlôlê sapêng nena, ‘Ôngêv yak êyônjêk yoô be uthivung yoô thing.’ ”

³¹ “Lêk evong kambom hêndêng alokwang lêkmala, be ditu tem embong ômbête êndêng alokwang kapôk?”*

³² Me loho iwa anô vanî yi hiving vo ingik vônô imbing Yisu.

³³ Loho ê êyô long atu be elam nena Kwandôk Lokwang. Me loho êthôkêng Yisu lêk anô vanî yi atu hethak alovalasing. Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhok me yang heva bang vikeng.

³⁴ Me Yisu henang nena, “Wakamik, nôngêv loho ning kambom vê vômbe nena loho thông paling be evong.” Yôvêm me na vovak imbî valu vo injê nena opalête tem nimbua ya thôp.

³⁵ Avîlanô eva be êyê me na bêngbêng imbî yêni lîlîng be enang ambôma nena, “Bôk yêni hêv avîlanô vi livung yôv be nêngêv yêni da livung imbing, vômbe nena yêni me Mesaya, ôpatu be Wapômbêng bôk hîtôk yôv.”

³⁶ Me ña vovak êyô hiving be enang ambôma me êv waing maning hêndêng yêni.

³⁷ Me enang nena, "Ong ña Juda ning king e? Yôv be nôngêv ong da livung."

³⁸ Me ekavu ambô te heva Yisu viling bêtiti,

ÔPITI ME ÑA JUDA NING KING.

³⁹ Anô vani yi atu be êthôkêng hiving Yisu yang henang ambôma hêndêng yêni nena, "Ong Mesaya e? Yôv be nôngêv ong da livung me yêi imbing."

⁴⁰ Metom yang helanô ambô êng me hethang yang êng be henang nena, "Tem noma bêng yom me hevong bisê be mî hôkô Wapômbêng amî?"

⁴¹ Ai vong kombom kambom bêng anông be ditu thêthôp vo êv vovang hêndêng ai, metom ôpiti me mî hevong kambom te amî."

⁴² Yôv me henang nena, "Yisu, wakma huvutak hitôm king himô yong lêklinyak bêng kapô me lem êngêv ya."

⁴³ Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông bing ethak ong nena, yaô tiêng yom me tem nômo imbing ya imô long lêkmanjing* kapô."

Yisu hema

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Bidong oyang waklivông bing me momananing bêng hêyô pîk sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô. Me kwak bêng atu be êthôkêng heva melak matheng kapô hipupkê hê luvi.

⁴⁶ Me Yisu helam kaêk lêklokvang nena, "Wakamik, ya hatak ya dôhông hîlôk bahem." Henang bêng yôv me auk hivutak be hê me hema.

⁴⁷ Me vovak lêik ining anômbêng hêyê nôm êng me yêni hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena, "Avanông bing, ôpiti me kambom mî."

⁴⁸ Me avîlanô takatu be ethak tom be eva vo injê, loho yê nôm êng be kapôlônging malêng bêng be ê.

⁴⁹ Metom Yisu ya ña môlôlêk avî takatu be esopa yêni hêk Galili be êlêm, loho va dêim doke me êyê nôm takatu be hivutak.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Me anô Alimatia te nang Judia himô be ya athêng nena Josep. Yêni heyambing waklavông atu be Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm pîk. Yêni me anô mavî lêk anô thêthôp be yêni me ña Juda ning ña elanô ambô te. Be mî hîlôk hethak loho ning auk atu be ik Yisu vônô amî.

⁵² Be ditu hê hêndêng Pailat me henang ik ling vo nimbua Yisu ya kôpik.

⁵³ Êng me hiwa Yisu linjôpik hîlôk hivup me hivuliv thing hethak kwak me hiwa be hê hêndô hêk kalang lêkmuk atu be ekolop valu be ambuang vo etak ña ema injêk. Kalang êng me mî bôk êndô ñama te hêk amî denang.

⁵⁴ Sabat lêk bidong oyang be avîlanô epesang i vo injê waklavông êng.

⁵⁵ Be ditu avî takatu be esopa Yisu hêk Galili be êlêm me esopa Josep be ê êyê kalang atu be êndô Yisu linjôpik hêk vo injê nena etak inda hêk bisê.

⁵⁶ Yôv me avî takêng ê ining melak me epesang nôm uv mavî lêk wel. Me Sabat hêyô me iwa lovak hitôm balam-bung henang.

24

Yisu hiviyo hethak lonjô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk momananing me avî takatu iwa nôm uv mavî takatu be bôk epesang yôv be ê kalang.

² Loho êyô me êyê valu atu be himô lovang ambôlêk lêk imbumbi yôv hê himô dang.

³ Me loho ivutak êyô kapô metom mî êpôm Anômbêng Yisu ya kôpik amî.

⁴ Be loho lejing êv bêng anông eva denang me ketheng oyang me anô yi lêk

* **23:43 23:43** Long lêkmanjing ya ondong ethak ambô Glik me kukapô. Ña Juda lejing êv nena long lêkmanjing atu me hitôm Kukapô Iden hêndêng wakma Adam lo Iv mî evong kambom denang amî. Long lêkmanjing me himô melak leng be avîlanô thêthôp ê imô long êng êndêng wakma ema. **23:44-45 23:44-45** Hib 6:19-20; 10:19-20 **23:56 23:56** Etak Ijip 20:10; Lo 5:14

kwêv thapuk lêk danda bêng êyô be eva hiving loho.

⁵ Êng me avî takêng êkô be maleñing hîlôk pîk. Metom thêi enang ethak loho nena, “Bisête be môlô othalo anô lêkmala heveng ña ema ining long?”

⁶ Yêni mî hêk long iti amî. Me lêk hiviyo hethak loñbô. Be ditu lemim êngêv ambô sêmbôk be hîmô Galili denang me henang ethak môlô

⁷ nena tem etak Anô Ya Nakandung îndôk ña kombom kambom bahenjing be ingik yêni vônô ethak alovalasing me wak ali lô me tem nimbiyo ethak loñbô.”

⁸ Êng me loho leñing êv ambô êng.

⁹ Yôv me loho etak kalang be îvôe me enang ambô takêng sapêng ethak Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôtom lêk avîlanô takatu be îmô hiving.

¹⁰ Avî takêng te me Malia nang Makdala me Joana lo Jems talêmbô Malia lêk avî doho hiving enang ethak aposol.

¹¹ Metom aposol elanô avî takêng ining ambô be esong nena enang ambô molo ma be mî êv iving amî.

¹² Metom Pita hiviyo me hevothong be hê kalang be hikum me hêyê kwak yom hîmô. Yôv me yêni hele hê melak ethak loñbô me la hêv bêng anông hethak nômetakatu be lêk hivutak.

Yisu hêpôm anô lokwanyî hîlôk lonðanjê (Mak 16:12-13)

¹³ Wak êng yom me Yisu ya ña hîndông yi ê long te be ya athêng nena Emeus. Long êng hêk dêim doke hîtôm 11 kilomita vo Jelusalem.

¹⁴ Thêi veng lonðanjê be ê me enang ethak nômetakatu be hivutak.

¹⁵ Thêi nang ambô bêng anông me Yisu da hêlêm be heveng hiving thêi.

¹⁶ Metom nômate hik thêi maleñing thing be mî êyê be eyala yêni amî.

¹⁷ Me henang ik thêi ling nena, “Mamu oveng be ôlêm me onang ômbête hê be hêlêm?”

Êng me thêi va tenjeng me maleñing ik thô nena thêi leñing malêing.

¹⁸ Anô yang be ya athêng nena Kelopas henang viyang nena, “Betha ong vathi te be hôvunu Jelusalem be ditu hôthông nômetakatu be hivutak hêk long êng êndêng wak takiti paling e?”

¹⁹ Me Yisu henang ik thêi ling nena, “Ômbête bêng?”

Me thêi enang ethak inda nena, “Nômetakatu be hêpôm Yisu nang Nasalet, ôpêng me plopet te be hevong ku bênbêng be ya ambô me lêkliñyak anông heva Wapômbêng lêk avîlanô sapêng maleñing.

²⁰ Me yoô ning avaka lêk ña bênbêng îmbôk da etak yêni hîlôk ña Lom bahenjing be ik inda vônô hethak alovalasing.

²¹ Metom bôk yoô leñing êv nena yêni me ôpatu be tem nêngêv Israêl vê injêk ining malêing. Me ambô te hêk hiving nena, nômetakêng hivutak me lêk ya wak ali lô.

²² Me nôma yang hiving nena avî doho îmô hiving yoô evong be yoô pîndîk kambom. Hêndêng lêkbôk momañaning me loho ê kalang

²³ metom mî êyê Yisu liñkôpik amî. Me loho îvôlêm enang nena loho yê wêng anjêla doho enang nena yêni hîmô lêkmala.

²⁴ Me yoô ning anô doho ê kalang me êyê nômetakêng hîtôm datu be avî takatu enang, metom Yisu da me mî loho injê yêni amî.”

²⁵ Me Yisu henang ethak thêi nena, “Mamu ña auk mî lêk kapôlômim pilisik denang, be ditu mî yuêv iving plopet ining ambô amî!

²⁶ Betha bôk mî mamu yala nena Mesaya tem nimbua vovang takêng yôv ketem nimbua ya athêng lêkmanjing mesa mî e?”

²⁷ Yôvêm me yêni hiwa Wapômbêng ya ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni da sa hethak thêi. Henang mung hethak Moses ya kapua yôvêm me plopet sapêng ining ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni hiving.

²⁸ Me loho êyô bidong vo Emeus me Yisu hevong vo ni thêthô.

²⁹ Metom thêi nang lêklokvang nena, “Lêk yathindang hêmbôk be tem bîlîvông be

dô me nômo imbing yêi." Êng me yêni hê melak kapô hiving thêi be loho mô.

³⁰ Yôv me loho îmo vo injang nôm me yêni hiwa polom be hêv la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng thêi.

³¹ Thêi yê me malenjing hipuak be eyala yêni. Me ketheng oyang me yêni lêk mî.

³² Me thêi nang ethak i nena, "Avanông bing, ai veng lonđanjê me yêni hik Wapômbêng ya ambô thô be ai kapôlônging hîtôm amela hethang."

³³ Bôlôtom me thêi tak long êng me ele ê Jerusalem hethak lonbô. Thêi yô me êpôm Yisu ya na hîndông lauming be lahavôtom atu lêk anô doho ethak tom hiving be îmo.

³⁴ Me loho nang hêndêng thêi bèniti nena, "Avanông bing nena Anômbêng lêk hiviyo hethak lonbô be yêni hik i thô hêndêng Saimon."

³⁵ Yôv me anô yi êng enang nôm takatu be hêpôm thêi hîlôk lonđanjê bisê hiving polom atu be Yisu hekavli be hêv hêndêng thêi be thêi yala yêni.

Yisu ya na hîndông êyê inda hethak lonbô

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Me thêi nang ambô hethak loho hîmô denang me Yisu heva loho lîvông me henang nena, "Môlô kapôlômim injêk yaô!"

³⁷ Me loho pîndîk kambom be esong nena gôk anô dôhê be êkô anông.

³⁸ Metom Yisu henang nena, "Hevong bisê be môlô song kambom be môlô ning auk ethak be hîlôk mayaliv vo?"

³⁹ Ôngô ya baheng lo yaveng. Ya da êng diti be ombalong ya lenjing kôpik, vombê nena gôk me lokwang lêk lînkôpik mî hîtôm diti môlô yê ya."

⁴⁰ Henang bêng me hik va lo bang thô hêndêng loho.

⁴¹ Loho yê yêni me lenjing mavî anông, metom loho ning auk hîmô mayaliv denang be mî êv iving amî. Êng me Yisu

henang ik loho ling nena, "Nôm doho hîmô vo yanggang mesa mî?"

⁴² Êng me êv alim nanam atu be îmbôk kôkô te vi

⁴³ me yêni hiwa be heyang eva loho malenjing.

⁴⁴ Me Yisu henang ethak loho nena, "Sêmbôk be ya hamô hiving môlô denang me ya hanang nena ambô takatu be bôk ekavu hethak ya be hêk Moses ya balambung lêk Plopet ining Kapua me Kapua Yeng tem ningik anông."

⁴⁵ Me yêni hik loho ning auk ling vo eyala Wapômbêng ya ambô hêk ya kapua ya ondong

⁴⁶ be henang nena, "Wapômbêng ya kapua henang nena Mesaya tem nimbua vovang be nema me wak ali lô me tem nimbiyo ethak lonbô.

⁴⁷ Me hethak ya athêng yom me tem enang mung injêk Jerusalem yôv kîmîng ni pîk nômbêng iti sapêng nena ende kapôlônging lîlîng vo Wapômbêng tem nêngêv ining kambom vê.

⁴⁸ Lêk môlô yê nôm takêng yôv be ditu môlô nang sapêng bêng.

⁴⁹ Ondanjô! Tem yangêv nôm atu be Wakamik bôk hevak ambô vo nêngêv êyômô môlô. Metom môlô mô Jerusalem endebe umbua lêklokvang êng nang melak leng êm."

Yisu hethak leng be hê

(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)

⁵⁰ Me Yisu helom loho be hê hêyô bidong oyang Betani me hêv bang ling be hêv mek ethak loho.

⁵¹ Hêv mek denang me hetak loho me yêni hethak leng be hê.

⁵² Êng me loho êv yeng hethak yêni yôv me ele ê Jerusalem lêk lenjing mavî bêng anông.

⁵³ Me wak nômbêng iti sapêng me loho mô melak matheng be êv Wapômbêng ya athêng ling.